

pTÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ 1917-1980

Evren KÜÇÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

Prof.Dr. Yavuz ASLAN

2011

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Evren KÜÇÜK

TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ 1917-1980

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof.Dr. Yavuz ASLAN

ERZURUM-2011

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

28/06 / 2011

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Türkiye-Finlandiya İlişkileri (1917-1980)**” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

28 / .06 / 2011

Evren KÜÇÜK

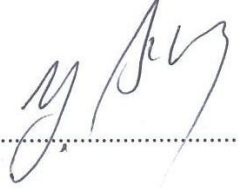
TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Yavuz ASLAN danışmanlığında Evren KÜÇÜK

tarafından hazırlanan bu çalışma 28/06/ 2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından
Tarih Anabilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

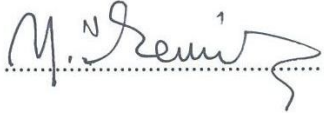
Başkan : Prof. Dr. Yavuz ASLAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÖZDEMİR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. ... /.../ 2011

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR VE AÇIKLAMALAR.....	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNLANDİYA’NIN KISA TARİHİ OSMANLI-FİN İLİŞKİLERİ

1.1. FİNLANDİYA’NIN KISA TARİHİ	3
1.2. FİNLANDİYA’NIN BAĞIMSIZLIĞI VE İÇ SAVAŞI.....	10
1.3. OSMANLI-FİN İLİŞKİLERİ.....	14
1.4. I. DÜNYA HARBİ’NDE TÜRK ESİRLERİ VE FİNLANDİYA.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE FİNLANDİYA CUMHURİYETİ ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLER

2.1. MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK) DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ.....	28
2.1.1. Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü ve Finlandiya’daki Yankıları.....	44
2.2. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ.....	46
2.3. MANNERHEIM’İN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞI VE FİN DIŞ POLİTİKASI	60
2.4. 1950-1960 DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ	63
2.5. 1960-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ	69
2.5.1. Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen’in 1971’de Türkiye Ziyareti.....	77
2.5.2. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in Aralık 1975’te Finlandiya Ziyareti.....	84
2.5.3. Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk’ün Nisan 1977’teki Finlandiya Ziyareti.....	87

2.5.4. Başbakan Bülent Ecevit'in Aralık 1978'deki Finlandiya Ziyareti	96
2.5.5. Türk-Fin İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi	98
2.6. FİNLANDİYA'NIN AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİĞİ.....	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-FİNLANDİYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

3.1. FİNLANDİYA'NIN İKTİSADİ YAPISI	105
3.2. TÜRKİYE-FİNLANDİYA EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI VE GELİŞMESİ.....	116
3.2.1. Finlandiya'nın Türkiye'deki Yatırımları.....	119
3.2.2. Türkiye'nin Finlandiya'daki Yatırımları.....	120
3.2.3. Finlandiya'nın Türkiye'den İthalatı ve İhracatı.....	121
3.2.4. İkili Ticari İlişkilerdeki Sorunlar	124

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-FİNLANDİYA KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ

FİNLANDİYA'YA TÜRK İLGİSİ VE AYDINLARIN GÖZÜYLE FİNLANDİYA.	
4.1.1. Celal Nuri (İleri) (1882-1938).....	127
4.1.2. Grigoriy Spiridonoviç Petrov (1866-1925)	130
4.1.3. Şükûfe Nihal (1896-1973).....	133
4.1.4. Selim Sırrı Tarcan	136
4.1.5. Leman Arbatlı	137
4.2. FİNLANDİYA'DAKİ TÜRK-TATAR TOPLUMU VE TÜRK-TATAR DERNEKLERİ	138
4.2.1. Suomen Islamilainen Seurakunta (Finlandiya İslam Cemaati).....	138
4.2.2. Finlandiya Türkleri Birliği	145
4.2.3. Tampereen Islamilainen Seurakunta (Tampere Cemaati İslamiyesi)	146
4.2.4. Jarvenpaa Cemiyeti	148
4.2.5. Yolduz (Yıldız) Spor Kulübü.....	149
4.2.6. Finlandiya Türk Derneği (Suomen Turkkilainen Yhdistys Ry).....	149
4.2.7. Uudenmaan İslam-Kültür Derneği.....	150
4.3. FİNLANDİYA'DA İSLAMİYET	151

4.3.1. İslam Mezarlığı (Islamilainen Hautausmaa).....	155
4.4. FİNLANDİYA’DA TÜRK İNCELEMELERİ YAPAN KURULUŞLAR	157
4.5. TÜRKİYE’DE GÖREV YAPAN FİNLANDİYALI BİLİM ADAMLARI VE UZMANLAR.....	161
SONUÇ	164
BİBLİYOGRAFYA	166
EKLER	180
Ek 1. Finlandiya Cumhurbaşkanı	180
Ek 2. Helsinki’de Görev Yapan Türk Temsilciler ve Elçiler	181
Ek 3. Ankara’da Görev Yapan Finli Temsilciler ve Elçiler	182
Ek 4. Türkiye Cumhuriyetinin 10. uncu yıl etkinliklerinin Finlandiya’da Kutlanması.....	183
Ek 5. Mannerheim’in Kuran-ı Kerimin Finceye Çevrilmesinden Dolayı Teşekkür Mektubu	184
Ek 6. Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay	185
Ek 7. Finlandiya’daki Türk-Tatar İleri Gelenlerinden	186
Ek 8. Finlandiya Türklerinin Dernek Binası	187
Ek 9. Helsinki’deki Türk-Tatar Mezarlığı	188
Ek 10. Altın Ordan Oyuncuları.....	189
Ek 11. Finlandiya Türklerinin Villa Traskkulla’daki Yaz Okulu Etkinlikleri .	190
Ek 12. Türk-Tatar Mezarlığı, II. Dünya Harbinde Şehit Olan Finlandiya Türkleri için Yaptırılan Anıt.....	191
Ek 13. Sadri Maksudi ve Yusuf Akçura Finlandiya’da	192
Ek 14. Helsinki’deki Senato Meydanında Çar II. Aleksandr’ın Heykeli	193
Ek 15. General Mannerheim’in Heykeli.....	194
Ek 16. Finlandiya’nın simgelerinden biri olan Protestan Kilisesi	195
Ek 17. Finlandiya’daki Ortodoks Kilisesi.....	196
Ek 18. Suomen Islam-Seurakunta, Finlandiya İslam Cemaati’nin Arması	197
Ek 19. Turku (Åbo) Mezarlığının Kapısı.....	198
Ek 20. Finlandiya Körfezini ve Petersburg Civarlarını Gösteren Harita	199
Ek 21. Zuhur Tahir Bey’in Başbakan Adnan Menderes’e Mektubu	200

Ek 22. Finlandiya'nın Cenevre Mukavelatına Girme İsteği ve Osmanlı Devletinin Cevabı	201
Ek 23. Cumhuriyet'in 25. Yıl Döneminde Finlandiya Ankara Büyükelçisi Yrjö Koskinen'in Raporu	202
Ek 24. Väinö Tanner'in Refet Paşa ile Görüşmesine Dair Raporu	203
Ek 25. Rus-Fin Harbi 1939.....	204
Ek 26. Kızıl Ordunun Finlandiya'ya Saldırısı	205
Ek 27. Rus-Fin Harbi	206
Ek 28. Türkiye-Finlandiya İthalat ve İhracat Oranları	207
Ek 29. Türkiye'de Temsilciliği Bulunan Bazı Finli Firmalar.....	208
Ek 30. Finlandiya Ankara Büyükelçisi Klaus Castren'in Anıtkabir Özel Defterine Yazdıkları	210
ÖZGEÇMİŞ	211

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ**
TÜRKİYE-FİNLANDIYA İLİŞKİLERİ 1917-1980**Evren KÜÇÜK****Danışman: Prof. Dr. Yavuz ASLAN****2011- Sayfa: 211+ X****Jüri: Prof. Dr. Yavuz ASLAN****Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU****Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÖZDEMİR**

“Türkiye-Finlandiya İlişkileri 1917-1980” isimli bu çalışma Finlandiya’nın kısa tarihçesi dâhil olmak üzere Osmanlı-Fin ilişkileri de ele alınarak 1980 yılına kadar geçen sürede iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri kapsayan bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı; bu güne kadar bilimsel olarak kapsamlı bir çalışma yapılmayan Türk-Fin ilişkilerini belgeler ışığında değerlendirmektir. İki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri analiz etmek ve bilimsel bir çerçeveye oturtmaya özen gösterildi. Bunu yaparken, iki ülke arasındaki ilişkilerin niteliğini ve ilişkilerdeki dönem ve konu olan gelişmeler saptanmaya çalışıldı. Ayrıca Türk ve Fin tarihinden örnekler vermek suretiyle, Türk-Fin etkileşimine dair tarihsel olayların açıklanması amaçlanmıştır. 1917-1980 yılları arasında Türkiye’de ve Finlandiya’da yaşanan gelişmelerin birlikte yorumlanmasını temin edecek bir yaklaşım tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finlandiya, Türkiye, Atatürk, Svinhufvud, Korutürk, Kekkonen.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

RELATIONSHIPS BETWEEN TURKEY AND FINLAND 1917-1980

Evren KÜÇÜK

Supervisor: Prof. Dr. Yavuz ASLAN

2011 pages: 211+ X

Jury: Prof. Dr. Yavuz ASLAN

Asst.Prof. Dr. Cemil KUTLU

Asst. Prof. Dr. Yavuz ÖZDEMİR

This study deals with the Turkish – Finnish economic, cultural and political relations beginning from Ottoman Empire period to 1980 and mentioning about the history of Finland briefly. The aim of the study is to evaluate the relations between two countries about which there are very few studies in Turkey by studying in details and scientifically. Characters and topics of the relations and periods are evaluated. Historical events are expressed by giving examples from the history of two countries showing the interaction between them. An approach which can provide the interpretation of developments between 1917 and 1980 in both countries was adopted.

Keywords: Finland, Turkey, Atatürk, Svinhufvud, Korutürk, Kekkonen

KISALTMALAR VE AÇIKLAMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
AKDITYK.	: Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu
Akt.	: Aktaran
Ata. Üni.	: Atatürk Üniversitesi
ATASE.	: Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BM.	: Birleşmiş Milletler
BTDD.	: Belgelerle Türk Tarih Dergisi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dosya No.
Ed.	: Editör
F.	: Fihrist
R.y.	: Register (Kayıt, Sicil)
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE.	: Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Ulköasiainministeriö	: Finlandiya Dışişleri Bakanlığı
vs.	: vesaire
Y.D.T.	: Yayınlanmamış Doktora Tezi
Y.Y.T.	: Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi

ÖNSÖZ

“Türkiye-Finlandiya İlişkileri 1917-1980” isimli bu çalışma Finlandiya’nın kısa tarihçesi dâhil olmak üzere Osmanlı-Fin ilişkileri de ele alınarak 1980 yılına kadar geçen sürede iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri kapsayan bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı; bu güne kadar bilimsel olarak kapsamlı bir çalışma yapılmayan Türk-Fin ilişkilerini belgeler ışığında değerlendirmektir. İki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini analiz etmek ve bilimsel bir çerçeveye oturtmaya özen gösterildi. Bunu yaparken, iki ülke arasındaki ilişkilerin niteliğini ve ilişkilerdeki dönem ve konu olan gelişmeleri saptamaya çalışıldı. Ayrıca Türk ve Fin tarihinden örnekler vermek suretiyle, Türk-Fin etkileşimine dair tarihsel olayların açıklanması amaçlanmıştır. 1917-1980 yılları arasında Türkiye’de ve Finlandiya’da yaşanan gelişmelerin birlikte yorumlanmasını temin edecek bir yaklaşım tercih edilmiştir.

Çalışma çerçevesinde Finlandiya Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, Kızılay, Cumhurbaşkanlığı, ATASE, TİTE, gibi arşivlerden yararlanılarak bu çalışma yapılmaya çalışılmıştır. Fince, İngilizce ve Fransızca olmak üzere yabancı dilden kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Ayrıca çok sayıda kütüphaneden yararlanılmıştır. Bu çalışma sırasında birincil kaynaklarının yanında ikincil kaynaklardan, süreli yayınlardan, görüntülü ve internet kaynaklardan da yararlanıldı.

Kaleme aldığımız bu çalışmada, daha önce her hangi kapsamlı bir yapılmamış (Kurat, Gökgöz, Dilek ve Castren’in yazmış oldukları makaleler dışında) olmasından ötürü elimizdeki kaynakları ve arşiv belgelerini kullanmaya çalıştık. Yine de her ne kadar eksik olursa olsun konumuzla ilgili Türkçe ve Fince yazılmış kaynaklardan mümkün olduğunca faydalanmaya gayret gösterdik.

Yapılan bu çalışmada kuşkusuz en önemli kaynak arşivlerden alınan belgelerdir. Finlandiya Dışişleri Bakanlığı Arşivi’nden 1921-1986 yılları arasını kapsayan raporlar alındı. Ancak Finlandiya Ankara Büyükelçiliğinden Helsinki’ye gönderilen bu belgelerin tamamı Türk-Fin ilişkileriyle ilgili belgeler değildir. Raporlardaki başlıca konular; Türkiye’de meydana gelen olaylar, dış politika, Türkiye’nin komşularıyla olan

ilişkiler, ziyaretler ve Türkiye-Finlandiya arasında meydana gelen gelişmeler raporlarını konusunu teşkil etmektedir. Helsinki'ye gönderilmiş olan önemli raporlar arasında Väinö Tanner'in (1921-1923) raporları ve İkinci Dünya Harbi sırasında Aarno Armas Sakari Yrjö-Koskinen'in (1940-1951) raporları bulunmaktadır.

Türkiye'de ise Cumhurbaşkanlığı Arşivi, ATASE, A.Ü.TİTE, Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri, TBMM Arşivi ve Kızılay Arşiv'den yararlanılmıştır. Kuşkusuz yaptığımız çalışma için en önemli arşivlerden biri olan ve çalışmamızın en önemli eksikliğini oluşturan Dışişleri Bakanlığı Arşividir. Maalesef Dışişleri Bakanlığı Arşivinden kapalı olduğundan dolayı yararlanamadık.

Yaptığım bu çalışma süresince birçok kişinin emeği geçti. Hepsine ayrı ayrı teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Finlandiya'da kaldığım süre içerisinde bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Fahrettin Korkmaz, Salih Sevgican, Halis Yıldırım, Suomen Islamilainen Seurakunta Başkanı Okan Daher ve Hamide Çaydam'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Finlandiya Dışişleri Bakanlığı (Ulkoasiainministeriö) Arşivi yetkililerine ve özellikle çok kısa bir süre içerisinde belgeleri almamı ve kütüphaneden yararlanmamı sağlayan Sami Heino'ya müteşekkirim.

Fince, Fransızca, İngilizce belgelerin çevirisinde ve Osmanlıca belgelerin transkripsiyonunda yardımlarını esirgemeyen Dr. Atilla Jorma, Uzm. Mevlüt Yüksel ve Murat Mutlu'ya yardımlarından ve katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yaptığım bu çalışmanın en başından sonuna kadar beni yönlendiren Atatürk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden Yrd.Doç.Dr. Mehmet Sait Dilek'e, yapacağım çalışmayı projelendirmemi tavsiye edip, tezim için değerli önerilerde bulunan Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsünden Doç. Dr. Saime Selanga Gökgöz'e ve Helsinki'de yayımlanan Yeni Turan Gazetesi'nin kopyalarını bana gönderme nezaketinde bulunan Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsünden Doç.Dr. Nesrin Sarıahmetoğlu'na teşekkür etmeyi borç bilirim. Çalışmam boyunca gerek kütüphanelerinden gerekse yardımlarından ötürü değerli hocalarım Doç.Dr. Erol Kürkçüoğlu, Doç.Dr. İbrahim Ethem Atnur, Yrd.Doç.Dr. Cemil Kutlu, Yrd.Doç.Dr. Ali Servet Öncü, Yrd.Doç.Dr. Kader Polat ve Arş. Gör. Ufuk Erdem'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımız esnasında gösterdikleri yakın ilgi ve kolaylıklardan ötürü Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi çalışanlarına ve Şube Müdürü Ahmet Ceylan'a, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, ATASE Arşivi, A.Ü. TİTE Arşivi, TBMM Arşivi ve Kızılay Arşivi çalışanlarına şükranlarımı belirtmek isterim. Ayrıca Milli Kütüphane, Finlandiya National Library, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, TRT Kütüphanesi, Adnan Ötüken Kütüphanesi, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi çalışanlarına ve bu çalışma esnasında desteklerini esirgemeyen değerli dostlarım Burak Kazan, Sedat Işık, Aydın Acar, Ensar Macit, Serdar Gündoğdu ve Cüneyt Güneş'e ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Gerek Finlandiya'da kaldığım süre içerisinde ve gerekse yurt içinde yaptığım çalışmalarım için finansman desteği sağlamış olan Atatürk Üniversitesi BAB Birimine, Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumuna ve Atatürk Araştırma Merkezi yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür etmeyi vazife bilirim. Türk-Fin ilişkileri üzerine çalışacağımı söylediğimde çalışmamın sorumluluğunu üstlenerek, bilgi ve tecrübeleriyle her türlü kolaylık ve yardımı esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Yavuz Aslan'a minnet ve şükranlarımı bildirmeyi borç bilir, kendilerine teşekkür ederim.

GİRİŞ

Finlandiya, mesafe bakımından Osmanlı topraklarına ve Türklere uzak bir bölgede olması nedeniyle Türk-Fin ilişkileri oldukça sınırlı kalmıştır. Ayrıca Finlandiya'nın 1917 yılına kadar hem İsveç (1155-1809) idaresinde hem de Çarlık Rusya (1809-1917) idaresinde uzun bir süre kalması Türk-Fin ilişkilerinin kurulmasını geciktirmiştir. Finler, Çarlık Rusya idaresinde olduğu zaman Türkleri, Osmanlı-Rus Harplerinde tanıma fırsatı bulmuşlardır. Finlandiya, Çarlık Rusya idaresine girdikten sonra Rus ordusu içerisinde Osmanlı'ya karşı üç savaşta bulunmuştur;

1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi, 1853-1856 Kırım Harbi, 1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Harbi. Bunlardan ilki fazla göze çarpmaz. Çünkü bu savaşta sadece bazı Finli memurlar Rus birlikleri içinde aktif bir rol almışlardır. Kırım Savaşı başlayınca Finlandiya için tehlike ortaya çıkmıştı. Çünkü İngiltere, Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girmişti. Bunun sonucu olarak Finlandiya, Rus idaresinde olduğu için İngiliz Donanması da Finlandiya kıyı şehirlerini bombalamıştı. 1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Harbi, Finlandiya'dan çok uzakta olmasına rağmen Finlandiya için birçok yönden önem arz eden bir savaştır. 1877-78 Harbi, Fin basınında büyük yankı uyandırmıştı. Fin basınında ilk kez bir savaşa bu kadar geniş yer verilmişti ve bu sırada gazetelerin abonelik ve satışlarında önemli artış olmuştu. Çünkü 1808-1809 Harbi (İsveç-Rus) dışında ilk kez Fin birlikleri savaşa katılıyordu. 1877 Eylül'ün başında 900 kişilik Fin birliği savaşa katılmıştı.

1917 yılında Finlandiya'nın bağımsız olması Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesi için önemli bir olaydır. Çünkü Finlandiya'nın bağımsızlığını ilan ettiğini bildirmek ve aynı zamanda bağımsızlığın resmen tanınmasını talep etmek üzere Osmanlı Devleti'ne bir heyet gönderilmişti. Bu heyette Prof. J.J. Mikkola (1866-1946) ve Prof. Jalo Kalima da bulunuyordu. Osmanlıda çok dostane bir şekilde karşılanan bu heyetin gelmesiyle resmi olarak Türk-Fin ilişkilerinin başlanması için önemli bir adım atılmıştır.

Türk-Fin ilişkilerinde, Finlandiya Türkleri (Türk-Tatar) köprü görevi görmektedir. Tatar Türkleri, küçük toprak sahibi olarak tarımla uğraşıyorlardı, o zaman geçerli olan toprak mülkiyeti şartları nedeniyle ekim alanları kazanç getirmeyecek kadar küçülmüştü. Tarımın yanında başlangıçta kendi bölgelerinde olmak üzere kışın küçük çaplı ticaret yapmaya başlamışlardı. Yavaş yavaş bu ticari seferler demiryolları boyunca

Petersburg'a kadar oradan da Terijoki (Teri) ırmağı ve Viipuri (Viburg) yoluyla Finlandiya Dükkalığı'na kadar uzanmıştı. Bu yeni ülke, Tatar Türkleri için uygun bir ortam yaratmıştı ve Tatarlar da bu uygun ortamdan yararlanmayı bilmişlerdir.

İlk göçmenlerin ticari başarıları köylerin tümünden o zaman Rus imparatorluğunun kuzeybatı köşesini oluşturan Finlandiya'ya göç etmelerine neden olmuştur. Kazan Türklerinin (Kuzey Türkleri-Tatarlar) konuşmaları Mişer şivesi, Çağatay-Kıpçakçadan çok Oğuz-Türkmen lehçesini andırmaktadır. Tatar Türklerinin büyük bir kısmı Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de diğer kısımları ise Tampere, Jarvenpaa, Turku ve Kotka'da yaşamaktadırlar. Tatar Türkleri ilk başlarda ticari amaçlar için gelseler de XX. yüzyılın başlarından itibaren ailelerini ve yakınlarını da alarak, geçici olarak değil, kesin olarak yerleşmeye başlamışlardır.

II. Dünya Harbi sırasında dört milyonluk Finlandiya yüz seksen milyon nüfusa sahip Sovyet Rusya'yla savaşmıştı. Savaşta Sovyetler saldıran, Finler ise savunan rolü üstlendiğinden Sovyetlerin itibarını oldukça zedelenmiştir. Bu durum Türk basınında geniş yankı uyandırmış ve Türk milletinin Finlere karşı olan hayranlığını daha da artırmıştır. Nitekim ilk kez bu kadar geniş bir şekilde Finlandiya, Türk basınında yer almıştı.

Soğuk Savaş döneminde Finlandiya ve Türkiye arasında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen, Başbakan Süleyman Demirel, Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk ve Başbakan Bülent Ecevit'in ziyaretleri günümüz ilişkilerine olumlu bir şekilde yansımıştır. Günümüzde de üst düzeyde ziyaretler devam etmektedir. Yaşadığımız yüzyılda Türkiye-Finlandiya ilişkileri, tarihi, kültürel ve ekonomik açıdan sağlam temellere dayanmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; Finlandiya'nın kısa tarihi ve Osmanlı-Fin ilişkileri anlatıldı. Türkiye'de Finlandiya hakkında bilimsel bir çalışma yapılmadığı için kısa bir şekilde Fin tarihini ele almaya çalıştık. İkinci bölümde; siyasi ilişkiler Mustafa Kemal Atatürk'ten başlayarak 1980 yılına kadar meydana gelen siyasi olaylar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde; Finlandiya'nın ekonomik durumunu ve Türkiye-Finlandiya ekonomik ilişkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise Türkiye-Finlandiya kültürel ilişkileri ve Finlandiya'daki Türk toplumu ele alınmıştır.

Dünya'nın tepesinde kayalar, buzlar arasına sıkışmış; göllerle, bataklıklarla delik deşik olmuş, sonsuz ormanlarla bürünmüş için için ağlayan, sessiz bir toprak vardır: Finlandiya.

*Şükûfe Nihal 27 Mayıs 1935**

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNLANDİYA'NIN KISA TARİHİ OSMANLI-FİN İLİŞKİLERİ

1.1. FİNLANDİYA'NIN KISA TARİHİ

Avrupa'nın kuzeyinde olan Finlandiya, kuzeyde Norveç, doğuda Rusya Federasyonu, güneyde Finlandiya körfezi, batı'da da İsveç ve Botni körfeziyle çevrilidir.¹ Ülke toprakları yüzey şekilleri açısından sade bir görünüşe sahiptir. Jeolojinin dördüncü zamanın başlarında buraları kaplayan büyük buzul örtüsü daha eski dönemlerde oluşan araziye aşındırarak hafif engebeli bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Finlandiya, “göller memleketi” diye bilinmektedir. Kıyıları çok girintili çıkıntılı olan bu göller çeşitli akarsu ve kanallarla gruplar halinde birbirine bağlı bir şekildedir. Bununla birlikte Finlandiya, deniz seviyesine yakındır.²

Ülkenin büyük kısmı ovoidan oluşur. Tepelik ve dağlık yapı çok ender rastlanır. Halti Dağı Finlandiya'nın en yüksek dağı olarak Laponya'da Norveç, İsveç ve Finlandiya sınırlarının kesiştiği noktaya yakın yerde bulunur. Finlandiya, tatlı su kaynakları açısından zengindir. Doğu Finlandiya bölgesinin büyük kısmı göllerden oluşmaktadır.³ Bunun en büyük örnekleri Saimaa Gölü (Doğu Finlandiya) ve İnari Gölü (Laponya) ayrıca Kemi ve Oulu adlı Irmaklar da bulunmaktadır. Ülkenin coğrafi koordinatları 60 ve 70 enlemleri arasındadır. Rusya sınırlarına yaklaşıldığında ve kuzeye doğru çıkıldığında iklim sertliği görülmeye başlar.⁴

* Şükûfe Nihal, “Finler Üzerine”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 1935, s.5.

¹ Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1968, XVI, 337; Finler ve Finlandiya coğrafyası için Bkz. F.F. Potsikoviç, *Finler*, (Çev. Fatih el-Kerimi), Orenburg 1908.

² Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39115&contentlan=21 &culture =tr-TR>.

³ Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986, VII, 4124-4125.

⁴ Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39115&contentlan=21&culture=tr-TR>; T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Ülke Profili Finlandiya*, Helsinki 2003, s.7.

Toplam 338,145 kilometrekarelik alanı ile Finlandiya, Avrupa'nın en büyük altıncı ülkesidir. Kuzeyden güneye en büyük uzunluk 1,160 km ve en büyük genişlik 540 km'dir. Toplam sınır uzunluğu 3,600 km olup en uzun sınırı Rus sınırıdır. Sahil sınırları yaklaşık 1,100 km uzunluğundadır. Kara alanının yaklaşık %70'i ormanlarla kaplıdır. Avrupa'nın en küçük nüfuslu ülkelerinden olan Finlandiya, 5,3 milyon (2009) nüfusa sahiptir. Ortalama nüfus yoğunluğu kilometre karede 17 kişidir. Nüfusun %53,5'i toplam alanın sadece %15'ini oluşturan güney-batı illerinde yerleşiktir. Bu yoğunluk, İkinci Dünya Harbi'nin ardından ortaya çıkan hızlı endüstrileşme ve tarımda makineleşme süreçleri nedeniyle kısmî olarak meydana gelmiştir.⁵

Finler, Finlandiya'yı Suomi, kendilerini de Suomalaiset (Suomilliler) diye adlandırırlar. Bu sözün tam olarak ne anlama geldiği bilinmemekle beraber “Göl Ülkesi” veya “Bataklık” anlamında kullanılmaktadır.⁶

Finlandiya'da en erken arkeolojik bulgular M.Ö 600-1200 yıllarına tarihlendirilmektedir. Taş çağı insanları göçebe olarak avcılık, toplayıcılık ve balıkçılıkla geçinmekteydiler. Çağın sonuna doğru tarımsal faaliyetler görünmeye başlanmıştır. M.Ö. 1200-400 yıllarında Bronz kullanmaya başlanmış ve tam olarak kimler olduğu bilinmeyen insan grupları Finlandiya'ya gelmeye başlamıştır.⁷

Finler, Miladi'nin ilk yıllarında Avrupa'ya gelmişlerdir. Fin etimolojisinin en eski otoritesi Tacitus'⁸dur. Tacitus, Germania adlı eserinin 46.ncı bölümünde şimdiki

⁵ Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi:10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39115&contentlan=21&culture=tr-TR>.

⁶ Hüseyin Namık Orkun, “Finler”, *Yücel*, Cilt: XI, Sayı:61, (Mart 1940), s.47; Daha fazla bilgi için Bkz. Hüseyin Namık Orkun, “Finler”, *Çığır Milliyetçi Dergi*, Yıl:11, Sayı:129, Ankara 1943, s.51.

⁷ Yazar, gelen grupların Germanic kökenli olduğunu iddia etmektedir. Juha Laurila, *Finland, The Young Republic of the North*, Suomen Ylioppilaskuntien Liitto, Helsinki, 1938, s.9.

⁸ Tacitus, M.S. 56 - 57 yıllarında soylu bir ailenin çocuğu olarak Kuzey İtalya veya bir Roma eyaleti olan Gallia Narbonensis'te doğmuştur. Eserleri onun zamanı hakkında birçok bilgi verirken, kendi yaşamı hakkında pek az bilgi verir. Çalışma hayatına Historiae eserinde belirttiği gibi İmpatator Vespasianus'un yardımcılarıyla başlar. Kariyerindeki önemli olaylardan birisi de ünlü komutan Agricola'nın kızı Iulia ile M.S. 77 yılında evlenmesidir. Siyasi yaşamına ise M.S. 81 - 82 yıllarında İmparator Titus zamanında yargıç olarak başlar. Kariyerinde hızla yükselerek M.S. 88 yılında baş yargıç atanır. Çeşitli eyaletlerde M.S. 89'dan 93'e kadar lejyon kumandanlığında çalışır. Nerva'nın imparatorluğu zamanında M.S. 97 yılında Tacitus vekil konsül olur. Böylece ailesinde Roma senatosuna adımını atan ilk kişi Tacitus olur. Consüllüğü sırasında ünlü Roma askeri Lucius Verginius Rufus'un cenazesinde yaptığı konuşma ile ön plana çıkar. Bir yıl sonra Agricola ve Germania adlı eserlerini yazarak ve yayınlatarak, ölümüne kadar devam edeceği edebî kariyerine başlar. Daha sonra Traianus'un imparatorluğuna kadar devlet işlerinden elini çeker. Siyasetten ve hukuktan ayrı kaldığı zamanlarda iki büyük eseri Historiae ve Annales'i yazar. Ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, Hadrianus'un imparatorluğuna dek yaşadığı tahmin edilmektedir. David Kirby, *A Concise History of Finland*, (2.Baskı) Cambridge University Press, Cambridge 2007, s.3.

Litvanya olan ülkeye Finleri yerleştirmekte⁹, Finleri(Fennleri) ve yaşamlarını, şöyle tarif etmektedir:” *Fennler, insana şaşkınlık verecek kadar savaştan olurlar ve pek fakirdirler. Ne silahları, ne atları, ne de evleri vardır. Gıdaları ot, giyecekleri post, yatakları topraktır. Yalnız oklarına güvenirler. Demir bulamadıkları için bunların uçlarını kemiklerden yaparlar. Erkekleri de kadınları da avcılık ederek yaşar. Erkekler nereye giderse kadınlar da birlikte gider, avladıklarını paylaşırlar. Çocuklarının yaban hayvanlarına ve yağmurlara karşı örülmüş dallardan yapılmış bir sığınaktan başka bir korunma vasıtaları yoktur. Yaşlılar bütün günü burada (sığınakta) geçirirler. Fennler, yaşamlarını; tarlalarda didinmekten, ev işleriyle uğraşmaktan, ümit ve korku içinde kendilerinin ve başkalarının servetleriyle oynamaktan daha mesut bir hayat sayarlar. İnsanlara karşı kayıtsız, erişmesi en güç bahtiyarlığa erişmişlerdir.*”¹⁰

Turanlılar ve Pan-Turanizm adlı esere göre; Tacitus’ten yarım asır sonra Ptolemy, yanlışlıkla Finleri harita üzerinde güney-batıya koymakta Wendler ve Gothlar arasında Vistula’nın (Polonya’nın Vistul nehri) doğusunda göstermektedir. Belli oranlarda da olsa, Finlere ait bazı toprak parçaları gösterilmiştir. İki eski büyük otorite olan Tacitus ve Ptolemy tarafından verilen Fenni ve Livvo isimleri Finlandiya’da yaşayan insanlara verilen isimdi.¹¹

Finlerin, ilk vatanları olan Urallardan Baltık bölgesine doğru genişlemesi Tacitus zamanında başlamıştır. Finler, Kuzey ve Orta Rusya’ya yerleştiklerinden bu bölgelerde Fin isminde yerler bulmak mümkündür.¹²

Fin kavimleri ve Finlandiya’da yaşayan kavimler aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi çeşitli alt kollara ayrılmış ve tam olarak siyasi birliktelik sağlayamamışlardır. Kendi aralarında nehirler ve su yolları boyunca gerçekleşen sınırlı bir iletişimden dolayı güçlü bir askeri organizasyon da oluşturamadılar.¹³

⁹ İngiliz Gizli Servisi MI5’e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm, (3.baskı), (Çev. G. Bayraktar Durgun-Şenol Durgun), Alter Yayınları, Ankara 2005, s. 36.

¹⁰ Tacitus, *Germania*, (Çev. Hamit Dereli), Maarif Vekâleti Yay., Ankara 1944, s.40-41.

¹¹ İngiliz Gizli Servisi MI5’e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm, s.36.

¹² İngiliz Gizli Servisi MI5’e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm, s.36.

¹³ George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, (Çev. D. Mızrak-E.Ç. Mızrak), Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 43.

Batı (Baltık) Finleri	Doğu (Kama) Finleri ¹⁴
1) Batı ya da Baltık Finleri ¹⁵	a) Permiyaklar
a) Karelianlar ¹⁶	b) Zirianlar
b) Batı Finleri	c) Votyaklar
ba) Vepsas ya da Kuzeyli Çudlar ¹⁷	d) Volga grubu
bb) Votesler ya da Güneyli Çudesler	da) Mordvinler
bc) Estonyalılar ¹⁸	db) Çeremisler
bd) Livonyalılar ¹⁹	dc) Çuvaşlar
c) Lapplar ²⁰	

Kaynak: İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Finler, günümüzde oturdukları bölgeye göçleri²¹ M.S. 4.yüzyıldan başlamış ve M.S. 700 yılına kadar sürmüştür. Finler bölgeye gelince orada ülkenin önceki sakinleri olan Lappları (Lapon) kuzeye itmiş ve batıda yakın komşuları olan İsveçlerin etkisinde

¹⁴ Doğu Finleri arasında özellikle Permiyaklar, Doğu Kama grubunun temel özelliklerine daha yakın bir grubu oluşturur. Permiyaklar hem köken olarak (Kama nehri bölgesinde) hem de dil olarak en yakın grubu oluşturur. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.57.

¹⁵ Hem kültürel hem de sayı olarak en katıksız Finler Finlandiya halkıdır. Kendi ülkelerine Suomi diye adlandırırlar. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.38.

¹⁶ Karelianlar, dili uygulamada Tavastlar ya da Batı Finlerinkiyle aynıdır. Saf bir Fince konuşurlar. Ayrıca İsveççenin de çok az etkisinde kalmış bir Fince konuşurlar. Finlerin büyük milli destanı olan Kalavela, (22,795 satırdan oluşan ve ilk basımı 1835'te yapılan bir şiirdir) 1835 yılında Elias Lönnrot (1802-1884) tarafından daha çok Doğu Finlandiya ve Olenetler'deki Karelianlar arasında derlenmiştir. Kalavela'nın basılıp çıkışı Fin kültürünün bir dönüm noktasıdır. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.44; Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, (Çev. Ed.M. Ali Kılıçbay) İmge kitapevi, Ankara 2006, s.864; H. Zübeyr Koşay, "Finlerin Ulusal Erteğisi Kalevala", *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 5 (26), (Nisan 1935), s.123.

¹⁷ Hem Vepsaslar hem de Votesler, Estonyalıların dillerine çok yakın bir dil konuşurlar. Vepsaslar, Oyat Nehrinin (Ladoga Gölünün doğusunda) yukarı kısımlarda oturmaktadırlar. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.48.

¹⁸ Bu halk Estonya topraklarında yaşamaktadır. Finlere komşu en büyük batılı kabiledir. Estonya dili iki dialekte ayrılmaktadır; biri kuzeylilerin konuştuğu diğeri de güneylilerin konuştuğu dialektir. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.49.

¹⁹ Batı Livland ve Kuzey Kurland'ın (Letonya) en eski Finli sakinleridir. Hemen hemen hepsi Lettler tarafından absorbe edilmişlerdir. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.49.

²⁰ Dil olarak Lapplar, Finlerin batı kolu ile çok yakındırlar. Ancak ırkî yakınlıkları yoktur. Lapland terimi Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya'daki Lapplar tarafından işgal edilmiş belli oranda da sınırları tam olarak belirlenmemiş olan bölgeye verilen isimdir. Lapça dili Fince ile çok yakın ilişki içerisinde olan bir dildir. Ancak fonetiği daha farklı ve daha karmaşıktır. Daha fazla bilgi için Bkz. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.50-53. Diğer Fin grupları için Bkz. *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.59-66; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, (4.Baskı), TTK Yay., Ankara 1999, s.7.

²¹ Finlerin bugünkü Finlandiya'ya ne zaman göç ettikleri tam olarak tarihlendirilememektedir. Laurila, göçlerin tarihini M.S. 100 olarak verir. Juha Laurila, *Finland, The Young Republic of the North*, Suomen Ylioppilaskuntien Liitto, Helsinki 1938, s.10; Dilaçar ise VIII. yüzyıl olarak tarihlendirir. Agop Dilaçar, *Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar*, TTK Yay., Ankara 1978, s.15.

kalmışlardır.²² İlk yerleşim merkezlerini köy toplulukları halinde ülkenin batısında kuran Finler, daha çok eski dünyanın ticaretinde önemli bir yeri olan kürk avcılığıyla uğraştılar. Bu sırada güneyden başka kavimlerin gelmesiyle birlikte iskân yerleri doğuya yayıldıysa da bunların aralarında geniş ıssız bölgeler oluştu. 1000 yıllarına kadar Finler, Hameliler ve Karelyalılar adlarını taşıyan üç ayrı kabile birliğinden başka devlet örgütü görülmedi. XI. yüzyılda denizden saldıran Vikinglerle çatışmaya giren Finler sonunda Finlandiya Körfezindeki ticari üstünlüklerini onlara kaptırdılar. XII. ve XIII. yüzyıllarda Finlandiya; Ruslar, Danimarkalılar ve İsveçliler arasında mücadele alanı oldu. Bu mücadele içerisinde dini açıdan farklı kiliselerin rekabeti de vardı. 1249 yılında Turku (Åbo)'da kurdukları Dominiken Manastırı* vasıtasıyla bölge halkı üzerinde hâkimiyetlerini hissettiren İsveçliler, yaptıkları seferlerle bölgede güç kazanmaya çalışan Rusları geri püskürterek 1323'te Finlandiya'nın İsveç Krallığının bir parçasını olduğunu Ruslara kabul ettirmişlerdir. Nitekim Finlandiya, 9.uncu yüzyıldan 18.yüzyıla kadar İsveç için adeta bir nüfuz alan olmuştur.²³

Finler, İsveç sahillere defalarca taarruzda bulunduğu halde başarı sağlayamadı. İsveç Kralı IX. Eric, Finlandiya'yı işgal etmeyi başardı.²⁴ Finlandiya, 1155'te İsveç hâkimiyetine girdi ve Katolik Hristiyanlığı da kabul etti. Ülkeye İsveç göçmenleri gelmeye başladı ve Finlandiya'nın resmi dili hatta kültür dili İsveççe oldu. Fince, köylülerin konuştuğu bir dil haline geldi.²⁵ 14.yüzyılda dağınık Fin kavimleri, bağlı bulundukları İsveç Krallığı tarafından bir Dukalık (1353'te) haline getirilmiştir. İsveç Krallığının diğer Dukalıkları gibi Finlandiya Dukalığı da aynı statüdeydi ve Finlere 1362'den sonra İsveç Krallarının seçimine katılma imkânı sağlanmıştır. Finlandiya Dukalığının başına Avrupa'nın çeşitli üniversitelerinde eğitim görmüş Turkulu (Åbo)

²² Dilaçar, *Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar*, s.15

*Dominiken Tarikatı; Aziz Dominikus tarafından bazı kaynaklara göre 1215'te bazılarının göre 1216'da Toulouse'ta düzenlenen bir toplantının ardından kuruldu. Tarikatın resmi ismi 'Vaiz Papazlar' idi ve kurulduktan kısa bir süre sonra hızla yayılmaya başlamıştı. Çok sayıda vaiz rahipten oluşan Dominiken tarikatının temel amacı kilise baskısını insan düşüncesi üzerinde ve günlük hayatta egemen kılmaktı. Dominiken Rahipler kısa sürede Avrupa'da etkin hale geldiler. 14. yüzyıla gelindiğinde başta İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde 600'ün üzerinden Dominiken manastırı vardı. Alberto Fabio Ambrosio, "Dominiken Biraderler", (Çev. Emre Öktem), *Atlas Tarih*, Sayı:1, (Haziran 2010), s.49.

²³ Diyanet İslam Ansiklopedisi, XVII, 112; Wendy Hall, *The Finns and Their Country*, Hazell Watson and Viney Ltd., London 1967, s.85.

²⁴ *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.40.

²⁵ Finlandiya Büyükelçiliği, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39117&contentlan=21&culture=tr-TR>; Yazar, İsveç egemenliğinin başlangıcını 1150 olarak verir. Yılmaz Öztuna, *Devlet ve Hanedanlar, Avrupa Devletleri*, (3.Baskı), Cilt:4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005, s.258.

piskoposlar getirilmiş ve onların vasıtasıyla Avrupa'yla ilişki kurulmuştur. Aynı zamanda Finler, piskoposlar sayesinde yeni gelişen dini akımlardan haberdar olmuşlar ve onlardan etkilenmişlerdir.²⁶ Protestanlık da bu gelişen akımlardan biriydi ve 1528 yılında İsveç Kralı Gustavus I Vasa,²⁷ Piskopos Pietari Sarkilahti'nın aracılığıyla Finlandiya'ya Protestanlığı getirmiştir. Bu sırada Turku piskoposu Michael Agricola *Aapinen* adlı ilk Fince abc kitabını yayınlamıştır (1542) ve 1548 yılında da "Yeni Ahit"i (Uusi Testamentti) Finceye çevirmiştir.²⁸

Gustavus Vasa I ve halefi (Gustavus II Adolphus) Finlandiya'da okullar açmışlar, kiliseler inşa ederek öğrenimi teşvik etmişler ve matbaayı getirmişlerdir. 17. yüzyılın başlangıcında, Gustavus II Adolphus, Finlandiya Meclisini kurdu. Meclis soylu, ruhban, kasabalı ve köylülerden olmak üzere dört sınıftan oluşmaktaydı. Finlandiya, uzun bir süre İsveç ve Çarlık Rusya arasında bir çatışma alanı olmuştur.²⁹

Gücünün zirvesinde olan İsveç, Çarlık Rusya'yla yaptığı savaşlar sonucunda topraklarını doğuya doğru genişletti ve aldığı bu toprakları Finlandiya Dukalığına kattı. Fakat XVIII. yüzyıldan itibaren İsveç'in zayıflaması, Çarlık Rusya'nın Büyük Kuzey Savaşı sırasında Finlandiya'yı işgal etmesine (1714-1721)³⁰ yol açtı ve yapılan antlaşma ile İsveç, Baltık eyaletleriyle Finlandiya'nın güneyini Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı. Aleksandr I³¹, Napoleon ile dostluğundan da faydalanarak, İsveç'le yaptığı (1808-1809) savaşlarla Finlandiya'nın tamamını 1809 Tilsit Antlaşması ile ele geçirmiştir. Bu antlaşmaya göre Finlandiya arazisi Torneo nehrine kadar Rusya bırakılmıştır.³²

²⁶ Diyanet İslam Ansiklopedisi, XVII, 112.

²⁷ Wendy Hall, *The Finns and Their Country*, s.85; Oliver Warner, *Marshal Mannerheim and the Finns*, Otava Publishing, Helsinki 1967, s.19.

²⁸ Dilaçar, *Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar*, s.15.

²⁹ İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm, s.42.

³⁰ Juhani Paasivirta, *Finland and Europe, International Crises in the Period of Autonomy 1808-1914*, (Ed.D. G.Kirby), University of Minnesota Press, Minneapolis 1981, s.1.

³¹ Aleksandr I, (1777-1825), II. Katerina'nın torunu ve Paul'in oğlu olan Aleksandr, babasının öldürülmesi üzerine tahta geçmiş ve Rusya'da devlet idaresi yeniden Katerina'nın koyduğu prensipler ve kurduğu teşkilata uygun olarak yürümeye başlamıştır. Genç imparator henüz 24 yaşında idi ve rasyonalist ve hümanist ruhta terbiye ve tahsil görmüştü. Aleksandr, anayasal hükümet taraftarıydı ve bunu Finlandiya ve Polonya'da uyguladı; nihayetinde Anayasal yapıyı Rusya'da da uygulamak istedi ancak muvaffak olamadı. Aleksandr, 48 yaşına geldiğinde Kırım'da yakalandığı ateşli bir hastalık sonucu 1 Aralık 1825'te Taganrog'da (Azak Denizi kenarında) öldü. Kurat, *Rusya Tarihi*, s.314; George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, s.260-261; Robert Schweitzer, *The Rise and Fall of the Russo-Finnish Consensus*, Edita Ltd. Helsinki 1996, s.13.

³² Diyanet İslam Ansiklopedisi, XVII, 112; Kurat, *Rusya Tarihi*, s.301; Laurila, *Finland, The Young Republic of the North*, s.14.

Aleksandr I, Parvoo Diyet Meclisinde (1809) Finlandiya Grandükü unvanını aldı ve grandüklük kurumlarına saygı göstereceğine dair söz verdi. Bu tarihten itibaren ülke, Fince ve İsveççenin kullanımını sürdüren Finlandiya İşleri Komitesi'nin denetlediği senatosuyla kendi kendini yönetti. Aleksandr I, Dükliğe doğudaki eyaletlerini geri verdi ve 1829'da başkent Helsinki'ye (1829) taşındı. İki resmi dil olan Fince ve İsveççenin eşitliği bir kararnameye bağlandı. Aleksandr II'nin liberal saltanatı döneminde (1855-1881) milli pazarı besleyen tarıma dayalı bir ekonomi gelişti. Ormanlar, ağaç ve kâğıt sanayileri için işletildi. Tampere'de tekstil sanayisi kuruldu. 1869 buyruğuyla Çar, Diyet Meclisini her üç yılda toplanan bir parlamento durumuna getirdi. Kırsal kesimde yaşayan topluluklara özerklik verildi. Finlandiya'ya milli bir ordu kurdurup ve grandüklük adına para basma (Markka 1865) yetkisi verildi. Aleksandr II³³ zamanında Finlandiya'ya çeşitli özgürlükler verildiği için Helsinki'nin senato meydanında Aleksandr II'nin heykeli yapılmıştır. Ancak Finlandiya'ya verilen bu özgürlükler Ruslaştırma hareketine aykırıydı. Bu nedenle Aleksandr III, (1881-1894) zamanında Ruslaştırma hareketleri yoğunlaştı.³⁴

Nicholas II (1868-1918), 1899 Şubat Manifestosuyla Fin Diyet meclisinin yasama gücünü hemen hemen ilga etti ve bölge genel valisi Bobrikov'a diktatörlük yetkileri verildi.³⁵ (1897). Bobrikov, orduyu dağıttı ve yasadışı emirler uygulattı; Rusça

³³ Aleksandr II, (Hük.m.1855-1881), Nikola I'nin oğlu olan Aleksandr, 1818 yılında doğmuş, iyi bir terbiye ve tahsil görmüş ve yumuşak tabiatlı biriydi. 23 yaşında Alman prensesiyle evlenmişti. II. Aleksandr'ın reformlarıyla paralel olarak eğitimde ilerleme, öğretmen sayısında artış, gazete ve dergi basımında önemli bir büyüme gerçekleşti. 1871 yılında köylüleri serflikten azad edilmesi Rusya'daki hürriyet ve ilerleme taraftarlarını tatmin etmedi bilakis istibdat rejimine karşı nefretleri arttırmıştır. Başarısız denemelerin ardından nihayet, St. Petersburg'da düzenlenen bir suikast sonucunda 13 Mart 1881'de Çar II. Aleksandr öldürüldü. Kurat, *Rusya Tarihi*, s.356-357; Vernadsky, *Rusya Tarihi*, s.286; Schweitzer, *The Rise and Fall of the Russo-Finnish Consensus*, s.187.

³⁴ Aleksandr III, (1845-1894) II. Aleksandr'ın ikinci oğludur. Büyük kardeşinin ölümü üzerine veliaht ilan edildiğinden daha evvel taht için de hazırlanmamıştı. III. Aleksandr'ın siyasi programı gayet basitti; Rusya'daki tüm liberal ve devrimci hareketlerin karşısında durmak ve belli bir noktaya kadar Rus halkının zorunlu ekonomik taleplerini karşılamaktı. Çar, Kırım'daki Livadia şehrinde 1 Kasım 1894'te öldü. Kurat, *Rusya Tarihi*, s.369-364; Vernadsky, *Rusya Tarihi*, s.287; Schweitzer, *The Rise and Fall of the Russo-Finnish Consensus*, s.201.

³⁵ Nicholas II, (1868-1918), Karmaşık bir kişiliğe sahipti. Gerçek bir okuma tutkunuydu, özel yaşamında gerekli hallerde sahip olduğu kabiliyetleri rahatlıkla devreye sokabiliyordu. Tahta çıkışının hemen ardından bakanlar ve grandükler arasında kendisine karşı entrikalar çevrilmeye başlandı. Nitekim Nicholas, bu takımı yönetmekte başarısız oldu. Nicholas'ın ülke içinde uyguladığı siyaset, babasının durağan politikasının bir devamıydı. Nicholas, zamanında Finlandiya Diyet meclisini işlemez hale getirdi. Vernadsky, *Rusya Tarihi*, s.287-289; Schweitzer, *The Rise and Fall of the Russo-Finnish Consensus*, s.233.

tek yönetim dili oldu. Bobrikov'un öldürülmesi³⁶ (1904) ve Kasım 1905 devrimci hareketler, Çarı geri adım atmaya zorladı ve 1899 statüsü yeniden düzenlendi. Diyet Meclisi yerini kamu oylamasıyla seçilen (1906) bir millet meclisine bıraktı. Bu oylamada dünya tarihinde ilk kez kadınların da katılımıyla oy kullanıldı. Bununla beraber 1907 yılında Ruslaştırma politikası yeniden canlandı; millet meclisi dağıtıldı, karşı koyanlar Sibiry'a gönderildi, Rusçanın kullanımı zorunlu hale getirildi ve yönetim kurumları Rus sistemine dâhil edildi. Pasif direniş de kendine bir düzen verdi. 1908-1910 yıllarında anlaşmazlık yine baş göstermiş Çarlık Rusya, Fin Meclisi'nin gücünü kırmaya dönük faaliyetlerde bulunmayı ihmal etmemiştir.³⁷ Nitekim Çarlık Rusya'nın çöküşü Finlandiya için Miladi bir olay olmuştur.

1.2. FİNLANDIYA'NIN BAĞIMSIZLIĞI VE İÇ SAVAŞI

1917 İhtilalının Çarlık Rusya'sında çıkması Finlandiya'da büyük bir sevinç yaratmış ve yeni bir dönemin başlangıcına kapı aralamıştır. Bağımsızlık ruhuyla hareket eden Finler kendi başlarına bir devlet kurma çabasına girişmişlerdir. Amaca ulaşmak için Finlandiya'nın yetişmiş devlet adamları ve siyasi partileri mevcuttu. 1917 Şubat ihtilalin sonunda "Rus Geçici Hükümeti" Finlandiya'ya bütün eski imtiyazlarını tanımış ancak Finlandiya'nın Rusya içerisinde kalması şartıyla muhtar (otonom) bir ülke olmasını kabul etmiştir. Bunun üzerine Finlandiya'da Seym (Duma) dağıldı ve yeni seçimlere gidildi.³⁸ Yeni mecliste 92 sosyal demokrata karşı,³⁹ orta sınıftan 108 mebus seçilmiştir. Sürgünde bulunduğu Sibiry'dan dönmüş olan Pehr Evind Svinhufvud'un⁴⁰

³⁶ C. Jay Smith, "Russia and Origins of the Finnish Civil War of 1918", *American Slavic and East European Review*, 14 (4) (Aralık 1955), s.481.

³⁷ Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, VII, 4126; *İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, s.43.

³⁸ Akdes Nimet Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri, *Belgelerle Türk Tarih Dergisi* (Ayrı Basım), İstanbul 1971, s.23-24.

³⁹ Stockholm Sefaretinden gönderilen belgeye göre iç savaş sırasında yetmiş beş sosyalist vardı, iç savaşın sonunda bu yetmiş beş kişiden yalnızca beş sosyalist kalmıştı. Diğer sosyalistlerin de Rusya'ya firar ettiği bildirilmekteydi. Ayrıca Finlandiya, kaçan sosyalistlerin iadesini Rusya'dan istemiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dosya: 2452, Gömlek. 57, Fon Kodu: HR. SYS, s.1.

⁴⁰ Pehr Evind Svinhufvud, (1861-1944) Stockholm'de hukuk eğitimi almış, bir müddet serbest çalıştıktan sonra 1894 yılında Diyet meclisine üye seçilmiştir. I. Dünya Harbi başlayınca Ruslar da Finlandiya'daki muhalif liderlerini tevkif edip sürgüne göndermişlerdi. Bunlar arasında Svinhufvud da vardı. Çarlık Rusya'da ihtilal çıkınca Svinhufvud da Finlandiya'ya dönmüştür. Yaptığı çalışmalarla Finlandiya'nın bağımsızlığını sağlamış ve Fin Hükümetinin kurulmasını sağlamıştır. 1931-1937 yılları arasında cumhurbaşkanlık görevini ifa etmiştir. 1944 yılında ölmüştür. Finlandiya Cumhurbaşkanlığı,

başkanlığında hükümet temsil edilmekteydi. Bu hükümetin gerçekleştirdiği ilk faaliyet, 6 Aralık 1917'de⁴¹ Meclisçe verilen karar üzerine Finlandiya'nın bağımsızlığını ilan etmek olmuştur. Başında Lenin'in bulunduğu Rusya Halk Komiserleri Konseyi, bu bağımsızlığı hemen onaylamış⁴² ve ardından da Avrupa Devletleri, Finlandiya'nın bağımsızlığını tanımaya başlamışlardı. Fransa, İsveç⁴³, Almanya, Avusturya-Macaristan 4 Ocak 1917'de, Norveç ve Danimarka 10 Ocak'ta, İsviçre 11 Ocak'ta ve Osmanlı İmparatorluğu da 21 Şubat 1917'de Finlandiya'nın bağımsızlığını ilk tanıyan devletler arasında olmuştur.⁴⁴

Rusya, Finlandiya'nın bağımsızlığını şeklen tanımış olmakla beraber Rus Hükümeti, Finlandiya Meclisinin isteklerini yerine getirmeyerek⁴⁵, memleket içinde yerleştirilmiş olan Rus askerlerini geri çekmemekte ısrar etmekteydi. Bu durum Finlandiya'nın bağımsızlığına gölge düşürmekteydi.⁴⁶ 25 Ekim 1917- 7 Kasım 1919 tarihlerinde bir hükümet darbesi yaparak iktidarı ele geçiren Bolşevikler, Finlandiya'da kızıl bir rejim kurmak istediler. Finlandiya'nın güney bölgesi ve Helsinki kızılıların eline geçmişti.⁴⁷ 16 Ocak'ta Svinhufvud'la görüşen General Mannerheim'a⁴⁸ verilen görev

Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=501>; Tarcan, *Şimalin Üç İrfan Diyarı*, s.5-6.

⁴¹ Finlandiyalı Mareşal Mannerheim 6 Aralık tarihini şöyle değerlendirmektedir: “Finlandiya özgürlüğünü ilan ettiğine göre, aslında otuz yıl emrinde çalıştığım ve kendisine sadakat yemini ettiğim Çarlık yönetimi ile olan bağlarım kopmuş oluyordu”, C.G.E. Mannerheim, *Anılar*, s.49; Finlandiya, bağımsızlığını ilan ettikten sonra sosyal demokratlar, V.Lenin ve Trotsky ile görüşme yaparak oluşan yeni durumu Fin sosyalistlerin zaferi olarak değerlendirmişlerdir. Jukka Paastela, *Finnish Communism under Soviet Totalitarianism, Oppositions within the Finnish Communist Party in Soviet Russia 1918-1935*, Kikimora Publications, Helsinki 2003, s.61-62.

⁴² BOA, Dosya:2295, Gömlek:2, Fon Kodu: HR. SYS.

⁴³ Parlamentonun açılışı vesilesiyle 19 Ocak 1918'de İsveç Kralının Finlandiya'nın bağımsızlığı ve Aland hakkında yaptığı açıklama için Bkz. BOA, Dosya:2446, Gömlek:59, Fon Kodu: HR. SYS

⁴⁴ Carl Gustaf Emil Mannerheim, *Anılar*, (Çev. Muammer Obuz), Tipo Matbaacılık, Ankara 1988.s. 54.

⁴⁵ Osmanlı Hariciyesi de Finlandiya'nın bağımsızlığını takip etmiş ve yeni Rus hükümetinin, halkların kendi geleceklerini kendilerinin tayin etme hakkına sahip olduklarının onaylamasının tamamen sözde olduğunu ve bunu da Finlandiya ve Ukrayna'ya uygulanan muameleden anlaşıldığı ve Bolşeviklerin de en az çarlar kadar emperyalist olduklarını Dersaadet bildirilmiştir. BOA, Dosya: 2450, Gömlek:4, Fon Kodu: HR. SYS.

⁴⁶ Bu durum özgür Finlandiya'nın Rus Sovyet Cumhuriyeti'ne bağımlılığını sürdürmekte olduğu anlamına gelmekteydi. Carl Gustaf Emil Mannerheim, *Anılar*, s.54.

⁴⁷ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.24; Rusya'da meydana gelen olaylar çok kısa bir sürede Finlandiya'ya ulaşmakta ve Finlandiya demokratları üzerinde etki etmekteydi. John H. Hadgson, *Communism in Finland, A History and Interpretation*, Princeton University Press, New Jersey 1967, s. 58-69.

⁴⁸ Carl Gustaf Emil Mannerheim, 4 Haziran 1867 tarihinde Turku'ya yakın Villnas'da dünya geldi. Ailesi Baron asalet unvanı taşıyan bir kökenden gelmektedir. Mannerheim, Finlandiya Büyük Dükkalık olarak Çarlık Rusya'ya bağlı bulunduğu zaman Rusya'da eğitim görmüş ve Çariçenin Muhafız Birliğinde görev almıştır. Çarlık Rusya'da ihtilal patlak verince Finlandiya'ya dönerek Finlandiya'nın bağımsızlığı için savaşmıştır. 1918 Fin İç Savaşında Alman Birliklerinin yardımıyla kızılıları yenilgiye

ülkenin düzenin sağlanması ve sürdürülmesi yanında ülkenin kurtuluşu da vardı. Amaç Finlandiya'nın özgürlüğünü devam ettirmektir. Ancak General Mannerheim "Fin Hükümeti, Almanya ya da İsveç'ten müdahale istemeyecek" şartını ileri sürmüştür. Svinhufvud, bu konuda kendisine söz vermişti. General Mannerheim bu şartı ileri sürmenin nedenini şöyle açıklamaktadır; "Bir milletin bağımsızlığının yalnız ve ancak kendi özgücüsüyle kazanılabileceğine, kendi öz evlatlarının kanı pahasına sağlanabileceğine inanılmasını, güvenilmesini istemekteydim, bu kaçınılmazdı". General Mannerheim, başlattığı hareket neticesinde orta ve kuzey Finlandiya'nın önemli kısmı kızılardan kurtarmış ancak Finlandiya'nın güney bölgesinde kızıl bayrak dalgalanmaya devam etmiştir. Ocak sonunda kızılların sayıları 30.000 kadar olmuş ve yanlarında Ruslar da bulunmuştur. Kızılların bütün hücumları durdurulmuş ancak Kuzey Finlandiya'da korku ve açlık baş göstermiş ve de kızılların yeni bir hazırlık içinde olduğu bilindiği sırada Svinhufvud Hükümeti, Almanlardan⁴⁹ Finlandiya'daki ayaklanmayı bastırmak için yardım istemiştir. Bu karar 3 Mart 1918 tarihinde General Mannerheim'e bildirilmiş ve bu karar generali oldukça kızdırmıştır. I. Dünya Harbi devam ederken Almanların işe karıştırılmaları Finlandiya'yı ittifak devletlerinin yanında savaşa sürükleyecekti.⁵⁰

Alman birlikleri Finlandiya'nın güneyinden karaya çıkarak, Finlandiya'daki millî birliklerle taarruza geçip kızılları yenilgiye uğrattılar.⁵¹

Fin İç Savaşında Ölenler;

uğratmıştır. Ayrıca II. Dünya Harbi'nde 180 milyonluk Sovyetlere karşı, Kış Savaşında üç ay gibi bir süre savaşarak dünyanın takdirini kazanmıştır. 1944-46 yılları arasında cumhurbaşkanlık görevini yürütmüştür. 1946 yılında sağlık problemleri nedeniyle görevinden istifa ederek hayatının son günlerinin İsviçre'nin Lozan şehrinde geçirmiştir. 27 Ocak 1951 tarihinde Lozan'da ölmüştür. Naşı Helsinki'ye getirilerek büyük bir merasimle gömülmüştür. Finlandiya'nın birçok yerine heykeller dikilmiş ve caddelere ismi verilmiştir. Ayrıca Mannerheim, Çarlık Rusya döneminde Türkistan'dan başlayarak Çin'e kadar uzun bir seyahat yapmıştır. Mannerheim, gördüklerini ve araştırmalarını "Sarı Uygurlar" adıyla yayınlamıştır. Mannerheim'in yaptığı çalışmalar, hem bir asker, hem bir siyasetçi hem de bir Türkolog olduğunu gösterir. Finlandiya Cumhurbaşkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011 <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=625>; Mannerheim, *Anılar*, s.7-18; Kurat, "Türk-Fin İlişkileri", s.25.

⁴⁹ Yardım istenecek en uygun ülke Almanya idi çünkü İsveç Krallığı, Aland Adalarına yerleşmek istiyordu eğer İsveç müdahale ederse Aland Adalarında kalabilirdi. Nitekim İsveç bu adalara müdahale etme düşüncesi de vardı. İngiltere ve Fransa ise Rusya'nın müttefiki konumundaydı. En uygun devlet Almanya idi. A. Harding Ganz, "The German Expedition to Finland, 1918", *Military Affairs*, 44 (2) (Nisan 1980), s.84.

⁵⁰ Carl Gustaf Emil Mannerheim, *Anılar*, s.57-71.

⁵¹ İç savaş bittikten sonra Finlandiya'da bulunan Ruslar, Rus nakliye gemileriyle Petersburg'a sevk edilmiştir. Vyborg şehrinde iki milyar Fin markkası değerinde ganimet elde edilmişti. Esir alınan kişi sayısı ise seksen bin idi. BOA, Dosya: 2452, Gömlek. 57, Fon Kodu: HR. SYS, s.1-2.

Finlandiya Vatandaşları	
1917, Çatışmaları	21
1918, Beyazlar	5,305
1918, Kızılar	28,008
1918, Siviller	240
1919*	121
Diğer Ülke Vatandaşları	
Ruslar (yaklaşık)	3,000
Almanlar	294
İsveçler ⁵²	34
Tüm ölenler ve Kaybolanlar	Yaklaşık 37,000

Kaynak: Jukka Paastela, *Finnish Communism under Soviet Totalitarianism, Oppositions within the Finnish Communist Party in Soviet Russia 1918-1935*, Helsinki 2003, s.69.

Böylece 13 Nisan 1918 tarihinde Helsinki ve Finlandiya'nın diğer şehirleri Kızıl-Rus birliklerinden kurtarılmış oldu. 13 Nisan Finlandiya'da milli bayram olarak ilan edildi.⁵³

General Mannerheim savaş sonunda ordudan ayrılırken şu sözleri söylemiştir; “Kendi öz yurdunda çoğu kişinin küçümsediği, yabancı ülkelerde mevcudiyetinden kimsenin haberi bile olmadığı Fin Ordusu, karşılaştığı bütün zorlukların üstesinden gelerek, yurdumuzu sağlam temeller üzerine oturtmuştur ve geleceğin güvenli Finlandiya Devleti’ni yaratmıştır”.⁵⁴ Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Fin İç Savaşı’nda Alman Birliklerinin önemli katkısı olmuştur.

Finlandiya’daki iç savaş Fin ekonomisi için büyük bir darbe olmuştur. Nitekim iç savaş sırasında binlerce insan açlık ve sefalet içinde hayatını devam ettirmeye çalışmıştır. Açlık ve salgın hastalıklardan binlerce insan ölmüştür.⁵⁵

* Kamplarda idam edilen ve öldürülenler. Jukka Paastela, *Finnish Communism under Soviet Totalitarianism, Oppositions within the Finnish Communist Party in Soviet Russia 1918-1935*, Helsinki 2003, s.69.

⁵² Finlandiya’dan dönen İsveç gönüllüleri için yapılan karşılama için Bkz. BOA, Dosya: 2453 Gömlük:64, Fon Kodu: HR. SYS

⁵³ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.24.

⁵⁴ Carl Gustaf Emil Mannerheim, *Anılar*, s.87; 1925 yılı Finlandiya ordusu için Bkz. Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti İstihbarat Dairesi, *Lehistan, Finlandiya, Estonya, Litvanya Orduları*, İstanbul 1341, s.17-22.

⁵⁵ Hans Brems, “Great-Power Tension and Economic Evolution in Finland since 1809”, *Juornal of Economic Issues*, 5 (4) (Aralık 1971), s.10.

1.3. OSMANLI-FİN İLİŞKİLERİ

Finlandiya, mesafe bakımından Osmanlı topraklarına ve Türklere uzak bir bölgede olması hasebiyle Osmanlı-Fin ilişkileri oldukça sınırlı kalmıştır. Ayrıca Finlandiya'nın 1917 yılına kadar hem İsveç (1155-1809) idaresinde hem de Çarlık Rusya (1809-1917) idaresinde uzun bir süre kalması Osmanlı-Fin ilişkilerinin kurulmasını geciktirmiştir. Ayrıca ilişkilerin gelişmemesinde yayınların da dolaylı etkisi olmuştur. 17. yüzyılın sonlarında İskandinav ülkelerinde Türkler hakkında pek de iyi düşünceler mevcut değildi. Örneğin; 1693 yılında ikinci kez Fince olarak basılan ve İsveç-Finlandiya Kralı olan XI. Charles tarafından imzalanmış ve bir önsözü de ihtiva eden “Kilise El Kitabı”nın bir bölümünde şöyle bir başlık bulunmaktaydı: “Hristiyanlığın ezeli düşmanı Türklere karşı dua”. Duada şu ifadeler yer almaktaydı: “Ey İsa sana ve senin mukaddes kilisene düşman olanların niyet ve teşebbüslerini sonuçsuz bırakmak için, yüksek huzurunda eğilerek yalvarırız. Özellikle senin adına savaşımların baş düşmanı, bitip tükenmez kuvvete sahip Türklerin gurur ve azametini yıkıp mahvetmeni niyaz eyleriz. Onların ok ve yaylarını kır, amaç ve niyetlerini akîm kıl”. Aradan on altı yıl geçtikten sonra, henüz Fin kiliselerinde bu dua okunmaya devam edilirken bizzat bu duayı yazdıran kralın oğlu ve aynı zamanda İsveç-Finlandiya Kralı olan XII. Charles, Osmanlı'ya sığınmak zorunda kalacaktır.⁵⁶

İsveç ve Finlandiya Kralı olan XII. Charles'ın⁵⁷ (1691-1718) 1709 yılında Poltova'da Çarlık Rusya'ya yenilip Bender'e⁵⁸ yani Türk topraklarına sığınmasıyla

⁵⁶ Yrjö Raevuori, *Sadri Maksudi ve Türk-Fin İlişkileri*, (Çev. Aydın Yeğen), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966, s.21; Martti Rasanen, *Puolikuun Nousu, Havaintoja Uudesta Turkista ja Sen Kansasta*, K.J. Gummerus Osakeyhtiö, Helsinki 1937, s.10.

⁵⁷ XII. Charles (1682-1718) İsveç'in Pfalz-Zweibrücken sülalesine mensuptur. Charles, henüz dört yaşındayken Uppsala Üniversitesinin tanınmış profesörlerinden Anreas Norcopensis Charles'ın eğitimi için tayin edilmişti. Charles, İsveççenin yanı sıra Latince, Fransızca, Almanca, Yunanca bilmekteydi. XII. Charles devrinde 1695 yılında çıkan kıtlık neticesinde Finlandiya'da 80.000 kişinin açlıktan öldüğü tahmin edilmektedir. 1697 yılında XII. Charles 15 yaşında tahta geçmiştir. 1718 yılında XII. Charles hayatını kaybetmiştir. Akdes Nimet Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Hayatı ve Faaliyeti (1682-1718)*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1940, s.9-15.

⁵⁸ Bender ya da Bendery, Tighina, Moldova Cumhuriyeti'nde bir şehir. Şehir Dinyester nehrinin doğusunda Transdinyester bölgesinde bulunmaktadır. <http://www.worldmapfinder.com/Tr/Europe/Moldova/Bender/> Erişim: 24 Mayıs 2011; XII. Karl'ın Osmanlıda kaldığı zaman için Bkz. Akdes Nimet Kurat, *XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar Ekler I*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1943.

Osmanlı-Fin ilişkileri başlamıştır diyebiliriz. Çünkü XII. Charles hem İsveç hem de Finlandiya Kralı statüsünde Osmanlı Devletine sığınmıştı.⁵⁹

Finlandiya, Çarlık Rusya idaresine geçtikten sonra Rus ordusu içerisinde Osmanlı'ya karşı üç kez savaşmıştır; 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi, 1853-1856 Kırım Harbi, 1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Harbi⁶⁰. Bunlardan ilki fazla göze çarpmaz. Çünkü bu savaşta sadece bazı Finli memurlar Rus birlikleri içinde aktif bir rol almışlardır. Kırım Savaşı başlayınca Finlandiya için tehlike ortaya çıkmıştı. Çünkü İngiltere, Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girmişti. Bunun sonucu olarak Finlandiya Rus idaresinde olduğu için İngiliz Donanması da Finlandiya kıyı şehirlerini bombalamıştı. 1877-78 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Harbi⁶¹, Finlandiya'dan çok uzakta olmasına rağmen Finlandiya için birçok yönden önem arz eden bir savaştır. 1877-78 Harbi, Fin basınında bomba etkisi yapmıştı. Fin basınında ilk kez bir savaşa bu kadar geniş yer verilmişti ve bu sırada gazetelerin abonelik ve satışlarında önemli artış olmuştu. Çünkü 1808-1809 Harbi (İsveç-Rus) dışında ilk kez Fin birlikleri⁶² savaşa

⁵⁹ Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.26; Tolga Barış Kılıçkap, *Vikinglerden Teröre ve Teröristlere İsveç*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005, s.111; Voltaire, XII. Charles hakkındaki eserinde Finlandiya'nın durumunu şöyle ifade eder; İsveç Krallığı İsveç'ten ve Finlandiya'dan müteşekkildir. Yrjö Raevuori, *Sadri Maksudi ve Türk-Fin İlişkileri*, (Çev. Aydın Yeğen), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966, s.13.

⁶⁰ Osmanlı-Rus (1877-1878) Savaşı daha fazla bilgi için Bkz. William Von Herbert, *Plevne Müdafası*, (Çev. Ali Kurdoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, İzmir 1990.

⁶¹ Rasanen, genelde yapılan savaşları dini konulara dayandırmaktadır. Ancak yapılan savaşların Türklere karşı ilgi ve merakın uyanmasına neden olduğunu da belirtmiştir. Finlerle Türklerin Balkan dağlarında yani 1877-78 savaşında savaştıklarını belirtmiştir. Rasanen, *Puolikuun Nousu, Havaintoja Uudesta Turkista ja Sen Kansasta*, s.10.

⁶² Savaşa katılan Fin askerlerinden 23 kişi yaklaşık 113 şarkı yazmışlardır. Bu şarkı sözlerin büyük bir kısmı Türklerle ilgilidir. Ancak bu şarkıları yazarlar genelde tek taraflı olarak savaşı değerlendirmişlerdir. Çünkü o sırda Finlandiya Rus idaresinde idi. Şarkı sözlerinde abartılı rakamlar da mevcuttur. Örneğin; "3200 Türk esir, Ruslar Kazandı, Rus çocukları 5000'den fazla adam katletti" gibi şarkı sözleri yazılmıştır. Ayrıca Plevne'de Osman Paşa için hem olumsuz hem de olumlu ifadeler kullanılmıştır. Nitekim Kırım Harbinde İngiltere'nin Osmanlıya yardım etmesi de şarkılara konu olmuştur. Kars kalesi dahi Fin birliklerinin şarkı sözlerinde göze çarpmaktadır.

"Sert rampalar (yokuşlar)la güçlenen,

Ünlü Kars Kalesi,

Onun yüce şanı,

Yine ellerimizde un ufak oldu,

Öyle umutlu ve mutlu olmalıyız ki,

Rusya bu savaşı kazanacaktır"

Jouni Suistola, "The Picture of Russo-Turkish War 1877-1878 in Finnish Broadsheet Ballads", *İ.Ü. Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, (23-28 Eylül 1985), İstanbul 1989, II, 600-605.

katılıyordu. 1877 Eylül'ün başında 900 kişilik Fin birliği savaş alanına gitmek için Helsinki'den ayrılmıştı.⁶³

Türk-Fin ilişkilerin ticari izlerine Osmanlı Devleti zamanında rastlamak mümkündür. Örneğin Çarlık Rusya himayesinde bulunduğu dönemlerde Rus bayrağını taşıyan bazı Fin gemilerinin Baltık Denizinden Akdeniz'e geldikleri ve Osmanlı topraklarında ticaret yaptıklarını belgelerden anlaşılmaktadır. Bu gemi kaptanlarının adı geçen yerlere gidebilmeleri için sefine kâğıtları (yol kâğıtları) almaları gerekmektedir. Sultan II. Mahmud'un tuğrasını taşıyan bir hüküm (Cezayir, Tunus, Trablusgarp) beylerbeyine hitaben yazılmış ve 1818 tarihini taşımaktadır. Bu belgede aslen Finlandiyalı olduğu anlaşılan kaptan Petrarih Tranström'e dokunulmaması emri yazılmaktadır. Diğer bir sefine kâğıdı da 1825 tarihli dir. 1824 tarihli belgede Finli olan kaptan Eril Diupström'e ait geminin serbestçe seyr ü sefer etmesine izin verildiğini görmekteyiz. Bu olaylar gösteriyor ki XIX. yüzyılın başlarında Fin gemileri Osmanlı sularında ticari amaçlarla faaliyet göstermekteydiler.⁶⁴

Osmanlı Padişahı olan V. Mehmed Reşad'ın (1844-1918) vefatı ve VI. Mehmed Vahideddin'in (1861-1926) tahta çıkışını tebrik etmek için Finlandiya Hükümeti Başkanı sıfatıyla Svinhufvud, Berlin'deki elçilikleri vasıtasıyla Sadrazam Talat Paşa'ya 9 Temmuz 1918 tarihinde bir telgraf çekilmiştir. Telgraf metni şöyledir;

*“Şan ve şeref sahibi hükümdar ve adl iktiran Sultan
Mehmed Han Hamis hazretlerinin vefat etmesi münasebetiyle
hissiyat-ı şikarenemin kabul buyrulmasını zat-ı
Padişahîlerinden rica eder ve taht-ı alicenabı Osmaniye
cüluslarından dolayı arz-ı tebrikat eder ve cenab-ı kadir-i
mutlak hazretlerinden zat-ı hümayun-ı mülukanelerine
vazife-i al-ül-al-i hümayunlarını bilcümle şube-i Osmaniye
ile dost devletler ahalisinin refah ve saadetine muvafık*

⁶³ Jouni Suistola, “The Picture of Russo-Turkish War 1877-1878 in Finnish Broadsheet Ballads”, s.599-601; *Hocabey'de bulunan Rus askerlerinin Tuna istikametinde hareket ettikleri yerlerine Landor askerlerin konduğu Rus Hassa Ordusunun Tuna istikametinde gittiği, Petersburg şehrinin tahliye edildiği Varşova, Dilma ve Finlandiya taraflarından asker toplatıldığına dair bilgi için Bkz. ATASE, Kutu: 56, Gömlek. 63, s.1.*

⁶⁴ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.26; Mehmet Sait Dilek, “Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen'e Göre Türkiye”, *Atatürk Dergisi*, 4 (3) , 2005, s.184-185.

surette ifa etmek kuvvet ve iktidarını bahş buyuracağını ümid eylerim.”

Bu telgrafın padişaha iletilmesini rica eden Svinhufvud, vefat eden V. Mehmed Reşad için başsağlığı dilemiş ve yeni padişah olan VI. Mehmed Vahideddin'i Berlin'deki Finlandiya elçiliği vasıtasıyla tebrik etmiştir.⁶⁵ Buna cevaben de Sadrazam Talat Paşa bir telgraf çekmiştir. Telgrafta:

*Finlandiya Reisi Hükümeti aseletlü Svinhufvud
Hazretlerine*

*Vesâtet-i senâ-veranemle irsal buyrulan telgrafname-i
asilaneleri mündericatına metbu-i mufahhamım Sultan
Mehmed Han-ı Sadis hazretlerinin nazar-ı ıtıla-i
hümayunlarına arz-ı müsârat eylerim. Zat-ı hazret-i tacdar-i
sultan Mehmed han-ı hamis hazretlerinin irtihalleri vesile-i
hüzn-averiyle taraf-ı asilanelerinden beyan buyrulan
ta'ziyetden mahzûz ve tahtta culus-i hümayûn mülükaneleri
mülâbesesiyle vuku bulan tebrikat ve temeniyattan pek ziyade
mütehasis olmuş olduklarından dost ve kahraman Finlandiya
milleti reis-i hükümeti tarafına izhar olunan işbu
istirhamından dolayı enharr ve samimi teşekküratı şehr-
yârielerini zat-ı asilanelerine tebliğe senaverlerini lutfen
me'mur buyrulmuş olduklarından bu vesileden bil istifade
hakk-ı ali asilanelerinde perverde eylediğim ihtiramat-ı
faikamla temeniyat-ı haliseme itimad buyurmalarını rica
eylerim.”⁶⁶*

Sadrazam Talat Paşa, dost ve kahraman ülke olarak nitelendirdiği Finlandiya Hükümet Başkanı Svinhufvud'a taziye ve tebrik mesajından dolayı teşekkür etmiştir.

Finlandiya ile gerçek anlamda resmi olarak ilişkilerin başlaması Finlandiya'nın bağımsızlığını kazandığı 1917 yılı olmuştur. Finlandiya bağımsızlığını ilan ettikten sonra dünya devletleri tarafından bir tanınma sürecine girmiştir. Finlandiya'nın

⁶⁵ BOA, Dosya: 548, Gömlek: 24, Fon Kodu: HR. TO. s.1-2.

⁶⁶ BOA, Dosya: 548, Gömlek: 23, Fon Kodu: HR. TO, s.1.

bağımsızlığını ilan ettiğini bildirmek ve aynı zamanda bağımsızlığın resmen tanınmasını talep etmek üzere Osmanlı Devleti'ne de bir heyet gönderilmişti. Bu heyette Prof. J.J. Mikkola (1866-1946) ve Prof. Jalo Kalima da bulunuyordu.⁶⁷ Bab-ı Ali Tercüme Müdüriyetinden çıkan 20 Şubat 1918 tarihli bir belgede Finlandiya'nın bağımsızlığının tanınması ve gelen heyet için açıklayıcı bilgiler verilmektedir. Heyetin tanınma talebi şöyledir; 1809 yılından itibaren Rusya'yla olan birliğini fesh etmiş olan Finlandiya artık bağımsız bir devlet olma sürecine girmiştir. I. Cihan harbi başlayınca Rus Çarı tarafından tasdik edilmiş olunan Finlandiya'nın Ruslaştırılması hakkında önemli bir program yapılmıştı. Finlandiya şimdi kendi mukadderatını kendi eline almak hususunda bir an bile tereddüt etmemiştir. Finlandiya kendisini hür ve müstakil bir hükümet olarak tanınmasını talep için Osmanlıya müracaat eder. Uluslararası alanda tanınmak isten Finlandiya, Osmanlı Devleti'yle ilişki kurulacağına olan inancını dile getirir. Heyet, tanınma beyannamesini Osmanlı padişahına arz etmek, Finlandiya'nın hür ve müstakil bir hükümet kurmak ve ilişki kurulmasına müsaade buyrulmasını zat-ı hazreti tacdariden (padişahıtan) rica etmek için huzura çıkmışlardır.⁶⁸

Prof. Mikkola, Finlandiya Senatosu Başkanı Svinhufvud'a yazdığı bir mektupta Türkler tarafından tanınma olayını şöyle ifade etmektedir; *“İstanbul'da büyük bir törenle karşılandık. Hariciye Nezareti namına Hususi Kalem Müdürü Suad Bey ve Haşmetli Sultan namına da Teşrifat Müdürü Fuad Bey gelmişlerdi. Fuad Bey bize hoş geldiniz derken Sultanın misafiri sayılacağımızı beyan etti. Büyük misafirperverliğe ve son derece dostane muameleye mazhar olduk. Bizzat sultandan gazete muhabirlerine varıncaya kadar konuştuğumuz bütün Türkler binlerce sene sonra biz Kuzeyli kardeşlerine kavuşmanın sevinci içinde olduklarını söylüyorlardı. Heyetimiz Sadrazam Vekili Enver Paşa ile Hariciye Nazırı Vekili Cemal Paşa tarafından kabul edildik. Bir iki gün sonra da Brest-Litovsk'dan henüz İstanbul'a dönen Sadrazam Talat Paşa ile Hariciye Nazırı tarafından da kabul edildik. Gerek Talat Paşa gerek diğer Nazırlar, Finlandiya'nın bağımsızlığa kavuşmasından dolayı duydukları sevinci belirtiyor ve bizi*

⁶⁷ Raevuori, *Sadri Maksudi ve Türk-Fin İlişkileri*, s.21-22; Dilek, “Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen'e Göre Türkiye”, s.185.

⁶⁸ BOA, Dosya: 548, Gömlek: 43, Fon Kodu: HR.TO. s.1-3; Finlandiya heyetinin İstanbul'daki çalışmalarına yardımcı olmak için Teşrifat Müdür Muavini Fuad Bey görevlendirilmişti. 8 Mart 1918'de Maliye Nezaretince verilen tezkire sonucunda, Fuad Bey'in yaptığı 2500 kuruş masrafın 12 Mart 1918 tarihinde ödenmesine karar kılınmıştır. BOA, Dosya:211, Gömlek:114, Fon Kodu: M.V.

hararetle tebrik ediyorlardı. Padişahın huzuruna kabul edildiğimizde salahiyyet namelerimizi kendisine takdim ettik. Padişah, Fin devlet başkanına selamlarını ve samimi temennilerini ulaştırmamızı rica etti."⁶⁹ Heyetin bu görüşmelerinden sonra Osmanlı Devleti ve Finlandiya arasında Berlin'de müzakereler başlamış ve bir dostluk muahedesi için hazırlıklar yapılmıştır. Bu müzakereler, Berlin'de Osmanlı Devleti Büyükelçisi olan İbrahim Hakkı Paşa⁷⁰ ile Finlandiya Berlin Büyükelçisi olan Edward Immanuel Hjelt (1855-1921) tarafından yapıldı. Yapılan görüşmeler neticesinde iki ülke arasında 11 Mayıs 1918'de bir antlaşma imzalandı. 8 maddeden ibaret olan bu antlaşma, Finlandiya Senatosu tarafından 19 Temmuz 1918 tarihinde tasdik edildi.⁷¹ Bu antlaşmanın ilk maddesinde "İki ülke arasında harb durumu olmadığı ve her iki memleketin bundan böyle barış ve ebedi dostluk içinde yaşaması azmi belirtilmişti" ki bu antlaşma tam bir dostluk antlaşması niteliği taşımaktaydı. Osmanlı Padişahının tasdikinden sonra bu antlaşma yürürlüğe girecek, karşılıklı elçiler, konsoloslar tayin edilecekti. Berlin'de imzalan bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, bağımsızlığını yeni kazanmış olan Finlandiya'yı tanımış oluyordu. Yapılan bu antlaşmadan bir sonuç alınamadı. Çünkü Osmanlı Devleti I.Dünya Harbinden yenik çıkmış ve Mondros Mütarekesi'yle de bu mağlubiyeti tasdik etmiş oluyordu. Dolayısıyla yapılan antlaşma yürürlüğe girmemiş ve Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesi başka bir bahara kalmış oluyordu.⁷²

25 Temmuz 1919 tarihinde Finlandiya'da yapılan seçimler sonucunda Kaarlo Juho Ståhlberg⁷³ 143 oy alarak Finlandiya'nın ilk cumhurbaşkanı olmuştu. Ståhlberg

⁶⁹ Ayrıca Svinhufvud'a göndermiş olduğu raporda Mikkola, "peri masallarındaki" gibi bir karşılama gördüğünü ve gerçek anlamda bir misafirperverlik sergilendiğini söylemiştir. Raevuori, Sadri Maksudi ve Türk-Fin İlişkileri, s.22-23; Klaus Castren, *The First Official Contact Between The Independent Finland and Turkey*, Oulun Yliopisto Historian Laitos, Oulu 1987, s.315.

⁷⁰ İbrahim Hakkı Paşa, 01.08.1915-08.05.1919 tarihleri arasında Berlin'de Büyükelçilik yapmıştır. T.C. Berlin Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 26 Nisan 2011. <http://berlin.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>.

⁷¹ BOA, Dosya: 2303, Gömlek: 15, Fon Kodu: HR. SYS; Yapılan antlaşmayı tetkik ve müzakere etmek için Meclis-i Mebusan' takdim edilmiş, antlaşmanın imza ve teatisine hükümet-i seniye yapmaya muktedirdir denilmiştir. BOA, Dosya: 212, Gömlek:218, Fon Kodu: M.V.

⁷² Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.27.

⁷³ K.J. Ståhlberg, 28 Ocak 1965 yılında Suomussalmi'de doğmuştur. Finlandiya'nın ilk cumhurbaşkanı unvanı taşımaktadır. 1919-1925 yılları arasında cumhurbaşkanlık yapmıştır. Finlandiya'nın ilk anayasası olan 1919 Anayasası Ståhlberg, zamanında yapıldı ve 'Anayasanın Babası' olarak bilinmektedir. Finlandiya'nın uluslararası tanınması Ståhlberg'in büyük çabaları olmuştur. Ståhlberg, iyi bir siyasetçi olmasının yanında aynı zamanda hukuk Profesörüyü. Ståhlberg, Milletvekili ve Meclis başkanlığı da yapmıştır. Ståhlberg, 22 Eylül 1952 tarihinde Helsinki'de ölmüştür. Finlandiya

cumhurbaşkanlığa seçildiğini Osmanlı Padişahı VI. Mehmed Vahideddin'e bir mektup yollayarak bildirmiştir.⁷⁴ Mektup şöyledir;

Osmanlı Hazretleri Büyük Sultan VI. Mehmed Vahideddin'e

Büyük ve yakın dostum; Finlandiya Diyet Meclisi, 21 Haziran 1919 Finlandiya Anayasasına uygun olarak Temmuz 1919 tarihinde beni cumhurbaşkanı seçti, ivedilikle görevimin başına geçtiğimi siz Osmanlı hazretlerine bildirmekte sabırsızlanmaktayım.

Ülkemin cumhurbaşkanlığını kabul ederek, ilke edindiğim görevleri kavradım ve Finlandiya ve Türkiye arasında ne mutludur ki zaten bulunan dostluk ilişkilerini ve güzel ahengini büyötmeye çalışmadaki sarsılmaz isteğimi siz hazretlerime açıklamayı kendime görev bilirim. Diğer güçleriniz gibi, hazretlerimiz, güvenini ve desteğini bana vererek ve Finlandiya'yla güçlü bir zekâ ve iyi ilişkiyi koruyarak; istikbal ve refahı sağlamlaştırmaya katkıda bulunmayı isteyecektir. Bu kanıyla siz hazretlerinizin şahsi mutluluğu için olduğu gibi, Türkiye'nin de yüceliğı ve refahı için de en içten dilekleri sunarak, bunu; en büyük saygımın teminatı olarak kabul etmenizi rica ederim.

*Sözüne sadık ve iyi dost olan
Hazretlerinizin büyük ve iyi dostu
Kaarlo Juho Ståhlberg*

14 Aralık 1919 tarihinde Ståhlberg, Sultan Vahideddin'e gönderdiği bu mektupta Finlandiya cumhurbaşkanlığına seçildiğini ve Finlandiya ile Türkiye arasında zaten var olan dostluğu büyötmek isteğini belirtmiştir. Finlandiya uluslararası alanda

Cumhurbaşkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=626>; Marvin Rintala, *Four Finns*, University Of California Press, Berkeley And Los Angeles 1969, s.71-92.

⁷⁴ Yapılan seçimlerde Ståhlberg 143 oy, Mannerheim 50 oy, Lauri Kristian Relander ve Väinö Tanner birer oy almışlardır. Finlandiya Cumhurbaşkanlığı, Erişim Tarihi, 12.3.11, <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=626>.

tanınmak için sadece Osmanlı Devletiyle değil diğer Avrupa ve Balkan Devletleriyle de ilişki kurmak istiyordu. Örneğin 1920 yılından itibaren Väinö Tanner, Bükreş'e temsilci olarak tayin edilmiş ve aynı zamanda Atina, Sofya ve Ankara'da da Finlandiya'yı temsil etmiştir.⁷⁵

Ağustos 1920 tarihinde Moskova'da bütün dünya Komünist Üçüncü Beynelmilel'in İkinci Kurultayında hem Türkiye'nin hem de Finlandiya'nın temsilcileri bulunmuşlardır. Finlandiya'nın bu kurultaylara ve toplantılara katılmasının nedeni uluslar arası arenada kendine bir yer edinmek ve Finlandiya'nın tanınmasını tam anlamıyla gerçekleştirmektir. Ayrıca Komünist Partisi, Finlandiya'da etkin bir oynayabilmekteydi.⁷⁶

Finlandiya Hükümeti, Milletler Cemiyeti'nin 15 Kasım 1920'deki Cenevre'deki toplantısına başvurarak üye olmak istemiştir. Üyelik için Finlandiya Hükümeti, Osmanlı Devleti'nden de destek istemiştir.¹³ Şaban 1338 (2 Mayıs 1920) tarihli tahriratta Meclis-i Vükela'nın aldığı karar; Finlandiya'nın Milletler Cemiyeti'ne girme isteğine itiraz edilmeyecek fakat bir yıla kadar da cevap verilmeyecektir şeklinde olmuştur. Zaten Finlandiya, 16 Aralık 1920'de Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.⁷⁷

Finlandiya hükümeti, İstanbul'daki Osmanlı hükümetiyle 11 Mayıs 1918'de Berlin'de akdedilen antlaşma çerçevesinde diplomatik ilişkiler kurmak için İstanbul'a diplomatik bir temsilci göndermeye karar vermişti. Bu görev için daha sonraları Dışişleri Bakanlığına kadar yükselecek olan Väinö Tanner,⁷⁸ (1881-1966) tayin edildi. Tanner, ilk önce Romanya'nın başkenti Bükreş'e 6 Nisan 1920'de özel temsilci olarak atanmış.⁷⁹ Ekim 1920'de de İstanbul'da Finlandiya'yı temsil etme görevi verilmiştir.

⁷⁵ BOA, Dosya:1, Gömlek:2, Fon Kodu: DUIT, s.3-4. Finlandiya Sofya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.bg/public/default.aspx?nodeid=34802&contentlan=2&culture=en-US>.

⁷⁶ Yavuz Aslan, Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi, TTK Yayınları, Ankara 1997, s.185.

⁷⁷ Dilek, "Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen'e Göre Türkiye, s.186; BOA, Dosya: 219, Gömlek:6, Fon Kodu: M.V; 23 Ağustos 1927 tarihinde Moskova Büyükelçiliğinden Başvekil İsmet Paşa'ya gelen yazıya göre Rusya ve Almanya, Finlandiya'nın Cemiyet-i Akvam'a katılmasını istememiştir. BCA, 030/10/246/665/1.

⁷⁸ Väinö Tanner, 1920 yılında Bükreş, Sofya, Ankara ve Atina'ya temsilci olarak atanmıştır. Finlandiya SofyaBüyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011. <http://www.finland.bg/public/default.aspx?nodeid=34802&contentlan=2&culture=en-US>.

⁷⁹ Väinö Tanner, 1920'de önce özel temsilci, 1920-1921 yılları arası maslahatgüzar, 1921-1923 yıllarında ise Elçi görevini yürütmüştür. Bükreş'teki görevini ifa ederken aynı zamanda Türkiye'de de Finlandiya'yı temsil etmekteydi. Finlandiya Bükreş Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2011,

Fakat Tanner, bir gecikmeyle Ekim 1921 ortalarında İstanbul'a varabilmiştir. Kendisi hemen Babiâli çevreleriyle temas kurmaya çalışırken, İstanbul'daki İsveç Elçisi ve Lehistan temsilcisinden de Türkiye'de meydana gelen olaylardan ve durumdan bilgi edinmişti. Bu hususta kendisine özellikle Lehistan temsilcisi Wladyslaw Baranovski'nin⁸⁰ önemli yardımı olmuştur.⁸¹

Tanner, Hariciye Şube Müdürü Tefik Beyle görüşmüş ve Türkiye-Finlandiya arasında normal siyasi münasebetlerin kurulmasını istemiştir. Aynı zamanda Prens Hami Beyle ve kabinede çeşitli vazifeler almış olan Ferik İzzet Paşa'yla da temas yollarını aramıştır. Bu sırada Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Milli Mücadele büyük ilerleme kaydetmiş, Sakarya zaferi kazanılmıştı. Artık İstanbul Hükümeti'nin gerçek anlamda bir gücü kalmamıştı. Yıllardan beri Osmanlı Devleti'nin çöküşünde önemli rol oynayan Kapitülasyonların kaldırılması meselesi halledilmeye çalışılmaktaydı. Bunun için de Babiâli, 11 Mayıs 1918 Berlin'de imzalanan antlaşmayı tasdik etmek için Finlandiya'dan kapitülasyonların kaldırılmasını kabul etmesini şart koymuş ancak Finlandiya yeni bağımsızlığını kazanmış bir devletti dolayısıyla büyük güçlerden çekindiği için kendi başına bir karar almak istememiştir. Bu nedenle İstanbul Hükümetiyle Finlandiya arasındaki resmi münasebetler kurulamamıştır.⁸²

Tanner, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde Finlandiya hükümetine, Helsinki'ye İstanbul ve Anadolu'daki durum hakkında İsveççe birçok rapor göndermiştir.⁸³ Tanner, İstanbul'dayken TBMM temsilcisi olan Refet Paşa ile görüşmüş ve görüşmenin

<http://www.finland.ro/public/default.aspx?Nodeid=38128&=en-US>; İsveç Krallığı Büyükelçiliği, Babiâli'ye gönderdiği yazıda Moritz Darr'ın Finlandiya konsolosluğunu istemiş ve bu Darr'ın konsolos olarak çalışması için izin verilinceye kadar geçici konsolos olarak kabul edilmesini rica etmiştir. Eğer Darr'a izin verilirse İsveç Krallığı Büyükelçiliği'nin minnettar kalacağı belirtilmiştir. BOA, Dosya:2303, Gömlek:15, Fon Kodu: HR. SYS; Hariciye nezaretinin 26 Aralık 1920'de 357 numrolu tezkiresinde Finlandiya'dan konsolosluk için Moritz Darr'ın tayin edildiği ancak 23 Ocak 1921'de Osmanlı Devleti ve Finlandiya arasında bir konsolosluk protokolü imzalanmadıkça Finlandiya konsolosuna ferman verilmeyeceği kararlaştırılmıştı. BOA, Dosya:221, Gömlek:29, Fon Kodu: M.V.

⁸⁰ Kurat, Baranovski'yi Elçi olarak nitelendirmektedir. Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.28; Hâlbuki Baranovski, Türkiye'de 1922-1923 yılları arasında temsilci olarak görev yapmıştır. Ankara Polonya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2011, <http://www.ankara.polemb.net/index.php?document=33>.

⁸¹ Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.27-28.

⁸² Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.28.

⁸³ Väinö Tanner, çok sayıda rapor İstanbul'dan Helsinki'ye göndermiştir. Bu raporların büyük bir kısmı İsveççe olarak yazılmıştır. Ayrıca bu raporların tamamı Finlandiya Dışişleri Bakanlığı (Legal Department) bölümünde bulunmaktadır. Ulkoasiainministeriö, Oikeudellinen Osasto, Kirjasto, Merikasarmi, PO Box 176, 00023 Government, Finland.

ayrıntılarını 14 sayfalık bir raporla Helsinki'ye bildirmişti.⁸⁴ Raporda Tanner, Refet Paşa ile bir buçuk saat konuştuğunu ve özellikle İstanbul'la ilgilenen Refet Paşa'nın meşgul bir adam olduğunu ifade etmiştir. Batı Trakya sorunu ve Lozan görüşmeleri konuşulmuş ve iki ülke arasında kapitülasyonlar sorunu nedeniyle çıkan varsayımsal engellerin kaldırılabilceği vurgulanmıştır. Tanner, Refet Paşa'yı tanımlarken; genç, canlı ve konuşkan bir adam olduğunu yazmıştır. Refet Paşa, görüşme sırasında Tanner'e *"kader uluslarımızı coğrafi olarak ayırmış olsa da sizi temin ederim ki ortak kanımız Finlere karşı büyük bir sempati duymamızı sağlar. İçtenlikle umut ediyoruz ki yakın dostluk ilişkilerimiz halklarımız arasında sonsuza kadar muhafaza edilecektir."*⁸⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1922'de, Saltanatı kaldırmasından sonra artık faaliyetine devam edemeyeceğini anlayan İstanbul Hükümeti, istifa etmek zorunda kalmıştı. Zaten TBMM'yi temsilen İstanbul'da bulunan Refet Paşa, daha İstanbul Hükümeti istifa etmeden Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti adına İstanbul'un idaresine el koyarak, bu durumu Ankara'ya bir telgrafla bildirmiş ve İstanbul'un idaresiyle ilgili talimat istemişti. Refet Paşa, 4 Kasım 1922 tarihinde, Ankara'ya çekmiş olduğu telgrafta; aynı gün öğleden önce İstanbul Vilayet Meclisi İdare Heyetleri, Merkez ve Umum Jandarma Kumandanları, Polis Müdürü, Cinayet Mahkemesi, İstinaf Müdde-i Umumiliği, İcra Memurluğu Heyetlerinin nezdine gelerek; bundan sonra TBMM Hükümeti'nden başka hiçbir hükümet tanımayacaklarını ve bu suretle görevlerinin sona erdiğini beyan ederek, bugünden itibaren TBMM Hükümeti adına İstanbul Vilayeti ve şehrinin idaresini tayin ve düzen için talimat talebinde bulunmuştu.⁸⁶ Tanner Helsinki'ye dönmeden önce Ankara'nın İstanbul temsilcisi Refet Paşa ile görüşmüş ve bu görüşmeyi Finlandiya Dışişlerine bildirmiştir.⁸⁷

Göndermiş olduğu raporlarından birinde Tanner, Türk Milli Mücadelesinin amaçlarını anlatmış, Misak-ı Milli'den bahsettikten sonra, Erzurum Kongresi hakkında da bilgi vermiştir. Tanner'e göre İstanbul'daki Türkler bütün kalpleriyle Mustafa Kemal Paşa'yı destekliyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın esas amacı, Yunanları, Anadolu'dan

⁸⁴ Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No: K 23, Grup:5, Bölüm:C24, 18 Aralık 1922.

⁸⁵ Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No: K 23, Grup:5, Bölüm:C24, 18 Aralık 1922; Castren, *The First Official Contact Between The Independent Finland and Turkey*, s.319-321.

⁸⁶ Betül Aslan, "İstanbul'da Türkiye Büyük Millet Meclisi İdaresinin Kurulması", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, XVI, 187.

⁸⁷ Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No: K 13, Grup:5, Bölüm:C24, 30.11.1922.

attıktan sonra Türkiye’yi yeni baştan düzenlemektir.⁸⁸ 5-23 Şubat 1922 tarihleri arasında Tanner, Helsinki’ye göndermiş olduğu raporlarda Mustafa Kemal Paşa’nın, zamanının büyük devlet adamlarından biri olduğunu uazmış ve Ankara Hükümeti’yle Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk) hakkında da bilgiler göndermiştir.⁸⁹ Ayrıca Tanner, Ekim 1921’de göndermiş olduğu raporlarda Rusların hazırlıkları, Türkiye-Finlandiya arasında yapılan antlaşma ve İsveç elçiliği hakkında bilgiler vermiştir.⁹⁰ Gönderilmiş olan raporlar sayesinde Finlandiya Hariciyesi, İstanbul ve Anadolu’daki olaylardan haberdar olmuş ve bundan sonra yeni doğacak olan bir devletle ilişkiler kurulacaktır. Mart 1922 tarihinde İstanbul’dan ayrılan Väinö Tanner, Helsinki’ye gitmiştir. Bir süre sonra tekrar Türk topraklarına dönecek olan Tanner, Türkiye’nin ve Anadolu’nun kalbi olacak olan Ankara’ya gelecektir.⁹¹

Osmanlı Devleti imzaladığı Mondros Antlaşmasıyla I. Dünya Harbinde yenik çıktığını resmen belgelemektedir. Artık Osmanlı Devleti son demlerini yaşamaktaydı. Bu nedenle uluslar arası konumu tamamen değişmiş bir durumdaydı. Anadolu (Ankara) Hükümeti ve İstanbul Hükümeti olarak iki ayrı bir yapılanmaya gidilmiştir ki bu durum 1922’ye kadar sürecektir. Bu nedenle Finlandiya’yla ilişkiler oldukça sınırlı kalmış ve ancak bu ilişkiler Mustafa Kemal Atatürk zamanında resmi olarak başlayıp gelişecektir.

1.4. I. DÜNYA HARBİ’NDE TÜRK ESİRLERİ VE FİNLANDİYA

I.Dünya Savaşı sonrası Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Türk savaş esirleri meselesi ve bu meselenin hallinde Yusuf Akçura’nın rolünün belirlenmesine odaklanıldığında emperyalist güçlerin belirlediği uluslar arası bağlam, Rus Bolşevik İhtilalı süreci, Rusya Türklerinin hürriyet ve istiklal arayışları, Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu olumsuz atmosfer ve Türk Milli Mücadelesi’nin doğum arifesi olması dönemin tasvir edilmesinde önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹²

⁸⁸ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.28; Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No:K 23, Grup:5, Bölüm:C24, 18 Ekim 1921, s.1.

⁸⁹ Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No: K 13, Grup:5, Bölüm:C24, 23-25 Şubat 1922, s.1-4.

⁹⁰ Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No:1,2,3, Grup:5, Bölüm:C24, Ekim 1921.

⁹¹ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.28-29.

⁹² Celal Metin, “Yusuf Akçura ve I. Dünya Savaşı’nda Rusya’daki Türk Esirleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), (Eylül 2005), s.37-38.

1917 yazına kadar Rusya’da ne miktarda Türk savaş esiri bulunduğu konusunda ne Osmanlı Harbiye Nezaretinin ne de Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin elinde kesin bir rakam yoktu.⁹³ Fakat yine de Rusya’da altmış-yetmiş bin Türk savaş esiri olabileceği tahmin ediliyordu. Bu tahminlerin ötesinde kesin bir rakama ulaşabilmek amacıyla, Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından, Türk esirleriyle meşgul olmak üzere görevlendirilen Yusuf Akçura’ya⁹⁴ verilen talimat, ‘‘Rusya’da bulunan Üsera-yı Osmaniye ile muhaberata girişilerek miktarlarının, mahall-i ikametlerinin mümkün olduğu kadar sıhhatle tayini’’ idi.⁹⁵

Hilal-i Ahmer Murahhası olarak Akçuraoglu Yusuf Bey’in en öncelikli görevi, Rusya’da bulunan Osmanlı esirleri ile ilişki kurarak onların bulundukları yerleri, sayılarını, sağlık durumlarını ve gereksinimlerini öğrenmekti. Bu noktalarda İskandinav ülkelerinde elde edilebileceği düşünülen veriler ışığında İsveç ve Danimarka Salib-i Ahmerlerinin aracılığıyla onlara para ve işlerine yarayabilecek armağanlar gönderecek, aileleriyle ilişki kurabilmelerini sağlayacaktı. Savaşın sonuna yaklaşıldığında, savaş tutsağı bütün esirler gibi Rusya’daki Türk esirlerinin dönebilmeleri için uğraşacak, geri gönderilenler bulundukları yerlerden İskandinavya üzerinden Osmanlı topraklarına ulaşana kadar esir kabilelerine yardımcı olacaktı.⁹⁶ Ancak esirlerin ülkelere dönmeleri hiç de kolay olmayacaktı. Çünkü bu sıralarda Rusya iç savaş halinde idi ve Bolşevizm’in yayılmaya başladığı dönemdi.

⁹³ Savaş esirlerinin sayısını net olarak bilinmemesinin nedenleri şunlardır; I.Dünya Savaşı’nda Türk Ordusu’nda tutulan kayıp çizelgelerindeki bilgilerin çok güvenilir olmaması, esir sayısının tespitinde ana kaynak olarak kullanılması gereken esir listelerinin söz konusu iki devlet arasında düzenli olarak teati edilmemiş olmasından ortaya çıkan belirsizlik. Esir alındıktan sonra uluslararası antlaşmaların güvencesinde olmaları gereken Türk esirlerinin ne kadarının bu güvenlik şemsiyesi altında ‘‘savaş esiri’’ statüsüne kavuştukları ve ne kadarının da söz konusu antlaşmalar hilafına savaş meydanlarında veya sevk sırasında yollarda imha edildiklerinin kesin olarak belli olmaması, geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Rusya’da, rejim ve hükümet değişikliklerinin oluşturduğu kaos ortamında, idari mekanizmanın başıboşluğu ve iletişim imkanlarının yetersizliği yüzünden esirlerin sayılarının tespitine yönelik çalışmalarının bir sonuç vermemiş olması gibi nedenlerden ötürü esirlerin sayısını kesin olarak tespit etmek imkansız gibidir. Cemil Kutlu, ‘‘I. Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Esirleri’’, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:43, Erzurum, 2010, s.320.

⁹⁴ Yusuf Akçura’nın bu işle görevlendirilmesinin nedeni; Akçura Raporu’nda bu görevin niçin kendisine verildiğini ve kendisinin bunu niçin kabul ettiğini açıklamıyor. Kendisine bu görev bildirildiğinde hemen kabul etmiş olmasından onun savaşın bu en dramatik bölümünde vatandaşı olduğu ülkeye ve bir ‘‘kül’’ halinde gördüğü Türklüğe hizmet aşkı ile bu vazifeye atıldığı düşünülebilir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti yetkililerinin onu, son dönem siyasal olaylarının içinde olmaması, iyi Fransızca bilmesi, girişimci yönü ve Rusya coğrafyasını tanınmasının yanında bu coğrafya ile güçlü ve çok yönlü bağlarının olmasından dolayı tercih ettikleri düşünülebilir. Metin, ‘‘Yusuf Akçura ve I. Dünya Savaşı’nda Rusya’daki Türk Esirleri’’, s.39.

⁹⁵ Cemil Kutlu, ‘‘I. Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Esirleri’’, s.321.

⁹⁶ Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin, *Birinci Dünya Savaşı Sonunda İskandinavya’dan Sibirya’ya Hilal Ahmer Hizmetinde Akçuraoglu Yusuf*, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2009, s.15.

Yusuf Akçura Bey, Danimarka'dayken⁹⁷ Osmanlı Devletinin de davetli olduğu Kopenhag Uluslar arası Mübadele-i Üsera Konferansına⁹⁸ Hilal-i Ahmer Murahhası olarak katılmıştır. Akçura, 13 Aralık 1917 tarihli yazısında “Rusya’daki Türk esirlerinin durumlarının fena ve yurda dönmeleri işinin de hayli güç” olduğunu yazmıştır. Sovyetlerin mütareke talepleri ve Brest-Litovsk’ta müzakerelerin başlaması üzerine Petrograd’a bir heyetin gitmesi gerekiyordu. Talat Paşa’nın isteği üzerine bu heyete Yusuf Akçura Bey de Hilal-i Ahmer temsilcisi olarak katılmıştı. Petrograd’daki müzakereler esnasında esirlerin durumu da görüşülmüş ve hasta, yaralı esirlerin mübadelesi maddesinde anlaşmaya varılmıştı. Sayıları tam olarak bilinmemekle beraber birkaç yüz malûl Türk esiri Finlandiya ve İsveç yoluyla yurda dönebilmiştir. Petrograd’daki komisyon İstanbul’a dönünce Yusuf Akçura Bey⁹⁹ de esirlerle ilgilenmesi için Bolşevik Rus Hükümetinin izniyle İspanya sefareti nezdinde Hilal-i Ahmer temsilcisi olarak bırakılmıştı.¹⁰⁰

Yusuf Akçura Bey, 17 Şubat 1919 tarihinde Moskova’dan hareket ederek, 22 Şubat’ta Finlandiya hududunu geçerek Helsinfors’a (Helsinki)¹⁰¹ oradan da Turku (Åbo)’ya gelmiştir. Akçura, Turku’dayken firar suretiyle Finlandiya’ya kadar gelen bir Türk esir Turku¹⁰² (Åbo)’da vefat etmişti. Turku’da bulunan Müslüman Türk-Tatarların maddi yardımlarıyla ve maneviyesiyle defin işlemi gerçekleşmiş bir Osmanlı şehidinin

⁹⁷ Yusuf Akçura İskandinavya ülkelerindeyken esirler dışında Hilal-i Ahmer’in hizmetlerinden ve Osmanlıluların insani ve şevkatperver faaliyetlerine dair İsveç ve Danimarka gazetelerinde neşriyatta bulunmuştur. *Rusya Üsera Murahhası Yusuf Akçura Bey’in Raporu*, Dersaadet Matbaa-i Orhaniye 1335, s.17.

⁹⁸ Konferans için görevlendirilen kişiler: Bahriye Miralayı Rauf, Erkan-ı Harbiye Kaymakamı Seyfi bey, Hilal-i Ahmer Üsera Şubesi Müdürü İzzet Bey idi. *Rusya Üsera Murahhası Yusuf Akçura Bey’in Raporu*, s.3.

⁹⁹ Danimarka Salib-i Ahmer Muhaberat Şubesi, Rusya’daki Türk esirlerine ulaşmış ve aileleriyle yazışmalarına aracılık yapmıştı. Bu sırada esirlerin gereksinimleri saptanmaya çalışılmıştı. En önemli ve öncelikli isteğin giysi olduğu saptanmıştı. Bu sırada da Alman Harbiye Nezareti temsilcisinden de 25.000 kat kışlık giysi Türk esirlerine gönderileceği sözü alınmıştı. Ekim sonunda Yusuf Akçura, çeşitli önlemler alarak, ilkleri Finlandiya-İsveç-Almanya yoluyla İstanbul’a doğru yola çıkarılan esirleri karşılayacak ve onlara yardımcı olacaktı. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.446.

¹⁰⁰ Kurat, *Türkiye ve Rusya*, s.446.

¹⁰¹ Finlandiya’da iki resmi dil (Fince ve İsveççe) kullanıldığı için şehir isimleri de iki dilli olarak yazılmıştır. Örneğin Helsinki Fince olarak yazılırken İsveççe Helsingfors olarak yazılır, yine Turku-Åbo da aynı şekilde. Finlandiya’da İsveçliler, nüfusun yaklaşık % 6’sını oluşturur. Murat Özsoy, *İsveç ve Filmin İkinci Yarı*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.164.

¹⁰² Günümüzde Finlandiya’nın çeşitli şehirlerinde Müslüman Mezarlığı bulunmaktadır. Örneğin Helsinki, Tampere ve Turku (Åbo).

varlığını öğrenen Yusuf Akçura Bey, merasim-i tedfiniyesinin resmini bulmuş ise de resme merbut mektuptan da ölen kişinin isim ve künyesini öğrenememiştir.¹⁰³ Nitekim bu gibi olaylar yani kendi teşebbüsleriyle firar edenlerin sayıları kesin olarak bilinmemektedir.

*“Rusya’ya esir olup da kendi şahsi teşebbüsleriyle kamplardan firar edip Türkiye’ye yol arayan bazı Türk esirlerinin yollarda tabir yerindeyse “kurda kuşa yem olmuşlardı”. Nitekim Turku’da şehit olan esir gibi. Öyle anlaşılıyor ki bu gibi cesur ve girişimci Türk esirlerinin akıbeti tarih devam ettikçe bir sır olarak kalacaktır.”*¹⁰⁴

Yusuf Akçura, “Rusya’da sâkin Müslüman Türk-Tatarların umur-ı diniye Nezareti’ne resmen müracaat ederek, cihan harbinde esir olup Rusya şehir ve köylerinde defin olunan şehitlerimizin unutulmamamsı isimlerinin hayr ile yâd olunabilmesi için her mezarlığa hiç olmazsa müşterek bir mezar taşı diktirilmesini talep ve ricaya karar verdim” diyerek şehit olan esirlerinin kimliklerini belirlemeye çalışmıştır.¹⁰⁵

Ancak Rusya’daki iç savaş, Bolşevizm ve bir süre sonra Rusya’daki Hilal-i Ahmer Temsilciliği’nin faaliyetine son verilmesi bu işin gerçekleşmesini sonuçsuz bırakmıştır. Böylece vatanları uğrunda savaşarak yabancı bir memlekette vefat eden binlerce Mehmetçik isimsiz veya bir anıtlı ebedi istirahatgahlarında yatmaktadırlar.¹⁰⁶

Yusuf Akçura Bey,¹⁰⁷ Finlandiya’nın Turku (Åbo) şehri ile Stockholm arasında Botni Körfezini buzkıranla iki günde geçerek 1 Mart 1919 tarihinde Stockholm’e geçmiştir. Maalaesef Yusuf Akçura’dan sonra Finlandiya ve diğer İskandinavya ülkelerindeki Türk esirleriyle ilgilenen olmamıştır. Dolayısıyla Finlandiya’da ne kadar Türk esirinin şehit olduğunu belirlemek pek de mümkün değildir.

¹⁰³ Rusya Üsera Murahhası Yusuf Akçura Bey’in Raporu, s.74.

¹⁰⁴ Cemil Kutlu, *I.Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Savaş Esirleri ve Bunların Yurda Döndürülmeleri Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1997, s.145.

¹⁰⁵ Kutlu, *I.Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Savaş Esirleri ve Bunların Yurda Döndürülmeleri Faaliyetleri*, s.145.

¹⁰⁶ Kutlu, *I.Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Savaş Esirleri ve Bunların Yurda Döndürülmeleri Faaliyetleri*, s.145.

¹⁰⁷ Rusya Üsera Murahhası Yusuf Akçura Bey’in Raporu, Dersaadet Matbaa-i Orhaniye, 1335. 1917 yılının Kasım ayında Kopenhag’a Hilal-i Ahmer temsilcisi olarak gönderilen Yusuf Akçura’nın, Rusya’daki 13 Ocak 1918-1 Şubat 1919 tarihleri arasındaki faaliyetlerini içeren raporu Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından yayınlanmıştır. Yayınlanan şekliyle 108 sayfa tutan bu raporun aslını Hilal-i Ahmer Cemiyeti’ne sunulmuş Hilal Ahmer tarafından yayınlan Rapor hem Kızılay Arşivi Kütüphanesi(Raporlar bölümünde “Rapor 1914-1925”şeklinde geçiyor) hem de Milli Kütüphanede EHT Bibliyografyası içinde ”MİL-TBTK;2801” numarada bulunmaktadır. Bizim kullandığımız kaynak Kızılay Arşivi Kütüphanesindeki rapordur.

Finlandiyalıların müstakil milli hayatlarını kurmak ve düzenlemek hususunda ve ilerleme ve gelişme yolunda elde ettikleri olumlu neticeleri daima ilgi ile takip ve takdir etmekteyiz.

Gazi Mustafa Kemal (Atatürk)

*12 Kasım 1931**

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE FİNLANDİYA CUMHURİYETİ ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLER

2.1. MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK) DÖNEMİ TÜRKİYE- FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ

Anadolu’da başlayan Milli Mücadele’nin başarıya ulaşması, saltanatlık sistemine son verilmesi ve yeni Türkiye’nin başkenti Ankara olmasıyla yabancı ülkelerin temsilcileri Ankara’da boy göstermeye başlamışlardı. Artık Ankara, Türkiye’nin kalbi konumundaydı. Bu sırada İsviçre’nin Lozan şehrinde Türkiye ile İtilaf devletleri arasında Lozan Konferansı yapılmaktaydı. Tekrar Türkiye’ye dönen Väinö Tanner, Finlandiya’yı temsil etmek için bu kez İstanbul yerine Ankara’ya gelmişti. Tanner, 28 Şubat 1923 tarihinde göndermiş olduğu raporda İtilaf Devletlerinin Lozan’da Türkiye’ye verdikleri barış teklifi bildirisini Finlandiya Hariciyesine bildirmişti.¹⁰⁸ Tanner bir başka raporunda Türkiye’nin İtilaf Devletlerine karşı başka bir teklif sunduğunu, ileri sürülen tekliflerin yerine getirilmesinde pek muhtemel olmadığını fakat anlaşma yapmaya çok yakın olduklarını belirtmiştir. Bükreş’te Tanner, elde ettiği bilgilere göre en önemli ve en sorunlu konunun kapitülasyonlar meselesinin olduğunu ve Lozan’daki ilk görüşmelerde de konferansın sonuçsuz kalmasında en büyük etken olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Tanner, Türkiye’nin kapitülasyonlar

* Gazi Mustafa Kemal’in Finlandiya Elçisi Pontus Artti’nin kabul merasiminde konuşmasına cevaben söylediği konuşmasından. Bilal N. Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, II*, TTK Yay., Ankara 2001, s.54.

¹⁰⁸ Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No: K 32, Grup:5, Bölüm:C24, 23 Şubat 1923, s.1-2.

meselesinde direndiğini ve kapitülasyonlara son vermek istediğini raporunda ifade etmiştir.¹⁰⁹

1920-1923 yılları arasında olağüstü şartlardan dolayı Türk topraklarında iki Dışişleri Teşkilatı faaliyet göstermekteydi. İlki Osmanlı Devleti'nin İstanbul'da¹¹⁰ Hariciye Nezareti, ikincisi ise Ankara'daki TBMM Hükümeti'nin Hariciye Vekaleti. 30 Ağustos Büyük Zaferi ve 9 Eylül'de İzmir'in kurtarılmasıyla artık Milli Mücadele'nin başarıya ulaştığı kesinleşince 1922 sonbaharında Osmanlı Hariciyesi hukuken son bulmuş ve teşkilatı dağılmıştır. Bazı çalışanları da Ankara'ya geçip TBMM Hükümeti'nin emrine girmiştir.¹¹¹ Lozan Antlaşmasıyla Türkiye tam bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşunca dış politikasını“eşitlik ve karşılıklı” olma ilkeleri çerçevesinde düzenlemiş ve barışçı politikaları güçlendirmek için bu tarihten sonra birçok bağımsız devletle dostluk antlaşmaları yapmıştır.¹¹²

Son Osmanlı Padişahı VI. Mehmed Vahideddin'inin 17 Kasım 1922 tarihinde yurt dışına çıkmasıyla yerine Abdülmecit Efendi,¹¹³ TBMM tarafından 19 Kasım 1922 tarihinde yeni halife olarak seçilmişti. Hilafet makamında meydana gelen bu değişiklik gerek Batı dünyasında gerekse de İslam dünyasında önemli yankılar uyandırmıştır. Özellikle İslam dünyasında hilafet makamındaki bu değişiklik memnuniyet uyandırmıştır. Bu meyanda Finlandiya'daki Müslüman cemaati de hem dini ibadetlerini eda için resmen izin almak ve hem de bu yeni görevinden dolayı halifeyi tebrik etmek

¹⁰⁹ İspanya Kralı XIII. Alfonso'nun yaveri Uzqiano, Ankara'dan Madrid'e olan yolculuğu sırasında Tanner'le de görüşmüş ve Anadolu'daki durum hakkında kendisine bilgi vermiştir. Uzqiano'ya göre Türkiye en azından şimdilik hiçbir savaşa devam etmek istemiyor. Ancak yine de iyi donanımlı ordusunu hazır halde tutuyor. Ulkoasiainministeriö; Väinö Tanner, Rapor No: K 33, Grup:5, Bölüm:C24, 17 Mart 1923.

¹¹⁰ Osmanlı Devletinde bazı yabancı devletler büyükelçilikleri İstanbul'da ikamet etmekte idi ve bunlar 29 Ekim 1923'de Cumhuriyetin ilanından sonra yeni Türk Devletinin çağrılarına rağmen Ankara'ya gelmekte hayli ayak diremişlerdir. Kemal Girgin, *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)*, TTK Yay., Ankara 1992, s.121.

¹¹¹ İstanbul Hükümeti'nin Paris, Londra ve Roma'da bulunan temsilcilerinden, Hariciye Nezareti'ne hitaben bazı resmi evraklar (Kasım 1922) halen gelmekteydi. Mülga Hariciye Nezareti'nin memurlarına, görevlerine şimdilik devam etmeleri bildirilmiş ise de bu evrakları açıp okuma yetkileri bulunmamaktaydı. Bunun için sorunun bir an önce halledilmesine çalışılmış ve İstanbul Hükümeti'nin dış ülkelerdeki temsilcilerinin hepsinin memlekete dönmeleri için emir verilmişti. Kemal Girgin, “Cumhuriyet Döneminde Dışişleri Örgütünün Gelişmesi”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara, (15-17 Ekim 1997), Türk Tarihi Yay., Ankara 1999, s.707-708; Betül Aslan, Refet Paşa ve İşgalden Kurtulacak İstanbul'un İdaresi Meselesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1991, s.134.

¹¹² Erdal Aydoğan, *Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali, Mustafa Kemal'le Trablusgarp'tan Cumhuriyet'e*, Yeditepe Yay., İstanbul 2008, s.78.

¹¹³ BCA, 030/10/0/202/379/18; BCA, 030/10/0/101/653/7.

üzere kendisine bir telgraf çekmişlerdir. Bütün Finlandiya Müslümanları İmamı Veli Ahmed Hâkimi, Finlandiya Müslümanlarından Lütfi İshak, Türk-Tatar Beledi Meclisi Üyesi Abbas, İshak. Mütevelliler; Cemal, Ömer Halif, Alâeddin Hâkim'in imzalarını taşıyan bir telgraf 12 Aralık 1922 tarihinde Helsingfors (Helsinki)'dan göndermişlerdir. Gönderilen telgraf metni şöyledir;

“Müslümanların Halifesi Efendimiz Abdülmecid Bin Sultan Abdülaziz Hazretlerine

Bütün Finlandiya Müslümanları 10 Aralık 1922 Cuma günü, Cuma namazını kılıp dua ettikten sonra padişah hazretlerinin kutsal hilafet makamına seçilmelerini büyük bir sevinçle kabul edip içten bir şekilde padişah hazretlerini kutlar. Biz bütün dini işler ve şer'i sorunlarda hilafet makamına sadık kalacağımızı belirtiriz. Finlandiya bağımsız devletinde yaşayan dindaşlardan rica ediyoruz ve imamımız hakkında dini ibadet yapılması için hilafetin izninin resmen gönderilmesini diliyoruz.”¹¹⁴

Halife Abdülmecit, Finlandiya Müslümanları tarafından gönderilmiş olan telgrafa karşılık olarak 23 Aralık 1922 tarihinde aşağıdaki telgraf metnini göndermiştir;

“Finlandiya Müslümanlarına Padişah Hazretlerinin Cevabı; Hilafet Makamına seçilmesinden dolayı bütün Finlandiya Müslümanları adına olan tebrikleriniz özellikle hoşnutluğa sebep oldu. Parlak bir güneş olan hilafetten doğma bir kutup yıldızı gibi kuzey taraflarında kıyamet saatine kadar saçılan parıltılar hak yolunda başarınızı ve sonuç olarak evinizde onur ve mutluluğa erişmiş olarak bulunmanızı Cenab-ı Allah'tan yalvararak yardımcı kitabımızın yüce hükümlerini aşılayan imamınızın memurluğuna devam etmesini onaylıyorum.”Âlemlerin Rabbinin Elçisi Olan Halife¹¹⁵

Halife Abdülmecit Efendi cevap verdiği telgrafta; Halife seçilmesinden dolayı Finlandiya Müslümanlarının göndermiş oldukları telgraftan hoşnut kaldığını ve yıldız

¹¹⁴ Mehmet Akif Tural, *Hilafet Sevdası Karşısında Milli Hâkimiyet Mücadelesi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s.170; *Vakit Gazetesi*, 20 Kânunuevvel 1338, Nu:1804.

¹¹⁵ Tural, *Hilafet Sevdası Karşısında Milli Hâkimiyet Mücadelesi*, s.171; *Vakit Gazetesi*, 25 Kânunuevvel 1338, Nu: 1809.

kutbu'ndaki yani bütün şimaldeki Müslümanlara hidayete ermeleri temennisinde bulunmuş ve imamlarının görevine devam etmesini tasdik etmiştir.

Gerek Türkiye ve gerekse Finlandiya, I. Dünya Harbi'nden sonra dünya siyasi hayatında varlığını ve güvenliğini sağlamlaştırmak adına devletlerle diplomatik ilişki kurmak istemiştir. Almanya ve Sovyetler Birliği gibi devletlerin etrafında küçük de olsa bağımsız devletlerin kurulmuş olması, hem dünya barışı hem de Türkiye'nin güvenliği için önemliydi. Yayılmacı zihniyete karşı devletlerin tanınması barış sürecine destek vermek demektir.¹¹⁶ Ankara Hükümeti, Lehistan ile resmi ilişkilerini kurduktan ve Varşova'ya Orta Elçi¹¹⁷ payesiyle Dr. İbrahim Tali Bey'i¹¹⁸(1875-1952) görevlendirdikten sonra Baltık Devletleriyle de ilişki kurmaya çalışmıştır ve bunun için de Tali Bey görevlendirilmiştir. İbrahim Bey'in misyonu hem Lehistan Elçiliği hem de Baltık Devletleriyle ilişki kurmaktır. İbrahim Tali Bey hemen işe koyulmuş ve Estonya ile 1 Aralık 1924'te antlaşma imzalanmıştır. İbrahim Tali Bey ile Varşova'daki Finlandiya elçisi M. Erik Ehrström arasında yapılan müzakereler sonucunda "Türkiye Cumhuriyeti ile Finlandiya Cumhuriyeti arasında muhâdenet-i samime revabat-ı tesis ve tahkim etmeği aynı derecede ve halisane arzu ettikleri ve devleteyn beyninde münasebat tesis edince tarafeyn milletlerinin saadet ve refahiyetine hadım olacağı kanaatini her ikisi de perverde eyledikleri cihetle bir *Muhadenet Muahedesi* akdine karar vermişlerdir" denilerek 9 Aralık 1924 tarihinde iki devlet arasında bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. Varşova'da imzalanan bu antlaşma üç maddeden ibaret olup, bu antlaşmayla Türkiye-Finlandiya arasındaki resmi ilişkilerin kurulması için olumlu bir adım atılmıştır.¹¹⁹

Antlaşma metnine göre; Madde 1. Türkiye Cumhuriyeti ile Finlandiya Cumhuriyeti'nin görevlendirilmiş murahhasları arasında 9 Aralık 1924'de Varşova'da

¹¹⁶ Mehmet Sait Dilek, "Atatürk Dönemi Türk-Eston İlişkileri", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:6, Sayı:12, (Güz 2010), s.13.

¹¹⁷ T.C. Varşova Büyükelçiliği resmi sitesinde İbrahim Tali Bey "Büyükelçi" payesiyle gösterilmiştir. Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2011, <http://warsaw.emb.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>.

¹¹⁸ İbrahim Tali (Öngören) Bey, 21.06.1924-01.02.1926 yılları arasında Varşova'da elçilik görevini ifa etmiştir. Varşova'daki görevinden sonra Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından Diyarbakır mebusluğuna aday gösterilmiş ve TBMM İkinci Devresinde Diyarbakır mebusu seçilmiştir. Varşova'dan 5 Şubat 1926'da dönen Tali Bey, Ankara'ya geçip TBMM'ne iltihak etmiştir. Türkiye'ye dönen ve aldığı vazifeleri üstün bir başarıyla yerine getiren İbrahim Tali Bey'e TBMM tarafından "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" ve bir kez de "Takdirname" verilip taltif edilmiştir. Aydoğan, *Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali, Mustafa Kemal'le Trablusgarp'tan Cumhuriyet'e*, s.82-83.

¹¹⁹ Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.28; Aydoğan, *Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali, Mustafa Kemal'le Trablusgarp'tan Cumhuriyet'e*, s. 81-82.

akîd ve imza olunan Muhadenet Muahedenamesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce tasdik olunmuştur. Madde. 2. İşbu madde-i kanuniyenin icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur. Türkiye ile Finlandiya arasında münakîd Muhadenet Muahedenamesi bir taraftan Türkiye, diğer taraftan Finlandiya Cumhuriyeti arasında dostluk ilişkilerini kurmak ve güçlendirmek isteği ve devletler arasında ilişkiler kurulmasının milletlerin mutluluk ve refahına yararlı olacağı inancıyla imzalanmasına karar verilmiştir. Bu babda murahhasları olmak üzere: Türkiye Reis-i Cumhuru: Türkiye Cumhuriyeti Varşova Fevkalade Komiseri ve Orta Elçisi Dr. İbrahim Tali Bey'i, Finlandiya Reis-i Cumhuru: Finlandiya Cumhuriyeti'nin Varşova Fevkalade Murahhası ve Orta Elçisi Mösyö Erik Ehrström'ü tayin etmişlerdir. Adı geçen kişiler, usulüne muvafık görülen salahiyetnamelerini teati ettikten sonra aşağıdaki maddeleri kararlaştırmışlardır. Antlaşmanın maddeleri şöyledir;

Madde 1. Türkiye Cumhuriyeti ile Finlandiya Cumhuriyeti ve iki tarafın halkları arasında bozulmaz bir barış, içten ve sonsuz bir dostluk olacaktır.

Madde 2. İki taraf ikili siyasi ilişkilerini devletler hukuku krallarına uygun biçimde kurmak konusunda anlaşmışlardır. Taraflar, her birinin siyasi temsilcilerinin öteki tarafın ülkesinde, karşılıklı olma koşuluyla devletler genel hukuku kurallarıyla belirlendiği biçimde işlem görmesini kararlaştırmışlardır.

Madde 3. İşbu muahede tasdik olunacak ve tasdiknameler mümkün olan en çabuk zamanda Varşova'da teati edilecektir. Adı geçen muahedename, tasdiknamelerin teatisinden on beş gün sonra yürürlüğe girecektir. 9 Aralık 1924 günü Varşova'da iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.¹²⁰

9 Aralık 1924 tarihinde Varşova'da imzalanan muahedenin tasdikinin uzaması üzerine Finlandiya Dışişleri Bakanlığında bazı endişeler uyanmıştır. Durumu yerinde

¹²⁰ Varşova'da yapılan bu ilk resmi antlaşma ancak 08.11.1926 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. Buna, Estonya ile yapılan antlaşmadan çıkan güçlükler neden olmuştur. Buna neden olan olay; Estonyalı General Johan Laidoner'in Musul Sorunu konusunda görevlendirilmesi ve hazırladığı raporda Türkiye aleyhtarı bir dil kullanması, iki taraf arasında imzalanan dostluk antlaşmasının Türkiye tarafından onaylamasını geciktirecek ve yeni başlayan süreci geçici de olsa sekteye uğratacaktır. Ankara da Baltık devletleriyle aynı anda antlaşma yapılmasını arzu ettiğinden dolayı Finlandiya ile yapılan antlaşmanın TBMM'ne sevk ve tasdiki işi de gecikmiş oluyordu. Hâlbuki Finlandiya Hükümeti bunun bir an önce onaylamasını istemekteydi. Dilek, "Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen'e Göre Türkiye", s.188-1889; Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.29; TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:1, Devre:2, 36.ncı İçtima, 4.1.1926, s.4; Dilek, "Atatürk Dönemi Türk-Eston İlişkileri", s.13.

tetkik ve mümkünse çabuklaştırmak için Fin Dışişleri Bakanlığı'nda müsteşar olan Dr. V. Tanner 1925 yılı yazında Ankara'ya gönderilmişti. Müsteşar, Finlandiya Cumhurbaşkanı Lauri Kristian Relander¹²¹ (1883-1942)'ın Gazi Mustafa Kemal'e gönderdiği mektubu vermek için Ankara'ya gelmişti. Ancak o sırada Gazi M. Kemal Ankara'da olmadığı için Tanner, Relander'in mektubunu Dışişleri Bakanı olan Tevfik Rüştü Bey'e (Aras) vermiştir. Relander'in mektubu şöyledir;

*Finlandiya Reis-i Cumhuru Lauri Kristian Relander
Cenaplarından Türkiye Reis-i Cumhuru Gazi M. Kemal Paşa
Hazretlerine;*

Aziz dost her iki memleketimiz arasında bir ticaret ve seyr ü sefain muahedesinin akdi zımında müzakerata mübaşeret edilmesi vesilesiyle mütahhasıl derin hissiyat-ı meseretkârenemi bu name ile zat-ı fehmanelerine arz etmek hususunda bir ihtiyac-ı hakiki hiss ediyorum. Bu muahedenin an-karib akd edilmesini ve tesirat-ı ahalisi aynı menşe-i ırktan neşed etmiş olan Finlandiya ve Türkiye'yi birleştiren münasebat-ı hasenenin idame ve takviye gidermek arzu-i kavisinden olduğum hakkında zat-ı alilerine teminat itasına müsaraat ederim. Her iki cumhuriyetin menafine hadim olan bu emrin husulu zımında zat-ı devletlerinin kıymetdar muavenetine itimad edebilmekle bahtiyar olabileceğim. Bu babdaki müzakeratın hüsn-i intiacın zat-ı fehmanelerinin her suretle teşrik buyuracaklarından mutmain olarak hürmet-i faika ve hamiyet-i daime hakkındaki teminatımın aziz ve büyük dostum olan zatı âlilerine arza fırsat-yâb oluyorum. 3 Mayıs 1926.

Relander, mektubunda, M. Kemal'e dostluk ifadesinde bulunmuş ve her iki ülkenin aynı ırktan geldiğini ifade etmiştir. Resmi ilişkiler tam kurulamadığından M. Kemal gönderilen bu mektuba herhangi bir cevap vermemiştir. Tanner'in bu ziyaretinden sonra imzalanmış olan antlaşma 4 Ocak 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce oybirliğiyle onaylanmıştır.¹²²

Finlandiya ve Türkiye arasında elçilik teşkil edilemediğinden, 1920-1922 yılları arasında Finlandiya'nın Bükreş Elçisi Väinö Tanner, Finlandiya ve Türkiye arasında elçilik görevini yürütmüştür. Türkiye ise 20 Nisan 1925'te Daimi Maslahatgüzar

¹²¹ Lauri Kristian Relander; 31 Mayıs 1883'te Kurkijoki'da doğmuştur. 1925-1931 yılları arasında cumhurbaşkanlık yapmıştır. Finlandiya'nın ikinci cumhurbaşkanıdır. 2 Eylül 1942'de Helsinki'de öldü. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2011, <http://www.kansallisbiografia.fi/english/?id=628>.

¹²² T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Kutu:1/117(30-3), Fihrist Nu: 13/2; TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:21, Devre:2, İçtima:36, 4.1.1926, s.34-44

payesiyle İbrahim Grandi Bey'i¹²³, Helsinki maslahatgüzarlığına¹²⁴ tayin etmiştir. Finlandiya Hariciye Nezareti'ne sunacağı mektup ve tahsis edilen meblağın bir an evvel gönderilmesi ricasında bulunan İbrahim Grandi Bey, Helsinki'de Türkiye'yi temsil eden ilk diplomatik mümessil olmuştur.¹²⁵

4 Ocak 1926'da dostluk antlaşmasının tasdikinden sonra Türkiye-Finlandiya arasında dostluğun geliştirilmesi, halkların ikamet şartlarının düzenlenmesi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi amacıyla Ankara'da Ticaret ve Ser ü Sefain antlaşması imzalanmıştır. Türkiye adına eski ticaret vekili olan Gaziantep mebusu Ali Cenani Bey¹²⁶, Finlandiya adına da Orta Elçi Puntus Artti ve Finlandiya Dışişlerinde Ticaret kalem müdürü Gunnar Kilman¹²⁷ katılmışlardır. Toplam 28 maddeden oluşan antlaşma ilk on maddesi ikamet diğer maddeleri ise seyrüsefainle ilgilidir.¹²⁸

Gazi Mustafa Kemal daha önce Finlandiya Cumhurbaşkanı Relander'in göndermiş olduğu mektuba cevap vermemiş ancak resmi ilişkiler kurulduktan sonra Relander'e ilk mektubunu yazmıştır. 21 Kasım 1927 tarihinde Gazi Mustafa Kemal ikinci kez cumhurbaşkanlığına seçilmişti ve bu durumu Finlandiya Cumhurbaşkanı olan L.K. Relander'e bir mektup ile bildirmiştir. Mektup şöyledir;

¹²³ Kurat, İbrahim Grandi Bey'in Stockholm Maslahatgüzarlığı görevinde olduğu ifade etmektedir ancak İbrahim Grandi Bey'in bu görevde olduğuna dair bir kayda rastlanılmamıştır. Ayrıca 1923-1926 yılları arasında Stockholm'de maslahatgüzar görevini Layık Mukbil Bey yürütmekteydi. Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.29; Sevsen Aslantepe, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler" *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara, (15-17 Ekim 1997), Türk Tarihi Yay., Ankara 1999, s.792; BOA, Dosya:18, Gömlek:57, Fon Kodu:HR.İM.

¹²⁴ 1926'dan 1938 yılına kadar Stockholm'deki Maslahatgüzar bu işle de görevlendirilmiştir. 1938 sonrasında bu görev 1946'ya kadar Stockholm Büyükelçisine verilmiştir. Stockholm maslahatgüzarlığına 26 Mayıs 1926 yılında Ali Haydar Bey (Aktay) tayin edilmiş ve Helsingfors (Helsinki) maslahatgüzarlığını da temsil etmesi görevi verilmiştir. BCA,030/11/1/24/20/12; Stockholm Maslahatgüzarlığına Ragıp Raif Bey'in tayin edilmesi ve bu göreve ek olarak Kopenhag, Helsingfors (Helsinki) ve Kristiyanya maslahatgüzarlık görevleri de verilmiştir. BCA,030/11/1/46/4/8; BCA,030/11/1/45/42/14; Aslantepe, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", s.776; 1926'dan günümüze kadar Helsinki'deki temsilcilerimiz için Bkz. Ekler kısmı.

¹²⁵ BOA, Dosya:247, Gömlek:133, Fon Kodu: HR. İM; BOA, Dosya:248, Gömlek:16, Fon Kodu: HR. İM; Dilek, "Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen'e Göre Türkiye", s.189-190.

¹²⁶ İcra Vekillerinin kararname ve Gazi Mustafa Kemal'in imzasıyla Finlandiya Hükümetiyle müzakerata Ali Cenani Bey memur edilmiştir. BCA, 030/18/01/01/018/27/16.

¹²⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Kutu:1/100 (26-2), Fihrist Nu: 65/6.

¹²⁸ Mecliste oylamaya geçilmeden önce Başvekil İsmet Bey, meclise göndermiş olduğu yazıda Finlandiya'ya yapılan ihracat rakamlarını da belirtmiştir."Finlandiya'ya vaki olan 1.783.602, 33.913, 83.735, 697.267,113.473 ve 1.444.083 Mark kıymetindeki ihracatı şayanı dikkattir." TBMM Arşivi, Kanunlar Genel Müdürlüğü, Dosya Nu:1084.Devre:II;TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:1, Devre:2, İçtima:70, 21.5.1927.s.297-305.;BCA, 030/18/01 /01 / 025/52/7.

“Muhibbi Halis ve Âlikaderim,

Ankara’da 21 Kasım 1927 tarihinde içtima eden Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin arayı müttetikasıyla ikinci defa olarak Türkiye Cumhuriyeti Riyasetine intihap edildiğimi ve Teşkilatı Esasiye Kanununun bahş ettiği salahiyyete istinaden mevkii iktidarı işgal eylediğimi zatı riyaset penahilerine beyana müracaat eylerim. İntihabı vakiyi ittıla-ı riyasetpenahilerine iblağ eylerken bu fırsattan bilistifade bütün mesaimin Türkiye ile Finlandiya arasında teyemmünen cayigir olan münasebatı dostanenin idame-i inkişaf ve tezyidine masruf olacağını temin eder ve milletlerimiz için nafi olan bu ümniyenin hayyizi fiile isali hususunda pek kıymettar olan müzaheretini riyasetpenahilerinden istifade ile bahtiyar olacağımı beyan eylerim. Bu kanaatledir ki zatı riyasetpenahileri hakkında perverde ettiğim hissiyatı âliyeyi hürmetkâraneme ve gerek zatı riyasetpenahilerinin saadeti şahsiyeleri ve gerek Fin milletinin refahı ve ikbali hakkındaki temenniyatıma itimat buyurmanızı rica eylerim Muhibbi Halis ve Âlikaderim.”

Gazi M. Kemal¹²⁹

Finlandiya’nın Ankara’daki ilk resmi elçisi Pontus Artti¹³⁰ olmuştur. Pontus Artti daha önce Finlandiya Devletini Roma’da temsil etmiştir. Finlandiya Hükümeti, Artti’yi aynı zamanda Ankara’da da elçi olmasını istemiş ve Ankara’nın muvafakati alındıktan sonra Kasım 1931 tarihinde Ankara’ya gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı Çankaya Köşkü’nde gerekli merasim yapılmış ve Finlandiya Elçisi, itimatnamesini Gazi Mustafa Kemal’e sunmuştur.¹³¹

Finlandiya Cumhurbaşkanı Lauri Kristian Relander’in Gazi Mustafa Kemal’e Pontus Artti’nin görevi için göndermiş olduğu itimatname şöyledir;

“Aziz ve Büyük Dostum,

Finlandiya ile Türkiye arasında pek mesut bir surette teessüs etmiş olan dostluk rabitalarının idamesi ve sağlamlaştırmak arzusuyla Finlandiya Cumhuriyetinin Roma’daki orta Elçisi Finlandiya Beyaz Gülü Nişanının* Komandör rütbesine haiz Mr. Pontus Artti’nin zat-ı devletleri nezdinde Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi tayinine karar verdim. Bu mümessilin şahsi vasıfları ve tecrübesi benim itimadına

¹²⁹ Ankara’da 21 Teşrinisani 1927’de tanzim edilmiştir. Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, II, s.49-50.

¹³⁰ Pontus Artti, 1931-1934 yılları arasında Roma’da Finlandiya’yı temsil etmiş ve aynı zamanda Türkiye’ye de akredite etmekteydi. Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=37343&contentlan=21&culture=tr-TR>.

¹³¹ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.31.

layık ve sizin tasvibinize mazhar olacak surette vazifesini ifa hususunda göstereceği itinaya zemin teşkil etmektedir. Bu kanaatle kendisini hayırhane bir surette kabul buyurmanızı ve tarafımdan vaki olacak ifadatına, bilhassa siz aziz ve büyük dostuma karşı olan yüksek takdirim ve memleketinizin saadet ve refahına matuf temennilerim hakkındaki beyanatına itimat buyurmanızı rica ederim.”

Lauri K. Relander¹³²

Artti, 1931-1934 yılları arasında Türkiye’deki elçilik görevini Roma’da ifa etmiştir. 12 Kasım 1931 Cumhurbaşkanı Gazi M. Kemal’in huzuruna çıkan Artti, Gazi’ye hitaben söylemiş olduğu nutuk şöyledir;

“Reisicumhur Hazretleri, Finlandiya Reisicumhurunun beni zatı devletleri nezdinde Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi tayin eylediğine dair olan itimatnameyi takdim ile kesbi şeref eylerim. Bugün bu yüksek vazifeyi deruhte ederken vatanımı Türkiye’de temsil ile tavzif edildiğimden ve ilk defa olarak bu sıfatla Türk milletine Finlandiya milletinin selamlarını getirdiğimden dolayı büyük meserret hissediyorum. Finlandiya halkının Türk milletine olan muhabbet hissiyatını, Zatı Devletlerinin şahıslarıyla Türk milletinin yalnız hayat ve hürriyeti mevzubahis olduğu anda değil, fakat çetin ve fazla mesai senelerinde zafer neticelerinden halkı müstefit kılmak gayesiyle ikmaline muvaffak olunan kahramanane eser hakkındaki derin takdirlerini lütfen kabul buyurmalarını Zatı Devletlerinden rica ederken Finlandiya milletinin hissiyatına sadık bir tercüman olduğum kanaatiyle bir kat daha bahtiyarım. Finlandiya halkı, uzak yurdundan Zatı Devletlerinin rehberliği ve kumandası altında Türkiye’nin giriştiği mücadeleyi kalbi rikkatle çarparak takip eyledi ve

* Finlandiya Beyaz Gülü Nişanı, Türkiye’de Mart 2007 tarihinde Finlandiya Büyükelçiliği tarafından Finlandiya kültürünü tanıtmadaki katkıdan dolayı Marmara Üniversitesinden Prof. Dr. Şermin Alyanak’a verilmiştir. Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?contentid=102848&nodeid=37332&contentlan=21&culture=tr-TR>.

¹³² 6 Şubat 1931 tarihinde Helsinki’de tanzim edilmiştir. Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, II, s.51-52.

Zatı Devletlerinin, mukavemet imkânı olmayan ve nihai muvaffakiyeti ihrazda âmil olan ve milletin ve onun, o kadar güzel, zengin ve şanlı bir tarihin mebzul hatıralarını muhtevi memleketinin mesut istikbaline her zaman için en kavi teminat teşkil eden şecaatine, fedakârlık kabiliyetine ve hürriyet aşkına şahit oldu. Finlandiya Hükümeti, iki millet arasında bu suretle mevcut dostluk rabitalarının daha ziyade kuvvet bulacağını ümit eder. Finlandiya'yı Türkiye'den ayıran büyük mesafe, yalnız, şükürler olsun uzaklıkla mukayyet olmayan dostluk hislerinin inkişafına değil, fakat harsi münasebetleri ve iktisadi mesai iştirakini de hiçbir suretle imkânsız kılmaz. Memleketimle Türkiye'nin mukarenetine yardım edebilirsem benim için büyük bir mahzuziyeti mucip olacaktır. Bu vazifenin ifasına bütün kuvvetlerimi hasretmekten geri durmayacağımı ve bunda muvaffak olmak ve Zatı devletlerinden bana lütf etmelerini rica eylediğim kıymetli muzaheretlerini ve hükümetlerinin muavenetine liyakat kesbetmek için olanca gayretimle çalışacağımı temin edebilirim. Finlandiya Reisicumhuru Zatı Devletleri hakkındaki yüksek takdir hislerini ve şahsi saadetlerine ve Türkiye'nin refahına matuf temennilerini Zatı Devletlerine teyide beni memur etti".¹³³

Arttı'nın yapmış olduğu konuşmasında Türkiye'nin yapmış olduğu mücadeleyi uzak yurdunda Finlandiya halkının dikkatli bir şekilde takip ettiğini ifade etmiş ve Türk milletin fedakârlık yeteneğine ve hürriyet aşkına şahit olduklarını belirtmiştir. Elçi, her iki ülke arasındaki uzak mesafeye rağmen kültürel ve ekonomik ilişkilerin bu mesafeyi azalttığını söylemiştir. Gazi Mustafa Kemal, Fin Elçisini dinledikten sonra aşağıdaki konuşmasıyla cevap vermiştir;

“Elçi Hazretleri, Finlandiya Reisicumhuru tarafından nezdime Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi sıfatı ile tayin edildiğinizi bildiren itimatnameyi memnuniyetle alıyorum. Reisicumhurunuz Hazretlerine, Türkiye’de kendilerinin ilk

¹³³ Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, II, s.53-54.

mümessilli olarak Zatı Âlinizi intihab etmiş olmasından dolayı bilhassa teşekkür etmek isterim. Asil Finlandiyalıların Türk milleti ve şahsım hakkında beslediği hissiyatı ifade için kullandığınız samimi sözlerden pek mütehassıs oldum. İstiklal mücadelemize ve Türk milletinin sarf etmekte olduğu mesaiye Finlandiyalıların gösterdiği hararetli alaka Türk milletinin ruhunda derin bir muhabbet uyandıracaktır. Biz de Finlandiyalıların müstakil milli hayatlarını tesis ve tanzim hususunda ve terakki ve inkişaf yolunda elde ettikleri semereli neticeleri daima alaka ile takip ve takdir etmekteyiz. Türkiye ve Finlandiya arasında mesut bir surette teessüs etmiş olan iyi dostluk münasebetlerinin hars ve iktisat yolundaki inkişafarla bir kat daha kuvvet bulacağını ümit etmekteyim. Milletlerimiz arasında daha ziyade yakınlık temini yolunda sarf edeceğiniz mesaiye dair beyanatınızı hakiki bir alaka ve memnuniyetle karşılarım. Yüksek vazifenizin ifasında tarafımdan ve Cumhuriyet Hükümeti tarafından en büyük muzaheretı göreceğinizden emin olabilirsiniz. Finlandiya Reisicumhuru Hazretlerine yüksek takdir hislerimi ve kendilerinin şahsi saadetlerini Finlandiya milletinin refahı hakkındaki kalbi temennilerimi iblağ buyurmanızı rica ederim.”¹³⁴

Gazi Mustafa Kemal, Fin elçisine; Finlandiyalıların Türk milli mücadelesine göstermiş oldukları yakın ilgiden dolayı teşekkür etmiş ve bu ilginin Türk milletinde derin muhabbet uyandıracığını ifade etmiştir. Ayrıca Gazi Mustafa Kemal, Türkler, Finlerin göstermiş oldukları ilerlemeyi ve elde etmiş oldukları sonuçları daima ilgiyle takip ettiklerini ifade etmiştir.

Türkiye’deki gelişmeleri sadece Finler değil aynı zamanda Finlandiya’daki Müslümanlar da Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. Finlandiya’daki Müslümanlar, ezanın Türkçe okutulmasından oldukça memnun olmuşlar ve bunu bir telgrafla Gazi Mustafa Kemal’e bildirip teşekkürlerini ifade etmişlerdir.¹³⁵

1929 yılında Stockholm Maslahatgüzarlığına atanan Ragıp Raif Bey’e aynı zamanda Helsinki Maslahatgüzarlık görevi de verilmiştir. Ragıp Raif Bey,¹³⁶ Finlandiya Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen ve Cumhurbaşkanı Svinhufvud’la görüşmüş ve bu

¹³⁴ Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, II, s.54-55.

¹³⁵ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi, Cumhuriyet Dönemi Mektepleri*, Cilt:5, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1943, s.1633.

¹³⁶ Ragıp Raif Bey, 1929-1933 yıllarında maslahatgüzar, 1933-1938 yılları arasında ise Elçilik görevini Stockholm’de yürütmüştür. İsveç ve Finlandiya’da Türkiye’yi temsil etmiştir. 1 Ağustos 1939 tarihindeki kararname ile Raif Bey’in yerine Ağâh Aksel atanmıştır. BCA,030/18/1/2/38/58/2; BCA, 030/11/1/45/42/14; BCA, 030/18/01/02/88/76/11.

görüşmeyi Türkiye Cumhuriyeti Hariciyesine 4 Ağustos 1932’de rapor olarak göndermiştir. Gönderilen rapor şöyledir;

“21.6.1932 tarih ve 12551/35 numaralı tahriratı devletleriyle şeref telakki eylediğim emri vekâlet penahilerine uygun olarak Finlandiya ile aramızda münakîd ticaret muahedesi nüshalarının teatisi zımnında 6 Temmuz tarihinde Stockholm’den hareketle 7 Temmuz 1932 akşamı Helsinki’ye muvasalat eyledim. Mukaddema, telgrafla arz eylemiş olduğum veçhile 8 Ağustos’ta teati görevimi yerine getirdim. Bilahare ilk defa taşıtığım Finlandiya Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen ile uzun müddet görüştüm. Bu münasebetle 3 Temmuz 1932 tarihli telgraf nameyle telakki eylediğim emri devletlerine uygun olarak, Asamle’ye Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne girmeyi daveti için yapılan teklife teşebbüs ve iştirak suretiyle Finlandiya Hükümeti’nin göstermiş olduğu bu çok nazikâne dostluk eserine karşı Türkiye Cumhuriyeti’nin derin tahassüs ve teşekkürlerini beyan eyledim. Dışişleri Bakanı Koskinen cevaben; Türkiye Cumhuriyeti’nin izhar eylediği hissiyattan Finlandiya Hükümeti’nin pek ziyade mütehassis olduğunu, Türkiye’nin komşularıyla iyi geçinmek ve zor ihtilafları arabuluculuk suretiyle hal hususunda birçok memlekete örnek olabileceğini işaret eyledikten sonra, özellikle Balkanlarda oynadığımız mühim rolden ve takip eylediğimiz açık sulh siyasetinden fevkalade övgü dolu bir lisanla bahsederek zatı devletlerine karşı beslemekte olduğu hürmet ve takdir hislerinin ulaştırılmasını rica eyledi. Bilahare konuşma her iki memleket arasında direkt deniz hattı mevcut olmadığından memleketimiz ihracatının mühim bir kısmının Hamburg gibi büyük limanlardan geldiğini ve bu sebepten istatistiklerde gözükmediğini, hakikatte ise Türkiye’den yapılan ithalatın istatistiklerde gösterilen rakamların çok daha üstünde olduğunu söyledi. Finlandiya Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen, Finlandiya Cumhurbaşkanı Svinhufvud’un Finlandiya içinde seyahate çıkmış olduğundan, acizlerini ancak 15 Temmuz 1932’de kabul edebileceğini söyledi.”¹³⁷

Müteakip günlerde Finlandiya Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle de görüşen Ragıp Bey, 15 Temmuz 1932 tarihinde Cumhurbaşkanı Svinhufvud tarafından kabul edilmiştir. Raporun devamında Ragıp Bey, Svinhufvud’la olan görüşmesini ise şöyle rapor etmiştir;

¹³⁷ BCA, 030/10/246/665/4, s.1-2.

“Finlandiya Cumhurbaşkanı Svinhufvud tarafından tespit edilen tarihte özel bir törenle kabul edildim. Svinhufvud, fevkalade bir nezaketle beyanı hoşamedı ettikten ve tarafı acizanemden zamana münasip bir surette verilen cevabı istima ettikten sonra memleketimiz ahvalı umumiyesi hakkında mülakatta bulundular. Hükümetin memleketimizin imarı ve milletin refahı ve saadeti uğrunda yapmış olduğu icraatı ve ıslahı Muhterem Cumhurbaşkanımız, Büyük Halaskar Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin irşadatı münevverler ile milletimizin geçirdiği inkılâbı içtimaiyi müşarünileyhe izah eyledim. Maruzatımı büyük bir alaka ile dinledikten ve memleketimizde yapılan ıslahat, icraat ve özellikle Latin harflerinin kabulü hakkında fevkalade takdirkar bir lisan kullandıktan sonra her iki memleketin belkemiğini çiftçilerin teşkil etmesinden dolayı onların refahı için esaslı faaliyetler sarf edildiğini, Finlandiya’nın da Türkiye gibi açık ve samimi bir sulh siyaseti takip eylediğini ve Sovyetlerle akdedilen âdem-i tecavüz misakının bunun en bariz bir misal olduğunu izah eyledikten sonra her iki memleket arasında eşya mübadelesi esası üzerine ticaretin inkişafını ziyadesi ile arzu eylediğini beyan eyledi. Uzun müddet devam eden ve ta bidayetten sonuna kadar gerek muhterem Reisicumhurumuz ve hükümetimiz gerekse memleket ve milletimiz hakkında fevkalade sitayişkâr ve takdirkâr bir lisan ile cereyan eyleyen işbu resmi kabule bir nihayet verirken Reisicumhur Hazretleri sık sık görüşmekle mübahi olacağım diyerek ve iki elimi sıkmak suretiyle acizlerine iltifat buyurmuşlardır. Finlandiya Hükümet Erkânıyla temaslarıma devam zımında birkaç gün daha Helsingfors’da (Helsinki) kalarak 20 Temmuz hareketle 21 Temmuz 1932 ‘de Stockholm’e avdet eylediğimi berayı malumat arz eylerim, efendim hazretleri.”¹³⁸

Finlandiya Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen, Türkiye’nin Balkanlar’da oynadığı önemli rol ve Gazi Mustafa Kemal’in “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” politikası çerçevesinde izlemiş olduğu politikayı övgü dolu sözlerle değerlendirmiştir. Finlandiya Cumhurbaşkanı ise Türkiye’de Gazi Mustafa Kemal’in gerçekleştirmiş olduğu inkılâpları özellikle de Latin harflerinin kabulü konusunda oldukça övgüde bulunmuştur. Svinhufvud, her iki memleketin belkemiğini çiftçilerin oluşturduğunu ve onların refahı için önemli faaliyetler sarf edildiğini belirtmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı,

¹³⁸ BCA, 030/10/246/665/4.s.2-3.

Finlandiya'nın da Türkiye gibi açık ve samimi bir barış politikasını izlediğini bunun da en bariz örneği Sovyetlerle yapılan antlaşma olduğunu ifade etmiştir.¹³⁹

2 Şubat 1933 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen tezkire üzerine, zatî işlerinden dolayı Helsinki Fahri Konsolosluğundan istifa eden Mösyö Paloheino'nun yerine Finlandiya makamları tarafından tavsiye edilmiş olan Banker Uno Walfrid Björklund 5 Şubat 1933 tarihinde Gazi Mustafa Kemal imzası ve Bakanlar Kurulu kararnamesiyle tayin edilmiştir.¹⁴⁰

Daha önce Maslahatgüzar olarak atanan Ragıp Raif Bey 1933 yılında payesi Maslahatgüzarlıktan Elçiliğe çıkarılmıştır.¹⁴¹ Gazi Mustafa Kemal, Ragıp Raif Bey'in Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi olarak tayinini Finlandiya Cumhurbaşkanı Svinhufud'a 20 Eylül 1933 tarihinde bir mektup ile bildirmiştir. Mektup şöyledir;

“Büyük ve İyi Dost,

Türkiye Cumhuriyeti ve Finlandiya Cumhuriyeti arasında teyemmünen mevcut olan dostluk münasebetlerini muhafaza ve takviye isteğinde bulunduğumdan elyevm Finlandiya Hükümeti nezdinde Maslahatgüzar bulunan Ragıp Raif Bey'in nezdi devletlerinde Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi olarak tayinine karar verdim. Müşarünileyhin vasıf ve haslatları ve şimdiye kadar gösterdiği dirayet ve fetanet, kendisine verilen bu yüksek vazifeyi itimadı Devletlerine mazhar olacak tarzda hüsnü ifa edeceğini göstermektedir. Bu kanaatledir ki, Zatı Devletlerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek namıma ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından yapılacak bütün tebliğlere ve bilhassa Zatı Devletleriyle memleketleri hakkında beslediğim dostane duygulara dair vereceği teminata tamamen inanılarak, yüksek vazifesinin iyi bir surette ifası için müzaheretlerine nail olmasını dilerim.”

Gazi M. Kemal¹⁴²

Ragıp Bey'in Stockholm'de Maslahatgüzarlıktan Orta Elçilik seviyesine çıkartılması gerek Türk-İsveç ilişkilerinde gerekse de Türk-Fin ilişkilerinde önemli bir adım olmuştur. 15 Kasım 1933 tarihinde T.C. Budapeşte Elçisi Behiç Bey, Türkiye Dışişlerine göndermiş olduğu tahriratta Finlandiya'nın Kopenhag Sefiri olup aynı

¹³⁹ BCA, 030/10/246/665/4.s.2-3.

¹⁴⁰ BCA, 030/18/01/02/40/78/13.

¹⁴¹ 1933 yılında Ragıp Raif Bey, Elçilik payesiyle İsveç, Finlandiya, Norveç ve Danimarka devlet başkanlarına itimatnamesini sunmuştur. Ragıp Raif Bey'in elçilik konumu 1936 yılında 3.üncü dereceye çıkartılmıştır. BCA,030/18/1/2/38/58/2; BCA, 030/11/1/106/29/20.

¹⁴² Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, II, s.56.

zamanda Macaristan nezdinde de akredite olan Onni Talas'ın merkezinin Budapeşte'ye nakliyle Ankara ve Sofya Elçiliklerine tayin edileceğini haber vermiştir.¹⁴³

Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti, Stockholm'deki elçilikten Onni Talas hakkında bilgi istemiştir. Bunun üzerine Stockholm elçisi de Onni Talas'la görüşme yaptıktan sonra Talas hakkında açıklamalı bir tahrirat göndermiştir. Talas için; “memleketinde pek sevilen ve sayılan bir zat olup, üniversitede hocalık, mecliste azalık ve adliye nazırlığı yapmıştır. Birçok konuda Finlandiya'yı temsil etmiş, kıymetli hukuki eserler yazmış ve aynı zamanda Finlandiya'nın istiklal mücadelesinde çok önemli rol oynamış değerli bir şahsiyettir.” Onni Talas'la da görüşen T.C. Stockholm sefiri (Ragıp Raif Bey), görüşmesinde Talas'ın Ankara'ya tayin edilmesinden dolayı kendisini pek bahtiyar addettiğini beyan ettikten sonra Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e karşı beslediği derin takdirlerini heyecanla kendisine söylediğini T.C. Hariciyesine bildirmiştir. Onni Talas, görüşme sırasında Turancılık konusuna da değinmiş Finlandiya, Macaristan ve Estonya arasında bir Turancılık cemiyeti olduğunu ve bu cemiyetin her üç yılda bir Budapeşte Helsinki ve Talin'de toplantılar yaptığını belirtmiştir. Ayrıca yedi yıl önce bu toplantıların birinde Finlandiya'nın bağımsızlığına dair bir konferans verdiğini, Turancılıkla ziyadesiyle ilgilendiğini ancak tam anlamıyla bu konuda uzman sahibi olmadığını ifade etmiştir. Talas, ayrıca Peşte'de bulunan Türkiye Elçisi Behiç Bey hakkında da övgü dolu sözler kullanmıştır.¹⁴⁴

10 Ekim 1934 yılında Ankara'ya gelen yeni Finlandiya Elçisi Onni Talas, Türkiye Hariciyesine itimatnamesini ve selefinin veda namesini bırakmıştır. Yeni tayin için Finlandiya Cumhurbaşkanı Svinhufvud, Gazi Mustafa Kemal'e iki mektup göndermiştir. Bu mektuplardan biri eski Finlandiya elçisi Pontus Artti'nin görevine son

¹⁴³ Onni Talas, 15 Haziran 1877 tarihinde doğmuştur. Tahsilini memleketinde yapmış ve Helsinki Üniversitesi'nde Hukuk Doktoru unvanını almıştır. 1905 yılında da aynı üniversiteye (extraordine) Profesör olarak atanmıştır. 1919-1930 Finlandiya Meclisinde aza olarak bulunmuştur. 1917-1918 yıllarında Finlandiya'nın istiklalini ilan eden kabinede Adiliye Nazırlığı yapmıştır. Bolşeviklik cereyanları esnasında birçok Bolşeviki idam ettirmiş, 1919-1921 tarihlerine Finlandiya'nın Madrid ve Lizbon Maslahatgüzarlığını yapmıştır. 1925'te Helsinki Üniversitesine tekrar Profesör tayin edilmiştir. 1930'da merkezi Kopenhag'da olmak üzere ve Peşte Elçiliklerine tayin olunmuştur. 1934'de merkezi Peşte'de olmak üzere Viyana, Ankara, Sofya ve Belgrad Sefiri olmuştur. Âlim ve Turancı olup Peşte ile diğer bazı Macar şehirlerinde ara sıra konferanslar vermiş ve Macar mahfilince sevilmiş bir şahsiyettir. T.C. Cumhurbaşkanlığında düzenlenen yazıda Talas için “sefir ağır işitmektedir” notu düşülmüştür. T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:1/125(32-3), F: 44/13, s.44-3; BCA, 030/10/131/937/15.

¹⁴⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:1/125 (32-3), F: 44/13, s.44-10,44-11.

verildiğine dair, diğer mektup ise yeni Finlandiya elçisi Onni Talas'ın tayiniyle ilgilidir.¹⁴⁵ Pontus Artti'nin veda namesi için mektub şöyledir;

“Türkiye Reisisumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine

Türkiye ve Finlandiya siyasi mümesilliğini yeniden tanzime karar vererek nezdi devletlerinde Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi sıfatıyla bulunan Pontus Artti'nin vazifesine nihayet veriyorum. Tam memnuniyetime mucip olacak bir tarzda vazifesini hüsnü ifa etmiş olan Artti'nin Zatı Devletlerinin tevecühlerine mazhar olmuş bulunduğunu ve bu suretle talimatıma tevfiği hareket eylemiş olduğunu tahmin ediyorum. Bu fırsattan memnuniyetle istifade ederek Zatı Devletlerine karşı beslediğim yüksek takdir ve sarsılmaz dostluk hislerimi teyit ederim Aziz ve Büyük Dost.

Helsinki, 27 Nisan 1934.

Samimi Dostunuz

(İmza)

P.E.Svinhufvud”¹⁴⁶

Onni Talas'ın tayini için gönderilen itimatname ise şöyledir;

“Türkiye Reisisumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine

Azizi ve Büyük Dost, Finlandiya ile Türkiye arasında dostluk münasebetlerinin muhafaza ve mevcut diplomatik vaziyetin inkıtına mani olmak üzere Budapeşte Elçisi M. Talas, Onni Eugen Aleksander'ı nezdi devletlerine Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi sıfatıyla memur etmeye karar verdim. M. Talas'ı temyiz eden sıfatları ve dirayet vazifesini itimadı devletlerine mazhar olacak tarzda hüsnü ifa edeceğini ve tasvibi mucip olacağını kefildir.

Bu kanaatledir ki gerek namıma gerekse Finlandiya Hükümeti namına ifaya memur edileceği tebligata ve hususiyle tercüman olacağı yüksek takdir ve samimi dostluk hislerime itimat ve emniyet buyrulmasını Zatı Devletlerinden rica ederim Aziz ve Büyük Dost.”

Helsinki, 27 Nisan 1934.

Samimi Dostunuz

(İmza) P.E.Svinhufvud¹⁴⁷

¹⁴⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:1/125 (32-3), F: 44/13, s.44.

¹⁴⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:1/125 (32-3), F: 44/13, s.44-2

¹⁴⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:1/125 (32-3), F: 44/13, s.44-1

Gerek Gazi Mustafa Kemal gerekse Svinhufvud Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesinde büyük katkıda bulunmuşlardır. Bu dönemde Finlandiya'daki gelişmeler büyük bir alaka ve ilgiyle izlenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türk-Fin yöneticileri kültürel ve özellikle ekonomik ortaklıklarını da hesaba katarak kendi aralarında siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkiler kurma ve geliştirme arzusuyla hareket etmişler ve bu konuda önemli adımlar atmışlardır. Hem Türkiye hem de Finlandiya bu dönemde (Atatürk ve Svinhufvud döneminde) aktif bir dış politika izleyerek içe kapalı ülke olmadıklarını göstermişler ve dünya barışına katkı için uluslar arası organizasyonlara destek vermişlerdir. Türkiye, İskandinavya bölgesinde barışın kalıcı olmasını ve tarihsel açıdan yakınlık duyduğu Finlerin bağımsız bir devlet statüsünde yaşamasını arzulamıştır. Nitekim bu arzuyu II. Dünya Harbi'nde Kış Savaşında da görmek mümkündür. Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türkiye-Finlandiya ilişkileri, önemli bir safhaya gelmiştir. Çünkü her iki cumhuriyet arasında ilk resmi ilişkiler Mustafa Kemal zamanında başlamış ve büyük bir aşama kaydedilmiştir. Atılan bu sağlam temeller üzerine günümüz Türk-Fin ilişkiler hemen hemen her dönem gayet olumlu bir seyir izlemiştir.

2.1.1. Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü ve Finlandiya'daki Yankıları

Mustafa Kemal Atatürk'ün tarih sahnesine çıkmadan önce ve çıktıktan sonra Avrupa'nın Türkiye'ye bakış açısı arasında büyük farklılıklar olmuştur. I. Dünya Harbi yıllarında “hasta adam”ın cenaze törenini hazırlayan Avrupa, Milli Mücadele ve sonrasında Türkiye ve Türk milletinden çok daha büyük bir saygıyla söz etmeye başladılar. M. Kemal Atatürk, 1921-1937 yılları arasında dünyanın birçok ülkesiyle, bunlardan birisi de Finlandiya, dostluk antlaşması yaparak Türkiye'yi dünya konjonktüründe önemli bir yere taşımıştır. 1938 yılında Atatürk vefat ettiğinde hem Batı dünyası hem de İslam dünyası büyük bir yasa boğulmuştur. M. Kemal Atatürk'ün tarih sahnesine çıkışı ve dünyadan ayrılışı evrensel bir olay olmuş ve yabancılar Atatürk'ü tanımlarken yetmiş üç sıfat kullanmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Nurcan Toksoy, “Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansıması”, *A.Ü. Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:37-38, (Mayıs-Kasım 2006), s.141-142.

Dünya basınında olduğu gibi Finlandiya basını da Atatürk'ün ölümüne geniş bir yer ayırmıştır. Finlandiya Cumhurbaşkanı adına katılan Elçi Onni Talas, *“Büyük Atatürk'ün Ölümü Finlandiya'da derin ve genel bir üzüntü uyandırdı. Türk inkılâbını büyük bir ilgiyle izleyen Finlandiyalılar, aynı soydan bir kardeş millet sıfatıyla büyük Türk Milleti'nin büyük acısına katılırlar.”*¹⁴⁹

Helsingin Sanomat gazetesi; *“Atatürk zamanımızın büyük devlet adamları arasında çok büyük bir mevkie maliktir. Askeri meziyetleri ve memleketinin inkılâbı içindeki muazzam mazisi çok büyüktür. Atatürksüz Türkiye büyük bir devlet olamazdı”* sözleri dikkate şayandır.¹⁵⁰

Finlandiya'da en çok satan gazetelerden biri olan Hufvudstadsbladet gazetesi de *“Atatürk fevkalade bir devlet adamı, savaş sonrası dünya tarihinin en önemli simalarından birisi idi. Atatürk olmasaydı yeni Türkiye mevcut olamazdı”* ifadelerini kullanmıştır.¹⁵¹

Finlandiya ve Türkiye arasındaki resmi ilişkilerin kurulmasından sonra iki ülke arasında gittikçe bir yakınlaşma oldu ve dostluk bağları güçlendi. Fin devlet adamları, Fin basını Mustafa Kemal Paşa tarafından yeni Türkiye'yi “Çağdaş Medeniyet” ekseninde ulaştırmakta gösterdiği başarıları dikkat ve takdirle izlemiştir. Bundan dolayı 10 Kasım 1938'de Atatürk'ün ölümü üzerine Finlandiya'daki Fince ve İsveççe gazetelerde Mustafa Kemal Paşa'nın hayatı ve icraatı hakkındaki öven birçok yazı yazılmıştır.¹⁵² Kısacası Finlandiya basını haklı olarak “Atatürksüz Türkiye büyük bir devlet olamazdı” sözleriyle özetlemektedir.¹⁵³

17 Kasım 1938 tarihinde Türkiye Stockholm Elçiliğinden Türkiye Dışişleri Bakanlığına gelen şifreli bir telgrafta Finlandiya Dışişlerinden alınan taziye telgrafi bildiriliyordu. Telgraf metni şöyledir;

Finlandiya Hariciye Nezaretinden bugün alınan telgrafta samimi taziyetlerle Atatürk'ün cenaze merasiminde Finlandiya Reisicumhurunu memuriyeti mahsusa ile Sefir

¹⁴⁹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2011, <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/2-4653/finland.html>,

¹⁵⁰ *Ulus Gazetesi*, 15 Kasım 1938, s.5.

¹⁵¹ *Ayın Tarihi*, Kasım 1938, s.182-183.

¹⁵² Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.31.

¹⁵³ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erişim Tarihi:30 Mayıs 2011, <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/2-4653/finland.html>.

*Talas, Sefaret Müsteşarı Ivalo'nun temsil edeceklerinin ve sefirinin Reisicumhur namına bir kuron vazedeceğinin bildirildiği maruzdur.*¹⁵⁴

M. Kemal Atatürk'le beraber dünya politikasında saygın bir konuma gelen Türkiye ve dolayısıyla Türk milleti, dünyanın diğer çağdaş toplumları arasında layık olduğu konuma kavuşmuştur. Bu durumu Avrupa gazetelerinde de görmek mümkündür.¹⁵⁵ Atatürk'ün izlemiş olduğu "Yurtta sulh cihanda sulh" politikası dünya devletleri ve milletleri arasında büyük bir takdir ve hayranlık uyandırmıştır.

2.2. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ

Gazi Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938 tarihine İstanbul'da Dolbahçe Sarayı'nda vefat eder. Cumhurbaşkanı Vekili ve TBMM Başkanı Abdülhalik Renda, TBMM'yi Anayasanın 34. Maddesi gereğince, yeni cumhurbaşkanı seçimi için 11 Kasım'da toplantıya çağırır. CHP Meclis Grubu toplantısında partinin Cumhurbaşkanı adayını belirlemek için yapılan seçimde, 322 oy İnönü'ye, bir oy da Hikmet Bayur tarafından Celal Bayar'a verilmiştir. Cumhurbaşkanı Vekili ve TBMM Başkanı Renda, oturumu açtıktan sonra, Atatürk'ün ölümüne ilişkin tezkere okunur ve yeni Cumhurbaşkanı için seçime geçilir. Oylamaya katılan 348 üye oybirliğiyle Malatya Mebusu İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçer.¹⁵⁶

İsmen İnönü döneminde Türkiye-Finlandiya ilişkileri oldukça sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni ise; İnönü'nün izlemiş olduğu dış politika, yine aynı şekilde Finlandiya'nın dış politikada izlediği tarafsızlık politikası. Ayrıca Sovyetler, Finlandiya'ya saldırınca Türkiye, Finlandiya ilişkileri sınırlı bir şekilde kalmasına neden olur. Nitekim II. Dünya Harbi boyunca Türkiye, Stockholm Büyükelçiliği'yle Finlandiya'da temsil edilecektir.¹⁵⁷ Türkiye-Finlandiya ilişkileri, İsmet İnönü döneminde II. Dünya Harbi ekseninde olmuştur. Bunun için öncelikle II. Dünya harbini daha doğrusu Rusya-Finlandiya savaşına bakmak gerekir.

¹⁵⁴ Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, II*, s.60.

¹⁵⁵ Toksoy, "Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansıması", s.143.

¹⁵⁶ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi, (1938-1945)*,I, (2. Baskı), İletişim Yay., İstanbul 2003, s.139-142.

¹⁵⁷ Stockholm Elçisi Nizamettin Ayaşlı'nın Finlandiya Hükümeti nezdinde de Elçi sıfatıyla Türkiye'yi temsil etmesi 16 Ağustos 1943 tarihinde kararlaştırılmıştır. Ulkoasiainministeriö, Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu:34, 28.4.1947, s.2;BCA, 030/18/01/02/102/59/13.

Polonya'nın paylaşılmasından sonra Stalin, Rusya'nın Baltık kanadını, geçici müttefiki Hitler'den korumak için biran önce koruma altına almak istiyordu. Vakit geçirmeden eskiden Rusya'nın tampon bölgesi olan Baltık topraklarındaki stratejik açıdan önemli bir bölgeyi emniyet altına almak istiyordu. 10 Ekim 1939 tarihine kadar Sovyet Rusya; Litvanya, Letonya ve Estonya ülkeleriyle, bu ülkelerin stratejik bölgelerinde birlik bulundurabileceğine ilişkin anlaşma yaptı. 9 Ekim'de Finlandiya'yla görüşmelere başlayan Sovyet Rusya, 14 Ekim'de üç ana maddede hedeflerini ve bunlara yönelik taleplerini bildirdi; birincisi, Leningrad'ın denize yaklaşma istikametlerini örtmek, Finlandiya Körfezi'nin her iki yakasına topçu birliklerini yerleştirmek, dışarıdan körfeze girmek isteyen gemileri engellemektir. Diğer bir önlem de Leningrad'ın kuzey ve kuzeybatısında yer alan Finlandiya Körfezi'ne herhangi bir düşmanın giriş üstünlüğü kazanmasına engel olmaktır. Bu amaçla Finlerden Hogland, Seiskari, Lavanskari, Tytarskari ve Loivisto adalarını başka topraklar karşılığında kendilerine devretmelerini talep etmiştir. Ayrıca Hangö Limanı'nı da otuz yıllığına anlaşma yaparak ülkelere katmak istemişlerdir. Buradaki amaç, kıyı topçusunun mevzilendireceği bir deniz üssü kurmaktır. İkincisi, Leningrad'ın kara yaklaşma istikametini örtmek ve güvence altına almak için Karelian Kıstak'ındaki sınırı Leningrad'ın topçu menzilin dışına çıkartmaktır. Finlandiya'nın kilit notasını Karelian berzahı oluşturmaktaydı. Finlandiya Körfezi ve Ladoga gölü arasında en darı yetmiş km'ye inen bir geçit ve boğazlarla çevrili bir yerdir. Üçüncüsü ise kuzey uçta Petsamo bölgesinde yapay biçimde çizilmiş olan sınırın yeniden düzenlenmesiydi. Rybachi yarımadasından düz inen bu hat, yarımada batısından bölmekteydi. Yeniden düzenlemenin amacı, düşmanın Rybachi Yarımadası'nda mevzilenerek Murmansk'a yaklaşma istikametini kontrol altına almasını engellemektir. Sovyetler bu toprak düzenlenmesine karşılık olarak Finlandiya'ya 3500 km'lik Repola ve Porajorpi bölgelerini vermeyi, karşılığında ise 1700 km'lik alanı istemekteydiler.¹⁵⁸

Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Fin Bakan Juho Kusto Paasikivi'ye her şey yolunda giderse anlaşmanın 20 Ekim 1939'da imzalanabileceğini söyledi. Ancak anlaşmanın imzalanmasını Rusya, Finlere kabul ettiremedi ve görüşmeler uzadı. 22 Ekim'de Paasikivi'nin, Maliye Bakanı Väinö Tanner'le birlikte Moskova'ya yaptığı

¹⁵⁸ Lidell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi, I*, (4. Baskı), (Çev. Kerim Bağrıaçık), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.51-52; Mannerheim, *Anılar*, s.140 ve s.165.

ikinci ziyaret de sonuç vermedi. 13 Kasım'da görüşmeler çıkmaza girince Fin ordusuna seferberlik emri verildi.¹⁵⁹

26 Kasım 1939 tarihinde Molotov, Moskova'daki Fin elçisine, Finlerin Karelian berzahında saat 15.44 sularında Manila'daki Rus birliklerini topçu ateşine tuttuklarını, bir astsubay ve üç erin öldüklerini, dokuz erin de yaralandığını protestoyla bildirmiştir. Bundan dolayı Finlerden yeni kışkırtmalardan kaçınmak için 25-30 km birliklerini geri almaları istendi.¹⁶⁰ 27 Kasım'da sınırda kukla bir hükümet¹⁶¹ kuran Fin Marksist Otto Ville Kuusinen,¹⁶² Rusya'yla "Finlandiya'nın kurtarılması" şeklinde bir anlaşma imzaladı. 28 Kasım'da Fin Hükümeti, diplomatik görüşmelerden çekildi. Ruslar da aynı gün 1932 Rus-Fin Saldırmazlık Paketi'ni feshetti ve 29 Kasım'da Finlandiya'yla diplomatik ilişkilerini kesti ve 30 Kasım'da Rus askerleri Petsamo yakınlarındaki Fin sınır muhafızlarına saldırdı.¹⁶³

Ruslar, Baltık'taki çıkarlarının son aşaması için son adımı atabilmek amacıyla kendilerine göre az nüfuslu küçük bir ülke olan Finlandiya'ya askeri müdahalede bulunmaktan çekinmediler. Son muharebeler bittiğinde "Kış Savaşı" tarihe zayıf bir zafere karşı onurlu bir yenilgi olarak geçecekti. Savaş bittiğinde ise devin bir gözünden zaferin diğer gözünden acının gözyaşları süzülecekti.¹⁶⁴

İkinci Dünya Savaşı süresince Finlandiya üç savaş yaptı; Aralık 1939'dan Mart 1940'a kadar süren Kış Savaşı, Haziran 1941'den Eylül 1944'e kadar süren savaş (Devam Savaşı), Ekim 1944'den Nisan 1945'e kadar süren Laponya Savaşı.

¹⁵⁹ Burak Çınar, "Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev'in Gözyaşları", *Askeri Tarih Araştırmalar Dergisi*, Yıl:8, Sayı:15, (Şubat 2010), s.121.

¹⁶⁰ Mannerheim, *Anılar*, s.184.

¹⁶¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Aralık 1939, s.1.

¹⁶² Demokratik Finlandiya Cumhuriyeti'ndeki halk hükümeti aslında Moskova'da oluşturulmuş ve Sovyet birliklerinin Finlandiya'ya saldırmasından bir gün sonra, 1 Aralık 1939'da, işgal edilen bir sınır kasabası olan Terijoki'de kurulmuştu. Sovyet saldırısı, bölgesel düzenlemeler ve Sovyetler Birliği tarafından talep edilen üslerle ilgili Moskova'da yapılan görüşmelerin sona ermesinden 3 hafta sonra gerçekleştirildi. İsmi pek duyulmamış olan Finli bir komünist Otto Villa Kuusinen, tarafından yönetilen, ayrıca tasfiyeden kaçmış, sıradan, nitelsiz kişilerden oluşan o zaman ki adıyla Terijoki hükümeti, Sovyet halkına Finlandiya'nın işgalini haklı göstermek için girişimlerde bulunmuştu. Bu olaylar Estonya ve Karelya bölgesindeki çalışmalara benzemektedir. Kirby, *A Concise History of Finland*, s.198.

¹⁶³ Çınar, "Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev'in Gözyaşları", s.121; *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 Kasım 1939, s.1-3; *İkdam Gazetesi*, 29 Kasım 1939, s.13; Muharrem Feyzi Togay, Finlandiya-Rusya, *Cumhuriyet*, 29 Kasım 1939, s.2.

¹⁶⁴ Çınar, "Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev'in Gözyaşları", s.120.

Kış Savaşı, 105 gün sürdü. Dört milyonluk bir millet 180 milyon nüfusa sahip Rusya savaşıdır. Ruslar 48.000 askerinin öldüğünü ve 150.000'inin yaralandığını kabul etti. Finlandiya Kış Savaşında üstün askeri başarılar kazanmasına rağmen masa başında büyük kayıplar yaşadı. Moskova Antlaşmasıyla Finler, 1721'de çizilen sınırdan güneydoğudaki araziden ve Sallakuusano'daki stratejik önemi olan araziye ve Rybachi Yarımadası'nın yarısını Ruslara veriyordu. Bundan başka Hangö ve çevresini 30 yıl süreyle Ruslara kiralayacak ve Kemijarvi'ye demiryolu yapacaktı. Sovyetler Birliği daha önce önerdiği karşılıklı yardım paktından vazgeçti ve Petsamo bölgesini geri verdi. Finlandiya, Sovyetler Birliği'ne bırakılan Karelian bölgesindeki 400.000 insanı ülke içine yerleştirmek zorunda kaldı. Küçük bir ülke konumunda olan Finlandiya için bu oldukça zor olmuştur.¹⁶⁵

Savaşta Sovyetler saldıran, Finler ise savunan rolü üstlendiğinden Sovyetlerin itibarını oldukça zedelenmiştir. Bu yüzden Sovyetler kendini haklı göstermek için çeşitli bölgelerde Finlerin kendilerine saldırdıkları "Fin topçuları Sovyetlere Savaş Açtı" gibi haberleri yayarak kendilerini haklı çıkarmaya çalışmışlardır.¹⁶⁶ Savaşta Finler, Ruslara karşı önemli taktikler de kullanmışlardır örneğin molotofkokteyli gibi. Finler 20.000'i cephede olmak üzere toplam 70.000 adet molotofkokteyli¹⁶⁷ hazırlayıp kullanmışlardır.

Siyasi bakımdan Finlerin bir zafer kazanmasını pek ziyade isteyen Batılı devletler, Kış Savaşı sırasında bunu propaganda yoluyla bütün dünyaya yaydılar. Finlandiya'nın başlangıçtaki başarıları, Sovyet Rusya'nın giderek küçümsenmesine yol açtı. Churchill'in 20 Ocak 1940'daki radyodan "Rusların Kızıl Ordusu'nun yetersizliğini bütün dünyaya ilan etmesi Rusya'nın küçümsenmesine çok güzel bir örnek teşkil eder" diyordu. Yanlış değerlendirmelere kısmen Hitler de katılmaktaydı.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Robert Carmone, "Sovyetler Birliği Finlandiya İlişkileri", (Çev. Hüseyin Işık), *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Yıl:105, Sayı:302, (Mart 1986), s.18.

¹⁶⁶ *İkdam Gazetesi*, 27 Kasım 1939, s.1-5.

¹⁶⁷ Molotofkokteyli, içine benzin doldurulmuş şişelerin ağızlarındaki fitilin ateşlenmesi şeklinde kullanılan el yapımı ve en basit bir el bombası türüdür. Tarihi biraz daha eskiye dayanan bu bombaların kullanıldığı ilk uluslararası savaş, Rus-Fin Savaşı olup bu patlayıcılara "Molotof" adının verilmesinin patenti Finlere aittir. 30 Kasım'da bombalanan Helsinki ile ilgili olarak Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un "Finlere bomba değil ekmek sepeti atıyoruz" şeklindeki alaycı açıklamasına karşı, Finlerin cevabı bu kokteyller olmuş ve Molotofkokteyli ismini esprili bir şekilde bu olaydan almıştır. Finler, molotofkokteylleriyle oldukça iyi sonuçlar aldılar. Çınar, "Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev'in Gözyaşları", s.135; Mannerheim, *Anılar*, s.196.

¹⁶⁸ İbrahim Cedim, "Sovyet Rusya-Finlanda Seferi (1940 Harekâtı)", *Piyade Mecmuası*, Yıl: XVI, Sayı:116, (1 Nisan 1941), s.28; Hart, II. Dünya Savaşı Tarihi, I, s.53.

Sovyet kayıpları korkunç boyutta olmuştur. Birçok kaynakta değişik rakamlar verilse de Rusların toplam kaybının bir milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. O zamanlar komiser Nikita Khrushchev, sefere gönderilen 1,5 milyon Rus askerinin bir milyonun kaybedildiğini söylemiştir. Finlerin kaybı ise 24,923 ölü ve 43,557 yaralı idi. Khrushchev, anılarında savaşı değerlendirirken şu ifadeleri kullanmıştır; “o günler müthiş günlerdi. Hem uğradığımız kayıplar yüzünden hem de daha geniş bir açıdan bakıldığında. Biz Finlerden dayağı yerken Almanlar saklamak gereği duymadan neşeyle bize bakıyorlardı.”¹⁶⁹

Devam Savaşı’nda, Finlandiya ordusu ve Fin politikacılarına göre Almanya’nın yanında savaşa girilirse kaybedilen topraklar geri alınabilir düşüncesindeydiler. Haziran 1940’da Almanya savaşa girince Finlandiya da savaşa girer ve Sovyetlere savaş ilan eder. Finlandiya çabuk zafer kazanma ümidinden sonra gittikçe Almanya’dan uzaklaşır ve ABD ile İsveç’in aracılığıyla savaştan çekilmeyi dener ancak Eylül 1944’te ateşkes ilan edilir. Fakat bu savaşın sonunda Finlandiya, çok ağır bir antlaşma imzalamak zorunda kalacaktır. Topraklarının % 11’ini, Kutup denizine çıkış ve başlıca zengin madenlerini kaybeder. Porkkala üssünü 50 yıl süreyle Sovyetlere kiralamak, tazminat ödemek, Nazi partisini yasaklamak, harp suçlularını cezalandırmak gibi maddeleri Finlandiya, imzalamak zorunda kalmıştır.¹⁷⁰

Fin Ordusuna Katılan Gönüllüler ve Silah Miktarı;¹⁷¹

İsveç	80000	Silahın/ Yakıtın Türü	Mermisi/Miktarı
Danimarka	802	Hafif ve Ağır Makineli Tüfek	2,5 Aylık
Norveç	800	81 mm Havan	22 Günlük
Macaristan	450	76 mm Sahra Topu	21 Günlük
ABD	350	122 mm Obüs	24 Günlük
İngiltere	230	Ağır Top	19 Günlük
İtalya	150	Sıvı Yağ	2 Aylık
TOPLAM	10.782	Havacılık Yakıtı	1 Aylık

¹⁶⁹ Nikita Sergeevich Khrushchev, *Anılar*, I, (Çev. Mehmet Harmancı) Milliyet Yayınları, İstanbul 1971, s.197; Çınar, “Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev’in Gözyaşları”, s.143.

¹⁷⁰ Carmone, “Sovyetler Birliği Finlandiya İlişkileri”, s.18-19.

¹⁷¹ Amerikan gönüllüleri, savaşın bitiminden ancak iki önce Finlandiya’ya varmıştır. Çınar, “Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev’in Gözyaşları”, s.158; Mannerheim, *Anılar*, s.192.

Rusya, Finlandiya'dan daha iyi kaynaklara sahip olmasına rağmen Finlandiya ile yaptıkları savaşlarda büyük kayıplar vermiştir. 1947 yılında Paris Antlaşması'yla¹⁷² Finlandiya-Sovyet Rusya arasında sınırlı bir egemenlik hakkı veren bir barış antlaşması imzalandı. Buna göre;

- Finlandiya sınırı, Sovyet Rusya'ya bırakılan Petsamo eyaletinin dışında 1 Ocak 1941'deki sınır olacaktı.
- Finlandiya'nın 34.000 kişilik ordusu, 4.500 kişilik donanması ve 3,5000 kişilik hava kuvveti bulunabilecekti.
- Finlandiya, tamirat borcu olarak Sovyetler Birliği'ne 300 milyon dolar ödeyecekti.¹⁷³

Finlandiya artık katı bir politik tarafsızlığa uymak, Sovyet çıkarlarıyla uyumlu bir dış politika izlemek zorundaydı ve Sovyet üslerinin varlığını kabul etmek zorundaydı. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki II. Dünya Harbi'nde Sovyetlere karşı savaşmış da işgal edilmeyen tek ülke Finlandiya idi. Finlandiya Soğuk Savaş dönem boyunca bağımsız ancak tarafsız bir politika izlemeye çalışmıştır. Finlandiya, dış ilişkilerinde siyasi ilişkilerinin yanında ekonomik ilişkilere de büyük önem vermiştir. ilişkilerini geliştirmek istediği ülkelerden biri de Türkiye idi.¹⁷⁴

T.C. Peşte elçililiğinden alınan telgrafa göre Finlandiya Hükümetinin ayrı bir sefirlik kurmaya karar verdiği ve bunun için de Eski Dışişleri Bakanı ve Moskova Elçiliği yapmış olan Yrjö-Koskinen'i atamak istediği bildiriliyordu. Nihayet Finlandiya Büyükelçiliği 1940 yılında Ankara'da kuruldu ve önemli görevlerde bulunan Yrjö

¹⁷² 10 Şubat 1947 Paris Antlaşmasına göre; Helsinki'nin batısındaki Finlandiya Körfezi kıyısındaki Porkkala Limanı'ndan yararlanma hakkı Sovyetlere veriliyor. Finlandiya ordusunu 42.000 kişi olarak sınırlandırıyor, harp gemileri miktarını 10.000 tona, uçak sayısını 60'a indiriyordu. Bombardıman uçakları, denizaltı füzeleri ve nükleer silahlar bulundurulması yasaklıyor. Anlaşma hükümlerine göre Finlandiya seferberlik yapamaz. 6 Nisan 1948'de Finlandiya ve Sovyetler arasındaki Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşmasıyla, Finlandiya, Sovyetlerin aleyhine olan hiçbir ittifak ve koalisyonu katılmayacak ve iki devlet arasında ticari ve kültürel ilişkiler geliştirilecekti. Carmone, "Sovyetler Birliği Finlandiya İlişkileri", s.24; Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995)*, (15.Baskı), Alkım Yayınları, İstanbul 2005, s. 436.

¹⁷³ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih, (1789-2001)*, (6. Basım), Der Yayınları, İstanbul 2006, s.815; Uçarol, tazminat borcunu 30 milyon dolar olarak yazmıştır ancak Sovyetlere ödenecek tazminat 300 milyon dolardır. Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995)*, s.436.

¹⁷⁴ Norman Davies, *Avrupa Tarihi, (Çev-Ed. M. Ali Kılıçbay)*, İmge Kitapevi, Ankara 2006, s.1156; Kirby, *A Concise History Of Finland*, s.197.

Koskinen 1940 yılında atandı ve Koskinen aynı zamanda Tahran'da da akredite olacaktı.¹⁷⁵

Finlandiya Elçisi Yrjö-Koskinen Ankara'ya Nisan 1940 yılında geldiğinde ilk izlenimlerini Finlandiya Dışişleri Bakanlığı'na dört sayfalık bir rapor olarak göndermiştir. Raporda; "Türklerle kurduğum ilk temasta Cumhurbaşkanından başlayarak herkes küçük ordumuzun Dev Rusya'ya karşı güçlü mücadelemiz karşısındaki hayranlıklarını dile getirdiler. Savaşımız devam ettikçe ve zafer haberleri gelmeye başlayınca Türkler bir çeşit kâbustan uyanmış oldular. Geleceği daha aydın görmeye başladılar. Kuzeydeki büyük Kızıl komşusunu düşündükçe sanki cesaretleri artıyordu. Finlandiya Savaşıyla Kızıl ordunun gücü sadece bir propagandan ibaret olduğu ortaya çıkıyordu."¹⁷⁶ Koskinen' e göre Finlandiya'nın Ruslara karşı kazandığı zaferler Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'yi de Sovyet korkusu karşısında oldukça cesaretlendirmiştir. Çünkü Sovyetler yaptıkları propagandalarla Kızıl Ordunun gücünü büyük abartılarla dünyaya yayıyordu. Koskinen raporun devamında "barış şartlarının çok ağır olduğu haberi Türkiye'ye ulaşınca sanki yas ilan edilmiş gibi oldu" ifadesini kullanmaktadır. 1940 yılında Koskinen, Türkiye'deki durumu izlediği kadarıyla "Türkiye merkezi devletlere yakınlık göstermekteydi, Alman-Rus anlaşması Türkiye'yi batılı güçler kampına itmiştir." Ayrıca Koskinen bunu bir örnekle de açıklamış "Türkiye'de neşredilmekte olan bir Almanca gazete kapatıldı ancak 6 kadar Fransızca Alman karşıtı gazete burada serbestçe yayınlanıyor." Türkiye'nin dış politikasına da değinen Koskinen, "Türkiye, Sovyetlerle ilişkilerinde bağımsız davranmaktadır. Öncelikle bunun nedeni Türkiye'nin Batılı devletlerle yaptığı antlaşmalar ve kısmen de olsa Finlandiya savaşının vermiş olduğu cesaret" şeklinde değerlendiren Elçi, Türkiye'nin her şeye hazırlıklı olmak için yani sürpriz gelişmelere karşı hazırlık yapmakta olduğunu rapor etmiştir.¹⁷⁷

¹⁷⁵ İlk başlarda Finlandiya, Bükreş ve Roma Büyükelçileri ilişkileri yürütmüştür. BCA, 030/10/131/939/18;FinlandiyaBüyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=37343&contentlan=21&culture=tr-TR>.

¹⁷⁶ Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu:1, 6.5.1940, s.1-2.

¹⁷⁷ Koskinen, Gizli Rapor Nu:1, s.2-4.

27 Şubat 1941 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzasıyla Finlandiya'da şeker Sanayi Sendikası İkinci Müdürü ve Tacirler Birliği Reisi Oskari Kauppi, T.C. Helsinki Fahri Başkonsolosluğuna tayin edilmiştir.¹⁷⁸

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki dış politikası, görece küçük bir ülkenin diplomatik başarısı sayesinde en kritik zamanlarda dahi dünyanın büyük güçlerine sözünü geçirebildiğinin en bariz örneğidir. Türkiye, bu dönemde, bir yandan İngiltere'yle Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması imzalarken, öte yandan Almanya'yla da Dostluk ve Saldırmazlık Paktı'na girmiştir. 1941 yılının Avrupa haritasına bakıldığında Türkiye'nin çevresi tümüyle Mihver veya Mihver yanlısı kuvvetlerle sarılmıştı. Kendi tarafına çekebilmek için harcanan tüm çabaya rağmen Türkiye, çevresini saran yıkım ağının dışında kalmayı başardı. Nitekim Türkiye'nin amacı da buydu.¹⁷⁹

Türkiye, savaşa katılan veya katılmayan bütün devletlerin hesaplarında bilinen önemine uygun bir yer tutmakta ve bu devletlerin kendi menfaat ve ihtiyaçları bakımından faydalı gördükleri çeşitli amaçlar taşıyan tazyikler, vaatler ve tehditlerle karşılaşmaktaydı.¹⁸⁰

Savaş yıllarında Türkiye'nin izlediği dış politika, tarafsızlık politikasıydı. Bu politikanın kapsamı, her şeyden önce İsmet İnönü'nün çabalarına dayanıyordu. Devletin politikasını çizerken, İnönü yalnız değildi. Düzenli olarak Bakanlar Kurulu'na, Parti'ye, TBMM'ye dayanan küçük, sınırlı fakat oturmuş bir dış politika kadrosuna, basında birtakım kişilere dayanıyordu. Dış politika konusunda İnönü'nün güvendiği kişilerin başında Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu gelmekteydi.¹⁸¹ Dış politikayı yönetenler, kararlarında hep savaşın dışında kalmak düşüncesini taşımaktaydılar. Dış politika büyük ölçüde küçük ve bağdaşık grubun tekelinde olmuş ve Dış politika felsefesi de bu kişilerin ortak tecrübelerinden ve inançlarından oluşmaktaydı. İsmet İnönü, Numan Menemencioğlu, Şükrü Saraçoğlu gibi devlet adamları dış politika kararlarında gerçekçiliği her zaman ön plana almaktaydılar. Geçmişteki tecrübeleri

¹⁷⁸ 17694/506 sayılı tezkereyle İcra Vekillerince bu karar alınmıştır. BCA, 030/18/01/02/96/97/3.

¹⁷⁹ Selim Deringil, *Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, (4. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008, s.1.

¹⁸⁰ T.C Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye Dış Politikasında 50. Yıl, İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)*, Ankara 1973, s.iii.

¹⁸¹ Edward Weisband, *İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası*, (Çev. M. Ali Kayabal), Milliyet Yayınları, İstanbul 1971, s.19.

onlara Avrupalı devletlerle olan ilişkilerinde kuşkuculuğa varan bir temkinliliği benimsemeyi öğretmişti.¹⁸²

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda izlemiş olduğu dış politikayı çeşitli devletler gıptayla bakmışlardır. Bu devletlerden biri de Finlandiya olmuştur. Finlandiya'nın en büyük amacı Türkiye gibi savaşın dışında kalmaktı. Nitekim Finlandyalı General Mannerheim de Türkiye'nin dış politikasına olumlu bakanlardan biriydi. "Eğer Finlandiya, Türkiye örneği gibi hareketli bir politika uygulayabilseydi, şu ya da bu yönden, batı devletlerinden destek alma imkânını bulabilecekti ama maalesef bu olmamıştır" ifadelerini kullanmıştır.¹⁸³

Finlandiya Büyükelçisi Koskinen, 9 Şubat 1941 yılında Türkiye-Finlandiya ilişkilerini değerlendiren ve karşılaştırma yapan gizli bir raporu Finlandiya Dışişleri Bakanlığı'na göndermiştir. Raporda; "Türkiye-Finlandiya ilişkileri gayet olumludur. Bunun birkaç sebebi olabilir. Hayali veya gerçek ırk birliği, Finlandiya elçiliğinin kurulması ve en önemlisi Sovyetlere karşı yapılan savaş Türkiye'de Finlere büyük hayranlık uyandırmış ve bu Türklere büyük cesaret vermiştir. Ayrıca Rusya, asırlar boyunca düşmanımız olmuş ve öyle de kalacaktır. Bu düşmanlık Türkiye için de geçerlidir. Çünkü Osmanlı Türkiyesi zamanında da düşmanlık olmuştu. Her ne kadar Atatürk zamanında Sovyetler, Türkiye'ye yardım edip bir dostluk oluşmuşsa da bu durum günümüzde değişmiştir. Ancak Türkiye, hala Sovyetlerden destek beklemektedir. İşte Türkiye ile Finlandiya arasındaki en büyük fark; Türkiye, Sovyetlerle iyi ilişkiler kurarak yardım beklerken, biz de (Finlandiya) doğal olarak Sovyetlerle iyi ilişkiler kurmak isteriz, fakat tanrıya şükür biz Sovyetler Birliği'nin desteği hakkında herhangi bir yardım hayali kurmuyoruz." Moskova'da da Büyükelçilik yapmış olan Koskinen, Sovyetleri iyi bildiği için Türk-Fin ilişkilerini Sovyetler ekseninde değerlendirmiştir. Çünkü Finlandiya'nın en büyük düşmanı Sovyetler idi ve de Finlandiya için Sovyetler, askeri, siyasi ve ekonomik anlamda bir devdi.¹⁸⁴

1941 yılında Türkiye'nin durumunu da değerlendiren Koskinen'e göre Türkiye, Finlandiya'dan daha güçlü ve daha iyi bir konumdadır. Nitekim raporun devamında; "Türkiye'nin bizden (Finlandiya'dan) farklı olan yanı uluslar arası pozisyonudur.

¹⁸² Deringil, Denge Oyunu, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, s.1-4.

¹⁸³ Mannerheim, *Anılar*, s.180.

¹⁸⁴ Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu: 73/38, 09.02.1941, s.1.

Sovyetler Birliği'ne göre de Türkiye bizden farklı ve nispeten de güçlüdür bundan dolayı Türkiye, Finlandiya'dan daha bağımsız davranabilmektedir. Türkiye'nin Finlandiya kadar Sovyet tehlikesini düşünmesi gerekmez. Türkiye aynı zamanda uluslar arası büyük hesaplarda nispeten önemli bir faktördür. Finlandiya için böyle bir şey söylemek mümkün değildir. Kısacası Türkiye'nin uluslar arası konumu bize göre oldukça farklı ve daha iyi bir konumda onun için Türkiye'nin şimdilik Finlandiya'yla daha yakın bir işbirliğine girmemek istemesini doğal karşılamak gerekir.” Türkiye bu dönemde Sovyetlerin tepkisini çekmek istememiştir. Çünkü Sovyetler, Finlandiya'dan toprak talebinde bulunduğu Türkiye'den de toprak istemişti.¹⁸⁵

Koskinen, Türkiye'de kaldığı sürece resmi ve üst düzeydeki çevrelerde kendisine karşı bir kuşku hissettiğini raporunda belirtmiştir. Bunun nedenini yine kendisi açıklamaktadır; “tahminimce buna sebep oldukça doğal bir yargı ki, benim buradaki vazifem Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkileri bozmaktır. Ben şimdiye kadar dikkatli davrandım zannımca da bu konuda herhangi bir açık vermedim. Hem Sovyetlerdeki tecrübelerimden hem de Finlandiya'daki savaşı anlatarak etkili olmaya çalıştım.” Koskinen anlattıklarıyla oldukça etkili olmuştur. Nitekim Koskinen'i dinleyenler kendisine “minnettar” kaldıklarını ifade etmiştir. Türkler, Ruslara karşı hep bir kuşku hissetmekteydiler. Çünkü tarihin verdiği tecrübeler Türkiye'de hala unutulmamıştı bunu iyi değerlendiren Koskinen insanları etkilemeyi başarmış ancak Türkiye'yle Sovyetlerin arasını ne kadar bozduğu meçhuldür.¹⁸⁶

Koskinen, Helsinki'ye 1946'da gönderdiği bir başka raporda ise birçok kez değişik Dışişleri bakanlarıyla görüşüğünü temsilciliklerin tek taraflılığına değindiğini söylemiştir. Türk yetkilileri, Koskinen'in¹⁸⁷ söylediklerini onaylamışlar ancak savaş zamanında elçilik açmanın zorluğuna değinmişlerdir. Koskinen, Türk-Fin ilişkilerinde meydana gelen en önemli olayın Türkiye'nin Helsinki'de bir elçilik açması olduğunu

¹⁸⁵ Koskinen, Gizli Rapor Nu: 73/38, 09.02.1941, s.2; Sovyet Rusya'nın II. Dünya Harbi'nden sonra (Kasım 1961) Finlandiya'ya notası için Bkz. Feridun Cemal Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl, Madrid, Paris, Londra Büyükelçiliği*, Cilt:3, Ankara 2008, s. 260-261.

¹⁸⁶ Koskinen, Gizli Rapor Nu: 73/38, 09.02.1941, s.2-3.

¹⁸⁷ Finlandiya'nın ikinci savaşında Almanların yanında savaşa girmesi Türkiye'de özellikle Anglo-Sakson görüşü çevreler tarafından sert eleştirilere neden olmuştur. Koskinen, Gizli Rapor Nu: 34, 28.4.1947, s.1.

ifade eder. Nihayet 1946 yılında Helsinki’de temsilcilik açılarak Daimi Maslahatgüzar payesiyle Kemal Nijad Kavur atanmıştır.¹⁸⁸

Kızıl Ordu’nun Kasım 1942’de başlayan genel saldırısı sonucunda, Stalingrad önünde bulunan Alman Orduları’nın Ocak 1943’te teslim olmak zorunda kalmaları, Kafkaslar ve Leningrad önünde başlayan saldırının da başarılı bir şekilde sürüyor olması, diğer yandan Amerikan ve İngiliz Orduları’nın hızlı başarıları, savaşın başından beri görülen ilk müttefik zaferlerin göstergeleriydi. Müttefiklerin ve Mihver güçlerin askeri durumları, bu ülkelerin siyasetlerini de yakından etkilemiştir. 1943 yılının başından itibaren, müttefikler, Türkiye’nin kendi saflarında savaşa katılmasını sağlamak için çaba harcarken, Mihver güçler de savaşın son aşamasında bu kez Türkiye’nin savaş dışı tutumunu sürdürmesi için çaba harcayacaklardır. Artık roller değişmişti.¹⁸⁹

Finlandiya Ankara Elçisi, Türk gazetecilerden oluşan bir heyeti Finlandiya’ya ziyaret etmeleri için resmi davette bulunmuştur. Bu daveti kabul eden yetkililer, Haziran 1943 tarihinde seyahatin yapılmasına karar vermişlerdir. Bu sırada İsveç Hükümeti de Ankara Elçiliği vasıtasıyla İsveç’ten geçecek olan gazeteci heyetin hiç olmazsa birkaç gün İsveç’te kalarak ziyaret etmeleri hususunda resmi davette bulunmuş, Dışişleri Bakanlığı da bu daveti Başbakanlığa bildirmiştir.¹⁹⁰

Temmuz 1946 tarihinde Finlandiya Elçisi Yrjö Koskinen’inin eşi vefat etmiştir. Bu nedenle Şükrü Saraçoğlu, Elçi’ye taziyelerini bildirmiştir. Elçi de “sevgili eşimin hatırasını onurlandırdığınız hassasiyetleriniz ve zatıma taziyeleriniz için minnettarlığımı sunarken, bunu beni derinden etkilediğinin siz hazretlerine bildirmek isterim. Siz hazretlerine en içten selamlarımı ve saygılarımı kabul buyurmanızı arzu ederim.”¹⁹¹

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’yle Şubat 1947’de görüşen Finlandiya Elçisi Koskinen, Türkiye’nin dış politikasını İnönü’yle konuşmuştur. Elçi görüşmesini şöyle rapor etmiştir; “Boğazlar konusunda Türkiye’nin tutumu bellidir. Montrö Boğazlar Antlaşması’na dayanarak Türkiye, boğazlardaki geçişi yeniden gözden geçirmeye

¹⁸⁸ Daha önce Türkiye’yi Stockholm’deki Türk elçisi temsil etmekteydi. Kemal Nijad Kavur, 1946-1949 yılları arası Helsinki’de Sürekli Maslahatgüzar payesinde, 1949-1952 yılları arasında ise Elçi payesiyle görev yapmıştır. Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu:34, 28.4.1947; BCA, 030/18/01/02/121/87/13;Aslantepe,“Türkiye’nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler”, s.776.

¹⁸⁹ Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi*, (1938-1945), II, s.141.

¹⁹⁰ BCA, 030/10/246/665/11, s.2.

¹⁹¹ BCA, 030/01/125/806/7.

hazırdır. Boğazlar rejimi, herkes için eşit ve tatmin edicidir.”¹⁹² Özellikle Boğazlar konusunda ve Sovyetlerin Türkiye’ye verdiği notalar ve bunların cevapları hakkında Finlandiya Elçisi, Helsinki’ye çok sayıda rapor göndermiştir.¹⁹³ Elçi, İnönü’nün Sovyetler, Bulgaristan ve İran konularını susarak geçiştirdiğini ancak Sovyetlerle ilişkilerde bir düzelme görülmediğini rapor etmiştir. İnönü görüşmesinde elçiye; “Türkiye’nin Yunanistan’la her konuda işbirliği yapması en esaslı prensiplerindendir. Arap ülkeleriyle de ilişkiler geliştirilmelidir” ifadelerini kullanmıştır. Elçiye göre Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’nde Filistin konusunda söz alması Arap dünyasında memnuniyetle karşılanmıştır.¹⁹⁴ Feridun Cemal Erkin’in 1946 yılında Ortadoğu gezisine çıkması Koskinen’e göre Türkiye’nin Arap dünyasına yaklaşma siyasetidir.¹⁹⁵

Dünya tarihinin gördüğü en geniş çaplı savaştan Türkiye yara almadan kurtulmayı başarmıştır. 1939-1945 yılları arasında üç büyük gücün, İngiltere, Almanya ve Sovyetler’in baskısına maruz kalan Türk devlet adamları her şeye rağmen savaş dışı kalmayı başarmışlardır. Türk devlet adamları, özellikle İnönü ve Menemencioğlu ülkenin savaşan taraflara kafa tutacak ciddi bir askeri veya ekonomik hazırlığı olmadığını biliyorlardı. En küçük hata Atatürk devriminin bütün kazanımlarını yıkabilirdi. Türkiye’nin başarısı savaşın ilk gününden itibaren saldırıya savaşla cevap vereceğini bütün taraflara beyan etmesi ve bu konuda inandırıcı olması oldukça etkili olmuştur.¹⁹⁶

11 Mart 1948 tarihli mektubunda Mareşal Stalin, Sovyet hükümetinin bir “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım” antlaşması imzalamak maksadıyla 22 Martta müzakerelere başlamaya hazır bulunduğunu Finlandiya Cumhurbaşkanı Paasikivi’ye bildirmişti. Finlandiya’nın Rusya’yla bir antlaşma imzalaması hakkında Mareşal Stalin tarafından yapılan tekliflere Finlandiya’nın cevabında, memleketin asla bir askerî ittifak akdetmek niyetinde olmadığı açıkça bildirilmekte ve Finlandiyalıların bu hususun mecliste karar verileceğini bildirmiştir.¹⁹⁷ Stalin’inin bu mektubu Türkiye’de de yankı

¹⁹² Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Rapor Nu: 41, 19.5.1947.

¹⁹³ Yrjö Koskinen, Rapor Nu: 62, 20.8.1946; Koskinen, Rapor Nu:67, 27.8.1946; Koskinen, Rapor Nu:76, 30.9.1946; Koskinen, Rapor Nu:81, 23.10.1946.

¹⁹⁴ Koskinen, Rapor Nu: 41, 19.5.1947.

¹⁹⁵ Ayrıca Koskinen, Nisan 1946 tarihinde Dışişleri Bakanı Hasan Saka ile Ortadoğu konusunda bir görüşme gerçekleştirmiştir. Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Rapor Nu:95, 11.12.1946.; Koskinen, Rapor Nu:23, 11.4.1946.

¹⁹⁶ Deringil, *Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası*, 271-272.

¹⁹⁷ *Ayın Tarihi*, 15-16 Mart 1948; *Ulus Gazetesi*, 28 Mayıs 1948.

bulmuştur. Basın, Çekoslovakya olaylarını Türkiye ile karşılaştırarak vermekteydi. Basının bu olaya önem atfetmesinin nedeni Sovyetlerin yayılmacı politikası içerisinde Türkiye'nin de yer almasıdır. 8 Mart 1948 tarihinde Koskinen, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'la görüşmüş ve bu mektup olayını konuşmuşlardı. Finlandiya'daki durum hakkında bilgi isteyen Sadak'a, Büyükelçi şöyle yanıt vermiştir; "meclis grupları bu konuyu görüşmektedirler ve meclis çoğunluğu Stalin'le görüşme taraftarıdır ancak bazı parti grupları bütün görüşmelere kesin olarak karşı çıkmaktadırlar." Bunu dinleyen Sadak; "Finlandiya doğal olarak büyük komşusuyla görüşüp ne gibi çareler bulunabilir diye görüşebilir ancak Sovyetler'e, Finlandiya içişlerine müdahale hakkı verilmemelidir, şeytana elini veren kolunu da alamaz" diyerek elçiyi uyarmıştır.¹⁹⁸

Türkiye'de 1940'lı yılların sonunda laiklik alanında meydana gelen değişiklikler Finlandiya Büyükelçiliği raporlarına da yansımıştır. Örneğin 23 Şubat 1948 tarihinde Finlandiya Elçisi Yrjö Koskinen "Türkiye'de din öğretimi" adlı gizli raporu Finlandiya Dışişleri Bakanlığı'na göndermiştir. Raporda; "Atatürk'ün yarattığı yeni Türkiye'nin temel taşlarından biri laikliktir. Laiklik aynı zamanda CHP'nin başlıca prensiplerinden biridir. Atatürk zamanında din ve devlet işleri birbirinden tamamen ayrılmıştı böylece din özel vicdan konusu olarak bırakıldı. Ancak din halk içinde gücünü yitirmemiştir, camiye gitmek yaygındır ve son zamanlarda yeni camiler cemaat parasıyla yaptırılmaktadır. Halk içinde okullara tekrar din dersinin konulması isteği artmaktadır. Siyasi partiler de oy toplamak için bu konunun önemli olduğunu keşfetmişlerdir. Öyle görünüyor ki özellikle CHP, Atatürk ilkelerinin taşıyıcısı olarak bu konuda olumlu tutum sergilemekte zorluk çekecektir. CHP, laiklik prensibine çark eden bir karar almıştır; İlahiyat fakültelerinin kurulması, okullarda din eğitiminin verilmesi gibi kararları uzun tartışmalardan sonra almıştır. Okullarda tekrar din dersinin konulması Halk Partisi içinde seçim taktiğinden dolayı ön plana çıkan bir konu olmuştur. CHP, küçük bir adım atmak zorundaydı ilerde daha büyük zararlar görmemek için."¹⁹⁹

Bir başka raporunda Cumhuriyet'in 25.yıl dönümünü değerlendiren Koskinen, geçen yıl (1947) etkinlikleri çok tantanalı olduğunu bu yıl (1948) ise Ankara yakınlarında meydana gelen tren kazası törenlere gölge düşürdüğünü ifade etmiştir. ABD Başkanı Harry S. Truman'ın İnönü'ye gönderdiği mesaj basında oldukça etkili

¹⁹⁸ Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu: 27, 10.3.1948, s.1-2.

¹⁹⁹ Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu: 19, 23.02.1948, s.1-3.

olduğunu ve ABD Başkanının Türkiye'ye yapılan yardımlardan söz etmesi bundan sonra da yardımlar devam edecek kanısını uyandırdığını elçi, Helsinki'ye rapor etmiştir. 1947 ve 1948 yıllarını karşılaştıran Koskinen, 1948 yılında yapılan törenlerde özellikle motorize araçlar ön plana çıktığını ifade eden elçi, “herhalde Türk ordusunun Amerika yardımı sayesinde motorize edilmiş izlenimi verilmek istenmiştir” sözleri oldukça dikkate değerdir. Ayrıca törenlerde Koskinen gözlemlediği kadarıyla Demokrat Partililerin Cumhuriyet Halk Partisinden sayıca üstün olduğunu ifade etmiştir.²⁰⁰

Bakanlar Kurulu 8 Aralık 1949 tarihinde aldığı kararla Helsinki'de Maslahatgüzar olarak bulunan Kemal Nejat Kavur'un Orta Elçiliğe tayinine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzasıyla karar vermiştir. Böylece Türk-Fin ilişkileri yeni bir döneme girmiş oluyordu.²⁰¹

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda izlediği dış politika sadece bir denge oyunundan ibaret değildi. Yönetici kesim dengeleri kullanmıştır fakat Türkiye saldırıya uğradığı takdirde hangi taraftan gelirse gelsin karşı koyacağını bütün taraflara açıkça bildirmiştir. Denge Oyunu, bu azminin kabul ettirebildiği ölçüde başarılı olabilmıştır. Denge oyunu oynayıp direnme azmi zayıf olan ülkeler kısa bir süre sonra yutulmuşlardır. Türkiye, diğer devletler gibi, Hollanda, Belçika ve Finlandiya'yla kıyaslanamaz. Türkiye'nin amacı savaşa katılmadan Türkiye'nin bütünlüğünü korumaktı nitekim Türk devlet adamları da savaş sonunda hedeflerine ulaştılar.²⁰²

İsmet İnönü zamanında Türkiye-Finlandiya ilişkileri, II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde bir seyir izlemiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin elçilik açması bile II. Dünya Savaşı sonrasına kalmıştır. Çünkü savaş ortamında Türkiye'nin izlediği politika tarafsızlık politikasıydı ve herhangi bir tarafın özellikle de Sovyetlerin tepkisini çekmemek için Finlandiya'yla ilişkilerini sınırlı tutmuştur. Nitekim Finlandiya, II. Dünya Savaşı ve sonrasında Sovyetlerin sıcak nefesini ensesinde hissetmiştir. İnönü zamanında meydana gelen en önemli gelişme Finlandiya'nın 1940 yılında Elçilik açması ve ilişkilerin yeni bir boyut kazanmasıdır.

²⁰⁰ Yrjö Koskinen, Grup:5, Bölüm:C24, Rapor Nu: 90, 8.11.1948, s.1-2.

²⁰¹ BCA, 030/01/02/121/87/13. 1948 yılında da Hayrettin İzmirli Helsinki Elçiliği başkatipliğine atanmıştı. BCA, 030/11/1/197/6/6.

²⁰² Deringil, *Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, s.276; Weisband, *İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası*, s.9.

2.3. MANNERHEIM'İN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞI VE FİN DIŞ POLİTİKASI

Finlandiya'nın yeni bir devlet olarak kuruluşunda büyük katkısı olan Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867-1951) hem İç Savaş sırasında (1918) hem de 1939-1940 yıllarında Sovyetlere karşı Fin kuvvetlerinin başkumandanı olarak büyük başarılar kazanmıştır. İsveççe, Fince, Rusça, Almanca ve Fransızca bilen Mareşal Mannerheim aynı zamanda Türkoloji'yle de ilgilenmiştir. Mannerheim, 1944-1946 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Türk basını da gerek Fin-Rus Savaşı'nı gerekse de Mannerheim'in başarılarını yakından takip etmiştir.²⁰³

General Mannerheim, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda izlemiş olduğu politikayı oldukça olumlu bulmuştur. General, düşüncelerini şöyle ifade etmektedir; “Eğer Finlandiya, Türkiye örneği, hareketli bir politika izleseydi, şu ya da bu yönden, Batı güçlerinden destek alma imkânını bulabilecekti. Finlandiya Heyeti'nin Moskova'daki görüşmelerde başlamasını izleyen günlerde, Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu başkanlığında bir heyet, uzun zamandır Moskova'da sürdürülen görüşmelerini keserek Türkiye'ye dönüyordu. Sovyet Hükümeti, güvence sağlama amacını güden yaklaşımlarla, saldırmazlık sözleşmesini öne sürmüş ve olumlu pek çok önerilerde bulunacağını umudunu vermek istemiş. Türkler, Sovyetlerin çıkarlarına katkıda bulunacak bir davranışı benimsemiş olsalardı ya da önerilerin beklentilerine kapılsaydılar hiç şüphe yok ki, Ruslardan büyük çıkar sağlayabilirlerdi. İzlenmesi istenen Rus yanlısı politikanın içeriğinde bulunan Çanakkale ve İstanbul Boğazlarından Sovyetlere geçit sağlanması, Türkiye'ye beklenenin çok üstünde güvenceler getirirdi ki, Rusların Türklere ileri sürdükleri bu çıkar koşulu da yeni sayılmazdı. Rusya'nın güneydeki politikası yüz yıllar öncesinden aynı tutum ve davranışa tanıklık edilir. Moskova görüşmelerinde Türkler, önerileri tepkiyle karşılarlar. Bu olayın hemen ardından İngiliz güvencesi ortaya atılır. Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun 17 Ekim'de Ankara'ya hareketinden kısa bir süre sonra Türkiye-İngiltere Karşılıklı Yardım Anlaşması imzalanır ve bu antlaşmadan birkaç gün sonra da Türk-Fransız

²⁰³ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri, s.25; Abidin Daver, “Fin-Rus Harbi”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1939, s.3.

Anlaşması gerçekleşir. Finlandiya da Türklerin bu politikasında tuttukları yolu izleyebilmiş olsaydı herhalde savaşın dışında kalırdı.²⁰⁴

Saraçoğlu'nun Moskova ziyaretinin amacı; İngiltere'yle Sovyetler Birliği arasında gerilen ilişkileri yumuşatmaya ve böylece Sovyetleri İngiliz-Türk-Fransız ittifakına yakınlaştırmaya çabalamaktır. Ancak Sovyet müzakerecileri Alman önerilerini yakından izlemişler ve Türkiye'ye onların istediği biçimde yaklaşmışlardır. Nitekim Stalin'in Saraçoğlu'na sunduğu antlaşma taslağı Alman istekleriyle örtüşüyordu. Türkiye, Sovyetlerin isteklerini kabul etmedi ve Türk-İngiliz-Fransız Üçlü Antlaşması 19 Ekim 1939'da imzalandı. Parasal konulara değinen özel bir protokol çerçevesine İngiltere ve Fransa, Türkiye'ye savaş malzemesi kredisi olarak 25 milyon sterlin, 16 milyon sterlin değerinde külçe altın ve 3,5 milyon sterlinlik bir kredi transferi sağlayacaklardı. Böylece Türk dış politikasına uygun bir antlaşma yapılmıştı.²⁰⁵

Finlandiya, II. Dünya Savaşı'ndan 1990'lara yani Sovyetlerin yıkılışına kadar izlemiş olduğu dış politika tarafsızlık politikası olmuştur. Finlandiya'nın temel amacı; bağımsızlığını sürdürebilmektir. Sovyetlerin gölgesinde birçok Finli için soğuk savaşın en korkunç günlerinde bile özgürlüklerini koruyabilmiş olmaları, bir lütfü ilahidir. Sovyetlerin 1940'ta Estonya, Letonya ve Litvanya gibi devletleri nüfuz bölgesi içersine alması, bunun yanında Finlandiya'nın bu devletlerden ayrı olarak bağımsızlığını koruyabilmiş olması tek kelimeyle bir mucizevî olaydır. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Sovyetler için en önemli bölge Karelya bölgesi olmuştur. Bu bölgeyi ele geçirdikten sonra Petersburg (Leningrad)'ın güvenliği sağlanmış olunuyordu. Fakat Fin özgürlüğü, sağlam bir teminattan yoksundu. Ücra toprakları Batılıların hayati çıkar alanlarına girmediğinden özgürlüğü Moskova'nın insafına ve kendilerinin azmine terk edilmiştir. Yeryüzünde hiçbir ulus bağımsızlığını sürdürebilmek için Finler kadar uyanık ve kuvvetli olmak zorunda değildirler.²⁰⁶

1947 yılında Paris Antlaşması'yla Finlandiya-Sovyet Rusya arasında sınırlı bir egemenlik hakkı veren bir barış antlaşması imzalandı. Finlandiya artık katı bir politik tarafsızlığa uymak, Sovyet çıkarlarıyla uyumlu bir dış politika izlemek zorundaydı ve

²⁰⁴ Mannerheim, *Anılar*, s. 180-181.

²⁰⁵ Deringil, *Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, s.92-97.

²⁰⁶ Kayhan Sağlamer, "Fin Dış Politikası", Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri, *BTTD*, (Ayrı Basım), İstanbul 1971, s.38.

Sovyet üslerinin varlığını kabul etmek zorundaydı.²⁰⁷ Sovyetler Birliği, Karelya'nın 70.000 km'lik kısmını Finlandiya'ya bırakırken, Finlandiya buna karşılık Karelya kıstağındaki 3970 km'lik alandaki haklarından vazgeçti. Finlandiya, Sovyetler Birliği'ne Helsinki'nin batısındaki Hangö (Hanko) yarımadasında 30 yıllığına bir deniz üssü kiralamayı ve Leningrad'a giden yolları koruyan çok sayıda küçük adayla beraber Arktik sahilinin küçük bir kısmını da satmaya ve tazminat ödemeyi razı oldu.²⁰⁸

Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen, 7 Haziran 1957 tarihinde dış politika hakkında yaptığı konuşmada “Fin dış politikasının zorunluluk tarafından dikte ettirildiğini ve ulusal amaçlar bu yönde bir politika izlemeye mecbur etmiştir” ifadelerini kullanmıştır. Kekkonen konuşmasında haklıydı çünkü II. Dünya Savaşı sırasında Batılı devletler gereken desteği vermemişlerdi bu da Finleri hayal kırıklığına uğratmıştı. Nitekim Finlandiya, Batı için ileri karakol konumundaydı. Mareşal Mannerheim Batı'yı şöyle değerlendirmektedir; “geçmişte devraldığımız görevlerin yerine getirilmesi için çaba harcamak yükümlülüğümüzü kıvançla kabul ederken, yüzyıllardır bizim de malımız olan Batı uygarlığını savunmak durumundayız lakin şunu da biliyoruz ki Batı'ya olan borçlarımız son santimetresine kadar ödenmiştir.”²⁰⁹

Soğuk Savaş dönemi boyunca Finlerin tek güvenlik kaynağı, Sovyetlerle dost geçinmek ve Sovyetleri ürkütmemek olmuştur. Tarafsızlık siyasetine sarılmış bağımsız bir Finlandiya'dan kendisine bir daha siyasi, askeri ve ekonomik bir tehdit yönelmeyeceği konusunda Moskova'yı ikna etmek Finlerin sanki temel bir göreviydi. Helsinki'nin tarafsızlık siyasetinin manevra sahası gayet sınırlı olmuş ve Sovyet Rusya'nın çıkarlarına zarar vermemek ilkesiyle çerçevelenmişti. Fin dış politikası ip üstünde cambazlık yapmak kadar nazik ve tehlikeli olmuştur. Finlandiya'nın izlemiş olduğu bu dış politika Kekkonen'in de dediği gibi bir zorunluluk daha doğrusu stratejik talihsizliğinin yarattığı şartların acı meyvesiydi. Finlandiya'daki Komünist Partisi, Soğuk Savaş döneminde Moskova'nın Helsinki'deki müfettişi rolünü oynamıştır.²¹⁰

²⁰⁷ Davies, *Avrupa Tarihi*, s.1156.

²⁰⁸ Kirby, *A Concise of History of Finland*, s.197.

²⁰⁹ G.A. Gripenberg, “Finnish Neutrality”, *Introduction to Finland 1960*, Werner Söderström, Parvoo 1960, s.68; Mannerheim, *Anılar*, s.229.

²¹⁰ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri,” s.38-39; Akkor, *Barış mı Savaş mı?*, s.6.

2.4. 1950-1960 DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDIYA İLİŞKİLERİ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni dünya düzeni Türkiye’de de rejim değişikliğini zorunlu kılmış ve çok partili siyasal hayat başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün son başbakanı, liberal ekonomi yanlısı Celal Bayar ve üç arkadaşı tarafından kurulan Demokrat Parti, benzeri görülmemiş bir biçimde halkı peşinde sürüklemiş ve 1950 yılında 27 yıllık tek parti iktidarına seçimle son vermiş ve Türkiye tarihinde önemli bir yeri işgal etmiştir.²¹¹

1950 genel seçimleriyle iktidara gelen DP, selefi CHP’nin başlatmış olduğu Batı’yla bütünleşme sürecini, Sovyet tehdidi karşısındaki endişelerini 1949’da NATO’ya girerek pekiştirmiş, bundan sonra merkez gücün Batı ve ABD olduğu bir dış politika zeminini daha da geliştirmeyi hedeflemiştir. Ancak bu hedefin belirlenmesinde denklem kurulmasında SSCB yer alacaktır. Nitekim DP iktidarının başında bulunan Celal Bayar ve Adnan Menderes yeni politika hedeflerini belirlerken şu iki hususu ön planda tutmuşlardır; Birincisi, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ve dünyayı tehdit eden Sovyet tehdidi karşısında genel bir güvenlik anlayışının hakim olması, ikincisi ise savaşa girmememize rağmen en az savaşa giren ülkeler kadar ekonomik zarar görmüş olmakla, ülkenin kalkınması yönünde yeniden yapılandırılmaya gidilmesidir. DP’nin iktidarıyla birlikte Türkiye’de gerek iç ve gerekse de dış politika alanında önemli değişiklikler meydana geldi. DP dönemi, hem Batılı devletler hem Ortadoğu Devletleriyle yoğun ilişkilerin kurulduğu dönemdir. Türkiye, daha liberal ve uluslar arası ilişkilere daha açık bir konuma gelmiş ve tarihinin dönüm noktalarından birini yaşamıştır.²¹²

Demokrat Parti döneminde Türkiye-Finlandiya ilişkilerinde de gerek siyasi gerekse de ekonomik anlamda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Finlandiya’yla vizelerin kaldırılması ve T.C. Helsinki Elçiliği’nin Büyükelçilik seviyesine çıkartılması Demokrat Parti döneminde olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Finlandiya’nın izlediği dış politika tamamen tarafsızlık politikası idi. Dolayısıyla Finlandiya’nın, uluslar arası ilişkilerde en öncelikli konusu ekonomik ilişkiler olmuştur.²¹³ Nitekim DP,

²¹¹ M. Serhan Yücel, “Menderes Dönemi (1950-1960)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, XVI, 835.

²¹² Rasim Koç, *Fatin Rüştü Zorlu’nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s.31.

²¹³ BCA, 030/18/01/02/136/55/6.

iktidara geldiği yılda Sovyet Rusya da Finlandiya Hükümetini sözde harb suçlusunu 300 kişiyi iade etmekten kaçınmakla itham ediyordu.²¹⁴

Finlandiya Başbakanı Urho Kaleva Kekkonen, Demokrat Parti döneminde Türkiye'yle iyi ilişkiler kurmak için 14 Haziran 1950 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'i Finlandiya'ya davet etmiştir. Ancak Başbakan Menderes bu daveti gerçekleştirememiştir.²¹⁵

Cumhurbaşkanı Celal Bayar imzalı bir kararnameyle Helsinki Fahri Başkonsolosluğuna Lauri Kaarlo Johannes Turkianen'nin tayini Bakanlar Kurulu kararınca 30 Nisan 1951 tarihinde kararlaştırılmıştır.²¹⁶ Milli Eğitim Bakanlığı'nın 16 Nisan 1952 tarihli yazısı üzerine 19 Temmuz 1952 tarihinde Helsinki'de yapılacak Olimpiyat müsabakalarına katılmak üzere kampa iştirak edip seçilecek olan sporcular arasındaki memur, öğretmen, subay, er ve memurların 23 Haziran 1952 tarihinden itibaren olimpiyatların sonuna kadar izinli sayılmaları Bakanlar Kurulu kararıyla 21 Haziran 1952 tarihinde kararlaştırılmıştır.²¹⁷

Finlandiya Ankara Büyükelçisi Asko Ivalo'ya göre 1951 yılı Türkiye-Finlandiya ilişkileri şöyledir; "Uluslar arası siyaset açısından Türk-Fin ilişkileri oldukça platoniktir. Finlandiya'nın Türkiye'deki konumu Kış Savaşı'ndan dolayı iyi bir konumda ve bunu akrabalık ortaklığı, tarih gibi konular takip eder. Finlandiya'nın iimdiki izlediği dış politikayı Türkler açıklamakta zorluk çekmektedirler. Çünkü Türkiye'nin resmi yönelimi Atlantizim'dir. Dolayısıyla Finlandiya'nın dış politikasında kenara çekilme siyasetine anlam veremiyorlar. Dış siyaseti bilmeyen Türklerin fikirlerinde Finlandiya, Demirperde arkasına kaymıştır. Türkiye basınında Finlandiya'yla ilgili haberler oldukça azdır ve genelde abartısız, konu dışına çıkmayan yazılar yazılmıştır. Finlandiya'yla ilgili olarak genelde gezi yazıları, siyasi yazılar ve Finlandiya'ya değer veren olumlu yazılar basında yer almıştır."²¹⁸

²¹⁴ *Ayın Tarihi*, 2 Mart 1950.

²¹⁵ Başbakan Adnan Menderes'in bu davete ne cevap verdiğini maalesef tespit edemedik. BCA, 030/01/17/98/15.

²¹⁶ Dışişleri Bakanlığının 21 Nisan 1951 tarihli ve 97704/153 sayılı yazısı üzerine bu karar alınmıştır. BCA, 030/18/ 01/02/125/35/9; 22 Mart 1956 tarihinde Celal Bayar imzası ve Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Helsinki Elçiliği İkinci Katipliğine Turan Sellioğlu memur edilmiştir. BCA, 030/11/1/257/20/19.

²¹⁷ BCA, 030/18/01/129/48/9.

²¹⁸ Asko Ivalo, Grup:5, Bölüm:C24, Gizli Rapor Nu:1, 8.1.1952, s.1-2.

Ivalo, raporunda Finlandiya’da yaşayan Tatar-Türk toplumuna da yer vermiş ve Türkiye-Finlandiya ilişkileri için Fin Türklerinin önemli bir yer kapsadığını belirtmiştir. Ivalo’ya göre; “Dini ve akrabalık bağlarını Türkiye’yle devam ettiren Finlandiya Türkleri her iki ülke ilişkileri açısından önemli bir faktördür. Finlandiya Türkleri, Türkiye’de Finlandiya’nın olumlu bir şekilde temsil edilmesini sağlamışlardır. Bu da Finlandiya’nın uluslar arası ünü ve değeri açısından Finlandiya’daki milli azınlıkların ne kadar önemli bir rol oynayabileceğinin kanıtıdır” ifadeleriyle Finlandiya’da yaşayan Türk azınlığının Finlandiya’nın tanıtımı için önemli unsur olduğunu belirtmiştir.²¹⁹ Ayrıca 1951 yılı sonbaharında İstanbul’da gerçekleşen Parlamentolar Arası Konferansa Finlandiya’dan Finlandiya Eğitim Bakanı Lennart Heljas, Meclis Başkanı Karl August Fagerholm ve Meclis Sekreteri katılmışlardır. Ancak 1951 yılında İstanbul’da düzenlenen Şarkiyat Kongresine Finlandiya’dan katılan olmamıştır.²²⁰

Türkiye-Finlandiya ekonomik ilişkilerine de değinen Ivalo, “Bir yenilik olarak Finlandiya, ilk kez Ağustos-Eylül 1951 tarihlerinde Uluslar arası İzmir Fuarına katıldı. Sadece ekonomik çevreler için değil geniş halk kitleleri için de Finlandiya’nın tanıtılmasına uygun bir ortam bulunmaktadır. İzmir’deki fuarda Finlandiya’nın kalıcı bir temsil yeri olabileceği ümit edilebilir.”²²¹

20 Mayıs 1953 tarihinde Yozgat Gemisi’nde kaptan olan Kemal Omur, Helsinki Konservatuvarı’nda öğrenim gören kızı için Başbakan Adnan Menderes’e bir telgraf çekerek yardım istemiştir. Telgraf şöyledir; “1951 senesinden beri Helsinki Konservatuvarı’nda tahsilde bulunan kızım Bilge Omur’a döviz tahsisi hakkında Maarif Vekâleti’ne müracaat etmişim. Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü’nün 19/6/1952 tarih ve 5030 sayılı cevapta istenilen bütün vesikalar gönderildiği halde bugüne kadar döviz tahsis edilmemiştir. Açık deniz kaptanı olmam hasebiyle ömrüm denizlerde geçmekte Ankara’da işlem takip edecek kimsenin bulunmaması neticesi ecnebi diyarda, memleketi için tahsil etmek azmiyle dövizsizlik yüzünden sefalet çekmekte olan evladımın bir an evvel feraha çıkması için büyüğümüz sıfatıyla alakalılarına yüksek emirlerinizi rica eder ellerinizden öperim. Yozgat Gemisi Kaptanı Kemal Omur.”Başbakan Özel Kalem Müdürü’nün verdiği cevapta; yılın Temmuz ve Kasım

²¹⁹ Ivalo, Gizli Rapor Nu:1, s.1-2.

²²⁰ Ivalo, Gizli Rapor Nu:1, s.3.

²²¹ Ivalo, Gizli Rapor Nu:1, s.3.

aylarında olmak üzere yılda iki kez döviz verildiği ve bundan dolayı zamanın geçtiğini ancak Temmuz 1953 tarihinde döviz için yeniden müracaat edilmesi istenmiştir.²²²

26 Kasım 1954 tarihinde İstanbul Kapalı Çarşı'sı büyük bir yangın geçirmişti. Yangında Kapalı Çarşı'da yaklaşık 30 dükkân yanmış ve maddi anlamda büyük zarar olmuştu. İtfaiye, yangını söndürmek için 28 gün boyunca çalışmış ve sonunda yangın kontrol altına alınabilmişti. Bu yangından dolayı Finlandiya Ankara Elçiliği de 2 Aralık 1954 tarihinde İstanbul'a bir telgraf çekerek yangından dolayı teessürlerini bildirmiştir.²²³

1954 seçimlerinden sonra Celal Bayar ikinci kez cumhurbaşkanlığına seçildi bu münasebetle bu seçim haberi Finlandiya Cumhurbaşkanı Juho Kusti Paasikivi'ye de bildirilmiştir. Juho Kusti Paasikivi de ikinci kez seçiminden dolayı Celal Bayar'a tebrik mesajını göndermiştir.²²⁴

Türkiye Hükümeti ve Finlandiya Hükümeti arasında vizelerin karşılıklı olarak ilga edilmesi için bir anlaşma akdi hususunda İçişleri Bakanlığının muvafık mütalaasına dayanan ve Dışişleri Bakanlığının 31 Mayıs 1954 tarihinde Başbakanlığa verdiği yazı üzerine 15 Haziran 1954 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar imzalı Bakanlar Kurulu kararıyla Dışişleri Bakanlığına vizelerin ilgası için yetki verilmiştir.²²⁵ Bunun üzerine 29 Eylül 1954 tarihinde Ankara'da Türkiye-Finlandiya arasında vizelerin ilgasına dair antlaşma yapılmıştır. 12 Temmuz 1957 tarihinde İskandinav ülkeleriyle yapılan vize antlaşmaları çerçevesinde 29 Eylül 1954 tarihinde yapılan antlaşmanın maddeleri değiştirilmiştir. 18 Şubat 1959 tarihinde Türkiye ve Finlandiya arasındaki mevcut vize antlaşmasının tadili için Dışişleri Bakanlığına, Bakanlar Kurulu kararnamesiyle yetki verilmiştir. Böylece yapılacak değişiklikler için Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Finlandiya Ankara Büyükelçisi Bruno Rafael Kivikoski arasında mektup teatisi olmuştur. Bu mektup teatilerinden sonra 1 Mayıs 1959 tarihinde yürürlüğe girmek üzere Türkiye ve Finlandiya arasında vizeler kaldırılmıştır.²²⁶ Ancak Türkiye'yle Finlandiya arasındaki bu vize antlaşması 1975 tarihine kadar sürecektir. 1975 tarihinden itibaren

²²² BCA, 030/01/90/565/2.

²²³ Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1954&a=12>; Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/12/11/cp/gnc114-20041205-102.html>

²²⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K: 3/168, F:2746/7.

²²⁵ BCA, 030/18/01/02/136/55/6.

²²⁶ Resmi Gazete, Sayı:10227, 10 Haziran 1959, s.21868-21869; Dışişleri Bakanlığının 15 Ocak 1959 tarihli ve 295.023-Kon/1-12 sayılı yazısı üzerine bu karar alınmıştır. BCA, 030/18/01/02/151/76/12.

gerçeklerle bağdaşmayan bir Süryani sorunu yüzünden İsveç devleti, ülkesini ziyaret edecek Türk vatandaşlarından vize istemeye başladı. İşin garip yanı Finlandiya da aynı yolu tutarak Türk vatandaşlarından vize istemeye başladı. Fin yetkililerine bunun nedeni sorulduğu zaman; kaçak işçi vatandaşlarının yol açtığı sorunlar yüzünden vize zorunluluğunun konduğu yanıtını vermişlerdir. Nitekim daha sonraki yıllarda Türkiye de devletlerarası hukuka uyarak Finlandiya vatandaşlarından vize istemiştir.²²⁷

Finlandiya ve Türkiye Hükümeti nezdindeki Orta Elçiliklerin karşılıklı olarak Büyükelçiliğe çıkarılması hususunda her iki hükümet 16 Eylül 1958 tarihinde mutabakat sağlamıştır.²²⁸ Türk Hükümeti, 14 Kasım 1958 tarihinde aldığı kararla Finlandiya’da Türkiye’yi temsil eden Birinci Sınıf Ortaelçi Abdullah Zeki Polar’ı Helsinki’ye Büyükelçi payesiyle tayin etmiştir. Böylece Bakanlar Kurulunun aldığı kararla 1958 yılından itibaren Helsinki’de Türkiye, Büyükelçilik olarak temsil edilecektir. Finlandiya Hükümetini de Ankara’da Büyükelçi Bruno Kivikoski temsil ediyordu. Finlandiya Hükümeti, T.C. Helsinki Büyükelçiliği vasıtasıyla Ankara’daki Elçisi Bruno Rafael Kivikoski için Büyükelçi olarak T.C. Cumhurbaşkanından agremen talebinde bulunmuştur. Cumhurbaşkanlığı da 3 Kasım 1958 tarihinde Finlandiya Büyükelçisi Kivikoski’nin tayinine muvaffak buyurdıklarını bildirmişlerdir. Böylece Türk-Fin ilişkileri en üst düzeyde temsil edilmiş oluyordu.²²⁹

Finlandiya’da bulunan Türk-Tatar Cemaati yaptıracakları bina için 1959 yılında İslam ülkelerinden yardım istemiştir. Bu ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti de bu gelen yardım isteğine sessiz kalmamış 3 Ekim 1959 tarihinde Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Zuhur Tahir Bey’in mektubuna, 20 Kasım 1959 tarihinde cevap verilerek 1960 yılı bütçesinden beş bin sterlin tahsisat ayrıldığı bildirilmiştir. Bu haber üzerine Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Zuhur Tahir Bey dönemin Başbakanı Adnan Menderes’e 24 Kasım 1959 yılında bir teşekkür mektubu yazmıştır.²³⁰

²²⁷ Ali Sirmen, “Dostluk İyi de”, *Cumhuriyet*, Nisan 1977, s.7.

²²⁸ 16 Eylül 1958 tarihinde Celal Bayar İmzası ve Bakanlar Kurulunun kararıyla kararlaştırılmıştır. BCA, 030/18/01/ 150/48/17.

²²⁹ BCA, 030/18/01/150/58/19; Fin Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=37343&contentlan=21&culture=tr-TR>; T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K: 3/303, F: 5754/1.

²³⁰ BCA, 030/01/124/793/4.

Demokrat Parti döneminde, 1950 yılından itibaren Atatürk'e ve büstlerine saldırılar başladı. Önce 24 Şubat'ta Kırşehir Cumhuriyet Meydanı'ndaki Atatürk büstü tahrip edildi. Cumhurbaşkanı Bayar, konuyla yakından ilgilenerek büstü bizzat kendisi yeniden yaptırmış ve törenle açılışını da gerçekleştirmişti. Fakat ülkenin çeşitli yerlerinde Atatürk'ün diğer büstleri kırılmaya başlandı. Bu saldırılara karşı önce polisiye tedbirler alınmış fakat saldırılar engellenememiştir. Büstlere olan saldırılar ülkede büyük tepki topladı. Basın olayı üstünde sıklıkla durarak hükümete sert eleştirilerde bulundu. Menderes'in daha evvel dini alana yönelik birtakım adımlar atması, laikliği zedelediğine ve inkılâpların korunamadığına dair ithamlar yayınlanmaya başlandı. 29 Mart 1951'de Kütahya'da Atatürk'ün heykeline yapılan saldırı siyaseti iyice karıştırdı.²³¹ 27 Nisan 1951'de İçişleri Bakanı Özyürek; Atatürk'ün vefatından 14 Mayıs 1951 tarihine kadar, Atatürk'e karşı 67 saldırı olduğunu, bunlardan 51'inin manevi varlığına, 12'sinin fotoğraflarına, 4 tanesinin heykel ve büstlerine yapıldığını beyan etmiştir. Atatürk'ü Koruma Kanunu TBMM'de müzakere edilmeye başlandığında müzakereler hararetli olmuş, tasarının kabul edilmesi için Menderes çok çaba harcamış, tasarıya DP'li milletvekilleri de karşı çıkmıştır. 24 Mayıs 1951 tarihinde Atatürk'ü Koruma Kanunu Anayasa Komisyonunda kabul edildi.²³² Anayasa Komisyonu'nun raporu; 288 milletvekilin katılımıyla 232 kabul, 50 ret ve 6 çekimserle kabul edilerek maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. Atatürk'ü Koruma Kanunu 5816 sayıyla 25 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir. Atatürk'ü Koruma Kanunu, o dönemde önemli bir kanun boşluğunu doldurmuştur. Çünkü bu kanun çıktıktan sonra yapılan saldırıların büyük ölçüde engellendiği görüldü.²³³

Atatürk'ü Koruma Kanunu Finlandiya Ankara Elçiliği raporlarına da yansımıştır. Asko Ivalo, 6 Ağustos 1951 tarihinde Helsinki'ye gönderdiği raporda Atatürk'ü Koruma Kanunuyla ilgili açıklayıcı bilgiler vermiştir. Raporda; "Geçen baharda Atatürk'ün anısına hakaret edilmesi karşısında özel bir kanun konulması gerekir diye bir fikir ortaya çıktı. Bu fikir ilk önce çok yavaş ilerlemişti çünkü böyle bir kanunun demokrasiyle nasıl uyuşacağı anlaşılmıyordu. Bu diktatörlere has führer kültü söz konusu değil miydi? Ölümünden sonra bile olsa ancak bu heykellerin tahribi bütün

²³¹ Şerif Demir, *Türk Siyasi Hayatında Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s.428.

²³² İhsan Fuat Özgen, *Cumhuriyet Dönemi'nde Celal Bayar'ın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri (1923-27 Mayıs 1960)*, (YDT), İstanbul 2007, s.289; "Atatürk'ü Koruma Kanunu Dün Komisyonunda Kabul Edildi", *Milliyet*, 18 Nisan 1951, s.1.

²³³ Demir, *Türk Siyasi Hayatında Adnan Menderes*, s. 433.

genişliğiyle anlaşıldıktan sonra söz konusu kanun teklifi yeniden hız kazandı ve geçen temmuz ayı sonunda yeni meclisin oldukça büyük bir oy çoğunluğuyla Atatürk'ü Koruma Kanunu kabul edildi. Bu değişik kanun ilk paragrafında Atatürk'ün anısını alenen kötülemek birden üç yıla kadar hapis cezası bu kötülemenin şekli Atatürk'ün heykelinin anıtının veya mezarının tahrip edilmesi, yok edilmesi veya kirletilmesi bu ceza 5 yıla kadar çıkartılabilir. Teşvik edenlere de aynı ceza verilir. Yukarıdaki ceza miktarı en fazla iki kat ağırlaştırıcı hususlar görüldüğü zaman mesela suç kolektif olarak basın aracılığıyla şiddet kullanırsa vs. en fazla iki katına çıkarılabilir.” Elçi Ivalo’ya göre; Atatürk’ü Koruma Kanunuyla ilgili yargılanan Ticanı mezhebi üyelerinden 235 kişi suçlanmıştı ve bu suçlamayla ilgili Cumhuriyet tarihinin en büyük davası görülecekti.²³⁴

Demokrat Parti döneminde Türkiye-Finlandiya ilişkileri gayet olumlu bir seyir izlemiştir. DP döneminde her iki ülke Elçiliklerini, Büyükelçilik seviyesine çıkarmıştır. Ayrıca Türk-Fin tarihinde her ne kadar gerçekleşmezse de ilk kez Fin tarafından bir davet teklifi yapılmaktaydı. Başbakan düzeyinde ilk ziyareti, 30 Temmuz 1975 tarihinde Helsinki’de gerçekleşen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Zirvesi için Başbakan Süleyman Demirel gerçekleştirmiştir.²³⁵ Cumhurbaşkanlığı düzeyinde ziyaretler için ise 1971 ve 1977 yılını beklemek gerekecektir.

2.5. 1960-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE-FİNLANDİYA İLİŞKİLERİ

27 Mayıs 1960 darbesiyle Menderes Hükümeti devrildi ve Türkiye’de savaş sonrası dönemin ilk askeri idaresi yönetime geldi. Bu olay gerek iç siyaset gerekse de dış siyasetin temel dinamiklerini değiştirdi. Çünkü darbe ve idamlar Türkiye’de istikrarsız bir siyasal ortamın oluşmasına neden oldu. 1960’daki darbeden 1965 yılına kadar olan dönem, Türk siyasetinde geçiş dönemi olarak adlandırmak mümkündür. 27 Mayıs 1965’te Süleyman Demirel başbakan olana kadar geçen bu süre içinde zayıf hükümetler ve askeri yönetim tarzı rejimler işbaşına geldi. 1960 darbesi Türkiye’de demokrasinin gelişimini tahrip ettiği gibi dış politikada da pasif kalmasına neden

²³⁴ Asko Ivalo, Grup:5, Bölüm:C24, Rapor Nu: 22, 6 Ağustos 1951, s.1-2.

²³⁵ BCA, 030/18/01/02/337/54/11.

olmuştur. Nitekim 1960 darbesi, 1971 ve 1980’de olduğu gibi sivil hükümete karşı başka askeri müdahalelerin yapılmasına kapı aralamıştır.²³⁶

SSCB’nin nükleer güce sahip olmasıyla başlayan ve 1962 Küba Krizi sonrası kendini hissettiren “detente”(yumuşama) blok içi çözümlere yol açtı. Bu bağlamda Türkiye’nin de 1965-80 döneminde çok yönlü dış politika takibi için uygun zemin hazırlamış oldu. 1962 Küba Krizinde Türkiye’deki Jüpiter füzelerinin pazarlık konusu olması, 1964 Johnson Mektubu, 1975-78 arası ABD’nin Türkiye’ye uyguladığı ambargo Türkiye’nin Batı ve ABD eksenli dış politikasını tekrar gözden geçirmesine neden oldu. Türkiye diğer sosyalist ülkelerle ve SSCB ile yakınlaşmaya başladı. Ayrıca coğrafi, kültürel, güvenlik ve ekonomik sebeplerden dolayı Türkiye, Ortadoğu ülkeleriyle de 1950’lerdeki soğuk ilişkilerini tamir etmeye çalıştı ve Filistin konusunda Arapları desteklemeye başladı. Kıbrıs konusu ve 1973 Petrol Krizi, Türkiye’yi Araplara yakınlaşmaya sevk etti. 1960-80 döneminde Kıbrıs sorunu Türk dış politikasının temel belirleyicisi oldu. Nitekim bu sorun 21. yüzyılda dahi devam etmektedir.²³⁷

1960-80 döneminde Türkiye’de önemli gelişmeler meydana geldiği gibi Türk-Fin ilişkilerinde de önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 1970’li yıllar, her iki ülke ilişkileri için en üst düzeyde temsil edilen ziyaretlerin gerçekleştiği yıllar olmuştur. T.C. Helsinki Büyükelçisi olan Abdullah Zeki Polar, Dışişleri Bakanlığı’nın isteğiyle 4 Mart 1961 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla emekliliğine karar verilmiştir.²³⁸ 6 Mayıs 1961 tarihinde Dışişleri Bakanlığı Dördüncü Daire Reisi Ziya Tepedelen, Büyükelçi payesiyle Helsinki Büyükelçiliğine Bakanlar Kurulu kararıyla kararlaştırılmıştır.²³⁹ Yine aynı yıl içinde Finlandiya Türklerinden olan Enver Samaletdin, 31 Mayıs 1961 tarihinde Helsinki Fahri Başkonsolosluğu’na tayin edilmiştir.²⁴⁰

1963 yılı Noel Bayramı için Başbakan İsmet İnönü, Finlandiya Ankara Büyükelçisi Aaro Pakaslahti’ye Noel hediyesi göndererek yeni yılını kutlamıştı. Bu hediyeye karşılık olarak ve Başbakan İnönü’nün yeni yılını kutlamak için Aaro

²³⁶ Cihat Göktepe, “İngiliz Kaynaklarına Göre Türkiye’deki 27 Mayıs Darbesi”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, XVII, 54-64.

²³⁷ İdris Bal, “Türk Dış Politikası (1960-1980)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, XVII, 107.

²³⁸ BCA, 030/18/01/159/11/14.

²³⁹ BCA, 030/18/01/160/24/11.

²⁴⁰ BCA, 030/18/01/160/28/20. Günümüzde Helsinki’deki Türk-Tatar mezarlığında yatan Enver Samaletdin’in ay yıldızlı mezar kitabesinde “T.C. Fahri Başkonsolosu Samaletdin” şeklinde yazı bulunmaktadır.

Pakaslahti de 24 Aralık 1962 tarihinde şu cevabı yazmıştır; “Bay Başkan, En içten dostluğunuzla bana göndermiş bulunduğunuz naçizane Noel hediyenizi aldığımı sizlere bildirmek isterim. Bu jestinize ve bütün güzel dileklerimizce teşekkür ederek, yeni yıl için size en dostane dileklerimi sunmaktan memnuniyet duyarım. En kalbi duygularıyla siz hazretlerine selamlarımı iletir, dostluğumu sunarım.”²⁴¹

Finlandiya Deniz Kuvvetlerine ait “Matti Kurki” adlı okul gemisi 21-25 Ağustos 1963 tarihleri arasında İstanbul Limanı’na girmesi için izin istenilmiştir. Bunun üzerine Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarının uygun görüşleri de alındıktan sonra Dışişleri Bakanlığı’nın 20 Haziran 1963 tarihli yazısı üzerine Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Matti Kurki adlı geminin İstanbul Limanı’na girmesine 28 Haziran 1963 tarihinde izin verilmiştir.²⁴²

21-28 Ağustos 1963 tarihleri arasında Finlandiya’nın başkenti Helsinki’de “Milletlerarası Kriminal Polis Teşkilatı (Interpol) 32.nci Genel Kurul Toplantısı”na Türkiye’yi temsilen Emniyet Genel Müdürü Ahmet Demir ve Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Ferit Kubat’ın delege olarak katılmaları için İçişleri Bakanlığı’nın yazısı üzerine Bakanlar Kurulunca 9 Ağustos 1963 tarihindeki kararnameyle kararlaştırılmıştır.²⁴³ Dışişleri Bakanlığı Üçüncü Derece memurlarından Genel Sekreter NATO İşleri Yardımcısı Osman Olcay, Büyükelçi unvanıyla 19 Ağustos 1964 tarihinde T.C. Helsinki Büyükelçiliği’ne atanmıştır.²⁴⁴

7 Aralık 1964 tarihinde Finlandiya Ankara Büyükelçiliği Finlandiya’nın bağımsızlık günü münasebetiyle bir resepsiyon vermiştir. Bu resepsiyona Başbakan İsmet İnönü ve Özel Kalem Müdürü Necdet Calp de katılmıştır. Bu resepsiyon sırasında İnönü’nün iki resmi çekilmiştir. Finlandiya Ankara Büyükelçisi Aaro Pakaslahti de 14 Aralık 1964 tarihinde bu resimleri Başbakan İnönü’ye verilmek üzere Özel Kalem Müdürü Necdet Calp’e göndermiştir. Büyükelçi Pakaslahti’nin mektubunu ve resepsiyon sırasında çekilen resimleri alan İnönü, 25 Aralık 1964 tarihinde Özel Kalem Müdürü Necdet Calp aracılığıyla memnuniyetini ve teşekkürlerini bildirmiştir.²⁴⁵

²⁴¹ BCA, 030/18/01/63/389/15.

²⁴² BCA, 030/18/01/171/36/6.

²⁴³ BCA, 030/18/01/171/40/19.

²⁴⁴ Helsinki Büyükelçiliği görevini yürüten Ziya Tepedelen de Adis Adaba Büyükelçiliği’ne atanmıştır. BCA, 030/18/01/179/48/14; BCA, 030/18/01/180/56/2.

²⁴⁵ BCA, 030/18/01/126/816/10.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, 1970 yılında T.C. Helsinki Büyükelçiliği²⁴⁶ vasıtasıyla Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen'in* 70.nci yaş gününü kutlamış ve hediye göndermiştir. Buna cevaben 21 Eylül 1970 tarihinde Kekkonen de teşekkür mektubu yazmıştır. Mektup şöyledir;

“Bay Başkan, 70. Yaş günümde Elçiniz aracılığıyla siz hazretlerinin kutlama mesajını aldığımı ve naçizane hediyelerinden derinden etkilendiğimden siz hazretlerine ve Türk halkına en içten dileklerimi ve ülkenizin birlik ve beraberliği için en derin arzularımı bildirmek isterim.”

*Urho Kekkonen.*²⁴⁷

19-28 Haziran 1972 tarihleri arasında Helsinki’de yapılacak “Hükümetler arası Avrupa’da Kültür Politikaları Konferansı”na Türkiye’yi temsilen ve delege olarak Devlet Bakanı İsmail Arar Başkanlığı’nda T.C. Helsinki Büyükelçisi Hamit Batu²⁴⁸, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı Prof. Bedrettin Tuncel, Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürlüğü Kültürel Planlama ve Koordinasyon Şubesi Müdürü Ömer Ersun’dan oluşan heyetin katılması ve heyet başkanın konferans nihai senediyle ve buna ilişkin diğer belgelerin imzalanması hususunda yetkili kılınmasına Bakanlar Kurulu kararıyla 15 Haziran 1972 tarihinde belirlenmiştir.²⁴⁹

Finlandiya’nın başkenti Helsinki uluslar arası konferanslar için oldukça önemli bir yerdi. Gerek Avrupa’yla gerekse de Sovyetlerle komşu olması Helsinki’nin önemini daha da artırmaktaydı. 22 Kasım 1972 tarihinde Helsinki’de başlayacak olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Çok Taraflı Hazırlık Görüşmeleri’ne Türkiye’yi temsilen Helsinki Büyükelçisi Hamit Batu başkanlığında, Dışişleri Bakanlığı Siyasi

²⁴⁶ Helsinki Büyükelçiliği’nin ihtiyacı için Paasikivi No:9’da bulunan ve mülkiyeti Dr. Poskimies’e ait bahçe içerisinde müstakil binanın satın alınması için 1.500.000 Fin Markka karşılığı 5.487.750 liraya pazarlıkla satın alınmasına Maliye Bakanlığının uygun görüşüyle alınmasına karar verilmiştir. BCA, 030/18/01/02/307/94/5. Günümüzde Helsinki Büyükelçiliğinin kullandığı bina 1992 yılında satın alındıktan sonra kapsamlı bir restorasyona tabi tutulmuştur. Helsinki’nin Eira semtinde bulunan Büyükelçilik, 20 kişilik kadrosuyla hizmet vermektedir. T.C. Helsinki Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2011, <http://helsinki.be.mfa.gov.tr/Mission.aspx>.

* Urho Kaleva Kekkonen; 3 Eylül 1900 tarihinde doğmuştur; “Akzambaklar Ülkesinin Sportmen Devlet Başkanı”, *Milliyet*, 7 Haziran 1971, s.11

²⁴⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K: 5/138, F:28/1.

²⁴⁸ Kabil Büyükelçisi olan Hamit Batu, 23 Ağustos 1971 tarihinde Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Helsinki Büyükelçiliğine naklen atanmıştır. BCA, 030/18/01/271/63/15.

²⁴⁹ BCA, 030/18/01/283/45/6, s.1-2.

İşler Genel Müdür Yardımcısı Ali Hikmet Alp, Bonn Büyükelçiliğinde Müsteşar Selçuk Korkut, Moskova Büyükelçiliğinden Müsteşar Hüseyin Çelem, Dışişleri Bakanlığı Milletlerarası Kuruluşlar Dairesinden Nüzhet Kandemir, Avrupa Ekonomik Topluluğu İşleri Dairesinden Suat Tuygan'dan oluşan bir heyetin katılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca NATO istişareleri icap ettirdikçe NATO Türkiye Daimi Delegatesinde Daimi Delege Yardımcısı Turgut Tülümen ile yine NATO Daimi Delegatesiğinden Müsteşar Ayhan Kamel'in de heyete katılmaları Dışişleri Bakanlığı'nın isteği üzerine Bakanlar Kurulu kararnamesiyle onaylanmıştır.²⁵⁰

3 Temmuz 1973 tarihinde Helsinki'de başlanması planlanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na Türkiye'yi temsilen ve delege olarak Dışişleri Bakanı Ümit Halûk Bayülken başkanlığında, Dışişleri Bakanlığından Ekonomik ve Sosyal İşler Genel Müdürü Büyükelçi Oğuz Gökmen, Yüksek Müşavir Büyükelçi Özdemir Benler, Siyaset Planlama ve Araştırma Genel Müdürü Büyükelçi Celal Akbay, Siyasi İşler Genel Müdürü Büyükelçi Semih Akbil, Haberler ve Sözcülük Dairesi Başkan Vekili Kaya Toperi, Özel Kalem Müdürü Tugay Özçeri, Genelkurmay Başkanlığından Genel Plan ve Prensipler Başkanlığı Savunma İnceleme Şube Müdürü Kurmay Albay Sedat İlhan ile Kısım Amiri Kurmay Binbaşı Onur Noyan, Kuzey Atlantik Konseyi nezdindeki Türkiye Daimi Delegatesiğinden Daimi Delege Büyükelçi Orhan Eralp, Büyükelçilik Müsteşarı Ayhan Kamel ve Helsinki Büyükelçiliğinden Hamit Batu*, Büyükelçilik Müsteşarı Ali Hikmet Alp, Ortaelçilik Müsteşarı Ergun Sav, Ortaelçilik Müsteşarı Onur Gökçe'den oluşan bir heyetle katılmaları ve konferansla ilgili belgeleri kabul ve imzaya heyet başkanının yetkili kılınması Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk imzasıyla 28 Haziran 1973 tarihinde Bakanlar Kurulu kararnamesiyle karar verilmiştir.²⁵¹

Finlandiya Hükümeti, Türkiye'yle bir Hava Ulaştırma Anlaşması için öneride bulunmuştur. Türkiye'yle Finlandiya arasında uçak seferlerine başlanmasının iki ülke

²⁵⁰ BCA, 030/18/01/02/290/86/10.

* BCA, 030/18/01/02/305/80/18 numaralı belgede T.C. Helsinki Büyükelçisi olan Hamit Batu 22 Eylül 1973 tarihinde merkeze alınmış ve Helsinki Büyükelçiliği'ne merkezden Büyükelçi Kâmrân Acet atanmıştır. Ancak T.C. Helsinki Büyükelçiliği sitesinde Kâmrân Acet'in ismi yazılmamış ve Aslantepe'nin makalesinde hem Kâmrân Acet yazılmamış ve Yalçın Kurtbay'ın atanma tarihini yanlışlıkla 1974 yılını yazmıştır. Hâlbuki Yalçın Kurtbay, 23.01.1976 tarihinde atanmıştır. Sevsen Aslantepe, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", s.776; T.C. Helsinki Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2011, <http://helsinki.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>; Resmi Gazete, Sayı:15494, 9 Şubat 1976, s.1-2. Tüm elçiler için Bkz. Ekler Kısmı.

²⁵¹ BCA, 030/18/01/02/301/53/6.

arasında iktisadi ve ticari ilişkilerin artmasına ve Finlandiya'dan Türkiye'ye yönelen turist sayısının artmasına katkıda bulunulacağı düşüncesiyle Dışişleri Bakanlığı, 1974 yılında Başbakanlığa bildirmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde Finlandiya'yla bir Hava Ulaştırma Anlaşması yapılmasına karar verilmiştir. Anlaşma için Finlandiya Hükümeti temsilcileriyle 9-13 Eylül 1974 tarihleri arasında Helsinki'de yapılacak görüşmelere Türkiye'yi temsilen Dışişleri Bakanlığı Milletlerarası Kuruluşlar Dairesi Başkan Vekili Yüksel Söylemez başkanlığında Ulaştırma Bakanlığı Hava Ulaştırması Genel Müdür Yardımcısı Asri Ay, Dışişleri Bakanlığı Milletlerarası Kuruluşlar Dairesi Sivil Havacılık Şubesi Müdürü İstemi Parman, Ulaştırma Bakanlığı Hava Nakliyat Uzmanı Sevinç Aybay'la Türk Hava Yolları Anlaşmalar Müdürü Ali Kubilay Özgör'den kurulu bir heyetin katılmasına 4 Eylül 1974 tarihinde karar verilmiştir.²⁵² 13 Eylül 1974 tarihinde Helsinki'de parafe edilen edilmiş olan Türkiye-Finlandiya Hava Ulaştırma Antlaşması'nın imzalanması için Dışişleri Bakanlığı Milletlerarası Kuruluşlar Dairesi Başkan Vekili Yüksel Söylemez'e 28 Kasım 1974 tarihinde yetki verilmiştir.²⁵³ Helsinki'den sonra görüşmelere Ankara'da devam edilmiştir. Böylece 25 Mart 1975 tarihinde görüşmeler bir anlaşmayla sonuçlanmıştır. Antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için TBMM'ye gönderilmiştir. Verilen gerekçe şöyledir; "İki ülkenin hava yolu işletmeleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi, direkt hava servislerinin işletilmesiyle iki ülke arasındaki seyahat süresinin kısaltılması, özellikle İstanbul'un Asya ve Avrupa'nın birleştiği bir noktada olması hasebiyle Ortadoğu bölgesi yolcuları için bir tercih sebebi sayılabilmesi ve nihayet Finlandiya'yla ekonomik ve teknik ilişkilerimizin geliştirilmesi bakımından faydalı olur."²⁵⁴ 25 Mart 1975 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 1 Mart 1977 tarihli ve 2071 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Türkiye-Finlandiya Hava Ulaştırma Antlaşması Bakanlar Kurulu kararnamesi ve Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk imzasıyla 16 Ağustos 1977 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.²⁵⁵

Avrupa Güvenlik İşbirliği Konferansı düşüncesi, Doğu ve Batı arasında Soğuk Savaş'ın tüm şiddetiyle devam ettiği yıllarda 1960'li yıllarda doğmuştur. Sonunda her iki taraf görüşmelerin başlamasını kabul edince, bir Avrupa Güvenlik İşbirliği

²⁵² BCA, 030/18/01/02/320/60/11, s.1-2.

²⁵³ BCA, 030/18/01/02/322/71/13, s.1-2.

²⁵⁴ TBMM Arşivi, Dosya Nu:2071, 23.6.1975, s.2.

²⁵⁵ Resmi Gazete, Sayı:16091, 21 Ekim 1977, s.3-10; TBMM Arşivi, Dosya Nu:2071, s.1.

Konferansı için önce yarı resmi görüşmeler yapılması gerekmişti. Bu yarı resmi hazırlık çalışmaları, Fin Hükümeti'nin çağrısı üzerine Arnavutluk dışındaki 33 Avrupa ülkesi, ABD ve Kanada'nın katılımlarıyla 22 Kasım 1972'de Helsinki'de başlamış, 8 Haziran 1973 tarihine kadar sürmüştür. Hazırlık çalışmalarında, kabul edilen örgütlenme kararları uyarınca, Konferansın ilk dönemi Dışişleri Bakanı düzeyinde Helsinki'de 3-7 Temmuz 1973'de yapılmış ve Avrupa Konferansının düzenlenmesi, gündemi, çalışma organlarının görev kapsamı, katılacak devletler, toplantı zamanı, yeri, yöntem kuralları ve parasal düzenlemeler saptanmıştır. 2. Dönemi ise Cenevre'de 18 Eylül 1973'den 21 Temmuz 1975'e dek iki yıl sürmüş, burada çetin görüşme ve tartışmalardan sonra "Sonuç Bağıt" (Final Act) kaleme alınmış, son aşama olan Helsinki'de devlet ve hükümet başkanları düzeyinde 30 Temmuz 1975'te başlanan Konferans'ta 35 devletin temsilcilerince ilkeler Bildirisi, İktisat, Bilim, Teknik, Kültür, Eğitim, Enformasyon ve İnsani İlişkiler alanlarında işbirliğini içeren belgelerle Avrupa güvenliğini yakından ilgilendiren askeri konularda alınan kararlar 1 Ağustos 1975'te imzalanmıştır.²⁵⁶

Türkiye'yi temsilen Başbakan Süleyman Demirel başkanlığında, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Dışişleri Genel Sekreteri Büyükelçi Şükrü Elekdağ, Dışişleri Bakanlığı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Daimi Temsilcisi Büyükelçi Özdemir Benler, Dışişleri Bakanlığı Milli Güvenlik İşleri Genel Müdürü Büyükelçi Ercüment Yavuzalp, Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Genel Müdürü Büyükelçi Semih Akbil, Dışişleri Bakanlığı Protokol Genel Müdürü Büyükelçi Yalçın Kurtbay, Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Genel Müdürü Büyükelçi Necdet Tezel, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Kemal Güçyaner, Dışişleri Bakanlığı Avrupa Güvenliği ve Silahsızlanma Dairesi Başkan Vekili Hüseyin Çelen, Dışişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Ömer Akbel, Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs-Yunanistan Dairesi Şube Müdürü Tugay Uluçevik, Mütercim Sekreter Semra Kızıltan'dan oluşan heyet Helsinki'ye gitmiştir. Türk-Fin ilişkilerinde de bir ilk yaşanmıştır. Çünkü ilk kez Türkiye'den Finlandiya'ya Başbakan düzeyinde bir ziyaret gerçekleşmiştir.²⁵⁷ Başbakan Süleyman Demirel, Helsinki ziyareti sırasında Finlandiya'daki Kazan Türklerini de ziyaret etmiştir. Kazan Türklerinden olan Enver Samaleddin, Başbakan Demirel ve Türk

²⁵⁶ AGİK, örgütlenmeye başlayınca, 1995'te K yerine T 'Teşkilatı' olarak değiştirilmiştir. İsmail Soysal, "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK-AGİT) Helsinki 1975", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara (15-17 Ekim 1997), s. 495-496; BCA, 030/18/01/02/337/54/11, s.3.

²⁵⁷ BCA, 030/18/01/02/337/54/11, s.1-2.

heyeti şerefine evinde bir ziyafet vermiştir. Demirel, bu ziyafetten ve konukseverlikten dolayı teşekkürlerini bildirmiştir. Ayrıca Demirel, Helsinki Camiini ziyaret ederek buradaki Kazan Türkleriyle Cuma namazını kılmıştır. Daha sonra Kazan Türkleriyle görüşen Demirel, Türkiye’den bir isteklerinin olup olmadığını sorduktan sonra camiden ayrılmıştır.²⁵⁸

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Sonuç Bağıtı hükümetler arasında daha çok moral nitelikte yükümlülük ortaya koyan politik bir denge olduğundan, parlamentoların onayına sunulmamış, imzalandığı gün yürürlüğe girmiştir. Bundan dolayı Bağıtın hükümlerine daha sonra yapılan İzleme Toplantılarında “Consensus” (itiraz olmayınca kabul) yöntemiyle alınan kararlara saygı hükümetlerin siyasal iradesine ve iyi niyetine bağlı kalmakta, bunlara saygısızlığın riski ancak dünya kamuoyunun tepkisiyle görülecektir. Helsinki Sonuç Bağıtı, Doğu ve Batı arasında ulaşılmış olan dengenin politik düzeyde istikrarlı biçimde sürdürülmesi koşullarını saptayan, nükleer dehşet dengesinin yarattığı havayı ortadan kaldırmak için siyasal yumuşamanın sürdürülmesine yararlı kuralları belirleyen bir belge niteliği taşımaktadır. Bu denge Sovyetler Birliği’nin üzerinde ısrarla durduğu, savaş sonrasında Avrupa’da var olan mevcut durumun politik yönden kabulü, buna karşılık Batılıların savunduğu Doğu-Batı ilişkilerinde yumuşamanın insancıl boyutunun geliştirilmesi zorunluluğu temellerine dayandırılmıştır. Sonuç olarak Batı, Demirperde’nin meşruiyetini kabul etmiş bunun karşılığında da Doğu, insan hakları konusunda bazı ödünler verecekti. Ancak Helsinki Bağıt’ında verilen ödünler Demirperde’de özellikle Doğu Avrupa’da yarıklar açtı.²⁵⁹

1980 yılında Türkiye’de gerçekleşen askeri darbe Finlandiya Ankara Büyükelçiliği raporlarına da yansımıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden 4 gün sonra Finlandiya Ankara Büyükelçisi Ulf-Erik Slotte, Türkiye’deki gelişmeler hakkında bilgi vermiştir. Slotte’ye göre kısa bir süre sonra sivil bir hükümet kurulacak ancak şimdilik Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Başkanı, Genelkurmay Başkanı olarak Kenan Evren’in olduğunu belirtmiş ve de Kenan Evren’in basın açıklamasına yer vererek kendi “menfaatlerini gözetmeyerek Atatürk ilkelerine sadık Türk milletinin sorunlarının çözümü için çalışacağını” sözlerini raporunda belirtmiştir. Slotte, darbeden sonra

²⁵⁸ “Başbakan Demirel Helsinki’de Kazan Türkleriyle Beraber Cuma Namazı Kıldı”, *Kazan*, Yıl: V, Sayı:16, 1975, s.58.

²⁵⁹ Soysal, “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK-AGİT) Helsinki 1975”, s.496; Hasan Cemal, “AGİT Zirvesi ya da İnsan Haklarına Saygı”, *Milliyet*, 18.11.1999, s.21.

Türkiye'nin durumunu şöyle özetlemiştir; “şuanda Milli Güvenlik Kurulu'nda bulunan Genarallerin kanun koyma gücü bulunmaktadır. Askeri hükümet, önceki parlamento üyelerinin tutuklanmış olduğunu doğrulamıştır. Ecevit'in başında bulunduğu CHP'den 50 kişi, Demirel'in başında bulunduğu sağcı Adalet Partisi'nden 7 kişi, aşırı sağcı Milli Hareket Partisi'nden 11 kişi, MSP'den 5 kişi, 1 kişi milli Birlik Kurulu senatörü ve 1 kişi de bağımsız milletvekili tutuklanmıştır.” Bu kişilerin tutuklanma gerekçesini Slotte, hükümet bildirisinden “bu parlamento üyeleri kamu düzeni ve devlet ahlakı değerlerine karşı suç işlemişlerdir” gerekçesini raporunda belirtmiştir. Türkiye'deki asayişe de dikkat çeken Slotte, bütün ülkede durum geçen haftaya göre gayet sakindir ve basından alınan bilgiye göre sadece bir polis sol teröristler tarafından silahla vurularak öldürülmüştür ifadelerine yer vermiştir.²⁶⁰

2.5.1. Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen'in Haziran 1971'de Türkiye Ziyareti

Türkiye-Finlandiya ilişkileri gerek mesafenin uzaklığı gerekse Finlandiya'nın geç bir tarihte bağımsızlığını kazanmış olması ilişkilerin gecikmesine neden olmuştur. Finlandiya 6 Aralık 1917'de bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye-Finlandiya ilişkileri de yeni bir sürece girmiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay²⁶¹ ve eşinin davetlisi olarak Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen²⁶² 7-12 Haziran 1971 tarihleri arasında resmi davetli olarak Türkiye'ye gelmiştir.²⁶³

²⁶⁰ Ulkoasiainministeriö, Ulf-Erik Slotte, Türkiye'de Askeri Darbe, 19.9.1980, Ankara.

²⁶¹ Cevdet Sunay, 1899 yılında Trabzon'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Erzurum, Kerkük ve Edirne'de tamamladıktan sonra Kuleli Askeri Lisesi'ne girmiştir. I. Dünya Savaşı nedeniyle topçu zabiti adayı olarak göreve başlamıştır. 1918'de İngilizlere esir düşmüştür. Türkiye'ye döndükten sonra Ulusal Kurtuluş Savaşına katılarak Maraş ve Antep'te Fransızlara karşı çarpışmıştır. 1949'da Tuğgeneralliğe, 1950'de Genelkurmay Harekât Başkanlığı'na atanmıştır. 14 Mart 1966'da Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Senatörü olarak seçilmiştir. 28 Mart 1966 günü yapılan seçimde kullanılan 532 oydan 461'ini alan Sunay, Türkiye'nin 5. Cumhurbaşkanı olmuştur. 28 Mart 1973'te Cumhurbaşkanlık görevi sona ermiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar senatör olarak görev yapmıştır. 22 Mayıs 1982'de İstanbul'da yaşamını yitirmiştir. *T.C. Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005*, Cumhurbaşkanlığı Yay., Ankara 2005, s.201.

²⁶² Urho Kekkonen, 1900 yılında Finlandiya'da yoksul bir çiftçi ailenin çocuğu olarak dünya gelmiştir. 1919 yılından sonra hukuk tahsili için çeşitli işlerde çalıştı. 1936 yılında hukuk doktoru oldu. Yine aynı yılda siyasi hayata atıldı. Merkez Partisi'nden parlamentoya giren Kekkonen Adalet Bakanlığına getirildi. 1937 yılında İçişleri Bakanı oldu. İkinci Dünya Savaşından sonra tekrar Adalet Bakanlığına getirildi. 1950-1956 yılları arasında birkaç kez Başbakanlık yapmıştır. Cumhurbaşkanlığına ilk kez 1956'da seçilmiştir. 1956'dan 1982 yılına kadar Cumhurbaşkanlık yapmıştır. Türkiye ziyareti sırasında adına pul çıkarılan Kekkonen bu görevde tam 25 yıl kaldı. Finlandiya'nın tarafsız bir ülke olarak hem Doğu hem Batı'da saygı görmesini sağladı. İskandinavya onun çabalarıyla nükleer silahlardan

Finlandiya Cumhurbaşkanı Sekreteri Versan ve Finlandiya Ankara Büyükelçisi Ake Frey, Cumhurbaşkanı Kekkonen için Nisan 1971'de hazırladıkları programın taslağı şöyleydi;

Varış; Cumhurbaşkanı Kekkonen'in Ankara'ya varış saati yemek saatine denk geldiği için 13.45'ten 14.45'e alınacak.

Çıkış; ziyaret İstanbul'da 12.6.1971'de bitecek ve şimdilik çıkış saati 14.00 olarak belirlendi.

Konaklama; Cumhurbaşkanı Ankara'daki konutu Dışişleri Bakanlığı'nın temsil dairesi (4 odalı) olacak aynı binaya Cumhurbaşkanı'nın isteğine göre yaveri, hekimi, sekreteri, oda hizmetçisi vs. konaklayabilirler. Dışişleri Bakanı ve diğer heyet otele yerleştirilecek. Daktilo işleri ve hediyeler için özel bir oda hazırlanacak.

Program; Cumhurbaşkanı İstanbul'u görmek istediği için buna bir fırsat yaratılacak. İstanbul'da bir balıkçılık gezisi düşünülmektedir. Ziyaretin ilk günü Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay akşam yemeği verecek. Cumhurbaşkanı Kekkonen, Ankara'da iki gün kalacak. 8 Haziran Salı günü Cumhurbaşkanı Sunay şerefine akşam yemeği verilecek. İkinci ziyaret günü Başbakan mecliste öğle yemeği verecek.

Diaspora; Ankara'da Fin diasporası yok gibi bir şeydir. Türkiye'de yaşayan Finlerle İstanbul'da Cumhurbaşkanı Kekkonen uygun bir zamanda görüşebilecek.

Madalyalar; tam olarak madalyaların kimlere verileceğine dair karar verilememiştir.

Hediyeler; Cumhurbaşkanı Kekkonen'e gümüş, halı ve diğer Türk el işi gibi hediyeler verilecek. Türk tarafına ise Fin cam eşyaları ve Cumhurbaşkanı'nın değişik boyalardaki fotoğrafları verilecek.

Törenler; daha sonra kararlaştırılacaktır.

arındırıldı. Dünya barışına en önemli hizmeti ise 1975'te Helsinki'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nı toplamak oldu. Kekkonen 1982'de sağlık nedenleriyle, kendi isteğiyle devlet başkanlığından ayrıldı, 1986'da da hayata veda etti. Finlandiya Cumhurbaşkanlığı, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2011, <http://www.tpk.fi/public/default.aspx?nodeid=41447&contentlan=2&culture=en-US>; "Akzambaklar Ülkesinin Sportmen Devlet Başkanı", *Milliyet*, 7 Haziran 1971, s.11; Erdal Şafak, "AB'nin Komiseri," *Sabah*, 2 Ekim 2005.

²⁶³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K: 5/323, F: 9891/331.

Konuşmalar; Cumhurbaşkanı Sunay verdiği yemekte bir konuşma yapacak. Kekkonen de buna cevaben bir konuşma yapacak.

Tercümanlar; Finlandiya'dan Türkçe bilen bir tercüman bulmak zordur olmazsa İngilizce bilen bir tercüman bulunacak. Cumhurbaşkanı Sunay'ın yabancı dil bilmediğini kaydedelim.

Giyim; gezi sırasında koyu renkli bir elbise giyilecek. Diplomatlarla tanışılırken de aynı kıyafet giyilecek. İstanbul ve İzmir'de muhtemelen smokin giyilecek.

Enformasyon; Cumhurbaşkanı Kekkonen'in gideceği yerler hakkında bilgi toplanacak. Kekkonen'in görüşeceği kişilerin CV'leri hazırlanacak.

Cumhurbaşkanı için; Cumhurbaşkanı Kekkonen'e bir general ve bir büyükelçi eşlik edecek.

Basın; toplam 6 veya 8 gazeteci ve fotoğrafçı Dışişleri Bakanlığı'nın basın bölümünün konukları olarak ziyareti izleyecekler.

Hazırlanan bu taslak program, Mayıs ayında tam şekillenmiş olarak hazır hale getirileceğine karar verilmiştir. Finlandiya Ankara Büyükelçiliği Sekreteri Johannes Backström 6 Nisan 1971 tarihinde bu taslağı Finlandiya Dışişleri Bakanlığı'na göndermiştir.²⁶⁴

Cumhurbaşkanı Kekkonen ile birlikte Finlandiya Dışişleri Bakanı Väinö Leskinen'in de olduğu 14 kişilik heyet Türkiye'ye gelmiştir. Kekkonen'in Türkiye'ye geliyor olması Türk basınında da geniş yer bulmuştur. Çünkü İskandinavya ülkelerinden ilk kez Cumhurbaşkanı seviyesinde bir ziyaret gerçekleşmekteydi.²⁶⁵

Finlandiya Cumhurbaşkanı ve Finlandiya Dışişleri Bakanı Leskinen başkanlığında 14 kişilik bir heyet 7 Haziran 1971 tarihinde Ankara Esenboğa Havaalanına inmişlerdir. Kekkonen ve heyeti, Cumhurbaşkanı Sunay ve eşi, Meclis ve Senato Başkanları, Başbakan, Bakanlar ve protokole dâhil kişiler tarafından karşılanmıştır. Kekkonen bu ziyaret münasebetiyle yaptığı konuşmada “bu anın

²⁶⁴ Ulkoasiainministeriö, Grup: 5, Bölüm: C24, Rapor Nu: 204/77, 6 Nisan 1971, s.1-3.

²⁶⁵ “Finlandiya Cumhurbaşkanı Bugün Geliyor”, *Tercüman*, 7 Haziran 1971; “Finlandiya Devlet Başkanı Dün Ankara'ya Geldi”, *Sabah*, 8 Haziran 1971; “Akzambaklar Ülkesinin Sportmen Devlet Başkanı”, *Milliyet*, 7 Haziran 1971; “Finlandiya Cumhurbaşkanı Ankara'ya Geldi”, *Hürriyet*, 8 Haziran 1971; “Kekkonen Ankara'ya Geliyor”, *Dünya*, 7 Haziran 1971; “Fin Cumhurbaşkanı Yarın Geliyor”, *Cumhuriyet*, 6 Haziran 1971; “Finlandiya C. Başkanı Kekkonen Geldi”, *Akşam*, 8 Haziran 1971.

gerçekleşmesini sabırsızlıkla bekliyordum”, ifadesini kullanmıştır.²⁶⁶ 7 Haziran’da Kekkonen, Milli Savunma Bakanı Ferit Melen ve beraberindeki heyet saat 15.55’te Anıtkabir’i ziyaret ederek saygı duruşunda bulunmuş ve çelenk bırakmıştır. Aynı gün Cumhurbaşkanı Sunay ve Cumhurbaşkanı Kekkonen Çankaya Köşkü’nde bir araya gelmişlerdir. Kıbrıs, Ortadoğu ve iki ülke arasındaki konular görüşülmüştür.²⁶⁷ Kekkonen şerefine Çankaya Köşkü’nde verilen akşam yemeğinde Cumhurbaşkanı Sunay şöyle bir konuşma yapmıştır;

“Sayın Cumhurbaşkanı, sizi aramızda görmekle bahtıyarız. Türkiye’de bulunuşunuzu tarihi bir olay olarak telakki etmekteyiz. Zira bu ziyaretinizle bizlere birçok özel vasıflarını ilgi ve takdirle karşıladığımız Finlandiya’nın seçkin Devlet Başkanını ülkemizde ilk defa ağırlamak şerefini vermektesiniz. Zatıâliniz ve değerli yardımcılarınız ülkemizde sadece Türk Hükümeti’nin değil aynı zamanda bütün Türk Milletinin saygı değer konukları olarak bulunmaktasınız. Türkiye’deki ziyaretleriniz süresince başkentimizde olsun sizi ağırlamak şerefine nail olacak diğer iki büyük şehrimizde olsun gerek üstün meziyetlerinizin gerek temsil ettiğiniz asil Fin Milleti’nin haklı olarak celp ettiği derin saygının ve samimi sevginin açık belirtilerini göreceğinizden emin bulunmaktayım. Karşılaştığınız herkesin kendinizi en samimi bir hava içinde bulmanız ve seyahatinizin başlangıcından bitimine kadar en iyi intibaları almanız için ellerinden geleni yapmayı zevkli bir görev sayacağından şüphe etmemekteyim.

Irki ve kültürel yakınlığımıza dayanan bu kanaati ifade ederken; resmi ilişkilerimizi başlatmış ve milletlerimize benimseterek değerlendirmiş olan iki büyük kurtarıcı devlet adamının, yani Mareşal Atatürk ile Mareşal Mannerheim’in aziz hatıralarını hürmetle anmak isterim. Ziyaretinizin halen mükemmel olan Türk-Fin ilişkilerinde çok önemli bir merhale teşkil edeceğine ve bu ilişkilerin daha da ileri bir seviyeye yükselmesine katkıda bulunacağına inanmaktayız. Yüksek kişiliğinizin bu ziyarete ayrı bir mahiyet vereceği, daha derin daha zengin ve daha mutlu bir anlam kazandıracığı muhakkaktır. Size refakat eden Dışişleri Bakanı Ekselans Leskinen’in başında bulunduğu çok seçkin heyet, muhtelif seviyelerde temaslarda bulunmanızı

²⁶⁶ “Finlandiya Cumhurbaşkanı Ankara’ya Geldi”, *Tercüman*, 8 Haziran 1971, s.1.

²⁶⁷ “Fin Cumhurbaşkanı Kekkonen Dün Geldi”, *Dünya*, 8 Haziran 1971; “Finlandiya Cumhurbaşkanı Kekkonen Geldi”, *Cumhuriyet*, 8 Haziran 1971.

sağlayacak ve bu temasların verimli olması hususunda bizimle işbirliği yapacaktır. Kuvvetle inanıyoruz ki, bu ziyaretiniz vesilesiyle yapılacak temaslar ve görüşmeler başarıya ulaşacaktır. Bu konuda bizlere düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmekten geri kalmayacağımızı ifade etmek isterim. Sayın cumhurbaşkanı, Türkiye ve Finlandiya arasındaki ilişkilerin geçmişte olduğu gibi bugün de hiçbir ihtilafla gölgelenmemiş olmasından duyduğumuz memnuniyet büyüktür. Diğer taraftan ilişkilerimizin mümkün olan bütün istikametlerde gelişmeler kaydetmeye müsait bulunduğunu müşahade eylemek de aynı ölçüde sevinç verici olmaktadır. Memleketlerimizin özellikle; ekonomi, ticaret, kültür ve turizm alanlarındaki işbirliğinde büyük adımlar atamaları için pek çok sebep ve imkân mevcuttur. Türkiye ve Finlandiya'nın coğrafi durumları, aralarındaki büyük mesafeye rağmen birinin Avrupa'nın en güney ve diğerinin en kuzey kısımlarında bulunmalarından dolayı bir benzerlik arz etmektedir. Bu durum her ikisinin de çözüme ulaştırmaları gereken birçok meseleye benzerlik olmazsa bile hiç değilse önemli bir paralellik getirmektedir. Memleketlerimizin barış ve bütün devletlerle milletlerarası hukuk ilkelerine ve özellikle anlaşmalardan doğan haklarla meşru menfaatlere karşılıklı saygıya dayanan iyi ilişkiler aramak yolundaki ortak niyetleri kadar özgürlük ve demokrasiye olan bağlılıkları da ilişkilerimize hâkim olan anlayış ve saygı havasının kaynakları olmaktadır. Finlandiya'nın Avrupa güvenliği konusunda yaptığı çeşitli teşebbüsleri dikkatle izlemekteyiz. Bu ülkenin barış davasına katkısının bir örneği olarak, stratejik silahların sınırlandırılması görüşmeleri dolayısıyla gösterdiği konukseverliği zikredebiliriz. Ortadoğu'ya gelince bu hassas bölgedeki anlaşmazlığın bir an önce Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararına uygun adil bir çözüme kavuşması gerektiği kanısındayız. Dış ilişkilerden söz ederken Finlandiya'nın Kıbrıs Barış Gücü'ne katkısından dolayı duyduğumuz takdir hislerini de belirtmek isterim. Milli davamızı teşkil eden Kıbrıs meselesinin mümkün olan en kısa zamanda ilgili bütün tarafların milletlerarası anlaşmalara dayanan meşru hak ve menfaatlerini koruyacak bir çözüme ulaştırılması gerektiğine kuvvetle inanmaktayız. Sayın Cumhurbaşkanı, size bir kere daha Türkiye'ye hoş geldiniz diyerek sözlerimi bitirirken kadehimi şerefine ve dost Fin milletinin mutluluk ve refahına kaldırıyorum.”²⁶⁸

9 Haziran günü Ankara Belediye Başkanı Ekrem Barlas tarafından Ankara'nın anahtarı ve hemşehrilik beratı Finlandiya Cumhurbaşkanı Kekkonen'e verilmiş ve

²⁶⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:5/323, F: 9891/331, s.1-3.

Kekkonen Ankara'nın fahri hemşehrısı olmuştur. Belediye Başkanı anahtar ve berat töreninde yaptığı konuşmada; "Ankara Belediyesi adına size hoş geldiniz der, ekselansları ve beraberindeki güzide heyeti saygıyla selamlarız. Başkentimize teşrifinizin şehrimizde nasıl bir memnuniyet yarattığını bizzat müşahade buyurmuşsunuzdur. Ankara'daki kısa ikametinizin sizde iyi hatıralar bırakacak şekilde huzur içinde geçmesini temenni ederiz. Sayın Başkan, Anahtar dostluğun, hemşehrılık iyi münasebetlerin sembolüdür. Bu hislerle ekselanslarına Ankara halkı adına, bu kıymetli ziyaretinizin bir hatırası olmak üzere saklamak lütfünde bulunacağınız Ankara şehrinin anahtarını ve hemşehrılık beratını takdim etmekle şeref duyarım."²⁶⁹

10 Haziran'da İzmir'den İstanbul'a dönen Kekkonen 11 Haziran'da Dışişleri Bakanı Leskinen'le birlikte Boğaz'da Et ve Balık Kurumu'nun Arar adlı teknesiyle balık avına çıkmıştır. Arar'dan küçük bir sandala geçen Kekkonen, yaklaşık 4 saatlik balık avından sonra öğlen yemeğine geçmiştir. Öğle yemeğini Abdullah Efendi Lokantasında yiyen Kekkonen ve beraberindeki heyet tutukları balıklarla da mönüyü zenginleştirmişlerdir.²⁷⁰

Kekkonen ziyaretinin son gününde 12 Haziran'da Kapalı Çarşı'yı ve Yerebatan Sarnıcını gezmiştir. Kekkonen, Kapalı Çarşı'da iki bilezik ve "Maşallah" yazılı bir kolye satın almıştır. Bu arada gazetecilerle de sohbet eden Kekkonen "hepsi çok güzel, her şey çok güzel ama ne yazık ki hepsi de kadınlar için" ifadesini kullanmıştır. Cumhurbaşkanı, Kapalı Çarşı'da çay içtikten sonra Yerebatan Sarnıcını gezmiştir.²⁷¹ Kapalı Çarşı gezisi sırasında halk Kekkonen'e sevgi gösterisinde bulunmuş konuk Cumhurbaşkanı da el sallayarak cevap vermiştir. Kekkonen'in ziyareti Ankara-İzmir ve İstanbul olmuş ve konuk cumhurbaşkanı 12 Haziran saat 17.30'da Türkiye'den ayrılarak ülkesine dönmüştür.²⁷²

Kekkonen, ülkesine dönmeden önce Sunay'la yaptıkları görüşmede Avrupa güvenliği ve işbirliği konuları ve çeşitli uluslararası konuları ele almışlardır. Kekkonen,

²⁶⁹ "Kekkonen Ankara'nın Fahri Hemşehrısı Oldu", *Sabah*, 9 Haziran 1971; "Kekkonen'e Ankara'nın Anahtarı Verildi", *Dünya*, 9 Haziran 1971.

²⁷⁰ "Kekkonen Dün Sabah İstavrit Avladı", *Milliyet*, 12 Haziran 1971.

²⁷¹ Zerrin Alnar, "Kekkonen Kapalı Çarşı'dan İki Bilezik, Bir Kolye Aldı" *Milliyet*, 13 Haziran 1971, s.1.

²⁷² "Fin Devlet Başkanı Türkiye'den Ayrıldı", *Sabah*, 13 Haziran 1971; "Kekkonen Alış-Veriş Yapıtı ve Helsinki'ye Döndü", *Cumhuriyet*, 13 Haziran 1971; *Akşam*, 10 Haziran 1971.

Sunay'ı da ülkesine davet etmiş bu davet Sunay tarafından kabul edilmiştir. Ancak Sunay, bu daveti gerçekleştirememiştir.²⁷³

Finlandiya Cumhurbaşkanı Kekkonen Türkiye'yi ziyaret ettiği zaman Türkiye oldukça zor günler geçirmekteydi. Gazetelerin birinci sayfalarında anarşist olaylar, sıkıyönetim, tutuklanmalar, ekonomik zorluklar gibi konular işlenmekteydi. Ayrıca Kekkonen'in geldiği üç ilde de (Ankara-İzmir-İstanbul) sıkıyönetim vardı. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Konuk Cumhurbaşkanı, gayet iyi bir şekilde ağırlanmış ve ülkesine mutlu bir şekilde dönmüştür. Nitekim bunu Finlandiya Ankara Büyükelçiliği raporlarında da görmekteyiz. 17 Ocak 1972 tarihinde Finlandiya Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen raporda; "1971 yılı Finlandiya ve Türkiye tarihinde çok özel bir yıldır. Bir Kuzey (İskandinav) ülkesinden bir devlet adamının Türkiye'yi ziyaret etmesi bundan 250 yıl önce olmuştu. O zaman XII. Şarl Türkiye'ye gelmişti ancak o da davetli olarak gelmemiştir. Cumhurbaşkanının Türkiye ziyareti, Türkiye'deki iç siyasi havanın çok gergin olduğu bir sırada olmuştu. Yeni hükümet iki ay önce ordunun isteğiyle kurulmuştu. Fakat şiddet olayları devam ediyordu. İsrail Başkonsolosunun öldürülmesiyle şiddet zirveye tırmanmıştı. Bu şartlarda ziyarete çok büyük bir değer ve dikkat atf edildi. Cumhurbaşkanı gittiği her yerde gerek resmi görevliler ve gerekse halk kitleleri tarafından çok sıcak karşılandı. Türkiye'nin daha önce de Finlandiya'ya karşı olan olumlu tutumu ziyaretten sonra daha da güçlenmiştir." Gerçekten de Konuk Cumhurbaşkanı gayet olumlu izlenimlerle Türkiye'den ayrılmıştır. Kekkonen Türkiye'yi tanımlarken "tek kelimeyle cennet" ifadesini kullanmıştır.²⁷⁴

İskandinavya ülkelerinden ilk kez bir Cumhurbaşkanının Türkiye'ye ziyareti Türk-Fin ilişkileri için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Çünkü bu ziyarete iade için altı yıl sonra 1977 yılını beklemek gerekecektir. Kekkonen'in Türkiye ziyaretiyle çeşitli ekonomik anlaşmalar yapılmış bundan sonraki ilişkiler için kapı aralanmıştır. Kısacası bu ziyaretle günümüzdeki Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesi için önemli bir adım atılmıştır.

²⁷³ "Kekkonen Kapalı Çarşı'yı Gezdi", *Akşam*, 13 Haziran 1971.

²⁷⁴ Åke Frey, Grup:5, Bölüm:C24, Rapor Nu: R-33/14, 17.1.1972, s.1-2; "Kekkonen'in Türkiye'yi Tarifi Tek Kelimeyle: Cennet", *Tercüman*, 12 Haziran 1971; *Sabah*, 8 Haziran 1971.

2.5.2. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Aralık 1975'te Finlandiya Ziyareti

Bülent Ecevit'in, 18 Eylül 1974 tarihinde başlaması planlanan İskandinavya gezisi, (Norveç, İsveç, Danimarka ve Finlandiya) CHP ile koalisyon ortağı olan MSP'li bakanların İskandinavya gezisi için Bakanlar Kurulu kararnamesini imzalamamaları nedeniyle iptal edilmiştir. Planlanan ziyarete göre Başbakan Bülent Ecevit, Norveç, İsveç, Danimarka ve Finlandiya'yı ziyaret ederek çeşitli temaslarda bulunacaktı. Ancak Bülent Ecevit'in yurt dışına gitmeden önce kendi yerine vekâlet edecek kişinin Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan değil de Devlet Bakanı Orhan Ferruh Eyüpoğlu'na vekâlet vereceği açıklanınca MSP lideri Erbakan; "Bu hareket siyasi teamüllere, hükümet kuruluşuna, koalisyon protokolüne, hükümet etme anlayışına aykırıdır ve hissidir. Ancak bugünkü şartlar altında Sayın Ecevit'in bu seyahatini zamansız buluyoruz. Mevcut şartlar muvacehesinde bu seyahati bugünlerde yapmaması rica edildiğinde kendisi ricamızı dikkate almamak arzusunu göstermiştir. Bu durum karşısında Anayasanın 105.inci maddesinin bize yüklediği sorumluluğun idraki içinde Başbakan Yardımcısı ve MSP'li Bakanlar olarak Sayın Ecevit'in uzun süreli seyahati hükümetimizi temsilen yapmalarına izin veren kararnameyi imzalamaya imkân bulamıyoruz. Sayın Ecevit'in oturup aykırılıkları halletmesi lazımdı. Gezi şimdi yersizdir" diyerek geziye karşı olduklarını ifade etmiştir.²⁷⁵

Erbakan ve MSP'li Bakanların gezi kararnamesini imzalamayacaklarını İzmir'de öğrenen Başbakan Bülent Ecevit, "Ben bu geziye gözüm arkada kalmadan çıkıyorum. Çünkü devletimize güveniyorum. Milletimize güveniyorum. Ordumuza güveniyorum. Bu gezi hükümet adına değil, hükümet başkanı olarak değil, Türk milleti adına, Türk milletin demokraseye bağılı milletlere barışçı, sevgilerini götürmek üzere gidiyorum" sözleriyle geziyi yapacağını ifade etmiştir.²⁷⁶ 16 Eylül'de tekrar açıklama yapan Başbakan Ecevit, "Yunanlıların gerçekleşmesini istemediği İskandinavya gezisine, MSP'li bakanlar da katılacaktı. Erbakan da bu geziyi sakıncalı bulmuyordu. Hatta 13 Eylül'deki ikili konuşmamızda da bir şey söylememişti. Başbakanlığa, Eyüpoğlu'nun

²⁷⁵ "Erbakan İskandinavya Gezisini Zamansız Buldu, MSP'li Bakanlar Gezi Kararını İmzalamıyor", *Milliyet*, 15 Eylül 1974, s.1-11; "MSP Ecevit'in Gezisine Ait Kararnameyi İmzalamıyor", *Dünya*, 15 Eylül 1974, s. 1-7.

²⁷⁶ "Ecevit: Türk Milleti Temsilen Gidiyorum", *Dünya*, 15 Eylül 1974, s. 1-7; "Ecevit: Geziye Türk Milleti Adına Çıkıyorum", *Milliyet*, 15 Eylül 1974, s.1-10.

vekâlet edeceğini öğrenince geziyi sakıncalı buldu. Böylece Yunanlıların engellemek için ellerinden geleni yaptığı bir geziyi kararname imzalamamakla yaptırması ancak hissi olarak nitelenir” açıklamasını yapan Bülent Ecevit, Başbakanlıktan istifa etmeye karar verdiğini söylemiştir. Böylece 18 Eylül’de başlanması planlanan İskandinavya ülkeleri gezisi iptal edilmiştir. MSP’lilerin, Ecevit’in hükümet adına İskandinav ülkelerine gitmesine ilişkin kararnameyi imzalamayacaklarını açıklamaları üzerine, İskandinav ülkelerinin Büyükelçileri, T.C. Dışişleri Bakanlığı’na başvurarak “Hiçbir sıfatı olmasa da büyük bir devlet adamı olarak Ecevit’in ülkelerini ziyaret etmesinden büyük memnunluk” duyacaklarını belirtmişler ve davetlerinde ısrar etmişlerdir. Fakat Ecevit, hem hükümet adına gidemeyeceği için hem de erken seçim olasılığı arttığı için geziden vazgeçmiştir. Bu karar 16 Eylül’de İskandinav ülkeleri Büyükelçilerine bildirilmiş ve özür dilenmiştir. Ecevit, erken seçim yapılır ve Başbakanlığa tekrar gelirse ilk fırsatta bu dört ülkeyi ziyaret edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca Bülent Ecevit ve Rahşan Ecevit çiftleri, Hariciye Köşkü’nde İskandinav ülkeleri elçileri ve eşlerine bir çay partisi vererek gezinin iptal edilmesinden dolayı üzüntülerini beyan etmişlerdir.²⁷⁷ 16 Eylül 1974 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit, Başbakanlıktan istifa edeceğini açıklamış ve erken seçime gitmek istediğini belirtmiştir. Ecevit istifa etmesine rağmen 20 Eylül’de Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümeti kurma görevini tekrar Ecevit’e vermiştir.²⁷⁸ Ancak 1975 yılında yapılan genel seçimlerden sonra Ecevit, başbakan seçilememiştir. Bunun üzerine Ecevit, CHP Genel Başkanı olarak 6-22 Aralık 1975 tarihlerini kapsayacak İskandinavya gezisine çıkmıştır. Ecevit, İsveç, Danimarka ve Norveç gezisinden sonra son durak olarak Finlandiya’ya geçmiştir. Norveç’in başkenti Oslo’dan Helsinki’ye geçen Ecevit, Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen’le görüşmüştür. 1975 yılında Helsinki Zirvesi’ne ev sahipliği yaparak ününü duyuran Kekkonen, ülkesini ziyaret eden parti başkanlarını genellikle makamında kabul etmemesine rağmen CHP Genel Başkanı Ecevit’i Tamminiemi adı verilen Cumhurbaşkanlığı konutunda kabul etmiştir. Ecevit’ten başka Prof. Haluk Ülman ve Orhan Koloğlu da hazır bulunmuştur. Ecevit ve Kekkonen basın mensuplarının görüntü almasını bekledikten sonra baş başa yapacakları görüşmelere geçmişlerdir. Kekkonen-Ecevit görüşmesi

²⁷⁷ İsveç Başkanı Palme; “Ecevit’le ilk temasımız bende daha derin görüşmeler yapmak ihtiyacını uyandırmıştı, içten dileğim gezinin yakın bir gelecekte gerçekleşmesidir” ifadesini kullanmıştır. “Ecevit İskandinav Gezisinden Vazgeçti”, *Milliyet*, 17.9.1974, s.1.

²⁷⁸ “Başbakanlık Yine Ecevit’e Verildi”, *Milliyet*, 21 Eylül 1974, s.1.

yaklaşık bir saat sürmüş ve yapılan görüşme sırasında Finlandiya Sosyal Demokrat Hareketiyle CHP arasında yakın ilişkilerin ve işbirliğinin kurulması ve çeşitli uluslar arası konular ele alınmıştır.²⁷⁹

CHP Genel Başkanı Ecevit ve Rahşan Ecevit İskandinavya gezisinin son durağı olarak Helsinki’de 18 Aralık’ta Finlandiya Başbakanı Martti Miettunen’le görüşmüş ve daha sonra da Sosyal Demokrat Parti Genel Başkanı, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olan Kalevi Sorsa’yla görüşmüştür. Sosyal Demokrat Parti binasının salonunda saat 14.00’te basın toplantısı düzenleyerek Fin gazetecilerinin sorularını cevaplandırmıştır. Ecevit öğleyin de Finlandiya’nın ekonomik ilişkilerini düzenleyen Metex örgütünün davetlisi olarak öğle yemeği yemiştir. Ecevit, Finlandiya Ticaret Bakanı Lehto’yla da görüşmüştür. Ayrıca Sosyal Demokrat Parti Genel Başkanı Kalevi Sorsa, 18 Aralık akşamı Ecevit’in onuruna bir akşam yemeği vermiştir.²⁸⁰

Ecevit, Finlandiya gezisi sırasında 17 Aralık’ta Finlandiya’da yaşayan Kazan Türklerini de ziyaret etmiştir. Ecevit, Helsinki’de Finlandiya Türklerinin Kurban Bayramı yemeğine katılmıştır. CHP Genel Başkanını, 1000 kadar Fin Türk’ü alkışlarla karşılamıştır. Türk Yurdunun salonunda yapılan toplantıya açış konuşmasını Fin Türklerinden Hafız Bedreddin yapmış ve daha sonra sözü Fin Türkleri Başkanı Osman Ali’ye bırakmıştır. Osman Ali, konuşmasında CHP hakkında bilgi verdikten sonra “Kıbrıs Türk Toplumunun Kurtarıcısı Bülent Ecevit Cenapları” şeklindeki konuşmasında Ecevit’i kutlamış ve Finlandiya’daki Kazan Türklerinin tarihçesi hakkında bilgi verdikten sonra Ecevit’e başarılar dileyerek konuşmasına son vermiştir. Bu konuşmaya karşılık olarak Ecevit aşağıdaki konuşmayı yapmıştır;

“Burada Türklüğü temsil ettiğiniz için sizlerle kıvanç duyuyoruz. Burada hem dinimizi koruyorsunuz hem de ileri bir uygarlık örneği vermiş oluyorsunuz. Sizler Finlandiya’ya hem kendi kültürünüzden katkıda bulunuyorsunuz hem de onlardan etkiler alıyorsunuz. İskandinav ülkelerine Sosyal Demokrat Partilerin davetlisi olarak geldik. Bu dört ülkenin (İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya) barış içinde yaşamasını uzaktan imrenerek seyrediyoruz. Biz de kendi bölgemizde barışı korumak ve yaşatmak istiyoruz. Bu ülkelerde sosyal adalete önem verildiğini biliyorsunuz. İslam

²⁷⁹ “Ecevit Fin Devlet Başkanı İle Görüştü”, *Milliyet*, 18.12.1975, s.1-10; *Milliyet*, 17.12.1975, s.7.

²⁸⁰ “Ecevit Fin Devlet Başkanı İle Görüştü”, s.10; “Ecevit: Hükümet Çözülürse Yeni Hükümeti Kurabiliriz”, *Milliyet*, 19.12.1975, s.1-10.

dini sosyal adalete önem veren bir dindir. Biz de Türkiye’de herkesin hür ve insanca yaşayabileceği, herkesin sosyal adalet içinde emeğinin karşılığını alabileceği bir düzen sağlamak istiyoruz. Türkiye’yle Finlandiya arasındaki işbirliğini geliştireceğiz. İki millet birbirini uzaktan seviyor ve sayıyor. Yaptığımız temaslarla Türkiye’yle Finlandiya arasında çok yakın bir ekonomik işbirliğinin temellerini attığımızı sanıyorum.” Ecevit, İskandinav ülkelerine yaptığı geziyi Finlandiya Türklerine anlatarak bu dört ülkenin sosyal devlet anlayışına hayran kaldığını ifade etmiştir. CHP Genel Başkanı Ecevit ve Rahşan Ecevit İskandinavya gezisindeki görüşmeleri bitirdikten sonra Helsinki’de dört gün daha kalarak istirahat etmişlerdir.²⁸¹

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, 22 Aralık 1975 tarihinde İskandinavya gezisini bitirerek yurda dönmüştür. Esenboğa Havaalanında kalabalık bir topluluk tarafından davul zurna eşliğinde karşılanmıştır. Karşılama; CHP yetkilileriyle milletvekillerinin yanında İskandinav ülkelerinin büyükelçileri de yer almışlardır. Basın açıklamasından sonra İskandinav ülkelerinin büyükelçileriyle konuşan Ecevit, elçilere kendi izlenimlerini anlatmış ve büyükelçileri bir gece evine yemeğe davet etmiştir.²⁸²

2.5.3. Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk’ün Nisan 1977’deki Finlandiya Ziyareti

1971 yılında Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın resmi davetlisi olarak Türkiye’ye gelmişti ve Kekkonen de Sunay’ı ülkesine davet etmişti. Ancak Sunay bu daveti gerçekleştirememişti. 1977 yılında Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ü* ülkesine davet etmiştir. Bunun üzerine 12-15 Nisan 1977 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Korutürk²⁸³, Finlandiya seyahatine çıkmıştır.²⁸⁴

²⁸¹ “Ecevit: Hükümet Çözülürse Yeni Hükümeti Kurabiliriz”, s.10.

²⁸² “Ecevit: Türkiye’nin Dünyaya Açılması Gerektiğini Söyledi”, *Milliyet*, 23.12.1975, s.6; MHP Genel Sekreteri Yardımcısı Sadi Somuncuoğlu, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in İskandinavya ülkelerine yaptığı gezinin kanunsuz olduğunu öne sürmüştür. Bkz. “MHP, Yine Ecevit’i Suçladı”, *Milliyet*, 19.12.1975, s.10.

²⁸³ Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk, Finlandiya seyahatine çıkarken kendi yerine Cumhuriyet Senatosu Başkanı M. Tekin Arıburun’u Vekil olarak uygun görmüştür. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Cilt:32, Toplantı:16, Birleşim:52, 19.4.1977, s.432.

* Fahri S. Korutürk, (1903-1987). 1903 yılında İstanbul’da doğmuştur. 1916 yılında girdiği Bahriye Mektebi’ni 1923 yılında bitirerek teğmen rütbesiyle Deniz Kuvvetlerine katılmıştır. 1933’te Deniz Harp Akademisi’ni bitirmiştir. 1936 yılında Montreux Boğazlar Konferansı’na askeri uzman olarak

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün Finlandiya seyahatine karar verilince, Protokol Genel Müdürü Büyükelçi Ali Binkaya, Başyaver Çetin Ersarı ve Cumhurbaşkanı Özel Kalem Müdürü Erdil Akay'dan oluşan heyet 2-5 Mart 1977 tarihinde Finlandiya'ya gitmişlerdir. Başkanlık Danışmanı Emekli Yargıç Amiral Fahri Çoker de heyetle birlikte Finlandiya'ya gitmiş fakat resmi görüşmelere katılmamıştır. Bu heyet, Cumhurbaşkanı'nın ve Bayan Korutürk'ün gideceği yerleri, heyetin ileri gelenlerinin sarayda kalacakları odaları, davetlerin verileceği yerleri, oturma düzenini ve güvenlik önlemlerini, basın mensuplarının düzenini, Fin tarafından kimlere hediye verileceği belirlemiştir. Ön heyet, ilk günü (2 Mart) yolda, 3 Mart'ta görüşmeler yapmış, 4 Mart'ta gidilecek yerler gezilmiş, 5 Mart sabahı tekrar toplanılmış ve öğleden sonra Helsinki'den ayrılmıştır.²⁸⁵

12 Nisan 1977'de Fahri Korutürk, Finlandiya seyahatine çıkmıştır. Finlandiya ziyaretinin amacı; 1971'de Kekkonen'in yaptığı ziyareti iade için olmuştur. Seyahate çıkmadan önce Ankara Esenboğa Havaalanında gazetecilere açıklamada bulunan Korutürk şöyle konuşmuştur; "Finlandiya'ya Atatürk Türkiye'sinin Cumhuriyetini temsil eden seçkin bir heyetle gidiyorum. Her hususta kadınıyla, gençliğiyle I. Dünya Harbi'nden sonra yaratılmış Türkiye'nin temsili maksadıyla çok eski bir tarih yaşayan Türk Milletinin bugün çağdaş uygarlık âlemi içerisinde devamı olan Türkiye Cumhuriyetini temsil etmek üzere Finlandiya'ya gidiyorum. Tarihte kökenimiz itibariyle Finlerle aramızda büyük bir yakınlık vardır. Gelişmelerini samimiyetle ve takdirle takip etmekte olduğumuz Fin milletine Türk milletinin selam ve muhabbetlerini bildireceğim."²⁸⁶

katılmıştır. 1959'da Oramiral olan Korutürk, emekli olduktan sonra 1960'ta Moskova Büyükelçiliği'ne atanmıştır. 1965'te Türkiye'ye dönmüştür. 1968'de Kontenjan Senatörü, 1973'te de Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Görev süresinin bitiminden sonra 1961 Anayasası'nın sağladığı olanakla Cumhuriyet Senatosu Tabii üyesi olmuştur. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Tabii Üyelik görevi sona ermiştir. 7 yıl Cumhurbaşkanlık yapmıştır. 12 Ekim 1987'de yaşamını yitiren Korutürk'ün oğulları Osman Korutürk ve Hüseyin Selah Korutürk ve gelini Zergün Korutürk Büyükelçi olarak Dışişleri Bakanlığı'nda görevlidir. Günümüzde H.Selah Korutürk; Türkiye Helsinki Büyükelçisi, Zergün Korutürk; Türkiye Stockholm Büyükelçisi'dir. *T.C. Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005*, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s.215; Hikmet Özdemir, *Fahri S. Korutürk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s.9.

²⁸⁴ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K: 6/32, F: 790/9.

²⁸⁵ Erdil Akay, *Korutürk'ü Yıllarım, Korutürk'ün Üç Buçuk Yıl Özel Kalem Müdürlüğünü Yapmış Bir Diplomatın Anıları*, Erko Yayıncılık, İstanbul 2007, s.59.

²⁸⁶ "Korutürk: Vatandaşlar Seçim Heyecanına Kapılmasınlar", *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1977; "Korutürk Bugün Finlandiya'ya Gidiyor", *Tercüman*, 12 Haziran 1977; "Cumhurbaşkanı Finlandiya'ya Gitti", *Milliyet*, 13 Nisan 1977; *Ayın Tarihi*, 12 Nisan 1977.

Heyette bulunan kişiler; Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Fuat Bayramoğlu, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Siyasi İşler Daimi Delegatesi Büyükelçi Ercüment Yavuzalp, Protokol Genel Müdürü Büyükelçi Ali Binkaya, Enformasyon Genel Müdürü Hasan Üner, İkili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürü Behiç Hazer, Cumhurbaşkanının danışman ve yaverleri ve 25 kişilik basın grubu toplam 72 kişiden oluşmaktaydı. Ayrıca bu heyete dâhil olarak üç bayan vardı: Bayan Korutürk, Dışişleri Bakanın eşi Fürezena Çağlayangil ve Genel Sekreterin eşi Nesteren Bayramoğlu.²⁸⁷

Cumhurbaşkanı Korutürk 12-15 Nisan tarihlerinde Finlandiya'yı resmi olarak ziyaret eden ilk Türk Devlet Başkanı olmuştur. Korutürk Finlandiya'ya giderken kendisini uğurlamaya Bülent Ecevit ve Nazmiye Demirel de gelmişlerdi. THY'nin özel bir uçağıyla Rusya üzerinden uçarak Helsinki'ye gidildi. Ancak Sovyet Rusya üzerinden uçarken Türk uçağını önceden varılan anlaşma uyarınca Rus pilotları kullanmıştır. Çünkü Ruslar, aksi takdirde Rus hava sahasından geçiş izni vermeyeceklerini bildirmişlerdir. Rusların isteği kabul edilerek Rus hava sahasında Rus pilotları, Türkiye Cumhurbaşkanını taşıyan uçağı kullanmışlardır. Uçakta basın mensuplarıyla sohbet eden Korutürk, dosyaları incelemiş, yemeklerde yapacağı konuşmayı gözden geçirmiş ve yabancı isimleri doğru okumak için telaffuz çalışmaları yapmıştır. Korutürk, Kekkonen'in yanında daha heybetli görünmek için uçaktan başında Milli Mücadele yıllarında kullanıldığı şekilde yanlamasına giydiği bir kalpakla inmiştir.²⁸⁸

²⁸⁷ "Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Bugün Finlandiya'ya Gidiyor", *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1977; Akay, *Korutürk'lü Yıllarım*, s.64; "Korutürk 'seçim heyecanı ile hırçınlaşmayınız' dedi", *Sabah*, 13 Nisan 1977.

²⁸⁸ Basında kalpakla ilgili çeşitli yazılar yazılsa da Korutürk ziyareti süresince, hava da soğuk ve karlı olduğu için, kalpağını giymekte devam etmiştir. Akay, *Korutürk'lü Yıllarım*, s.59-60; "Adalet Bakanı Baykara 'Ben Korutürk'ün Kalpak Giydiğini Görmedim' Dedi", *Sabah*, 17 Nisan 1977, s.1-7; Mustafa Cerid, "Kalpak Suçu!", *Sabah*, 18 Nisan 1977; "Cumhurbaşkanı Finlandiya'ya Gitti", *Milliyet*, 13 Nisan 1977.

* Finler, verdikleri bu nişana büyük bir titizlik göstermişlerdir. Nişan verdikleri yabancılardan vefatlarında nişanın varisleri tarafından Fin Hükümeti'ne iade edilmesi gerekiyordu. Nitekim Korutürk'ün görev sürecinin sonlarında Ankara'daki Fin Büyükelçisi Ulf Slotte, yarı resmi bir şekilde bu durumu Cumhurbaşkanı Özel Kalem Müdürü Erdil Akay'a söylemiş, Akay da bu durumu Bayan Korutürk aracılığıyla Cumhurbaşkanına arz etmiştir. Korutürk de "ben bütün nişanlarımı ve resmi ziyaretler vesilesiyle verilen hediyeleri Deniz Müzesi'ne armağan edeceğim", demekle yetinmiştir. Bunun üzerine Finler konunun üstüne gitmemişlerdir. Bugün bu nişan İstanbul Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'nde yer almaktadır. Akay, *Korutürk'lü Yıllarım*, s.61.

Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk, Emel Korutürk ve beraberindeki Türk heyeti mensupları Türkiye saatiyle 12.00’de Vantaa Havaalanına inmişlerdir. Uçağın merdivenlerinde cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve heyeti karşılayan Urho Kekkonen, Emel Korutürk’e kırmızı güllerden oluşan bir demet çiçek takdim ederek Cumhurbaşkanı Korutürk’e ve heyete “hoş geldiniz” diyerek karşılamıştır. Türk ve Fin bayraklarıyla süslenmiş Vantaa Havaalanında bir tören düzenlenmiştir. Tören sırasında her iki Cumhurbaşkanı birlikte hazırlanan protokole çıkarak bandonun çaldığı Türk ve Fin milli marşlarını dinlemişler ve şeref kıtasını denetlemişlerdir. Vantaa Havaalanından kalacağı devlet sarayına gelen Cumhurbaşkanı Korutürk, yol boyunca Türk-Fin bayraklarıyla süslenmiş ve yer yer “Yaşasın Türk-Fin Dostluğu”, “Türkiye Cumhurbaşkanı Korutürk Hoş Geldin” pankartlarıyla donatılmış Helsinki caddelerinde Fin halkı, Türkiye Cumhurbaşkanı’nın ellerindeki Türk-Fin bayraklarıyla sallayarak ve alkışlayarak selamlamıştır. Devlet Başkanlığı Sarayı’nda bir araya gelen ikili Cumhurbaşkanın yaptığı kısa görüşmeden sonra Finlandiya Cumhurbaşkanı Kekkonen, Cumhurbaşkanı Korutürk’e ülkenin en büyük nişanını* takdim etmiş ve daha sonra hediye teatisi olmuştur.²⁸⁹ Finlandiya Cumhurbaşkanı Kekkonen, Cumhurbaşkanı Korutürk şerefine verdiği akşam yemeğinde Korutürk’ün konuşma metni şöyledir;

“Sayın Cumhurbaşkanı, Milletimiz, memleketimiz, şahsımız ve eşim hakkında izah buyurduğunuz içten duygulara teşekkürlerimi sunarım. Ziyaretimin bir özelliği, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuzey Avrupa ülkelerine yaptığı ilk ziyaret olmasıdır. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı görevine başladığından beri bir Avrupa ülkesini ilk defa ziyaret etmekteyim. Bu itibarla ziyaretimin Zatı Devletlerinin 1971 yılında Türkiye’ye yaptıkları ve güzel hatırasını hala muhafaza ettiğimiz ziyaret sırasında muhatap olduğum lütfekar davetinizin iadesi ötesinde özel bir anlam taşıdığını ifade etmek isterim. Biz Fin Milletini yüksek hasletlere sahip, demokratik ideallere bağlı, bağımsızlık ve özgürlüğü her şeyin üstünde tutan bir millet olarak tanıyoruz. Milletlerimizin aynı kökten geldiği, dilleri ve milli karakterleri arasında pek çok benzerliklerin bulunduğu tarihsel bir gerçektir. Ülkelerimizi birbirine yaklaştıran bu mili hasletlerin yanı sıra, bizi birbirimize bağlayan pek çok başka faktör de mevcuttur. Türkiye ve Finlandiya biri Avrupa kıtasının güneyinde öbürü kuzeyinde ve birbirine

²⁸⁹ “Korutürk: Vatandaşlar seçim heyecanına kapılmasınlar”, *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1977, s.1-9; Akay, *Korutürk’lü Yıllarım*, s.61.

benzer jeopolitik şartlar içinde yaşayan ülkelerdir. Her iki ülkenin bağımsızlığı da çetin bir savaşla gerçekleşebilmiştir. Bu babdan bizden sonra bağımsızlık savaşına giren milletlere iyi bir örnek olduğumuzu da belirtmek isterim. Ülkelerimiz arasında gerek ikili planda gerek BM’de ya da Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslar arası kuruluşlar içinde her zaman yakın bir işbirliği içindeyiz. Ayrıca aramızda herhangi bir anlaşmazlık konusu da bulunmamaktadır. Bütün isteğimiz, önemli bir ekonomik ve sınaî kalkınma hamlesi içinde bulunan memleketimizle Finlandiya arasındaki işbirliğinin her iki tarafın yararına olarak daha da geliştirilmesidir. Türkiye’nin kendine özgü jeopolitik durumu, taraf tutmayan bir politika izlemesine imkân vermemektedir. Biz hür dünyanın bir rüknü olarak uluslar arası barış ve güvenliğe yakın bir ilgi duymaktayız. Temel hürriyetlere sarsılmaz bir inançla bağlıyız. Bugün Adriyatik’ten Japonya’ya kadar uzanan geniş bir bölge içinde memleketimiz, demokratik nizamın hâkim olduğu ender ülkelerden biridir. Bu temel veriler, Türkiye’nin neden müşterek bir savunma içinde güvenlik aradığını izaha, zannederim, kifayet edecektir. Bununla beraber ortak savunma sistemine mensup olması Türkiye’nin tekelci veya blokçu bir anlayışla hareket ettiği manasına alınmamalıdır. Bunun en güzel kanıtlarını Türkiye’nin komşularıyla giderek geliştirdiği yakın işbirliği ilişkilerinde ve güzel ülkenize yaptığım bu ziyarette mümkündür. Türkiye’nin dış politikası Atatürk mirası “yurtta sulh cihanda sulh” ilkesine dayanmaktadır. Biz bütün devletlerle iyi ilişkiler kurulmasından, uluslar arası ilişkilerde hukuk üstünlüğünün korunmasından ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesinden yanayız. Gerek Kıbrıs Sorunu’nun, gerek Türkiye’yle Yunanistan arasındaki uyuşmazlık konularının bu çerçevede içinde barışçı yolla ve ilgili taraflarca kabul edilebilir bir biçimde çözümlenmesini istiyoruz. Kıbrıs’la ilgili çözümün Ada’nın bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünü ve taraf tutmama statüsünü saklı tutacak bir formülde aranmasını öngörüyoruz. İki toplumun eşit bir şekilde katılacakları iki bölge federal bir sistemi bugünün şartları içinde tek çıkar yol olarak görüyoruz. Bu arada Kıbrıs’taki Birleşmiş Milletler barış gücünde görev yapmış ve yapmakta olan Fin Birliği mensuplarının Ada’daki sükûnun korunmasıyla ilgili değerli hizmetlerini takdirle anmak isterim. Sayın Başkan, Finlandiya dış ilişkilerinde tarafsızlık politikası uygulamaktadır. Türkiye’nin dış politikasının farklı bulunması ise, hedefler bakımından birleşmelerine engel olmamaktadır. Yüksek dirayetinizle Finlandiya’nın uluslararası barış ve güvenliğe getirdiği aktif katkıyı takdirle izlemekteyiz. Bu canlı politikanın bir

delili olarak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na da ev sahipliği yaptınız. Bu konferans güzel başkentinizin ismiyle anılan siyasal bir belgeyi tarihe mal etmiştir. Ülkenizin bütün dünyada ve arada Kıbrıs'ta barışın korunması ve silahsızlanma konularında yapılan çalışmalardaki katkılarını izlemekteyiz. Gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkeler arasında daha hakça ilişkiler kurulması yolundaki gayretlerinizden büyük memnuniyet duyarız. Öte yandan Finlandiya'nın son otuz yıl içinde gerçekleştirdiği ekonomik ve sınaî gelişmeyi takdire şayan buluyoruz. Bu başarıya erişilmesinde yüksek devlet adamlığı vasıflarını haiz zatı devletlerinin büyük katkıları olmuştur.²⁹⁰ Kekkonen de bu konuşmaya karşılık olarak özetle şunları söylemiştir; "Korutürk'ün Anadolu'daki çiçekli baharı bırakıp kuzey ülke Finlandiya'ya gelmesini fevkalade şeref sayarız. Finlandiya'yla Türkiye arasında ticari ilişkiler, daha yapılacak işler olduğu kabul edilse de son zamanlarda çok olumlu bir şekilde gelişmiştir. Gelecekte de ticari ve ekonomik işbirliğinin daha da çeşitlenerek artmasını içtenlikle diliyoruz."²⁹¹

Görüşülen konular; ikili ilişkiler, ekonomik, ticaret, sanayi alanlarında işbirliği konuları ele alınmıştır. Ayrıca bir kültür anlaşması da yapılmıştır.²⁹² Korutürk, özellikle şu dört konu üzerinde durmuştur;

- Karşılıklı olarak daha iyi tanıtılmak için atılabilecek adımlar,
- Uyuşturucu maddelere karşı uluslar arası mücadelenin şart olduğu,
- Deniz hukukundaki son gelişmeler ve terörizm ve hava/deniz korsanlığına karşı ortak mücadele gerekliliği,
- İyi hazırlanmış, içerikli üst düzey karşılıklı temasların yararları.²⁹³

Kekkonen'in verdiği akşam yemeğinde Kekkonen ve Korutürk birbirlerinin kolunda salona girmişlerdir. Erkekler fraklı hanımlar ise uzun etekli idi. Yemekten sonra da İdil Biret bir resital vermiştir.²⁹⁴ 13 Nisan öğleden sonra Korutürk, Finlandiya Meclisi'ni ziyaret ederek bir konuşma yapmıştır. Konuşmada şunları söylemiştir;

²⁹⁰ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:6/32, F:790/9.

²⁹¹ "Kekkonen, Kıbrıs için Türk Hükümeti'nin Görüşünü Destekleyeceğini Korutürk'e Bildirdi", *Sabah*, 14 Nisan 1977, s.1-7.

²⁹² "Cumhurbaşkanı ve Beraberindeki Heyet Özel Uçakla Kekkonen'i Ziyarete Gidiyor", *Sabah*, 12 Nisan 1977.

²⁹³ Akay, *Korutürk'ü Yıllarım*, s.62.

²⁹⁴ Bu resitalden dolayı İdil Biret'e Turan Erol'un bir tablosu armağan edilmiştir. Akay, *Korutürk'ü Yıllarım*, s.61.

“Demokratik ilke ve idealleri benimsemiş olan ülkelerimizde, milletlerimizin arzularını gerçekleştirmek, haklarını korumak görevini şerefle yüklemiş olan parlamentolarımızın ve onun seçkin üyelerinin müstesna bir yeri vardır. Özgürlükçü demokratik sistem, Türk ve Fin toplumlarının vazgeçilmez bir hakkı haline gelmiştir. Bu sistemin giderek artan bir güçle korunması ve dünyaya yayılması en samimi temennimizdir.” Korutürk, parlamento ziyaretinden sonra Helsinki Belediyesi’nin onuruna verdiği yemekte bulunmuştur.²⁹⁵ Korutürk, gezisinin ikinci gününde (13 Nisan) Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen şerefine akşam yemeği vermiştir. Helsinki’nin lüks otellerinden biri olan Kayalestoppa Oteli’nde verilen yemek çok samimi bir ortamda geçmiş ve yüksek düzeydeki temasların yoğunlaşmasını sağlamıştır.²⁹⁶

Cumhurbaşkanı Korutürk, Teuvo adlı bir buzkıran gemiyle Helsinki koyunda geziye çıkmıştır. Gezinin üçüncü gününde (14 Nisan) özel bir uçakla Lappeenranta’ya geçen Korutürk ve beraberindeki heyet merasimle karşılanmıştır. İlk olarak Fin uçak sanayi tesisleri gezilmiş ve Fin yapımı “Leko 70” tipi uçak üzerinde incelmeler yapılmıştır. Daha sonra şehir kütüphanesi gezilmiş ve kütüphaneye bir miktar kitap bağışı yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Korutürk ve beraberindeki heyet daha sonra otomobillerle Lappeenranta’nın yakınındaki İmatra kentine gidilerek buradaki Ovako çelik tesisleri gezilmiş ve çalışmalarla ilgili olarak bir film seyredilmiştir. Ovako çelik tesislerinde Korutürk şerefine düzenlenen brifingden sonra Kymi şehri valisi ve eşi tarafından Valtion Otelinde bir öğle yemeği verilmiştir. Aynı akşam Helsinki’ye dönmüştür.²⁹⁷

15 Nisan 1977 tarihinde Finlandiya Başbakanı Matti Niettunen ve eşi tarafından Cumhurbaşkanı Korutürk ve heyetine bir öğle yemeği verilmiştir. Yemekten sonra

²⁹⁵ Korutürk, Fin parlamentosunu gezdiği sırada Dışişleri Bakanı Çağlayangil’le yaptığı sohbet sırasında şu sözleri söylemiştir; ‘Erbakan’ın Cumhuriyeti inkâr edişi beni çok üzüyor. Onlara göre Cumhuriyetin yarım asırlık döneminde hiçbir şey yapılmamış. Oysa benim yaşitlarım bütün ilim, irfan ve feyzi bu devirde almışlardır. Milli ahlak onların tekelinde değildir. Bizim de ahlakımız var. Dine gelince, biz herkesten çok dine sahibiz.’ “Korutürk Finlandiya Meclisi’nde Konuştu”, *Milliyet*, 14 Nisan 1977; Akay, *Korutürk’lü Yıllarım*, s.62.

²⁹⁶ Bu yemek için Ankara’dan Osmanlı döneminden kalma altın takımlar, ikram edilen çilekler, hele Helsinki’nin soğukunda hiç beklenmediği için büyük sükse etmiştir. Fakat alınan bütün önlemlere rağmen bir-iki altın küllük çalındığını sayımdan sonra öğrenilmiştir. “Finlandiya”, *Dünya*, 18 Nisan 1977; Akay, *Korutürk’lü Yıllarım*, s.62-63.

²⁹⁷ Reşit Aşçıoğlu, “Korutürk Finlandiya’da Uçak Sanayi Bölgesini Gezdi,” *Dünya*, 15 Nisan 1977; Vedat Zeydanlı, Korutürk Finlandiya’da Uçak Fabrikası ve Demir Çelik tesislerini Gezdi,” *Tercüman*, 15 Nisan 1977.

Cumhurbaşkanı Korutürk ve eşi yeniden Cumhurbaşkanlığı Sarayına oradan da Vantaa Hava alanına geçerek Türkiye'ye dönmüşlerdir.²⁹⁸

Cumhurbaşkanı Korutürk, Finlandiya dönüşü Esenboğa Havaalanında şu açıklamayı yağımıştır; “Hiç abartmadan söyleyebilirim ki Cumhurbaşkanından özel sektöre kadar herkes bizi Finlandiya’da çok samimi karşıladılar. Biz birbirimize ortak sorunlarımızı aynı samimi hava içinde anlattık. Türkiye Cumhuriyeti gelişmek için çabıyor. Bütün zorluklara rağmen gelişme hızı tatmin edicidir ve işbirliği her iki ülke için yararlı olur diye anlattım. Onlara da bu düşüncelerimiz ve işbirliği isteğimiz için memnun olduklarını söylediler. Ülkelerimiz arasında ekonomi, turizm ve kültür alanında birbirlerini tamamlayan yanlar var ve bu ilişkilerin devam edeceğini ümit ettiğimi söyledim. Finlandiya’dan Mayıs ayında Türkiye’ye bir parlamento heyeti gelecek ve ilişkiler böylece geliştirilecektir. Bizim en büyük amacımız bugünkü Türkiye Cumhuriyeti’ni tanıtmaktır. Biz Türkiye Cumhuriyeti’nin kadınlarını, erkeklerini ve kültürünü tanıtmamız gerekir. Bu anlayışla görevimizi yerine getirmişiz ve bugünün Türkiye’sini temsil ettik. Gerek ayrı ayrı partilerimizin temsilcileri ve ayrı ayrı düşüncüde olan gazetecilerimiz olarak temsil görevimizi yerine getirdik.”²⁹⁹

Finlandiya Büyükelçisi Ulf-Erik Slotte bir yıl sonra Cumhurbaşkanı Korutürk’le görüşerek Finlandiya’yla ilgili fotoğraf koleksiyonunu takdim etmiştir. Büyükelçi Slotte, görüşmeyi şöyle açıklamaktadır; “Cumhurbaşkanı Korutürk’ün sağlığı iyi olmamasına rağmen beni güler yüzle karşıladı. Korutürk geçen sonbaharda ayağındaki sorundan dolayı uzun bir zaman hasta olmuştu. Ancak şimdi bastonsuz yürüyordu ve benimle yarım saatten fazla konuştu. Cumhurbaşkanı Kekkonen’in selamlarını ilettim ve hediye takdim ettim. Hediye için Korutürk, sıcak teşekkür ve selamlarını Kekkonen’e iletmemi istedi. Cumhurbaşkanı Korutürk, Türkiye’de yaygın konuya Finlandiya ve Türkiye arasındaki yakın ve iyi ilişkileri ve halklarımızın ilişkileri konusuna değindi. Yine de kamuoyunun yeteri kadar olumlu gelişmelerden haberdar olmadığından sitem etti ve her iki ülkede bu konuda daha çok yayın yapılması gerektiğinden söz etti. Cumhurbaşkanı Korutürk, 1977 yılında yapılan görüşmelerin ne gibi sonuçlar doğurdu diye sordu ben de geçen bir yıl içinde ziyaretlerin arttığını, ticaretin genişlediği, yeni anlaşmaların yapıldığını ve karma komisyonunun

²⁹⁸ Vedat Zeydanlı, “Korutürk Döndü,” *Tercüman*, 16 Nisan 1977; *Ayın Tarihi*, 15 Nisan 1977.

²⁹⁹ Ulf-Erik Slotte, Ankara, 18.4.1977, s.1-2.

toplanmasını anlattım. Cumhurbaşkanı, Finlandiya Dışışleri Bakanın Türkiye'ye ziyaretini yıl sonunda olmasını ümit ettiğini söyledi. Korutürk, Türkiye'nin ekonomik zorluklarından bahsetti ve Türkiye'nin ihracatının canlanmasını ümit ettiğini söyledi ben de bu konuya Türkiye'den ülkemize yeni ürünler söz gelimi, tahıl, şarap ve madenler ithal edilmiş olduğunu söyledim karşılıklı tanıtımın artırılması konusunda ise Dışışleri Bakanlığı, Dışışleri Bakanlığımızın basın merkezi şefi Anders Hulten'i basın heyetiyle beraber bu yıl Türkiye'ye davet ettiğini söyledim. Cumhurbaşkanı en son Finlandiya ziyaretine döndü ve eşiyile beraber orada geçirdikleri hoş günleri sık sık andıklarını ve gördüklerinin, yaşadıklarının çok büyük bir etki bıraktığını söyledi.”³⁰⁰

Fahri S. Korutürk'ün gerçekleştirmiş olduğu Finlandiya ziyareti Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesinde büyük bir etken olmuştur. Çünkü ilk kez bir Türkiye Cumhurbaşkanı, Finlandiya'yı ziyaret etmekteydi. Ayrıca Korutürk'ün Avrupa'ya olan ilk ziyaretiydi. Bu ziyaretin sonucunda Türkiye-Finlandiya arasında kültürel anlaşma yapılmış, ziyaret sonrasında Finlandiya parlamentosundan Türkiye'ye ziyaret gerçekleşmiş ve ekonomik anlaşmalar yapılarak özellikle ekonomik anlamda gelişme sağlanması amaçlanmıştır. Nitekim Hava Ulaştırmasına İlişkin Anlaşma(1977), Uluslar arası Karayolu Nakliyatına İlişkin Anlaşma (1977), Kültür Anlaşması (1978), Ekonomik, Sınai ve Teknolojik İşbirliği Antlaşması (1978) Türkiye-Finlandiya arasında imzalanan bazı antlaşmalardır. Günümüz Türk-Fin ilişkileri 1971 Kekkonen'in ve 1977'de Korutürk'ün ziyaretleri sayesinde önemli bir aşama kaydetmiştir.³⁰¹

³⁰⁰ Ulf-Erik Slotte, Grup:12, Bölüm:2, Rapor Nu: R-74, 24.4.1978.s.1-2.

³⁰¹ Düstur, V (17) 511; Resmi Gazete, 14.05.1978; Resmi Gazete, 10.21.1977; Resmi Gazete, 06.03.1979.

2.5.4. Başbakan Bülent Ecevit'in Aralık 1978'deki Finlandiya Ziyareti

Başbakan Bülent Ecevit 1975 yılında CHP Genel Başkanı olarak Finlandiya'yı ziyaret etmişti. Bu ziyaret Türk basınında geniş yankı uyandırmış ve eleştirilere de neden olmuştu. Aralık 1978 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit başkanlığında, Rahşan Ecevit, Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün, Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin ve Türk uzmanlardan oluşan heyet özellikle enerji konularını görüşmek üzere İsveç'i ziyaret etmişti. 19 Aralık 1978 tarihinde temaslarını tamamlayan Başbakan Ecevit ve beraberindeki heyet, Finlandiya Başbakanı Kalevi Sorsa'nın davetlisi olarak Finlandiya'ya geçmiştir. İki gün (20-22 Aralık) Finlandiya'da temaslarda bulunan Başbakan Ecevit, Başbakan Kalevi Sorsa'yla görüşmüştür. Sorsa; ülkesiyle Türkiye arasındaki ilişkilerin giderek arttığını, Türk ihraç ürünlerinin Finlandiya'da artık daha çok tanındığını ve arandığını söylemiştir.³⁰²

Finlandiya'yla Türkiye arasında resmi görüşmeler 20 Aralık'ta başlamış ve Başbakan Ecevit başkanlığındaki Türk heyetiyle Fin Başbakanı Sorsa'nın başkanlık ettiği Fin heyeti arasında resmi görüşmeler yapılmıştır. Dışişleri ve Ekonomi Bakanları ayrı ayrı heyetlerle görüşmeler yapmışlardı. Üzerinde durulan konular; iki ülke arasındaki en önemli sorunların başında ortak yatırımlar ve Finlandiya'nın Türkiye için kurulacak bir uluslar arası fona katılma niyetini belli etmesi ve 1 milyonluk ticari borçları devlet garantisi altına alması üzerinde görüşmeler yapılmıştır.³⁰³

Finlandiya Başbakanı Kalevi Sorsa, Başbakan Ecevit ve Rahşan Ecevit onuruna bir akşam yemeği vermiştir. Yemekte Başbakan Ecevit, Finlandiya Başbakanı Kalevi Sorsa'nın davetindeki konuşmasında, Türkiye ve Finlandiya'nın Sovyetler Birliği'yle ilişkilerine dikkat çekmiş ve "Her iki ülkenin ilişkilerinin yakın olmasının etkeni de, ülkelerimizin Doğu'yla Batı'nın değdiği en duyarlı noktalarda bulunduğu için dünyaya karşı üstlenmek durumunda olduğumuz sorumluluklardır. İki ülkenin bu sorumlulukları yerine getirişinde, tarihsel nedenlerden ileri gelen biçimsel ayrılıklar bulunabilir, ancak özde iki ulus da Doğu ile Batı arasında bir anlayış ve karşılıklı güven ortamı oluşmasına

³⁰² "Ecevit Bugün Finlandiya'ya Geçiyor", *Dünya*, 20 Aralık 1978, s.1-7; "Türkiye ile Finlandiya arasında Kültür Anlaşması imzalandı", *Dünya*, 22 Aralık 1978, 1-7; "Ecevit İsveç'teki temaslarını tamamladı", *Milliyet*, 20 Aralık 1978, s.8; İsveç'teki görüşmelerini dün tamamlayan Ecevit, bugün Finlandiya geçiyor", *Cumhuriyet*, 20 Aralık 1978, s.1.

³⁰³ "Ecevit Türk-Fin Kültür Antlaşmasını imzaladı", *Milliyet*, 22 Aralık 1978, s.1-12; "Ecevit'in Helsinki'deki Görüşmelerinde Türk-Fin Firmalarının Türkiye'de Yapacakları Ortak Yatırımlar Ele Alındı", *Cumhuriyet*, 22 Aralık 1978, s.1.

katkıda bulunmanın kendileri için bir manevi yükümlülük olduğunun bilinci içindedir” ifadelerini kullanmıştır. Başbakan Ecevit, bilgede ilişkileri ve işbirliğini genişletmeye önem verildiğini, ideolojik ayrılıkların ya da ayrı ittifak örgütlerinde bulunmanın artık bu tür işbirliklerine engel sayılmamasının gerektiğinin kanıtlandığını söylemiştir. Salt-II anlaşmasının daha geniş bir nükleer silahsızlanmaya gidici yol olması gerektiğine dikkati çektikten sonra, Finlandiya ve diğer İskandinav ülkelerinin demokrasi içinde sosyal adalete önem vererek kalkınma modellerine değinmiştir. Ecevit, konuşmasının üçlü ortak yatırım konusunda uzun uzun durmuş ve bu konudaki işbirliğinin artırılmasını istemiştir.³⁰⁴

Finlandiya Başbakanı da aynı yemekteki konuşmasında, “Sizin gelişiniz en kısa günle uzun gecenin buluştuğu noktaya ulaştı. Yarın ise günler yeniden uzayacak ve ziyaretiniz içimize sıcaklık getirecek” dedikten sonra geçen yıl Cumhurbaşkanı Fahri S. Korutürk’ün geziyle başlayan yüksek düzeydeki ilişkilerin sürdürülmesinden duyulan memnuniyeti belirtmiştir. Türk-Fin Karma Ekonomik ilk toplantısını yapmış, ülkelerimiz arasındaki sınai, ticaret, teknik ve kültürel işbirliğini geliştirmeyi kararlaştırmıştır. Sorsa, “Atatürk’ün yapıtı olan Türkiye’ye bugün bakıldığı zaman, hızla sanayileşen bir Avrupa ülkesi görülüyor. Finlandiya’yla Türkiye, Avrupalı ülkelerin birer üyesidirler. Biz Kuzey’de siz de Ortadoğu’yla köprü kuruyorsunuz. Türkiye için olduğu kadar, Finlandiya için de uluslar arası ilişkilerin dengeli gelişmesi ve yumuşamanın devamı önemlidir. Finlandiya için Ortadoğu ve Kıbrıs’ta barışın korunması önemlidir. BM Genel Sekreteri’nin çabalarına devamlı destek olmaktayız. Amacımız ikili ilişkilerimizin giderek gelişmesidir” demiştir.³⁰⁵

Gezi sonucunda Finlandiya’yla yapılacak ortak yatırımlar ele alınmış ve Türk Fin Kültür Antlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Kıbrıs konusunda Finlandiya’nın desteği bir kez daha ifade edilmiştir. Gerek Kıbrıs gerekse de Ortadoğu’daki gelişmeler ele alınmıştır.³⁰⁶ Türkiye’nin acil gazete ihtiyacına olumlu cevap vermeye çalışacaklarını Finli yetkililer belirtmişlerdir. Nükleer santral konusu da görüşülmüş ve Finlandiya’nın 25 Milyon dolarlık ithalat kredisinin tavan sınırının yükseltilmesi için Başbakan Ecevit ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bakanı Hikmet Çetin, Finlandiya Başkanı Sorsa’ya

³⁰⁴ “Ecevit Helsinki’de”, *Milliyet*, 22 Aralık 1978, s.12.

³⁰⁵ “Ecevit Helsinki’de”, *Milliyet*, 22 Aralık 1978, s.12.

³⁰⁶ “Ecevit’in Helsinki’deki Görüşmelerinde Türk-Fin Firmalarının Türkiye’de Yapacakları Ortak Yatırımlar Ele Alındı”, *Cumhuriyet*, 22 Aralık 1978, s.9.

ısrarda bulunmuşlardır. Fin Başbakanı da bu konuyu kabine üyeleriyle konuşacağını ve Türkiye'nin içinde bulunduğu döviz dar boğazına yardımda bulunmak için elinden geleni yapacağını bildirmiştir.³⁰⁷

Finlandiya gezisine 20 Aralık'ta başlayan Başbakan Ecevit ve beraberindeki heyet 22 Aralık'ta gezisini tamamlamış ve aynı gün Türkiye'ye dönmüştür.³⁰⁸

2.5.5. Türk-Fin İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de 34.33-35.42 enlem, 32.17-35.42 boylamları arasında Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Yüz ölçümü 9.251 km², Doğu-Batı mesafesi 225, Kuzey-Güney mesafesi 93 kilometrekaredir. Türkiye'ye 71, Suriye'ye 98, Mısır'a 384 ve Yunanistan'a 900 kilometre uzaklıktadır. Kıbrıs birçok stratejik hedefi içinde barındırmaktadır;

- Ortadoğu ve günümüzde Orta Asya petrollerinin ulaşım yollarına egemendir.
- Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan eksenini kontrol eder. Anadolu, Ortadoğu ve Süveyş Kanalı eksenini kontrol altında tutabilir.
- Süveyş Kanalı'ndan Hint Pasifik Okyanus'una kadar uzanan deniz yollarını kontrol edebilecek noktadır.
- Hava hâkimiyeti teorisine göre, hava gücünün her istikamete yönlendirilmesinde önemli bir stratejik platformdur. Bu niteliğiyle sabit uçak gemisi olarak da nitelendirilebilir.
- Ortadoğu'da petrol nedeniyle çıkabilecek savaşta depo görevini üstlenecek bir konumdadır.
- Adaya sahip olan, Ortadoğu devletleri üzerinde prestij sahibi olabilir.³⁰⁹

Nisan 1977 yılında Finlandiya'yı ziyaret eden Fahri S. Korutürk, Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen'le yaptığı görüşmede Kekkonen; Kıbrıs için Türk Hükümetinin görüşünü destekleyeceğini bildirmiştir. Ayrıca Korutürk-Kekkonen

³⁰⁷ "Finlandiya 25 Milyon Dolarlık İthalat Kredisi Verecek", *Tercüman*, 22 Aralık 1978, s.1-14.

³⁰⁸ "Ecevit'in Helsinki'deki Görüşmelerinde Türk-Fin Firmalarının Türkiye'de Yapacakları Ortak Yatırımlar Ele Alındı", *Cumhuriyet*, 22 Aralık 1978, s.1. "Ecevit Finlandiya'dan Ayrıldı", 22 Aralık 1978, s.1.

³⁰⁹ İsmail Bozkurt, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", *AB ve Kıbrıs Bugünü ve Geleceği, Gündoğan Yayınları*, Ankara 2002, s.33.

görüşmesinde Kıbrıs konusunda mutabakat sağlanmış ve “iki toplumun Kıbrıs’ta eşit bir şekilde katılacakları iki bölgeyi federal sistemi tek çıkar yol olarak görüyoruz” denilmiştir.³¹⁰ Ayrıca Kekkonen’in Korutürk, şerefine verdiği akşam yemeğinde Korutürk; “Gerek Kıbrıs Sorunu’nun, gerek Türkiye’yle Yunanistan arasındaki uyumsuzluk konularının bu çerçeve içinde barışçı yolla ve ilgili taraflarca kabul edilebilir bir biçimde çözümlenmesini istiyoruz. Kıbrıs’la ilgili çözümün Ada’nın bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünü ve taraf tutmama statüsünü saklı tutacak bir formülde aranmasını öngörüyoruz. İki toplumun eşit bir şekilde katılacakları iki bölgeyi federal bir sistemi bugünün şartları içinde tek çıkar yol olarak görüyoruz. Bu arada Kıbrıs’taki Birleşmiş Milletler barış gücünde görev yapmış ve yapmakta olan Fin Birliği mensuplarının Ada’daki sükûnun korunmasıyla ilgili değerli hizmetlerini takdirle anmak isterim” ifadeleriyle Fin Birlikleri’nin adada bulunmasından dolayı teşekkürlerini Kekkonen’e bildirmiştir.³¹¹

1999 yılında Türkiye’ye Helsinki Zirvesinde tam üyelik adaylık statüsü verildi. Finlandiya Başbakanı Liponen’in devrin Başbakanı Bülent Ecevit’e yazdığı mektupta; “Kıbrıs hiçbir şekilde koşul değil, hiç böyle düşünmeyin” diyordu. Ancak aynı Ecevit, bir yıl sonra yaptığı bir konuşmada, 22 Kasım 2000 tarihinde, “Helsinki’de aday üyelik kabul edilirken Kıbrıs ve Ege konularında Türkiye’ye sözler verildi. Ancak bu sözler şimdi çiğneniyor. Avrupa Birliği bizi aldatmıştır” diyordu. 1999 tarihinde Kıbrıs koşul değildir demesine rağmen Finlandiya, 2006 dönem başkanlığında Kıbrıs’ı koşul olarak Türkiye’nin önüne koyuyordu.³¹²

Türkiye’nin AB müzakere sürecinde en büyük desteği veren ülkelerden biri olan Finlandiya, 2006 yılı dönem başkanlığında, müzakere sürecinin Ankara Protokolü nedeniyle kesintiye uğramaması için Rum ve Türk taraflarına önerilerde bulundu. Öneriler şunlardı;

- KKTC iki yıl süreyle sadece AB ile direk ticaret yapacak.
- Avrupa Komisyonu gözetimi altında iki yıllığına Mağusa Limanı’nı direkt ticarete açılacak.

³¹⁰“Kekkonen Kıbrıs İçin Türk Hükümetinin Görüşünü Destekleyeceğini Korutürk’e Bildirdi”, *Sabah*, 14 Nisan 1977, s.1-7.

³¹¹ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:6/32, F:790/9.

³¹² “Türkiye-AB İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu” Paneli, *A.Ü. Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:35-36, (Mayıs-Kasım 2005), s.410-411.

- Kapalı Maraş Bölgesi, Türk Barış Kuvvetleri tarafından BM'ye devredilecek.
- Maraş içerisinde (Rumların geriye dönüşü amaçlı) teknik çalışmalar başlatacak.
- AB, Gümrük Birliği konusundaki başlıkları ileriye götürecektir.
- Türkiye, liman ve havalimanlarını Kıbrıs Rum bandıralı gemi ve uçaklarına açacak.³¹³

2006 yılında AB Dönem Başkanı Finlandiya'nın Ankara Büyükelçisi Maria Serenius, Finlandiya'nın bu önerilerini "AB sürecini bloke olmaktan kurtaracak tek öneri. Taraflarla görüşüyoruz ama iki tarafın da esnek olması gerekiyor" ifadeleriyle Fin önerilerini savunuyordu. Büyükelçi Serenius, verdiği röportajda Fin önerilerini şöyle açıklıyordu; "Finlandiya, AB sürecindeki tren kazasını* önlemek ve müzakere sürecini bloke olmaktan kurtarmak için Kıbrıs konusunda çok önemli bir inisiyatif aldı. Şu anda Finlandiya Dönem Başkanlığı bu konuda çok yoğun çalışıyor. Süreç gerçekten zor ama böyle olması doğal. Biz şu anda Türkiye'nin AB'ye giriş sürecini rayda tutmak istiyoruz. Finlandiya sadece sorunun çözümü için arabulucu. Biz oldukça umutluyuz."³¹⁴ Finlandiya bu önerileri yaparken umutluydu ancak Finlandiya'nın bu önerileri Türk ve Rum tarafında tepkiye neden oldu. Türkiye ve KKTC açısından Fin önerileri aslında bir yumuşuma değil, geçmişte Rumların yaptıkları önerileri gizleyen ve içinde Rumların kolaylıkla istismar edebileceği maddeler mevcuttu. Çünkü Fin önerilerinde Kapalı Maraş'ın BM'ye devredilmesi önerisi olan 3.üncü madde ele alındığı vakit geri iadesiyle ilgili hiçbir cümlemin bulunmaması dikkat çekiciydi. Ayrıca Fin önerilerinde Rumların, oyunbozanlık yapması durumunda Mağusa Limanı'nın tekrar Türk Barış kuvvetlerine iade edilip edilmeyeceğine dair bir cümle yoktu. Bu soruya Finlandiya Dışişleri Bakanı Tuomioja'nın verdiği yanıt ise "tartışırız" gibi muğlâk bir cevap olmuştur. Bir diğer öneri ise; 3.üncü maddenin devamında 4.üncü maddede Kapalı Maraş'ın BM'ye devredilmesinden hemen sonra içine Rum teknisyenlerin gireceği ve 1974 Barış Harekâtı'nda şehri terk eden Rumların geri dönmesi için alt yapı hazırlıklarına başlayacakları belirtiliyor. Önerilerde bir mutabakat olması durumunda

³¹³ Ata Atun, "Finlandiya Önerileri ve Türk Limanları", *Jeopolitik*, Yıl:5, Sayı:35, (Aralık 2006), s.49.

*Finlandiya Dışişleri Bakanı Erkki Tuomioja'ya göre Tren Kazası; Türkiye üzerine düşenleri yerine getirmediği müzakerelerin sekteye uğrayacağı anlamına gelmekteydi. *Sınırlar Arasında Belgeseli*, Yönetmen: Özlem Bülbül, Yapım: Banu Avar, 2006.

³¹⁴ Ebru Toktar, "Önerimiz, İlişkileri bloke olmaktan Kurtaracak", *Tempo*, Sayı:986, (Ekim 2006), s.30.

şehre ayak basacak olan Rum teknisyenleri, bir olumsuzluk durumunda şehri tekrar Türk Barış kuvvetlerine iade etmek için dışarı çıkarmak neredeyse imkânsız olacaktı. ABD'nin açıklama yapması üzerine Rum tarafı Finlandiya önerilerine olumlu baktığını açıkladı.³¹⁵

Türkiye'nin "nefes borularından" biri olan Kıbrıs, AB için de büyük önem taşıyordu. Çünkü Türkiye'nin AB yolculuğunda Kıbrıs hep ön koşul olarak ileri sürüldü. Kıbrıs adeta Türkiye'nin gölgesi konumundaydı. Finlandiya Başbakanı Matti Vanhanen, "Türkiye'nin 6 Aralık tarihine kadar Kıbrıs'a liman ve havaalanlarını açmaması durumunda yaptırımlar uygulanacak" diyordu. Bir başka konuşmada Finli Oli Rehn,* "Fin teklifleri son şanstır, reddedilirse bir daha böyle bir fırsat ele geçirilemez" uyarısında bulunuyordu.³¹⁶ Güney Kıbrıs Yönetimi, tek taraflı olarak yani adanın sadece bir parçası AB'ye alınmıştı. Ancak bu hem Avrupa hukukuna hem de uluslar arası anlaşmalara aykırıydı. Hâlbuki AB yasalarına göre problemlı ülkeler birliğe alınamazdı. Ayrıca Türkiye'nin üye olmadığı bir birliğe Güney Kıbrıs da üye olamazdı. Tüm olumsuzluklara rağmen Güney Kıbrıs adeta ödüllendirilmiş gibi tek taraflı olarak AB'ye alındı. Finlandiya Dışişleri Bakanı da bu durumu şöyle açıklamaktaydı; "Er ya da geç bir çözüm olacağını düşündük fakat Kıbrıslı Rumların hayır demesiyle çözüm

³¹⁵ Atun, "Finlandiya Önerileri ve Türk Limanları", s.49-50.

* Olli Rehn, 31 Mart 1962'de Rusya sınırına sadece 100 kilometre mesafedeki kasaba irisi bu kentte dünyaya geldi. 2 yıl önce ABD'nin saygın üniversitelerinden Berkeley'de verdiği bir konferansında çocukluğunu şöyle anlattı: "Babam yetim büyümüşü. Çok küçük yaşta hayata atılmak zorunda kaldı. Oto yedek parçaları alıp-satıyordu. Daha sonra buna ikinci el araba ticaretini de ekledi. Ben hayatta girişimcilik ruhunun önemini babamdan öğrendim. Annem ise sülalenin üniversiteye giden ilk üyesiydi ve İngilizce öğretmeni olmuştu. Onun sayesinde çok genç yaşlarımda evde The Economist ve Newsweek dergileriyle tanıştım." Hayat bilgilerini babasından, kültürel birikimini de annesinden alan Olli Rehn, çok sıkı bir eğitim gördü, birkaç üniversite bitirdi: Önce 1982-83'te ABD'de Minnesota eyaletinin Saint- Paul kentindeki Macalester College'de ekonomi, uluslararası ilişkiler ve gazetecilik eğitimi aldı. 1989'da Helsinki Üniversitesi'nde siyaset bilimi okudu. 1996'da da Oxford Üniversitesi'nde uluslararası ekonomik politikanın felsefe dalında doktora yaptı. Doktora tezinin konusu: 'Avrupa'nın küçük ülkelerinde korporatizm ve sınaî rekabet gücü'. Siyasetle ilgisi de genç yaşlarda başladı. 1987-89 arasında Merkez Parti'nin gençlik kolları başkanlığını yaptı, 1988-1994 arasında da genel başkan yardımcılığını yaptı. Ayrıca 1998-1994 döneminde Helsinki Belediye Meclisi'ne seçildi, 1995-1996 yıllarında ise Avrupa Parlamentosu'na. Hatta Parlamento'nun liberal grubunun başkan yardımcılığını bile üstlendi o genç yaşında. (Ayrıca gazetecilik yaptı, bir ara Finlandiya Futbol Federasyonu başkanlığını yürüttü.) Atamayla geldiği görevler de göz kamaştırıcı: 1991-1995 arası Avrupa Konseyi'nde Finlandiya heyeti başkanlığı, 1992-1993'te Başbakan Esko Aho'nun özel danışmanlığı, 1998-2002'de Avrupa Komisyonu'nda Finlandiyalı komiser Erki Liikanen'in yardımcılığı, 2003- 2004'te Başbakan Matti Vanhanen'in ekonomi politikaları danışmanlığı yaptı. 2005 yılında Genişlemeden Sorumlu Komiser oldu. Erdal Şafak, "AB'nin Komiseri", *Sabah*, 2 Ekim 2005.

³¹⁶ *Sınırlar Arasında Finlandiya: Helsinki'den Kıbrıs'a*, Yönetmen: Özlem Bülbül, Yapım: Banu Avar, 2006; Atun, "Finlandiya Önerileri ve Türk Limanları", s.50.

ertelendi.” KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat da bu durumu karşı çıkıyordu. “Avrupa Konseyi Referandumun ardından Kıbrıslı Türklere izolasyondan kurtulmayı, pasaport vermeyi, doğrudan ticaret yapmayı vaat etmişti. Rumlar hayır dedi, biz evet dedik ama şimdi bizden daha önce istenmeyen şeyler isteniyor.”³¹⁷

KKTC Cumhurbaşkanı Talat, “AB, Kıbrıs’ın çözüm platformu değildir. AB, bütünlüklü çözümün parçalarıyla ilgili söz söylememelidir, tavır ortaya koymamalıdır, öneri yapmamalıdır. AB’nin yapması gereken, bizim doğrudan ticaretimizi, doğrudan uçuşları sağlaması ve izolasyonun diğer unsurlarını ortadan kaldırmak için çaba göstermesidir” diyerek tepkisini dile getirmiştir.³¹⁸ Fin önerilerini kabul etmekle hem Maraş Rumlara verilmiş olacak hem de Mağusa Limanı Rumların idaresine sokulmuş olacaktı. Buna ilaveten adanın kuzeyinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti Kara Kuvvetlerine bağlı Kolordu’nun bütün lojistik desteğinin sağlandığı ve gerekli tüm ikmallerinin yapıldığı Askeri Terminal limanı da Rumlar tarafından AB adına gözetilecek ve denetlenecekti. Nitekim Güney Kıbrıs, 1960 antlaşmalara aykırı olarak AB’ye alındığı zaman Verhaugen, Rauf Denktaş’a “Rumlar bizi aldattı” ifadesini kullanacaktır.³¹⁹

Finlandiya’nın ileri sürdüğü öneriler hayata geçirilemedi. Çünkü her iki tarafı memnun edecek öneriler değildi ve öne sürülen öneriler Rum tarafınca kötü niyetle kullanılabilirlerdi. Ayrıca Finlandiya’nın ileri sürdüğü öneriler, Türkiye’de büyük tepki toplamıştır. Türk basınında ilk kez Finlandiya bu kadar sert eleştirilmiştir. Özellikle Olli Rehn ve Verhaugen’in bazen sert bazen uyarı niteliğindeki sözleri, Türkiye’de hem AB’ye hem de Finlandiya’ya karşı tepkiye neden olmuştur. Böylece Kıbrıs Meselesi’nin çözümü için bir başka baharı beklemek gerekecekti.

2.6. FİNLANDIYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİ’NE ÜYELİĞİ

Finlandiya’nın hem Sovyetlere hem de Avrupa’yla sınırının olması özellikle Soğuk Savaş döneminde dikkatleri üzerine çekmiştir. Dolayısıyla Finlandiya’nın dış politikası Sovyet Rusya ve Avrupa’ya göre şekillenmiştir. İkinci Dünya Harbi’nin

³¹⁷ Sınırlar Arasında Finlandiya: Helsinki’den Kıbrıs’a.

³¹⁸ Hüseyin Macit Yusuf, “Finlandiya’nın Kıbrıs Planı Hemen Reddedilmelidir”, *Aydınlık*, Sayı:1003, (8 Ekim 2006), s.53.

³¹⁹ Atun, “Finlandiya Önerileri ve Türk Limanları”, s.49-50; *Sınırlar Arasında Belgeseli*, 2006.

ardından Finlandiya, hem 1947 yılında imzalanan Paris Antlaşması'na taraf olmuş hem de 1948 yılında Sovyetler Birliği'yle Dostluk İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması imzalamıştır. Bu durum literatürde "Finlandiya Gerçekçiliği" olarak adlandırılmıştır. Finlandiya'nın Doğu ve Batı arasındaki spesifik konumunu gösteren olay, 1975 yılında imzalanan Helsinki Nihai Senedi³²⁰ olmuştur. Doğu ve Batı arasındaki yumuşamayı öngören söz konusu belgen imza yeri özellikle Helsinki seçilmiştir. 1989 Doğu Avrupa Devrimlerinin öncesinde Varşova Paketi'nin ardından SSCB'nin dağılması üzerine Finlandiya, İkinci Dünya Harbi ertesinde imzaladığı antlaşmaları yeniden değerlendirmiş ve 1992 yılında Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Avrupa Topluluğu, dördüncü genişleme sürecini Güney Avrupa ülkelerine kıyasla ekonomik olarak daha gelişmiş ve demokrasinin tüm kurumlarının daha iyi işlediği Kuzey ülkeleriyle gerçekleştirmiştir. Dördüncü genişleme sürecinde Avrupa Birliği, üye devletlerle ortak değerleri paylaşması ve refah seviyelerinin yüksek olması nedeniyle, Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılım müzakereleri Birlik tarihindeki en kısa sürede (13 Ay) tamamlanmıştır. 16 Ekim 1994'de yapılan referandumda katılımcıların % 53'ü Avrupa Birliği'ne katılma lehine oy kullandı. Dördüncü genişlemeyle birlikte Avrupa Birliği üye sayısı on beş'e çıkmıştır.³²¹

Fin Parlamentosu 8 Kasım 1994 tarihinde AB'ye giriş antlaşmasını onaylamış ve 1 Ocak 1995 tarihinde Finlandiya, Avrupa Birliği ülkesi olmuştur. Aynı zamanda Batı Avrupa Birliği'ne gözlemci üye olan Finlandiya öte yandan NATO'nun Barış için Ortaklık projesine katılmış, bu durum Finlandiya'nın NATO ve BM nezdinde etkinliğini de artırmıştır. Avrupa Birliği üyeliğine başvurma kararı, soğuk savaş

³²⁰ Helsinki Nihai Senedi; 33 Avrupa ülkesi (Arnavutluk hariç) ile ABD ve Kanada'nın katılımıyla 15 Ocak 1973 tarihinde Helsinki'de çalışmalarına başlayan AGİK Konferansı iki yılı aşkın bir süre devam etmiştir. Helsinki Nihai Senedi, 1 Ağustos 1975'te katılımcı ülkelerin devlet ya da hükümet başkanlarıyla Türkiye adına da dönemin Başbakan Süleyman Demirel imzalamıştır. Bu senetle Devler arasındaki ilişkilere rehberlik edecek bazı temel ilkeler kabul edilmiştir. İlkeler; Egemen eşitlik ve egemenliğe saygı, Kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma, Sınırların ihlal edilmezliği, Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, Anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü, İçişlerine karışmama, İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı, Halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması, Devletlerarası işbirliği, Uluslar arası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi. Erişim Tarihi: 11.05.2011, <http://dogrubakis.net/helsinki-nihai-senedi-hakkind/>.

³²¹ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı, (Kavramlar, Kurumlar, Kişiler)*, Seçkin Yayınları, Ankara 2003, s.146; Cihan Dura-Hayriye Atik, *Ekonomik Açından Avrupa Birliği Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 2004, s.138 adlı eserde Finlerin % 57 oy oranıyla AB'ye katılmaya evet denildiği yazılmaktadır.; Atilla Sandıklı, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Işığında Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007, s.158.

sonrasında, Finlandiya'nın bağımsız bir devlet olarak aldığı en önemli ve ileriye dönük kararlardan biridir. Uluslar arası konularda genelde Finlandiya'nın görüşleri birliğe üye diğer ülkelerin görüşleriyle uyushmaktadır.³²²

Finlandiya, Avrupa Birliği'ne girdikten sonra AB, Rusya'ya sınır komşusu olmuştur. Dolayısıyla bu durum hem Rusya için hem de AB için önem taşımaktadır. Finlandiya, AB'nin kuzey kısmının gelişimine ilişkin AB Komisyonuyla üye devletlere yasa teklifinde bulunmuştur. Amacı, AB, Baltık Denizi civarındaki ülkelerle Rusya arasındaki işbirliğini güçlendirmek ve bölgedeki AB faaliyetlerini artırmaktır. Avrupa'nın kuzey kesimindeki doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevre sorunlarıyla mücadele ve çözüme kavuşturma, AB ve Avrupa'nın kuzeyindeki ülkelerin ortak hedefleri arasında yer almaktadır. Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası boyutunda Rusya için kabul edilen Ortak Strateji, bu anlamda Finlandiya'nın başarısını göstermektedir. Estonya, Letonya ve Litvanya'nın Avrupa Birliği'ne üye olmasında Finlandiya'nın büyük desteği olmuştur.³²³

Finlandiya şu kuruluşlara üyedir; Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi, Baltık Denizi Devletleri Konseyi, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi, Barents Avrupa Kuzey Kutbu Konseyi, NATO Barış ve Kuzey Kutbu Ortaklık Konseyi ve Batı Avrupa Silahlanma Grubu (Gözlemci).³²⁴

³²² Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 11.05.2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39118&contentlan=21&culture=tr-TR>.

³²³ Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı*, s.146-147; Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 11.05.2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39118&contentlan=21&culture=tr-TR>.

³²⁴ Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 11.05.2011, <http://www.finland.org.tr/Public/Default.aspx>.

Finlandiya ve Türkiye'nin ekonomi, ticaret, kültür ve turizm alanlarındaki işbirliğinde büyük adımlar atmaları için pek çok sebep ve imkân mevcuttur.

*Cevdet Sunay 7 Haziran 1971**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-FİNLANDİYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

3.1. FİNLANDİYA'NIN İKTİSADİ YAPISI

Finlandiya 1944'ten itibaren kalkınma hamlesini endüstri alanında yapmıştır. İkinci Dünya Harbinde hem toprak kaybı hem de insan kaybı yaşayan Finlandiya ekonomik açıdan da büyük darbe yemiştir. Ayrıca yaklaşık 400.000 Kareyalının ülkeye alınması ve Sovyetler Birliğine “savaş tazminatı” zorunluluğu Finlandiya için ağır bir yük olmuştur. Savaşın bedelini ağır ödeyen Finlandiya'nın Sovyetlere olan borcu, ekonominin yeniden yoluna konulması ve yeni sanayiler kurulmasını kamçulamıştır.³²⁵ Finlandiya, her şeye rağmen 1952 yılına kadar savaş tazminatını ödeyerek üretim tesislerini kâr getiren amaçlara yönlendirmeyi başarmıştır.³²⁶ İkinci Dünya harbinden sonra Finlandiya Nüfusunun büyük bir çoğunluğu tarım ve ormancılıkla uğraşan yarı endüstrileşmiş bir ülke konumuna gelmiştir.³²⁷

Finlandiya sanayi alt yapısının oluşmasında İkinci Dünya Harbinden sonra Sovyet Rusya'yla yaptığı Barış antlaşması çerçevesinde savaş tazminatının gemiyle makine ve ekipman olarak ödeme mecburiyeti Fin ekonomisi için önemli bir katkı sağlamıştır. Metal ve mühendislik sanayinin hammaddesi demirin ve sanayi için gerekli enerji kaynağı petrolün Sovyet Rusya'dan temini, buna karşılık Rusya'yla yapılan uzun

* 7 Haziran 1971'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen için verdiği akşam yemeğindeki konuşmasından. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K: 5/323, F: 9891/331.

³²⁵ 1948 yılında Ruslarla yapılan Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması Finlandiya ekonomisinde önemli yer tutar. Hülya Durmaz, *Finlandiya*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1987, s.3.

³²⁶ Finlandiya, endüstrinin milli servetteki payı 1938'de %30,6 iken bu oran 1951'de %41,4'e yükseltmiştir. Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, VII, 4125; *Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1968, XVI, 340.

³²⁷ Finlandiya Ankara Büyükelçiliği, Erişim Tarihi:10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/public/default.aspx?nodeid=39120&contentlan=21&culture=tr-TR>.

vadeli ticari ve ekonomik işbirliği anlaşmalarıyla sanayi üretiminin bu ülkeye satışı ve üretim fazlasının da diğer batı ülkelerine³²⁸ pazarlanması sanayi alt yapısının etkin kullanılmasına büyük destek sağlamıştır.³²⁹

1950’li yıllarda başlayan hızlı sanayileşmeyle birlikte güçlü metal ve orman ürünleri sanayisi oluşmaya başlamıştır.³³⁰ Finlandiya’da 1969 yılı ekonomin hızlandığı ve gittikçe geliştiği bir yıl olmuştur. İhracat talebinin artmasıyla başlayan iyileşme, 1969 yılı ekonomisinin hemen hemen her sektöründe fiilen tesirini göstermiştir. Özel sektör yatırımlarında %16 nispetinde bir artış gerçekleşmiştir. 1968’de işsizlik oranı % 4 iken 1969 yılında bu oran %2,8 olmuştur. Sene sonunda mevsime bağlı olarak işsizlik oranı % 2 olmuştur.³³¹

Finlandiya ekonomisinde, 1975-77 döneminden sonra görülen hızlı gelişme, 1979 ve 1980 yıllarında ödemeler dengesiyle Gayrı Safi Milli Hasıla (GSMH) üzerinde hissedilir derecede artışlara neden olmuş, bu durum Finlandiya’yı Avrupa ülkeleri arasında üretim seviyesi en yüksek ülke durumuna getirmiş, ancak bu artış 1981 yılı sonunda ve 1982’de nispi bir durgunluğa neden olmuştur. Bunun nedeni uluslar arası pazarlarda meydana gelen kriz ve Finlandiya ekonomisinin dış ticaretle doğrudan bağlantılı olmasıdır. Dış taleplerde meydana gelen azalma Finlandiya ekonomisindeki yatırımları da azaltmıştır. Sektörler içerisinde en çok etkilenenler sanayi ve inşaat sektörü olmuştur. Ayrıca GSMH artışını yavaşlatan bir diğer faktör de tarım sektöründeki üretim düşüklüğü olmuştur. Ekonomide görülen durgunluk üzerine 1982 yılında bir dizi mali önlemler alınmıştır. Bu tedbirlerden en önemlilerini %10’u bulan devalüasyon ile satış vergilerinde ve sosyal güvenlik kesintilerinde yapılan indirimlerdir. 1983 yılında ise alınan çeşitli tedbirlere ilaveten dış istikraza başvurularak ekonominin iyileştirilmesine çalışılmış ve ayrıca içte sorun haline gelen % 9 civarındaki enflasyonun daha aşağılara çekilmesi için sıkı para politikası uygulamasına başvurulmuştur. Alınan bu tedbirler ekonominin hareketlenmesine neden olmuş ve 1983 yılının ilk aylarından itibaren genel satış vergilerinde % 2 oranında artış meydana

³²⁸ Finlandiya’nın dış ticaretinde önemli yer tutan devletler şunlardır: Almanya, Rusya, İsveç, ABD, İngiltere, Norveç gibi ülkelerdir. İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği ve Uluslararası İşbirliği Şubesi, *Finlandiya Ülke Raporu*, İstanbul 2008, s.5.

³²⁹ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya’nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri*, Helsinki 2010, s.21.

³³⁰ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Ülke Profili Finlandiya*, Helsinki Temmuz 2003, s.8.

³³¹ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Ataşeliği, *Finlandiya’nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri 1969 Yıllık Raporu*, Helsinki 1970, s.12-13.

gelirken ihracatta kayda değer bir artış gerçekleşmiştir. Makine ve teçhizattan alınan satış vergisinde indirimle gidilmiş bu da inşaat sektöründeki yatırımların hızlanmasına ve 1982 devalüasyonu ise metal ve teknik sanayinin durumlarını düzeltmesine yardımcı olmuştur.³³²

1983 yılında iktisadi kalkınma hızı % 6 olan Finlandiya ekonomisinde sanayi sektöründe özel bir itina gösterilerek buna paralel olarak GSMH'daki artışın % 2 civarında olmasına karşın 1978-83 yıllarına ait ortalama % 4'e ulaşmış, sıkı para politikası ile ithal ve ihraç maddelerinde % 7 ve tüketim mallarında % 8,4'ü geçmeyen fiyat artışlarıyla enflasyonla mücadelede başarılı olunmuştur. Batı ülkelerine yapılan ihracatta artış olurken Sovyetler Birliği ve Sosyalist ülkelerle olan ticarete Finlandiya, 1982 yılı hacmini muhafaza etmiş ve yıl sonuna doğru gözle görülür bir iyileşme gerçekleşmiştir.³³³

1984 yılında Finlandiya ekonomisinin diğer ülkelere nazaran daha iyi durumda olduğunu görmekteyiz. Ancak bir yıl önce kıyasla önemli derecede bir gelişme kaydetmediği görülmektedir. Örneğin 1983 yılında üretim % 3 artarken, 1984 yılında ise bu oran sadece % 1 oranında artmıştır yani 1984 yılında toplam üretim oranı % 4 olmuştur. Toplam üretimdeki % 4'lük artışa rağmen özellikle kimya (%9,5), orman (%6) ve metalürji (% 5,5) sektörlerinde önemli artışlar meydana gelmiştir. Buna mukabil maden sektöründe (% 4) ve inşaat (% 1) sektörlerinde azalma görülmüştür. 1984 yılında dış ticarete çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bunun nedeni; ABD'nin bütün ülkelere mal satmak istemesi ve Batı ülkelerinin ithalatlarında sınırlandırmalar koymasındır. Ancak buna rağmen 1983 yılında % 9 olarak görülen enflasyon 1984 yılı sonunda % 6'ya düşürülmüştür. Finlandiya ekonomisi tamamen dış ticarete bağlı olduğu için alınan tedbirler de ihracatı geliştirme yönünde olmuştur.³³⁴

³³² Bu olumlu gelişmeler yanında alınan tedbirlerden olumsuz yönde etkilenen sektörler de olmuştur. 1983 yılında orman ürünleri dış pazarını kaybetmiştir. Buna neden olarak 1982 yılında yapılan devalüasyonun orman ürünlerini ucuzlattığı bu nedenle üreticilerin düşük fiyatla mal ihraç etmek istemedikleri gösterilmektedir. T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1983 Yılı Raporu*, Helsinki 1984, s.3-4.

³³³ 1983 yılının sonuna doğru işsizlikteki artış önlenememiştir. Ancak 1983 yılında uluslararası ticari ilişkilerde görülen canlanma Fin ekonomisini olumlu yönde etkilemiştir. T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *1983 Yılı Raporu*, s.4-5.

³³⁴ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1984 Yılı Raporu*, Helsinki 1985, s.5-7.

Finlandiya'nın ekonomik büyümesine 1986 yılının ilk yarısında durgunluk hâkim olmuş, ancak ikinci yarıda düzelme görülmüştür. Ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamayla işsizlik ortalama % 7 oranına çıkmış, enflasyon ise tahmin edileninin altında olmuştur. İhracatta gelişme ise; Doğu Avrupa ülkeleriyle mevcut problemler ve dünya fiyatlarının durumundan dolayı düşük seviyede kalmıştır. İhracattaki bu durum iç piyasayı da olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer taraftan ev ekonomilerinin satın alma güçleri ve tüketim harcamaları artmıştır.³³⁵

Finlandiya Hükümeti, ekonomik faaliyetlerdeki durgunluğu bir ölçüde giderebilmek, maliyetleri düşürerek uluslar arası piyasalarda rekabet edebilir fiyatlar yaratarak talebi artırmak amacıyla, 1986 yılında enerji, gelir ve kurumlar vergileri reformları ile sosyal güvenlik fonlarına yapılan katkıların azaltılması gibi bir dizi ekonomik tedbiri yürürlüğe koymuştur. Bunlara ek olarak Finlandiya Bankası da Fin Markkasının yabancı para piyasalarındaki spekülasyonunu önlemek için faiz hadlerinin yüksek tutulması şeklinde bir politika izlemiştir. Fin ekonomisi tamamen dış ticarete bağlı olduğu için dış politikası ile dış ticaret politikası at başı gitmektedir. Daha önceki yıllarda olduğu gibi Finlandiya, ihracatı geliştirmeye ve ihracattı olumsuz yönde etkileyecek faktörleri minimum seviyede tutmaya çalışmıştır.³³⁶

Finlandiya'da 1985 yılında enflasyon oranı % 5,9 iken, 1986 yılı sonunda % 3,3'e olmuştur. Ekonomideki olumlu gelişmeler olurken 1980 yılında % 4,7 olan işsizlik 1984'te % 6,1 1985'te ise bu oran % 6,3 olmuştur. 1980'lerde Finlandiya ekonomisinde etkili olan bazı olaylar şunlardır;

- Finlandiya ekonomisinde önemli bir yere sahip olan dış ticaretin özellikle ihracatın, dış talepteki değişikliklerden etkilenmiş olması,
- Enflasyonla mücadele politikasının, dış etkenlerin de tesiriyle yatırımlarda durgunluk ve işsizlik yaratması ve bunun sonucu 1982 yılı sonunda bir dizi mali ve iktisadi tedbirler alınması,
- 1982 yılında alınan ekonomik tedbirlerin sonucu olarak sanayi üretiminde meydana gelen artış,

³³⁵ T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1986 Yılı Raporu*, Helsinki 1987, s.2-3.

³³⁶ T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, *1986 Yılı Raporu*, s.3-4.

- ABD'nin bütün ülkelere mal satmak istemesi ve Batı ülkelerinin ithalatlarında sınırlandırmalar koyması.

Gibi nedenler Finlandiya ekonomisinde hem olumlu hem de olumsuz etkide bulunmuşlardır. Ancak tüm faktörlere rağmen Finlandiya, ekonomisini güçlü bir hale getirmeyi başarmıştır.³³⁷

Fin ekonomisinin yatırım eğilimi 1970'lerin ortalarından itibaren düşmeye başlamıştır. 1986 yılında sabit yatırımları GSMH'ya oranı diğer Avrupa devletlerin üzerinde olmuştur. 1986 yılı inşaat sektöründe görülen işçi-işveren arasındaki sorunlar sabit sermaye yatırımı seviyesinin düşük kalmasına neden olmuştur. Tarımda 1986 yılı katma değer oranı 1980-81 yıllarının rekor seviyesine oranla oldukça azalmıştır. Bu değişim, yatırım maliyetleriyle tarımdaki kredi borçluluğu oranının artışına bağlı olmuştur. İmalat sanayi yatırımlarında 1985 yılı itibariyle artış kaydedilmiştir. Bunun nedeni kamu iktisat teşekkülleri yatırımlarında kaydedilen % 50 artış olmuştur. Buna karşılık özel şirketlerin yatırım isteği yüksek faiz oranlarına bağlı olarak artış göstermemiştir. Sonuç olarak imalat sanayinde özel şirketlerin yatırım hacimleri 1980'lerin başlarındaki seviyede kalmıştır. Ekonominin dayanağı olarak nitelendirilen ormancılıkta 1985 üretimi % 3.5 oranında artış olmuştur. 1983 yılı itibariyle, orman ürünleri gayri safi sanayi üretiminin 1/5'ini oluşturmuştur. Üretimin % 80'ine yakın bir bölümü ihraç edilmiştir. Orman sanayisi, 1950'li yıllarla kıyaslandığında bu oran dört katına çıkmıştır.³³⁸

Finlandiya ekonomisinde, Sovyetler Birliğine gerçekleştirilen ihracattaki gerileme ve iş çevrelerinin güvenin zayıflaması gibi nedenlerle 1986 yılında bir yavaşlama meydana gelmiş ancak alınan mali ve ekonomik önlemler sayesinde ekonomide tekrar bir canlanma meydana gelmiştir. 1987 yılında Batı ülkelere ihracatın % 7 artmasına karşılık, genel ihracat artışı, ikili anlaşmalı ülkelere yönelik ihracatın durumundan dolayı düşük seviyede kalmıştır. GSMH'da meydana gelen % 3,2'lik büyüme hızının sebebi, iç talebin artmasından dolayıdır. Ayrıca verimliliğin artması, enerji sektörü vergilerinin düzenlenmesi ve 1986 yılında Fin Markkası değerinde yapılan ayarlama sonucunda ülkenin rekabet gücü artmış; özel ve kamu

³³⁷ Hülya Durmaz, *Finlandiya*, s.4-5; Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri, *1984 Yılı Raporu*, s.7.

³³⁸ İmalat sanayilerinin birçoğu güney ve batı kıyılarında; Helsinki, Turku, Rauma ve Pori'dedir. Hülya Durmaz, *Finlandiya*, s.8-11.

sektörlerindeki ücret artışları ve dış ticaret hadlerindeki gelişmeler tüketimin artmasına ve yatırımların hızlanmasını sağlamıştır. İthalatın ihracata oranla daha hızlı artması sonucu cari işlemler açığı 1986 yılından daha fazla artarak 1987 yılında 9,2 milyar Fin Markkası olmuştur. Dolayısıyla dış ticaret dengesi milli gelire olumsuz bir etki yapmıştır. 1987 yılında ithalat fiyatlarının az da olsa düşmesine karşılık, ülke içi maliyetlerin devamlı artması nedeniyle tüketici fiyatlarının artış oranı 3.7 olmuştur. Cari işlemler açığını ve enflasyonu kontrol altında tutmak için sıkı para politikası uygulamasına 1987 yılında da devam edilmiştir. İthalatta liberal fakat ihracatı artırmaya önem veren bir politika izlemiştir.³³⁹

Finlandiya ekonomisinde GSMH'nın 1/3'ünü dış ticaret teşkil ettiğinden dolayı dış ticaret önemli bir yere sahiptir. Finlandiya'nın dış ticaret politikası iki ana ekseninde bulunmaktadır:

- İhraç mallarının dünya pazarlarına sıkıntısız bir şekilde girişinin garanti edilmesi,
- İthal mallarının dengeli ve düzensizlik yaratmayacak şekilde sağlanması.

Finlandiya'nın ithalatında özellikle üzerinde durulan husus hem politik hem ekonomik bakımdan dengenin sağlanması, ekonomi için vazgeçilmez bir unsur durumunda olmasına büyük bir hassasiyet gösterilmiştir.³⁴⁰

Finlandiya ekonomisi, 1980'li yılların başına kadar kamu müdahalelerini de içeren piyasa ekonomisi kurallarıyla oldukça başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Ancak 1980'li yılların ortasına gelindiğinde finans piyasasında uygulamaya konulan serbestleştirme politikası birkaç yıl içerisinde hisse senedi piyasasında aşırı bir değerlenmeye yol açmış, hızla büyüyor gözükken Fin ekonomisi kötü bankacılık, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu dış talebin azalmasıyla iflas edecek bir duruma gelmiştir. Finlandiya, bu ekonomik durgunluktan makul ücret artışlarını içeren sıkı para ve maliye politikaları ile yurtdışı piyasalarda rekabet gücünü artırarak çıkabilmiştir.

³³⁹ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu*, Helsinki 1988, s.2.

³⁴⁰ Finlandiya 1973 yılı sonunda Avrupa Topluluğu, Kömür ve Çelik Topluluğuyla iki ayrı anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmalara göre adı geçen topluluklarla Finlandiya arasında 01.07.1977 tarihinden itibaren bazı hassas mamuller hariç tüm sınaî ürünler üzerinde gümrük muafiyeti tanınmaktadır. 1984 yılında Finlandiya ile AT arasında varılan anlaşma gereğince, bu ülkelerden yapılan sanayi malları ithalatından alınan gümrük vergisi kaldırılmıştır. *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1987 Yılı Raporu*, s. 223.

1990-1993 döneminde % 10 azalan üretim, 1994-1999 döneminde yılda % 4,5 artmış, 1994 yılında % 18 olan işsizlik oranı 2003 yılında %9'a düşmüştür.³⁴¹

Finlandiya, 1990'ların başında sanayi ağırlıklı bir ülke durumundayken 1995'lerden sonra bir bilgi ve haberleşme teknolojilerinin ekonomik büyümenin motoru olduğu bir bilgi toplumu haline gelmiştir. 1990'ların sonunda OECD ülkeleri içerisinde bilgi ve haberleşme sektöründe en fazla patent alan bir ülke olmuştur.³⁴²

1990'larda Finlandiya ekonomisinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Finlandiya ileri teknoloji sektörleri olarak nitelendirilen sektörlerde en fazla araştırma-geliştirme harcaması yapan ülkelerden biri olmuştur. Finlandiya 2000 yılında haberleşme ve bilgi teknolojileri için yaptığı harcamanın GSMH'ya oranı bu ülkeyi dünya sıralamasında ikinci sıraya getirmiştir.

- Finlandiya hükümetleri iletişim ve bilgi teknolojileri alanlarında rekabetçi piyasa mekanizması oluşturmaya yönelik politikalar uygulamış, diğer Avrupa ülkelerinin aksine telefon ağı hiçbir zaman devlet tekelinde olmamıştır.

- Finlandiya ekonomisinin 1990'lı yılların başında girdiği derin ekonomik kriz (nedeni Sovyetlerin dağılması) sonrasında iletişim teknolojisi alanında faaliyet gösteren en büyük firması Nokia'nın uluslararası alanda rekabet edebileceği mobil telefon üretimine geçmesi ülkenin bilgi toplumuna geçmesinde etkili olmuştur.

- 1980'li yıllarda Finlandiya'nın sermaye piyasalarını serbestleştirilmesi yabancı sermayenin Finlandiya'ya gelmesini kolaylaştırmış, yüksek riskli bilgi ve haberleşme teknolojilerinin uluslararası sermayenin işbirliği ile başlatılmasına imkân sağlamıştır.

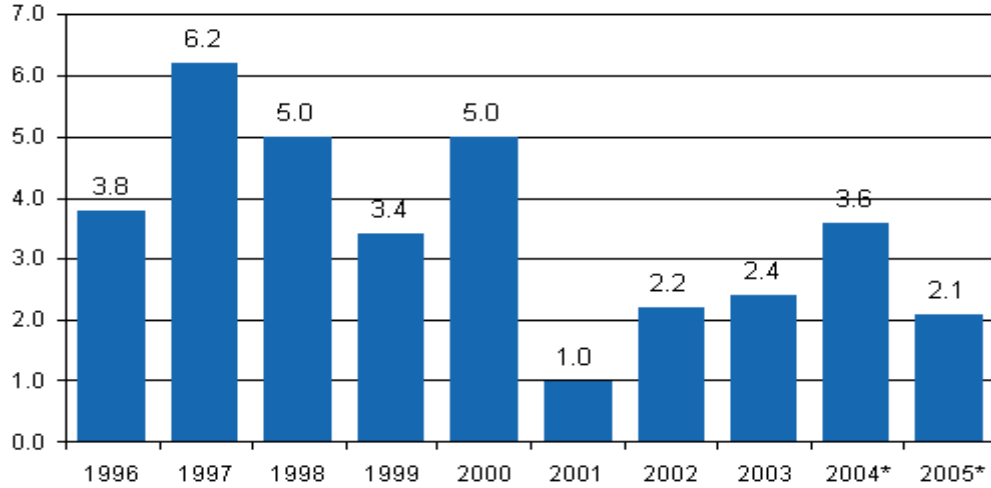
2004 yılında Finlandiya'nın GSMH artışı ivme kazanarak, %3,4 olarak gerçekleşmiştir. Finlandiya ekonomisinin, yılın ilk çeyreğinde gerçekleşen büyüme oranı beklenenin altında gerçekleşmiş olmasına rağmen, özellikle yılın ikinci yarısında

³⁴¹ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya 2003 Yılı Ülke Raporu*, Helsinki 2004, s.7.

³⁴² Sovyetler birliğinin dağılması Fin ekonomisi için büyük bir darbe olmuştur. Ancak Finlandiya, 1990'lardaki krizi geride bırakarak dünyada sayılı ekonomiler arasına özellikle teknoloji alanında girmeyi başarmıştır. T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2003 Yılı Ülke Raporu*, s.8.

ekonomik aktivitelerde önemli derecede artış ve güçlenme gözlenmiştir. 2004 yılında talepteki büyüme, hane halkı harcamaları ve özel yatırımlara dayalı olmuştur.³⁴³

Finlandiya GSMH Artış Hızı 1996 - 2005, %

Kaynak: T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2006 Yılı Ülke Raporu*, s. 30.

2005 yılında Finlandiya GSMH'nın % 2.1 oranında büyüdüğü ve aynı yıl içinde Finlandiya ekonomisinde üretilmiş bulunan tüm mal ve hizmetlerin konsolide katma değeri 155 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında büyümenin hanehalkı tüketimleri ve özel yatırımlar gibi ekonominin talep tarafındaki büyümeye dayalı olarak artmıştır.³⁴⁴

2006 yılında Finlandiya ekonomisi 2005 yılı içinde tahmin edilen değere göre çok daha iyi gelişme göstermiştir. Finlandiya Merkez Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1450 firma üzerinde yaptığı araştırma sonucuna göre; ekonomi dünya ticaretindeki olumlu gelişmeden etkilenererek güçlü, esnek olmayan ve durağan bir yapı göstermiştir. Aynı durum iç talepte de yaşanmıştır. GSMH büyüme hızı 2005 yılına göre % 5 artış göstererek, ortalama değer olan % 2,5 değerinin üstüne çıkmıştır. Finlandiya ekonomisi; büyüme, işsizlik, enflasyon ve kamu finansmanı dengeleri açısından diğer AB

³⁴³ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya Ülke Raporu*, Helsinki 2005, s.13.

³⁴⁴ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2006, s.30-31.

lkelerinin ortalamasına göre daha iyi bir konumda olmuştur. 2005 yılında kişi başına düşen milli gelir oranı AB ortalamasından daha yüksek çıkmıştır.³⁴⁵

2000’li yıllarda Finlandiya ekonomisinde yaşanan güçlü büyüme, vergi gelirlerinin artmasına ve kamu sektörünün küçülmesine neden olmuştur. 2006 yılında, kamu sektörünün GSMH içindeki payı % 3 olmuştur. Kamu borçlarının GSMH içindeki payı ise % 15 olmuştur. Finlandiya, 2006 yılında kamu borçlarının en düşük olduğu AB ülkelerinden biriydi. Hızlı ekonomik büyüme, kamu finansmanındaki artış ve harcamalar üzerindeki sıkı kontrol kamu borçlarını azaltmıştır. Bu konu yaşlanan nüfusun gelecekteki etkisi için önem taşıdığından dolayı siyasette de tartışılan ve ne alınan bir konu haline gelmiştir.³⁴⁶

2006 yılında ulaştırma % 6, inşaat % 4, diğer hizmet sektörleri % 3 oranında olmasına rağmen, 2005 yılının aynı dönemine göre % 5 dşmştir. Yine aynı yıl içinde imalat sektöründe hizmet sektörüne nazaran istihdam oranı artmış, işsizlikte azalma grlmştir. İstihdam oranındaki artışlar en fazla Helsinki’de olmuştur. Finlandiya’nın kuzeyinde bulunan firmalar istihdam artışı gerçekleştirememişlerdir. Finlandiya’da bankacılık ve hizmet sektörü gelişmiş olup, AB’nin ortak kurallarının öngördüğü uygulamalar mevcuttur. Özellikle internet bankacılığı yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.³⁴⁷

167 milyar €’luk Gayri Safı Milli Hâsıla (GSMH) ve % 4,9’luk büyüme oranıyla 2006 yılında, Finlandiya ekonomisinin 2000 yılından itibaren en iyi yılı olmuş ve aynı başarı 2007 yılında da devam etmiştir. 2007 yılında istihdam oranının artması tüketici taleplerinin yükselişini sağlamış ve GSMH’daki büyümenin en önemli faktörü olmuştur. 2007 yılında tüketici talepleri, beklentilerin ötesinde artış göstererek ithalatın da artmasına neden olmuştur. 2007 yılı için GSMH’daki büyüme oranı % 4,4 olmuştur. 2007 yılında indirilen vergi oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 2006 yılına göre daha az olmuştur. 2007 yılında istihdam oranı % 69,5 olmuş, özel sektörde istihdam artış göstermiştir. 15-64 yaş arası istihdam edilenlerin oranı % 69,5 olup, bir

³⁴⁵ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya’nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2007, s.25-26.

³⁴⁶ 2006 yılında işsizlik oranı % 7,7 olmuştur. Aynı yıl içinde endüstriyel verimlilik % 7,8 artmıştır. T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2007 Yılı lke Raporu*, s.26-29.

³⁴⁷ Finlandiya’da önemli bankalar arasında Nordea Bank, Sampo Bank, Oko Bank bulunmaktadır. T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2007 Yılı lke Raporu*, s.32-33.

önceki yıla göre %0,3 daha artış göstermiştir. Erkeklerin istihdam oranı %70,2 kadınların istihdam oranı %68,7 oranında olmuştur. 2007 yılında ortalama işsiz sayısı 183000 kişi, bir önceki yıla göre 21000 kişi daha az, işsizlik oranı ise, bir önceki yıla göre %0,4 oranında azalarak %6,9 olmuştur.³⁴⁸

Finlandiya’da doğrudan vergi gelirlerinin GSMH içindeki payı AB ortalamasının üstünde olmuş, bu alanda Finlandiya ilk dört ülke içinde olmuştur. Kişisel gelir vergileri ve sosyal katkılar AB ortalamasının üstünde bir değer göstermiştir. Dolaylı vergilerde örneğin KDV’de ve diğer ilave vergilerde (örneğin; otomotiv, alkol ve yakıtlarda uygulanan) en yüksek vergiye sahip AB ülkeleri içinde yer almıştır. Buna karşın gayrimenkullerde uygulanan vergi oranı daha düşük bir değer göstermiştir. Finlandiya, eğitilmiş bir nüfusa sahip olmanın hızlı büyüyen ekonomiye adaptasyona kolaylık sağladığı için ve firmaların yeni teknolojilere yönelmede hızlı davranmıştır. İnternet kullanımının yaygın ve hızlı olmasından dolayı elektronik ticaret Finlandiya’da yaygın olarak kullanılmaktadır. Şirket gelirlerinin %14’ü bu yolla sağlanmıştır.³⁴⁹

Finlandiya’da ekonomi için önem taşıyan sektörlerin verimliliği ve fiyat rekabetliliği 2007 yılında yüksek bir oran göstermiştir. Yine aynı yıl içinde gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Forumu’nda, Finlandiya, rekabetlilik endeksine göre İsviçre’nin önüne geçerek, Danimarka, İsveç ve Singapur’un ardından Dünya’nın en iyi dördüncü rekabetçi ekonomisi olmuştur.³⁵⁰ Finlandiya’da 2008 yılı, bir önceki yıla göre önemli oranda düşüş kaydederek özel yatırımlar % 1 oranında artış kaydetmiştir. 2008 yılında makina ve ekipman yatırımlarında % 4’den daha az bir artış olurken, konut yatırımlarında % 9’dan daha fazla bir düşüş olmuştur 2008 yılında Finlandiya’nın yurt dışı yatırımları 82,3 milyar € ve Finlandiya’daki yabancı yatırımlar 63,1 milyar € olmuştur. Yurtdışı portföy yatırımları 2008 yılında bir önceki yıla göre düşerek 131

³⁴⁸ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya’nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2008, s.24-25.

³⁴⁹ Finlandiya’da 7 ila 17 yaşları arasındaki tüm çocuklara zorunlu eğitim sistemi uygulanmaktadır. Okul sistemi yüzde 100 okuma oranı sağlamaktadır. T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2008 Yılı Ülke Raporu*, s.17-25.

³⁵⁰ Aralık 2006-Aralık 2007 dönemlerinde toplam sanayi üretimi % 3,7 oranında, kimya sanayi % 4,2 oranında, toplam metal sanayi üretimi % 7,3 oranında, enerji üretimi % 10,7, elektronik ve elektrikli ürünler imalat sanayi % 17 oranında artmış, diğer metal sanayi % 0,9, diğer imalat sanayi % 2,7 ve ağaç ve kağıt ürünleri sanayi % 2,9 oranında azalma göstermiştir. Diğer taraftan, ticari satış hacmi % 3 oranında, toptan ve perakende ticaret % 6 oranında artmış, motorlu taşıt satışları ise % 16 değerinde bir azalma göstermiştir. T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2008 Yılı Ülke Raporu*, s.26; Oya Uysal, “Finlandiya Nasıl Kalkındı?”, *Ekonometri Dergisi*, Yıl:6, Sayı:32, (Kasım-Aralık 2008), s.21.

milyar €, yabancıların Finlandiya'daki portföy yatırımları da düşmüş ve 174 milyar € olarak gerçekleşmiştir.³⁵¹

Finlandiya'nın son 30 yıl içinde ekonomisinin sektörel yapısı değişmiş, tarım sektörünün payı giderek azalmış, hizmet sektörü öne çıkmış ve imalat sektörünün şeklinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Tarım sektörünün önemi, Finlandiya'nın AB'ye üyeliğinden (1995) sonra hızla azalma göstermiştir. İmalat sektöründe tüketim malları önemini kaybetmiş yerine elektronik ürünleri üretimi geçmiştir. Özellikle de cep telefonu ve elektronik ürünler. Hâlihazırda Finlandiya üretim yapısı elektronik sanayi ve hizmet sektörünün büyümesine paralel olarak ve ekonominin yapısal değişiklikleri nedeniyle daha az sermaye yoğun hale gelmiştir.³⁵²

Finlandiya'da işgücü piyasası güçlü, istihdam ve kapasite kullanım oranı yüksek olmasına rağmen 2009 yılında işsiz sayısında artış meydana gelmiştir. Aynı yıl içinde istihdamda yaklaşık 74 000 kişi azalma göstermiştir. 2009 yılında istihdam oranı % 66,5'tir. 2009 yılında ortalama işsiz sayısı 221 000 kişi olup, bir önceki yıla göre 49 000 kişinin arttığını görmekteyiz. İşsizlik oranında artma baş göstermiş bir önceki yıla göre % 8,2 oranında olmuştur.³⁵³

Son beş yıl içinde Sanayi üretim endeksi (2005=100) aşağıdaki tabloda;

<i>Yıl</i>	<i>Toplam</i>	<i>Odun ve Kağıt Sanayi</i>	<i>Elektrik Sanayi</i>	<i>Diğer Metal sanayi</i>
2005	100	100	100	100
2006	109,6	111,5	110,3	107,8
2007	114,6	111,8	127,9	112,0
2008	115,5	100,8	145,5	113,5
2009	91,4	80,3	96,5	82,8

Kaynak: T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2010 Yılı Ülke Raporu*, s.27.

Finlandiya'da devlet destekli ulusal işsizlik ödeneği ve gelire bağlı olarak işsizlik ödeneği olmak üzere iki tip işsizlik sigortası vardır. Gelire bağlı işsizlik ödeneği

³⁵¹ T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2009, s.31.

³⁵² T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2010, s.23.

³⁵³ 2008 yılında ortalama enflasyon oranı % 4,1 olmuş, 2009 yılında ise enflasyon oranı % 0,0 olarak gerçekleşmiştir. T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2010 Yılı Ülke Raporu*, s.23.

işsizlik sigortasından temin edilir ve bu tür ödemelerin ihtiyaca bağlı olması nedeniyle, bir kişinin geliri bu ödenekten yararlanmasına mani olabilmektedir.³⁵⁴

Finlandiya, Avrupa Birliği'ne³⁵⁵ üye bir ülke olarak 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren, bazı istisnalar hariç Avrupa Birliği'nin dış ticarete ilişkin mevzuatını uygulamaktadır.³⁵⁶

3.2. TÜRKİYE-FİNLANDİYA EKONOMİK İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASI VE GELİŞMESİ

Türk-Fin ilişkilerinin ticari izlerine Osmanlı Devleti zamanında rastlamak mümkündür. Örneğin Çarlık Rusya himayesinde bulunduğu dönemlerde Rus bayrağını taşıyan bazı Fin gemilerinin Baltık Denizinden Akdeniz'e geldikleri ve Osmanlı sınırları içinde ticaret yaptıkları belgelerden anlaşılmaktadır. Bu gemi kaptanlarının adı geçen yerlere gidebilmeleri için sefine kâğıtları (yol kâğıtları) almaları gerekmektedir. Sultan II. Mahmud'un tuğrasını taşıyan bir hüküm (Cezayir, Tunus, Trablusgarp) beylerbeyine hitaben yazılmış ve 1818 tarihini taşımaktadır. Bu belgede aslen Finlandiyalı olduğu anlaşılan kaptan Petrarih Tranström'e dokunulmaması emri yazılmaktadır. Diğer bir sefine kâğıdı da 1825 tarihli dir. 1824 tarihli belgede Finli olan kaptan Eril Diupström'e ait geminin serbestçe seyr ü sefer etmesine izin verildiğini görmekteyiz. Bu olaylar gösteriyor ki XIX. yüzyılın başlarında Fin gemileri Osmanlı topraklarında ticari amaçlarla gelip gitmekte ve bu vesileyle Finliler ve Türkler arasında ticari ilişkiler kurulmuştur.³⁵⁷

Gazi Mustafa Kemal liderliğinde Milli Mücadele zafere ulaştıktan sonra Lozan Antlaşmasıyla siyasi, ekonomik bağımsızlık kazanılmıştır. Lozan bu ekonomik bağımsızlığın tanınmasına ilişkin bir senet olmuştur. Ekonomik bağımsızlığımızın kazanılması için Kapitülasyonların kaldırılması, Düyun-u Umumiye'nin ödeme planına

³⁵⁴ Kamu hizmetleri, merkez veya yerel idareler tarafından sürdürülmekte ve vergiler ile finanse edilmektedir. En önemli doğrudan vergi, ikamet eden yerlilerin gelirlerinden belediye tarafından toplanan ve belediyeye göre % 15 ve % 20 arasında değişen yerel vergilerdir. Devlet gelir vergisi ise artan oranlıdır ve en fazla % 60'ın üstündedir. Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finlandorg.tr/public/default.aspx?nodeid=39120&contentlan=21&culture=tr-TR>.

³⁵⁵ Finlandiya Ocak 2002 tarihinde AB üye ülkeleri ile birlikte tek para birimi olan Euro'ya geçmiştir. Finlandiya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr>.

³⁵⁶ T.C.Helsinki Büyükelçiliği, *Finlandiya 2010 Yılı Ülke Raporu*, s.44.

³⁵⁷ Kurat, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", s.26

bağlanması, Reji idaresine son verilmesi, demiryollarından başlayarak yabancı sermayenin millileştirilmesi, vergilendirme yetkisinin ve yargısının tam olarak kazanılması, senyoraj hakkının elde edilerek Merkez Bankası'nın kurulması vb. Türk milli ekonomisinin oluşmasını sağlamıştır.³⁵⁸

Gazi Mustafa Kemal zamanında ekonomik kalkınmaya büyük önem verilmiştir. Bu nedenle çeşitli devletlerle ticari antlaşmalar yapılmış ve bu devletlerden biri de Finlandiya idi. Finlandiya da Türkiye gibi bir tarım ülkesi idi. Ancak bağımsızlıktan sonra ekonomik anlamda gelişmeye başlamıştır. Denize kıyısı olması hasebiyle limanlar (Helsinki, Turku, Vaasa, Viipuri, Kotka ve Pori)³⁵⁹ işletilmiş, özellikle kâğıt endüstrisinde büyük gelişmeler kaydetmiştir.³⁶⁰

Türkiye ile Finlandiya arasında 4 Ocak 1926 tarihinde imzalanan İkamet, Ticaret ve Seyr ü Sefain antlaşması yürürlüğe girdikten sonra 12 Ağustos 1929 tarihinde 27 madde halinde başka bir Ticaret ve Seyr ü Sefain Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma 25 Haziran 1930'da yürürlüğe girmiştir.³⁶¹

19 Aralık 1933 tarihinde Finlandiya ile altı ay müddetle imzalanan Ticaret antlaşması imza tarihinden on beş gün sonra yürürlüğe girmesine Reisicumhur Gazi M. Kemal imzasıyla 27 Aralık 1933'te kabul edilmiştir.³⁶² İmzalanan bu antlaşma daha sonra Türkiye aleyhine açık vermeye başlamış bunun üzerine Hariciye Vekilliğine gerekli tedbirlerin alınması için gerekli yetki verilmiştir.³⁶³ Daha sonra bu antlaşma Ankara'da yeniden müzakere edilerek 5 Haziran 1935 tarihine kadar uzatılmış³⁶⁴ ve 1 Temmuz 1935 tarihinde yürürlüğe girmesi onanmıştır.³⁶⁵

Avrupa Ozer Konferans'ı 30 Eylül-5 Ekim 1935 tarihleri arasında Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılması münasebetiyle bu konferansa Türkiye de davet edilmişti. Bu arada Demiryolları idareleri arasında 27 Eylül 1935 tarihinde de Helsinki'de

³⁵⁸ T.C. Maliye Bakanlığı, *Atatürk Dönemi Maliye Politikaları*, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008, s.1.

³⁵⁹ Finlandiya Limanlarında özellikle kereste, kâğıt ve metal ürünleri ithalatı ve ihracatı yapılmıştır. 1920'lerde en çok ticaret yaptığı ülkeler; Almanya, İngiltere, Amerika, İsveç ve Sovyet Rusya. Karl Kekoni, "The Ports Of Finland" *Economic Geography*, 8 (3) (Temmuz 1932), s.224-228.

³⁶⁰ Clark University, "Finland", *Economic Geography*, 8 (3), (Temmuz 1932), s.1.

³⁶¹ Resmi Gazete, 25.06.1930; Düstur, III, (11) 1886 (686).

³⁶² BCA, 030/18/01/02/41/91/4.

³⁶³ BCA, 030/18/01/02/49/77/16; BCA, 030/18/01/02/50/84/2.

³⁶⁴ BCA, 030/18/01/02/51/3/13.

³⁶⁵ BCA, 030/18/01/02/56/51/19; BCA, 030/18/01/02/66/55/1.

Semplan Konferansı yapılacaktı. İcra Vekilleri Heyetince alınan karar üzerine Türk temsilcileri, Helsinki’de hem Semplan Konferansına hem de Ozer Konferansına katılmaları kararlaştırılmıştır. Devlet Demiryolları namına Ticaret ve Hâsılat Müdürü Naki ile Hâsılat Müdür Muavini Kemalettin’in gönderilmesi ancak Doğu illerinde tetkik seyahatinde bulunan Kemalettin eğer gecikirse onun yerine Devlet Demiryolları 4.üncü İşletme Müfettişliği Hareket Başmüfettişi Cevad’ın gönderilmesine karar verilmiştir. Bu nedenle iki memura Maliye Vekilligince tahsilât ayrılmasına 9 Eylül 1935 tarihinde Reisicumhur K. Atatürk imzasıyla onanmıştır.³⁶⁶

Türkiye’de İzmit Kâğıt Fabrikası faaliyete geçmeden önce Tekel İdaresi, Finlandiya’dan 328 A pozisyonunda 54 ton adi matbaa kâğıdı siparişinde bulunmuştur. Bu nedenle sadece bir defaya mahsus olmak üzere bedeli Finlandiya’ya kliring yoluyla ödenmek kaydıyla Türkiye’ye bu kâğıtların sokulmasına izin verilmiştir.³⁶⁷

Sonbaharda Avrupa’da başlayan II. Dünya savaşı, Türkiye’yi sadece dış politika alanında zorluklarla değil ekonomik sıkıntılarla da karşı karşıya bırakmıştır. Ekonomik sıkıntıların temel nedenlerinden biri de, dış ticaretin savaş ortamından son derece olumsuz bir biçimde etkilenmesidir. Çünkü Türkiye ticaret alanında Avrupa’ya büyük oranda bağımlı bir durumdaydı.³⁶⁸ Bu sırada Türkiye sigara fabrikaları ihtiyaç olan kliring ve takas yoluyla temin edemediği, serbest dövizle dahi birçok ülkeden sipariş ettiği sigara kâğıtlarını zamanında teslim alamamıştır. Bu nedenle 1940 yılı içinde Finlandiya’dan Termakofski fabrikasından sigara kâğıtları satın alınması için döviz cetvellerine 112,500 dolarlık bir tahsisat konulmasına 27 Haziran 1940’da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü imzasıyla kabul edilmiştir.³⁶⁹

12 Haziran 1948 tarihinde Türkiye-Finlandiya arasında yapılan antlaşmanın 4.üncü maddesine göre Finlandiya bankasının Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası lehine tanımış olduğu 500.000 dolarlık kredi 1.000.000 dolara çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle Finlandiya Ankara Büyükelçiliği ile T.C. Dışişleri Bakanlığı arasında teati edilen mektuplar 21 Şubat 1949’da onanmıştır. Mektupların yazışması

³⁶⁶ BCA, 030/18/01/02/58/71/6, s.1-2.

³⁶⁷ BCA, 030/18/01/02/71/1/20.

³⁶⁸ Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), II*, (2.Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s.367.

³⁶⁹ BCA, 030/18/01/02/91/61/10.

Büyükelçi Faik Zihni Akdur Bey ve Finlandiya Maslahatgüzarı Olavi Wanne arasında olmuştur.³⁷⁰

1924'den günümüze Türkiye-Finlandiya arasında 60'ın üstünde Gümrük, Ticaret, Teknik İşbirliği, Gezi, Pasaport, Vize, Eğitim, Kültür, Sanat, Spor, Ulaştırma, Vergilendirme, İkamet, Seyrüsefain, Dostluk ve Kredi konularını içeren antlaşmalar yapılmıştır. Finlandiya ve Türkiye arasında ağırlık olarak yapılan antlaşma türü genelde ticaret konularını içeren antlaşmalar olmuştur.

3.2.1. Finlandiya'nın Türkiye'deki Yatırımları

Finlandiya ve Türkiye arasında “Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması” 13 Mayıs 1993 tarihinde Ankara’da imzalanmış ve 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. 1963 yılında Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) ile Nokia’nın yeniden yapılanması çerçevesinde, söz konusu şirketin iletişim sektörü dışındaki tüm şirketlerini elden çıkarmaya başlaması ile Türk Kablo şirketi bünyesindeki yatırım ortaklığı sona ermiştir.³⁷¹ Daha sonra, yatırım ilişkileri Finlandiya’nın en büyük şirketlerinden Sonera’nın, Turkcell’in ikinci büyük ortağı olmasıyla devam etmiştir. Bunu müteakip, Avrupa'nın en büyük televizyon üreticisi konumundaki önemli firmalarından Vestel’in 2006 yılında Finlandiya’nın önemli TV ve elektronik ürün markaları olan 'Finlux' ve 'Luxor'un kullanım hakkını satın alması, Finlandiya ile olan ticaret ve yatırım ilişkilerinde Türkiye adına önemli gelişme olarak kaydedilmiştir. Otomotiv sektörüne yönelik makina parçaları alanında faaliyet gösteren Fin Componenta Firması, demir ve alüminyum parçaları üreten, Koç Holding'e ait DÖKTAŞ'ı 2006 yılında 89 milyon €’ya satın aldıktan sonra, 2007 yılında 9 milyon €’luk ilave yatırımlarıyla faaliyetlerini genişletmiştir. Öte yandan, Finlandiya’nın gıda ürünleri alanında 21 ülkede faaliyet gösteren Raisio firması ile Ülker arasında kurulan ortaklık neticesinde, Türkiye’de pazarlanan kolesterol düşürücü özelliği olan gıda ürünlerinin pazar değeri 2007 yılında 25 milyon \$’a ulaşmıştır. 2006 yılında Markiz Pastanesi'ni devralarak Türkiye pazarına

³⁷⁰ BCA, 030/18/01/02/121/83/5, s.1-3; BCA, 030/18/01/02/120/71/2; BCA, 030/18/01/02/123/64/3; BCA, 030/18/01/02/123/70/16; *Ayın Tarihi*, 2 Eylül 1949.

³⁷¹ T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *2006 Raporu*, s.74-76.

giren Finlandiya'lı kahve zinciri Robert's Coffee³⁷² Türkiye'de 4 milyon dolarlık ilave yatırımla bir gurme (özel) kahve kavurma fabrikası kurmuş ve kısa sürede Türkiye'de çeşitli şubeler açarak, İskandinavya ülkelerinden sonra Türkiye üzerinden dünyaya açılmayı hedeflemektedir.³⁷³

Türkiye'de yabancı sermaye mevzuatı çerçevesinde, Hazine Müsteşarlığı'nın verilerine göre; ülkemizde 49 adet Fin sermayeli firma faaliyet göstermektedir. Söz konusu firmalardan 10 tanesi gayrimenkul ve kiralama faaliyetlerinde, 3 tanesi otel ve lokantacılık sektöründe, 5 tanesi ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinde, 2 tanesi diğer toplumsal, sosyal ve kişisel hizmet faaliyetlerinde, 1 tanesi tarım ve ormancılık sektöründe, 10 tanesi toptan ve perakende ticaret faaliyetinde, 14 tanesi imalat sanayinde, 4 tanesi inşaat alanında faaliyet göstermektedir. Halihazırda, ana şirkete bağlı ofis kapsamında faaliyet gösteren Fin firmaları ile acente, distribütör vb. şekilde anlaşmalı firmalar dahil Türkiye'deki toplam temsilcilik sayısı 168 adettir.³⁷⁴

3.2.2. Türkiye'nin Finlandiya'daki Yatırımları

Finlandiya'da Türk girişimcileri tarafından kurularak, hizmet sektörü (restorant, lokanta, bar ve diğer kollar) haricinde faaliyet gösteren Türk girişimcileri mevcuttur. Söz konusu firmalar, madencilik, bisiklet ve kondüksiyon aletleri, tekstil, mobilya, elektronik ürünler, havuz ekipmanları, oyun parkları, el halısı, ambalaj malzemeleri, alkollü içecekler, porselen, banyo ve mutfak eşyaları, turizm, paketlenmiş et ve sebze, teşhiste kullanılan kitler, gübre, inşaat vb. alanlarında faaliyet göstermektedirler. Ayrıca,

³⁷² Robert's Coffee, Katajonakka Helsinki'de Robert Paulig tarafından kurulmuş bir gurme kahve şirketidir. Robert Paulig'in büyükbabası olan Gustav Paulig 1876 yılında Ekvator yakınlarından toplanıp getirtilen çekirdeklerle İskandinavya'nın ilk kahve kavurma tesisini ve cafelerini kurmuş, Robert's Coffee zinciri Robert Paulig tarafından tarih yapıklarından günümüze taşınmıştır. Robert's Coffee tüm dünyada kendi kahve kavurma tesisine sahip en büyük kahve mağazalar zincirlerinden birisidir. Tüm İskandinavya ülkelerinde ve Türkiye'de kahve mağazaları bulunmaktadır. Kahve kavurmayı Türklerden öğrendiklerini belirten Robert's ailesi, açtıkları mağazalar zinciriyle kahveyi çeşitli aromalarla zenginleştirerek birbirinden farklı tatlarda anavatanına geri götürmüşlerdir. Robert's Coffee'nin Türkiye'de 16 şubesi bulunmaktadır. Bu şubelerden ayrı olarak Türkiye'de 3 şube ve Azerbaycan'da da bir şube açılacağı ilan edilmiştir. T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010 Raporu, s.57; <http://www.haberler.com/unlu-finlandiya-li-gurme-kahve-markasi-robert-haberi/> Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2011; Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2011, <http://www.robertscoffee.com.tr/hakkimizda>.

³⁷³ T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010 Raporu, s.57.

³⁷⁴ Geniş bilgi için Bkz. <http://www.hazine.gov.tr/yabancisermaye.htm> Nisan 2006 verilerine göre Türkiye'de Fin firmalarının sayısı 157 adettir. Bu firmaların listesi için Bkz. Ekler kısmına. T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010 Raporu, s.125-126; T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010 Raporu, s.58.

Türk girişimciler Finlandiya’da restoran, lokanta, bar ve diğer hizmet sektörü alanlarında oluşturdukları küçük işletmeler vasıtasıyla da aktif faaliyet göstermektedirler. Söz konusu işletmelerin sayısının 400 civarında olduğu tahmin edilmektedir.³⁷⁵

Avrupa’nın en büyük televizyon üreticisi konumundaki önemli firmalardan Vestel 2005 yılında Finlandiya’nın önemli TV ve elektronik ürün markaları “Finlux” ve “Luxor”u satın almıştır. Bebek Lahden Electronics and Computers (elektronik malzeme ticareti), Detur Finland (turizm), Bisiklet üreticisi Bisan’ın İskandinavya temsilciliği Oy Scanimpex, AB adıyla Finlandiya’nın Turku kentinde faaliyet göstermektedir. Eti Holding, merkezi Helsinki’de bulunan ve 1982 yılında kurulmuş olan AB Etiproducs Oy firmasının %50 hissesine sahip bulunmaktadır. Firmanın ana faaliyet konusu, Eti Holding’in ürettiği bor mineralleri ve kimyasallarını Finlandiya, İsveç, Norveç, Danimarka ve Baltık ülkelerinde pazarlamaktır. Söz konusu şirket, İskandinav bor pazar payının yaklaşık % 75’ine sahiptir. FINNTYR Oy Danışmalık ve Dış Ticaret Ormancılık Ürünleri, Finlandiya piyasasında Türkiye’nin rekabet edebileceği başlıca sektörler; tekstil, gıda, otomotiv, dayanıklı tüketim malları, plastik ve plastik eşyalar, seramik, orman ürünleri ile kâğıt sanayisi başta gelen alanlardır.³⁷⁶

3.2.3. Finlandiya’nın Türkiye’den İthalatı ve İhracatı

Finlandiya’nın Türkiye’den gerçekleştirdiği 2002 yılı ithalatı SITC bazında madde grupları itibariyle incelendiğinde, ilk sırayı tekstil ve hazır giyim ürünleri oluşturmuştur. “Ana mamuller” grubu içerisinde yer alan pamuk ipliği ve ham bez ithalatı ile hazır giyim ve ürünleri ithalatı ile birlikte değerlendirildiğinde söz konusu ürünlerin toplam ithalatı içerisindeki payı % 40,6’ya tekabül etmektedir. 2002 yılında Finlandiya’nın ithalatı 1,5 milyar Euro olmuş ancak Türkiye’nin payı sadece % 4 olmuştur. Hazır giyim sektöründe Türkiye’nin payı hızla artmış 2000 yılında Finlandiya’nın 9.uncu tedarikçisi iken 2002 yılında 5.inci tedarikçi konumuna gelmiştir.

³⁷⁵ T.C. Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010 Raporu, s.58.

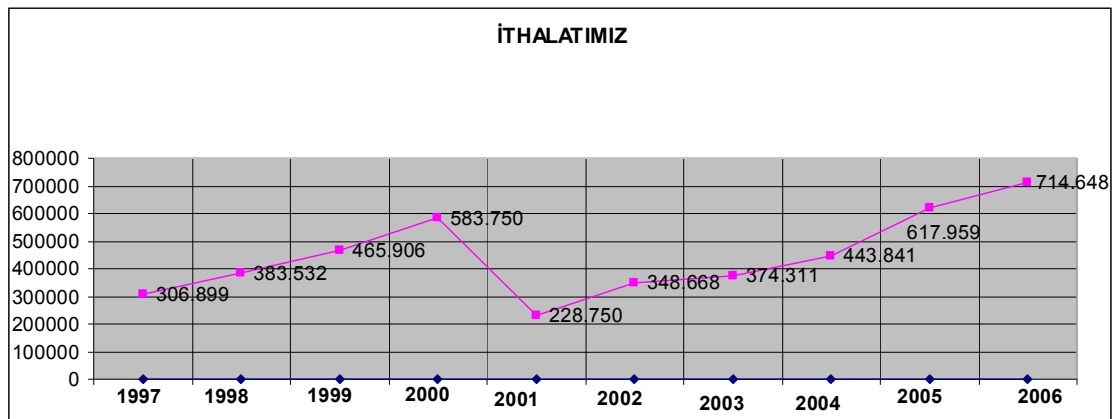
³⁷⁶ Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2011 http://www.ftiad.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=19&lang=tr; T.C Helsinki Müşavirliği verilerine göre Finlandiya’da Türk ortaklığı olan veya Finlandiya’da yerleşik işadamlarının firma sayısı 24’tür. (Restorant, bar, lokanta ve diğer hizmetler hariç). Erişim Tarihi: 12 Mart 2011, <http://www.counsellors.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=295&dil=TR&ulke=SF>.

Finlandiya'nın Türkiye'den gerçekleştirdiği ithalat içerisinde diğer önemli bir grup ise "makine ve ulaşım araçları" başlığı altında yer alan ürünlerdir. Bu ürünlerin 2002 yılı ithalatı 42,8 milyon Euro olmuş, toplam ithalatın % 29,5 ini teşkil etmiştir. 2002 yılında Türkiye Finlandiya'ya bisiklet ihraç eden ülkeler arasında ilk sırada yer almıştır. Finlandiya'nın Türkiye'den ithal ettiği diğer bir madde ise demir-çelik ürünleri, seramik ve ateşe dayanıklı inşaat malzemeleri ile demir nalburiye malzemelerinin yer aldığı gruptur. Bu grup içerisinde yer alan mamullerin 2002 yılı ithalatı bir önceki yıla göre % 1 artış göstererek 25,4 milyar Euro'ya çıkmıştır.³⁷⁷

Finlandiya'nın 2002 yılındaki Türkiye'ye ihracatı 2001 yılına göre %35 artarak 348,6 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Finlandiya'nın Türkiye'ye ihracatında başlıca önemli kalemler mobil telefon (%19.2), kağıt ve kağıt ürünleri (%18.9), enerji makinaları (% 14.9), genel endüstri makinaları (%10.6)'dır. Türkiye ekonomisinin 2002 yılı başından itibaren tekrar büyümeye başlaması, sanayi makinaları talebini artırmış, bu durum Finlandiya'dan ithalatı % 35 oranında artmasında etkili bir faktör olmuştur.³⁷⁸

1997-2006 yılları arası Türkiye'nin İthalatı ve ihracatı aşağıdaki tablolarda da görüldüğü gibi denge yönünde büyük bir orantısızlık vardır. Finlandiya'nın ihracatı her yıl yüksek olmuştur. Türkiye ithalat ve ihracat eşitliğini dahi yakalayamamıştır.

İthalat Trendi (1997-2006)

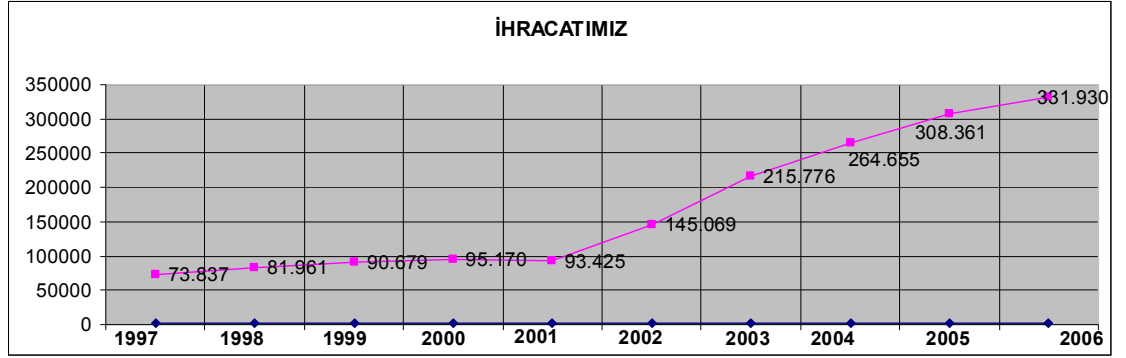

Kaynak: T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2007 Raporu, s.68.

³⁷⁷ T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Ülke Profili Finlandiya*, Helsinki Temmuz 2003, s.18-19.

³⁷⁸ T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Temmuz 2003 Raporu*, s.20.

İhracat Trendi (1997-2006)

Kaynak: T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2007 Raporu, s.67.

Finlandiya'ya ihracat, 2008 yılında Global Ekonomik Krizin etkilerini göstermesi ile azaldığı ve 2008 yılında 333 milyon €'luk ihracat değeriyle bir önceki yıla göre % 11 oranında bir azalış olduğu görülür. Bu azalış 2009 yılında da devam etmiş -% 24'lük bir azalış ile 252 milyon € olarak gerçekleşmiştir. İthalat da, yine Global Ekonomik Krizin etkilerini göstermesi ile 2008 yılında ortaya çıkan düşüşünü 2009³⁷⁹ yılında da devam ettirmiş ve 486 milyon € olmuştur.³⁸⁰

Başlıca Maddelere Göre 2009 Yılı Türkiye'ye İhracat

Madde Adı	(1000€)
Kağıt,karton ve kağıt hamurundan eşya	114.930,8
Güç üreten makineler ve araçlar	103.689,8
Haberleşme,ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	54.804,1
Belirli sanayiler için özel makinalar	29.131,4
İlk Şekilde Plastikler	27.756,0
Diğer genel endüstri makina/cihazların aks.	23.129,4
Elektrik makinaları,cihazları ve aletleri, vb.aksam, parçaları	20.534,3
Demir ve Çelik	19.552,3
Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	10.822,1
Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	8.927,6

Kaynak: T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkiler*, Helsinki Mayıs 2010, s. 63.

³⁷⁹ 2009 yılında Finlandiya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımların değeri 1,8 milyar Euro'dur. Finlandiya'nın yurt dışına doğrudan yatırımları ise 2,1 milyar Euro'dur. Bir önceki yıla göre Finlandiya'ya yabancı sermaye akışı 3,2 milyar Euro artmış, sermaye çıkışı ise 3,7 milyar Euro azalma göstermiştir. T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2010 Raporu, s.42.

³⁸⁰ T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkiler*, Helsinki Mayıs 2010, s.61-62.

Başlıca Maddelere Göre 2008 Yılı Türkiye'den İthalat

Madde Adı	(1000€)
Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	75.972,1
Kara taşıtları	58.118,5
Diğer tekstil iplik,kumaş, vb.mensucat	15.406,7
Metal cevheri, döküntüleri, hurdaları	13.722,7
Haberleşme,ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihazlar	8.912,5
Diğer metal olmayan maddeden yap. eşyalar	8.330,5
Sebze ve meyve	7.742,6
Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb.aksam, parçaları	6.187,6
Organik olmayan kimyasallar	5.632,3
Güç üreten makinalar ve aksamaları	5.034,0

Kaynak: T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkiler*, Helsinki Mayıs 2010, s.64.

3.2.4. İkili Ticari İlişkilerdeki Sorunlar

Tarım ve Orman Bakanlığı, ürünlerin hazırlanması, üzerinde bulunabilecek artık oranları ve muhafaza koşullarıyla ilgili bilgileri içeren standartları belirlemektedir. Bu çerçevede, ithal edilen ürünlerin konteynır üzerindeki etiketlerinde ürünün varış noktası, içindekiler listesi, ağırlık veya hacim, imalat, paketlenme, min. raf ömrü ve dayanıklılık süresi, gıdaların korunması şartları, imalatçı, paketleyici veya ithalatçı firmanın bilgileri ve menşe ülke belirtilmesi şartı bulunmaktadır. Orijinal etiketin Fince olmaması halinde Fince hazırlanarak konteynere iliştirilmesi gerekmektedir. Süt ürünleri, margarin, çikolata, çorba için diğer teknik etiketler istenilmektedir. Öte yandan, ithal edilen şarap ve alkollü içkilerin Fin standartlarını karşılaması gerekmektedir. Tüm tekstil ürünlerinin ve hazır giyim ürünlerinin Fince etikete sahip olması gerekmektedir. Standard Fin tekstil nomenklatürü ve içeriğinin etiket üzerinde belirtilmesi gerekmektedir. Tekstilin içeriği, etiket ve ambalajlamayla ilgili şartlar özel ve geniştir. İlaç ürünleri Ulusal İlaç Ajansı'nın (National Agency for Medicines) teknik incelemesine tabidir. Bununla

birlikte, detaylı işaret ve etiket şartları bulunmaktadır. İthal edilen gübreler Tarım Bakanlığı'nın yerel idaresinde kayıt altına alınmaktadır. Denetim ve analizler gümrük beyanından önce yapılması gerekmektedir. Tarım Bakanlığı tarafından tüm basılı metin ve etiketlerin Fince olup olmadığı ve detaylı uyarıları içerip içermediği onaylanmaktadır. İçişleri Bakanlığı tarafından, ateşli silahların belgelerinin damgalanması gerekmektedir. Finlandiya'da satılacak değerli metal ürünlerinin değerli metal ürünlerle ilgili karara göre denetlenmesi ve belgelerin damgalanması gerekmektedir. Motorlu Araçlar: Her motorlu aracın motor ve seri numaraları kontrol edilmektedir. Herhangi birinin olmaması halinde numaranın damgalanması için ekstra harç alınmaktadır. Tüm lastik ve iç tüplerinin seri numarası olması gerekmektedir. Türkiye-AB Gümrük Birliği'ni öngören 1/95 sayılı Ortalık Konseyi Kararı uyarınca, sanayi ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde uyumlaştırılmış mevzuat kapsamına giren ve ilgili mevzuatına göre belgelendirilmiş ve işaretlenmiş olan ürünler serbest dolaşıma girebilmektedir.³⁸¹

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin öngören 1/95 sayılı Ortalık Konseyi Kararı uyarınca, sanayi ve işlenmiş tarım ürünlerinde taraflar arasında ithalat ve ihracatta gümrük vergileri ile eş etkili vergiler kaldırılmıştır. KDV: Finlandiya, diğer İskandinav ülkeleri İsveç ve Danimarka ile birlikte dünyada toplam vergi yükünün en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Tüm mal ve hizmetler KDV'ye tabi olup, ürün gruplarına göre KDV oranları şöyledir; Kitap, ilaç ve eczacılık, spor karşılaşmalarına giriş ücretleri, spor faaliyetleri ve kültürel ve eğlence faaliyetlerinden % 8, gıda ve yiyeceklerde % 12, endüstriyel ürünlerde % 22'dir. Kurumlar vergisi; şirketlerin karı üzerinden %29 oranında alınmaktadır. Gelir vergisi ise, ücretlerden ortalama %32 civarında alınmakta olup, bu oran üst gelir seviyelerinde %60'lara ulaşmaktadır. Özel Tüketim Vergisi: Enerji (elektrik), yakıt (benzin ve mazot) ve yağ atıkları ile alkol, bira, tütün ve alkolsüz içecek ve mineral sudan özel tüketim vergisi alınmaktadır. Stopaj Vergisi: Finlandiya'dan Türkiye'ye yapılan kar transferlerinde (temettü) Finlandiya tarafından % 15 stopaj vergisi alınmaktadır. Finlandiya Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından (914/86) sayılı Ürün Güvenliği Kanununa istinaden yürürlüğe konulan (97/1987) sayılı "Tüketim Mallarına İlişkin Verilmesi Zorunlu Bilgiler" mevzuatına göre; perakende bir ürünün ambalajı üzerinde şu bilgilerin yer alması gerekmektedir. Bu

³⁸¹ T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *2010 Raporu*, s.65-67.

bilgilerin ambalajın açılmasına gerek bulunmadan açıkça okunur durumda ve yerel dilde olması gerekir;

- Ticari unvana ilişkin güncel bilgi,
- Üreticinin veya ürünü ürettirenin bilgileri,
- İçerik-miktar bilgileri

Menşe ülke kurallarına göre, gıda ürünleri hariç, ürünlerin üzerine menşe ülke bilgilerini iliştiirmek zorunluluğu bulunmamaktadır ancak, menşe ülke bilgisinin verilmesi, ürünün pazarlama stratejisinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Menşe ülke bilgileri konusunda tüketiciye yanıltıcı bilgi vermek yasaktır. İstisnalar hariç olmak üzere menşe ülkesinin herhangi bir resmi dilde tercihen Fince belirtilmiş olması gerekmektedir. Ürün veya ambalajının üzerinde "made in (country)", "product of (country)", ibaresinin olması gerekmektedir. Malın küçük olması veya işaretlemenin mala zarar vermesi durumunda son tüketicinin bilgisi olacak şekilde ürün ambalajına konulması gerekmektedir. Menşe ülke bilgisini ürünün üzerinde belirtme zorunluluğu bulunmamasına rağmen, ürün güvenliği mevzuatına göre sorumluluğu taşıyan ve topluluk içerisinde yerleşik ithalatçı veya üreticiye ilişkin bilgilerin ürünün üzerinde yer alması zorunludur. Bazı ürünlerde işaretleme, etiketleme ve/veya testler Finlandiya'da yapılabilmektedir. Ürün ambalajlarında ekolojik değerlere önem verilmektedir. Ürünü paketlemede kullanılan materyallerin doğaya yük olmadan ortadan kaldırılabilmesi önem taşımaktadır. Ambalajlarda genellikle sadelik, renk ahengi, doğaya yakınlık ve ürün hakkında yanlış imajlar vermeyecek türden çözümlere gidilmektedir. Değişik ürünlerde kullanılan etikete ilişkin özellikler, uzmanlarca ürünün üretiminden kullanımına, kullanımdan çıktıktan sonra ise çöp olarak nitelikleri göz önünde tutularak saptanmaktadır. Kuzey ülkelerinde kullanılan etiketin özellikler her üç senede bir gözden geçirilerek yenilenmekte ve böylelikle kalitede düşüşün engellenmesi hedeflenmektedir.³⁸²

³⁸² T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *2010 Raporu*, s.67-70.

Bu milletin (Finlerin) her şeyi var. Sa'y ü ameli, akl ü ameli, akl ü nakdi, ananat-ı muhimmesi ile Finlandiya milleti her ne türlü terakki etmek lazım ise etmiş, yalnız bir eksiği var: Milli bayrağı. Finlandiya'da yalnız fazla, lüzumsuz ve zararlı bir şey var: Rus bayrağı.

Celal Nuri (İleri)

Helsingfors 9 Ağustos 1912

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE-FINLANDIYA KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ

FİNLANDIYA'YA TÜRK İLGİSİ VE AYDINLARIN GÖZÜYLE FİNLANDIYA

Gerek Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gerekse de Cumhuriyet döneminde Finlandiya'yı ziyaret eden Türkler gayet olumlu ifadelerle Finlandiya'dan söz etmişlerdir. Bunun nedeni ise Finlerin soydaş olarak görülmesi ve “Beyaz Zambaklar Ülkesi” adlı eserin Türkiye’de oldukça sevilmesi ve bundan dolayı Finlandiya’ya karşı hayranlık uyandırmasıdır. Örneğin Finlandiya’da yaklaşık dört yıl kalıp Finceyi öğrenen Abdullah Battal Taymas, Finler için şunları söylemektedir: “Bize soydaş olan, adetçe küçük, medeniyetçe çok yüksek bu kavmin kendi diline karşı hürmetine ve aşkına hayran oldum. Finlerin kendi milli lisanlarıyla gururu lafta değil, iş ve uygulama sahasında göze çarpar.”³⁸³ Yine 1912 yılında Finlandiya'yı ziyaret eden Türk aydınlarından Celal Nuri Bey, Finlerin medeniyet alanındaki gelişmelerini hayranlıkla sözeder. Cumhuriyet döneminde de Türk aydınları için Finlandiya model bir ülkedir.

4.1.1. CELAL NURİ (İLERİ) (1882-1938)

Celal Nuri (İleri), İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet'in batıcı fikir adamlarındandır. İçtihat'ta Abdullah Cevdet'le çalıştı. Mütareke yıllarında Edebiyatı Umumiye Dergisini, Cumhuriyet'ten sonra ise İleri gazetesini çıkardı. Celal Nuri, Gelibolu'da doğmuştur. Babası Meclis-i Ayan üyelerinden Nuri Bey'dir. Celal Nuri Bey, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Gelibolu Mebusu oldu. Celal Nuri, Cumhuriyet devrinde uzun bir süre milletvekili seçildi. 1938'da İstanbul'da öldü. Celal Nuri'nin

³⁸³ Abdullah Battal Taymas, “Öz Dilimiz”, *Hakimiyeti Milliye*, 13 İkinciteşrin 1932, s.3.

verimli, akıcı bir kalemi vardı. Kısa zamanda pek çok konuya dokunan yayınlar yazdı, fakat yayınların çoğunda yüzeysel kaldı. İlköğrenimini babasının mutasarrıf ve vali olarak çalıştığı şehirlerde bitirmiş, orta ve yükseköğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. Le Jeune Turc, Courrier d'Orient adlı Fransızca gazetelerde, İkdam ve Atı, gibi Türkçe gazetelerde ve birçok dergide makaleleri çıktı. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde siyasi-sosyal konulara dair en çok yazarlardan biriydi. Celal Nuri, ilk yazılarını İçtihat'ta yayınladı. Celal Nuri, 1 Ocak 1918'de Atı adında bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Nuri (İleri) Bey çok sayıda makale ve eser kaleme almıştır.³⁸⁴

Celal Nuri, 1912 yılında İskandinavya ve Rusya gezisine çıkmıştır. Bu gezisi sırasında gezdiği yerleri anlatırken sadece coğrafi bilgiler değil aynı zamanda tarihsel bilgiler de vermektedir. Bu bilgileri verirken de karşılaştırmalar yapmaktan da geri durmamıştır. Ayrıca Çarlık Rusya'ya eleştirel bir gözle bakmakta ve aynı zamanda Çarlık Rusya'yı eleştirmekten de kaçınmamıştır. Finlandiya'nın ilerlemesinde en büyük engeli de Çarlık Rusya olarak görmektedir. Celal Nuri, bu eseri yazma amacını şöyle açıklamaktadır:

“Bugün enzarı kaariine arz ve takdim ettiğimiz 'Şimal Hatıraları' 1912 senesi zarfında Çarlık Rusya ve İskandinavya'ya vuku bulmuş bir seyahat esnasında alelacele tutulan notlardan ibarettir. Bu notlar bilahare, tashih ve tadil görmemiştir. Bundan dolayı eserimiz Rusya ve şimal memleketleri hakkında malumat almak için bir başvuru kaynağı olmaktan uzaktır. Vakıa maksadımız bize bu kadar yakın ve bizim için her vecihle ehemmiyeti derkar olan Rusya'ya ve şehrarı terakki ve tekâmülde bu kadar ilerleyen İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya'ya dair bir 'Löson dö Şoz' kitabı tertip etmektir. Fakat fıkdanı vesait buna maatteessüf mani oldu. Bununla beraber bu notlarımızın ehemmiyeti yok değildir. Pek mevsuk, resmi, ciddi, menabi'den alınan malumata müsteniddir. Ne yapalım? Daha mükemmel bir eser vücuda getirerek ehli vatanın tevfihi müktesebatına muvaffak olamadık. Arzumuz bugün açtığımız şu çığırın daha muktedir, daha müteşebbis, daha sebatkâr rüfekaa tarafından ta'kididir.”³⁸⁵

Celal Nuri, Finleri tanımlarken Fin milletinin Türklerle akraba olduklarını belirtmiş ve şöyle açıklamıştır; “Fin milleti Türk unsurundandır. Türk, kabaîlinden biri Maverâünnehir'den çıkıp mülk-i Rûm'a geldiği gibi birtakımları da Volga'ya şimdiki

³⁸⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, 1901-1974*, İstanbul 2005, s.399-406.

³⁸⁵ Celal Nuri (İleri), *Şimal Hatıraları*, (Çev. İbrahim Demirci), İstanbul 1997, s.1-10.

Finlandiya'ya gelmişlerdir. Binaenaleyh Finler bizim öz amcazadelerimizdir. Lisanları Avrupa lisanlarına benzemez. Bilakis Türkçe ile müşâbehet-i külliyesi vardır. Şimalin bu unutulmuş, uzak hıttasını demek oluyor ki Türk akıl ve sa'yi ihya ve imar etmiştir. Vatan-ı aslisinden çıkıp onbinlerce kilometre ötede ortalığa hâkim olmak, kaviyya's-şekîme devletler, hükümetler kurmak, elhak, bu ırkın kârıdır.”³⁸⁶

Yazar, Finlandiya'yı tanımlarken oldukça olumlu ifadeler kullanarak açıklamalarda bulunmuştur. Finlandiya hakkındaki ilk cümlesi “dünyanın en ilerlemiş memleketlerinden birindeyim: Finlandiya”. Yazar, Finlandiya'yı tasvir ederken “hoş, latif, zarif bir memleket. Meydanlar, sokaklar, limanlar o kadar temiz ki insan kendisini bir salonda zanneder. Asayiş berkemal. Hırsızlık yok. Ahlaka aykırı şeyler bile çok değil. Hastalık da pek o kadar çok değilmiş. Bu garip diyarda bin kadar göl, bir o kadar da ada var, taşlığı pek çok. Ormanları, suları az değil” gibi devrik cümleler kullanarak Finlandiya'ya çok hayran kaldığını ifade etmiştir.

İsveç Krallığı ve Çarlık Rusya arasında bir çatışma alanı olan Finlandiya, Rusya'nın idaresine geçtikten sonra II. Aleksandr zamanında önemli haklara kavuşmuştur. Bu nedenle günümüzde Helsinki şehir meydanında II. Alaksandr'ın heykelini görmek mümkündür. Ancak Celal Nuri, Finlandiya'yı ziyaret ettiği zaman (1912) Çarlık Rusyası Finlandiya'da Ruslaştırma politikası uygulamakta ve daha önce verilen haklara riayet etmemeye başlamıştı. Nitekim Çar II. Nikola zamanında bu en bariz bir şekilde ortaya çıkacaktır. Bu nedenle yazar, Çarlık Rusya'nın bu politikasını “filvaki verilen türlü imtiyazlar, çarların hin-i cülusunda ettikleri yeminlerden sarf-ı nazar Rusya ileri gelenleri yavaş yavaş Finlandiya'nın istikbali dâhiliyesini ortadan kaldırmak istiyorlar. Kat'ı, ciddi bir ilhak politikası ihtiyar edilmiştir. Merkezi idare olan Helsingfors (Helsinki) kasabasının bütün nüfusu yüz yirmi bin olduğu halde şehirde bir o kadar da Rus askeri vardır. Bütün Finlandiya'da bu anda dört yüz bini işgalci Rus askeri yerleşmiştir” ifadeleriyle Rus askerlerinin Finlandiya'da çok sayıda olduklarını neredeyse halkla eşit bir duruma geldiklerini belirtmiştir. Yazar, bu durumdan pek memnun görünmemektedir.³⁸⁷

Yazar, Çarlık Rusya'nın gerek dış politikasından ve gerekse de Çarlık Rusya'nın Finlandiya'da bulunmasından oldukça rahatsızlık duymaktadır. Rusya'yı zararlı bir

³⁸⁶ Nuri, *Şimal Hatıraları*, (Çev. İbrahim Demirci), İstanbul 1997, s.25.

³⁸⁷ Nuri, *Şimal Hatıraları*, s.24.

devlet olarak tanımlamıştır. Hatta Finlandiya'nın gelişmesine en büyük engeli Çarlık Rusya olarak görmüştür. “Ruslara nispetle Finlandiyalıların ilerlemesi akıllara şaşkın verecek derecededir. Bu ilerleme yüzeysel, sahte, yapay değildir. Ahalinin gerek maddi gerek manevi seviyesi pek yüksek olduğundan bugün Finlandiya mühim bir eser-i tekâmül ibraz ediyor. Ya acaba Rusya'nın taht-ı tabiiyetinde bulunmayıp da haricen bütün bütün dâhilden daha ziyade hür olsa idi bu millet daha ne kadar ilerleme gösterirdi? ” sorusuyla yazar, Finlandiya'nın Rus idaresinde bu kadar ilerleme sağlamışsa eğer bağımsız olsaydı daha çok ilerleme sağlayacağını iddia etmektedir. Nitekim yazar sonraki sayfasında bu soruya yine kendisi cevap vererek “memleket hayli vasi ve pek mühim adaları, gölleri, uzun sahilleri ihtiva ettiğinden istikbalde cidden daha ziyade ilerleyebilir. Meğerki Rusya olunca kuvvetiyle bu zavallı milletin üzerine çöküp yüz binlerce Kazağı memlekete sürmesin ve araziye istimlâk etmesin” şeklinde Çarlık Rusya'nın Finlandiya ilerlemesine en büyük engel teşkil ettiğini ifade etmiştir.

Celal Nuri, Finlandiya'nın dil, kadın, meclis, eğitim, egemenlik gibi konularına da değinmiştir. Kadınların mecliste temsil edilmeye başlandığını, eğitimin hayli ilerlediğini, yol ve cadde isimlerinin İsveççe, Fince daha sonra Rusçanın da eklendiğini belirtmiştir. Zaten dünyada kadınlara seçme ve seçilme hakkı ilk kez Finlandiya'da verilmiştir.³⁸⁸

Son olarak yazar, “ticarete, sanayide, eğitimde, tarz-ı maişette bu kadar ileriye giden Finlerin her hususunda kendilerinden pek geri olan Moskofluların zayıf ve mahkûmu olması doğrusu kalbi sıkıyor”³⁸⁹ şeklinde Finlandiya'nın bir an önce bağımsız olmasını canı gönülden istemiştir.

4.1.2. Grigoriy Spiridonoviç Petrov (1866-1925)

Grigoriy Spiridonoviç Petrov, 1866 yılında Petersburg'a bağlı Yamburg³⁹⁰ kasabasında dünyaya gelmiştir. 1886'da din okulundan, 1891'de Petersburg İlahiyat

³⁸⁸ Günümüzde Finlandiya iki resmi dile (Fince ve İsveççe) sahiptir bu nedenle yol, cadde isimleri, devlet kurumları her yer iki dilli isimlerle yazılmıştır.

³⁸⁹ Nuri, Şimal Hatıraları, s.26.

³⁹⁰ Kurat, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, s.21. adlı eserinde hatalı olarak yazarın uyruğunu Bulgar olarak yazmaktadır. Ancak yazar Rus kökenlidir. Bulgar bilinmesinin nedeni Bulgar olan D. Bojkov'un G. Petrov'un eserlerinin Bulgarcaya çevirmesi ve Petrov'un fikirlerini yaymak ve eserlerinin okunması için büyük çaba göstermesidir. Ayrıca Rusya'daki ansiklopedilerde ve kitaplarda

Akademisi'nden mezun olan yazar, din görevlisi olarak tayin edilmiştir. Kilisedeki görevinin yanı sıra Mihaylov Harp Okulu, Aleksandrov Lisesi ile Petersburg'un farklı liselerinde dersler vermiştir. Bir hatip, yazar, gazeteci ve hoca olarak G.Petrov'un ünü öylesine büyümüştür ki Çar ailesi dahi ona ilgi göstererek bazı prenslerinin eğitimi için saraya davet etmiştir. L.N. Tolstoy'a yakın olan fikirleri, kısa bir süre sonra kilise yöneticilerinin hoşuna gitmemiştir. 1903 yılında gerek dini okullarda gerekse diğer okullardaki dersleri kendisinden alınmakla kalmayıp, kadrolu olarak çalıştığı kilise görevinden de uzaklaştırılmıştır. Saraydaki işine de veda etmek zorunda kalan Petrov, kilise yönetimi tarafından takip altına alınmıştır. Petrov, Rusya'nın İkinci Duma'sında milletvekili olarak seçilmiştir. 1908 yılında bir mektubundan dolayı kilise tarafından afroz edilen G. Petrov, din görevliliği mesleğinden ihraç edilmiş, 7 yıl Petersburg ve Moskova'da yaşaması yasaklanmış ve 20 yıl süreyle devlet işlerinde çalışmaktan men edilmiştir. Petrov, 1908 yılından itibaren Finlandiya'da ve Kırım'da ikamet etmiş, sık sık yurt dışına çıkmış ve ülkesi Rusya'yı gezerek çok sayıda konferans vermiştir. Yazıları dönemin en önemli gazetelerinden olan "Russkoye Slove"de her gün yayımlanmıştır. 1925 yılında Petrov'un sağlık durumu kötüleşmiş, mide kanserine yakalanan yazar ameliyat olmak üzere Paris'e gider ancak 18 Haziran 1925 yılında vefat eder. Vasiyetine uyularak cesedi yakıldıktan sonra külleri de eşine teslim edilir.³⁹¹

Grigoriy Petrov'un, "Beyaz Zambaklar Memleketi (Finlandiya)" adlı eseri Türkiye'de büyük bir üne kavuşmuştur. Bu eser sayesinde Petrov, Türkiye'de tanınmıştır Petrov'un başka eserleri de daha önce Türkçeye çevrilmesine rağmen asıl haklı ünü "Beyaz Zambaklar Memleketi" adlı eseriyle elde etmiştir.

Petrov'un eserleri oldukça geniş bir yankı uyandırmış, özellikle de Bulgaristan'daki başarısı Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türklerinin aydınları sayesinde Türkiye'ye de taşınmıştır. Türk okuyucusunun Rus yazarla ilk tanışması 1928 yılında gerçekleşmiştir. Grigoriy Petrov'un Türkiye'de tanıtılmasında büyük katkısı olan kişi Ali Haydar Taner'dir.³⁹² G. Petrov'un "*Beyaz Zambaklar Memleketinde*

da G. Petrov'un isminin geçmemesinin de büyük etkisi vardır. Zeynep Zafer, "Rus Yazarı Grigoriy Petrov'un Sürgün Dönemi Eserleri", *Karadeniz Araştırmaları*, 6 (23), (Güz 2009), s.142-144.

³⁹¹ Zafer, "Rus Yazarı Grigoriy Petrov'un Sürgün Dönemi Eserleri", s.142-144.

³⁹² Eğitimi olan; Almanca, Fransızca, Arapça, Bulgarca dillerini bilen Ali Haydar Bey özellikle dil ve edebiyat konularında yazılar yazmış, çeviriler yapmış, bunları başta Muallimler Mecmuası olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde yayımlamıştır. 1920'li yılların ikinci yarısında Türkiye'ye göç etmiştir. İ.Ü Eğitim Profesörlüğüne atanmıştır.

(Finlandiya)” adlı eseri, Sırbistan, Bosna, Bulgaristan ve Türkiye’de en çok beğenilen ve okunan kitaplardan biri olma özelliği taşımıştır. İlk olarak 1923 yılında Sarayev’da iki defa basılmıştır. 1925 yılında da Bulgaristan’da basılan kitap, 1928 yılında Türkiye’deki aydınların da dikkatini çekmiştir. “*Beyaz Zambaklar Memleketinde*” adlı eser, özellikle iki ülkede Bulgaristan ve Türkiye’de okuyucusunu büyülemiştir.³⁹³

Türkiye’de “*Beyaz Zambaklar Memleketinde*” adlı eserin büyük bir beğeniyle okunmasının çeşitli sebepleri vardır; bu eser sadece bir Fin tarihini anlatmamaktadır. Bu eser sadece bir gruba veya bir sınıfa hitap etmemektedir. Eser, memurlara, eğitimcilere, askerlere, anne ve babalara, aydınlara, köylülere, işçilere, din adamlarına yani tüm sınıflara hitap etmektedir. Oldukça akıcı ve sade bir dilde yazılan eser okurları adeta büyülemiştir.

Zafer, eserin gerek Bulgaristan’da gerekse de Türkiye’de büyük bir üne sahip olması ve herkese okutulmak istenmesinin nedenini şöyle açıklamaktadır; “aydın sınıfın önünde duran en önemli sorunlardan biri, yeni eğitim sistemini hayata geçirerek halkı cahillikten kurtarmaktır. Bu nedenle Türk aydınları, özellikle Johan Wilhelm Snelman’ın faaliyetine ve Fin ordusu mensuplarının halkın eğitilmesi konusundaki katkılarına hayrandır. Birçok bürokrat ve aydın, kitabın romantik havasına kapılmıştır. Çünkü eser, onlara güç veriyor ve hayallerini gerçeğe dönüştürebilecekleri konusundaki güveni artırıyordu” şeklinde özetliyor.³⁹⁴

Eser, D. Pojkov tarafından çevirisi yapılmış ve bir önsüzüyle okuyucuya sunulmuştur. Eserde; Tarihin verdiği dersler, kahramanlar ve ulus, Suomi’nin³⁹⁵ tarihi, Snelman, memurlar, halk okulu, futbol gibi başlıklar bulunmaktadır.³⁹⁶

Türkiye’de yediden yetmişe Finlandiya denilince ilk akla gelen *Beyaz Zambaklar Memleketinde* adlı eserdir. Finlandiya’nın ve Finlerin tanıtımında büyük bir rol oynayan eser, Türkiye’de defalarca basılmış ve hala basılmaya da devam etmektedir.

³⁹³ Türkiye’de en çok ilgi gören eserlerden biri olan *Beyaz Zambaklar Memleketinde* adlı eserin A. H. Taner tarafından yapılan çevirisi 1955’te sekizinci kez çıkmıştır. Bu çeviri günümüzde de devam etmektedir. Hatta çocuklar için özetlenmiş bir şekilde daha az sayfalık bir eser olarak çıkmaktadır. 1960’tan 1971’e kadar 4 kez çıkan eser, 2001’den 2008’e kadar 12 kez daha basılmıştır. Türkiye’de A.H.Taner’in ölümünden (1956) sonra dört ayrı çevirmen tarafından da Türkçeye çevrilmiştir. Zafer, “Rus Yazarı Grigoriy Petrov’un Sürgün Dönemi Eserleri”, s.147-151.

³⁹⁴ Zafer, “Rus Yazarı Grigoriy Petrov’un Sürgün Dönemi Eserleri”, s.154.

³⁹⁵ Finler kendi dillerinde yani Fince olarak ülkelerine Finlandiya yerine Suomi demektedirler.

³⁹⁶ Grigoriy Petrov, *Akzambaklar Ülkesi Finlandiya’da*, (Çev. Hasip Ahmet Aytuna), İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1976, s.383.

4.1.3. Şükûfe Nihal: (1896-1973)

Şükûfe Nihal, 1896 yılında İstanbul'da dünya'ya gelmiştir. Babası, V. Murad'ın Baştabibi Emin Paşa'nın oğlu Miralay Ahmet Bey, annesi Binbaşı Şevket Bey'in kızı Nazire Hanım'dır. Babasının görevi dolayısıyla çocukluğu Şam, Beyrut, Manastır ve Selanik'te geçtiği için, düzenli olarak bir okula devam edememiştir. Ancak kendisinin okumasını çok isteyen babasının desteğiyle özel hocalardan Fransızca, Arapça, Farsçanın yanı sıra pozitif bilimlerle ilgili dersler alır. Dönemin ileri gelenlerinden birisi olan babası Miralay Ahmet Bey'in evde düzenlediği toplantılarda tanıdığı devlet adamları, şairler ve yazarlardan aldığı ilhamla, küçük yaştan itibaren memleket meseleleriyle ilgilenmeye başlar. İlk yazısı henüz 13 yaşındayken Mehasin gazetesinde yayımlanır. 1912'de babasının isteği üzerine ilk eşi Mithat Sadullah (Sander) ile evlenir. Oğlu Necdet dünyaya geldikten kısa bir süre sonra eşinden ayrılır. 1914'te açılan kadınlara özel, öğretim süresi üç yıllık bir üniversite olan İnas Darülfünunu'nun Edebiyat Bölümüne 1916'da girdiği sınavı kazanarak kaydolar. Son sınıfta coğrafya bölümüne geçer ve 1919'da oradan mezun olur. 1919 yılından sonra, 1953'te istifa etmek suretiyle emekli olana kadar geçen yorucu ve yıpratıcı süreçte, çeşitli okullarda edebiyat, coğrafya ve tarih öğretmenliği yapar. Üniversite son sınıftayken, kendisi de coğrafya bölümünde okuyan ikinci eşi politikacı Ahmet Hamdi Bey (Başar) ile evlenir. Emekli olduktan sonra kendisini tamamen edebiyatla uğraşmaya adar. 1950'li yılların sonlarında evliliğini daha fazla sürdüremeyeceğini anlayınca, eşi Ahmet Bey'den ayrılır. Türk Kadını, Haftalık Gazete, Yeni Mecmua, Hayat, Süs, Dergâh, Kadın Yolu, Cumhuriyet, Ülkü, Tan, Çınaraltı, Kadın Gazetesi, Türk Yurdu gibi gazete ve dergilerde, şiirlerini ve özellikle kadınların problemleriyle ilgili yazılar kaleme almıştır. 1962'de Kadıköy'de trafik kazası geçiren Şükûfe Nihal belli bir süre huzurevinde kaldıktan sonra 24 Eylül 1973'te ebediyete intikal etmiştir. Mezarı Aşiyân mezarlığındadır.³⁹⁷

Şükûfe Nihal, "Finlandiya'yı niçin yazdım?" sorusuna şöyle cevap vermiştir; "Finlandiya'yı on, on beş yıl önce okuduğum "Beyaz Zambaklar Memleketinde" adlı eserle tanıdım. İyi, doğru ve güzel insanlar üzerinde en çekici şeylerdir. Ben bunların Fin toprağında en yalansız, en lekesiz olarak bulunduğunu sezdim. O günden beri

³⁹⁷ Şükûfe Nihal, *Domaniç Dağlarının Yolcusu*, 5-8.

Finlandiya sevgisi içimde her gün biraz daha büyüdü; biraz daha kökleşti. Lakin oraya bir gezi yapmak, bana erişilmez bir hayal gibi görünüyordu.”

Yazar, Finlandiya’yı gördükten sonra sonsuz bir sevgiyle bağlandığını belirtmiş ve bir avuç yoksul toprağın üzerinde kurulan medeniyete gözlerinin yaşarak baktığını belirtmiştir. Eseri yazmasının en büyük sebebini “Fin toprağında ve Finleri gördükten sonra güzelliklerle dolu anılarımı, duygularımı yalnız kendi içimde saklamak istemedim, Türklerle bir ırktan sayılan bu yüksek ulusu yurduma da tanıtmak için gönlümde büyük bir dilek uyandı” bu nedenle bu eseri yazdığını ifade etmiştir.³⁹⁸

Finlandiya adlı eser, Şükûfe Nihal’in 1932 yılında bu ülkeye yaptığı gezi üzerine yazdığı bir eserdir. Bu gezide hayran olduğu Finlandiya’yı tanıyan Nihal, birçok bakımdan imkânsızlıklara rağmen çalışkan insanları sayesinde yeni bir medeniyet ortaya koyan Finleri oldukça ayrıntılı anlatır.³⁹⁹

Şükûfe Nihal, Finlandiya tanımlarken aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır; “Dünyanın tepesinde kayalar, buzlar arasına sıkışmış, göllerle, bataklıklarla delik deşik olmuş, sonsuz ormanların düzenli çevresine bürünmüş, için için ağlayan, sessiz bir toprak vardır: Finlandiya”⁴⁰⁰.

Şükûfe Nihal, Petrov’un kitabını okuduktan sonra yaptığı Finlandiya seyahatinde, bir Cumhuriyet kadını gözüyle etrafı gözler ve okuyucusuna izlenimlerini aktarırken idealizmle ve gayretle Anadolu’nun da mamur hale gelebileceğini söyler. Finlandiya’da üç gün kalan yazar en çok çevrenin temizliğine ve düzenine dikkat çeker.⁴⁰¹

Nihal, eserinde Finlandiya’yı tasvir ederken aynı zamanda ülkenin eğitim kurumları, Finlerin edebiyatı, ekonomik durumları, kadınları, tiyatro, müzik ve Finlerin tarihine yön veren kişileri de anlatmaktan geri kalmamıştır.

Şükûfe Nihal, iyi niyetli, vatanını seven ve milletini yükseltmek isteyen bir Cumhuriyet aydını tavrıyla gördüklerini tasvir etmenin yanı sıra öğrendiklerinin yanında Finlandiya’da kendisine anlatılanları da nakleder. O günün şartlarındaki Türkiye’ye geçirdiği sosyal değişikliklerle örneklik teşkil edebilecek bir ülke olan

³⁹⁸ Şükûfe Nihal, *Finlandiya*, Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş., İstanbul 1935, s.5.

³⁹⁹ Hülya Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını, Şükûfe Nihal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s.316.

⁴⁰⁰ Şükûfe Nihal, “Finler Üzerine”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 1935, s.3.

⁴⁰¹ Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını, Şükûfe Nihal*, s.319.

Finlandiya, cumhuriyet aydınının erişmek isteyeceği en önemli model ülkelerden birini teşkil etmektedir.⁴⁰²

Nihal, eserinde Finlandiya’da Türkler başlığı altında Türklere de yer vermektedir. Ancak yazar, Finlandiya Türklerini anlatırken zaman zaman hatalar yapmıştır. Örneğin şu ifadeleri kullanmaktadır; yedi, sekiz yüz kişi olarak yaşayan Finlandiya Türkleri, kendi ırkları üzerinde bilgileri azdır hatta bazıları Türk olduklarını bile unutmuşlar. Finlerden başka orada yaşayan Müslüman Türkler de Anadolu Türklerini geri kalmış insanlar sanırlar” ifadelerini kullanmaktadır.⁴⁰³

Finlandiya’da yaşayan Türkler hiçbir zaman Türk olduklarını unutmamışlardır. Çünkü 1800’lerden itibaren birlikte hareket etmişler ve 1925 yılında da bir cemiyet çatısı altında birleşmişlerdir. Daha sonra başkent dışında da yani diğer şehirlerde de bir birliktelik oluşturmuşlardır. Finlandiya’daki Türkler, çocuklarına din, dil ve kültürlerini öğretmekte büyük bir hassasiyet göstermişlerdir. Hatta çocuklarının dil, dil ve kültür eğitimi için Türkiye’den öğretmen dahi istemişlerdir.⁴⁰⁴

Yazar, ayrıca Mehmet Sadık’ın Yeni Turan gazetesiyle “Türklüğü uyandırmak ve Anadolu’daki Türkleri Finlandiya’ya tanıtmak için çalışmaktır,” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Ancak Mehmet Sadık,⁴⁰⁵ Yeni Turan gazetesinin sadece başmuharriridir, gazetenin imtiyaz sahibi olarak ilk önce Abdullah Böre, daha sonra da İbrahim Arifulla Bey⁴⁰⁶ olmuştur. Ayrıca Mehmet Sadık Bey’in başmuharrirlik yaptığı Yeni Turan gazetesinin amacı; Anadolu Türklüğünü tanıtmak değil,⁴⁰⁷ Çarlık Rusya mahkumu Türk halklarının bağımsızlıklarını kazanması ve bu yolda verilecek mücadelenin Türk

⁴⁰² Argunşah, *Bir Cumhuriyet Kadını*, Şükûfe Nihal, s.323.

⁴⁰³ Nihal, *Finlandiya*, s.5-7.

⁴⁰⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/18/01/187/45/11;030/18/01/210/61/10;BCA, 030/18/01/02/ 355/ 146/ 19.

⁴⁰⁵ Mehmet Sadık Aran, (1895-1971), siyasetçi, gazeteci, şair. Karabağ’da dünya gelmiştir. 1927 yılında İ.Ü. Edebiyat fakültesine kayıt olduysa da Azerbaycan’ın kurtuluşu için okuldan ayrılıp silahlı mücadeleye katıldı. İstiklal komitesinin kurucuları arasında yer aldı, Ruslar tarafından tutuklanarak hapsedildi. Daha sonra İran’a oradan da Türkiye’ye geçmiştir. M. Sadık, 1932’de İstanbul’dan ayrıldıktan sonra Finlandiya’ya gelmiş ve aynı yıl, İstanbul’da neşr ettiği Azeri Türk dergisinin **terine**, aynı yayın politikasını benimseyen Yeni Turan gazetesini çıkarmıştır. Nesrin Sarıahmetoğlu Karagür, “Milli Cephe Birliğinin Finlandiya’daki sesi: Yeni Turan Gazetesi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:25, Erzurum 2004, s.323-325.

⁴⁰⁶ Yeni Turan Gazetesi, Sayı:2, 1932, s.1; Sayı 4’ten itibaren İbrahim Arifulla Bey imtiyaz sahibi olarak geçmektedir. *Yeni Turan Gazetesi*, Sayı:4, 1932, s.1.

⁴⁰⁷ Her ne kadar gazetede Anadolu’daki olaylar ve Mustafa Kemal hakkında bilgi verilse de gazetenin asıl amacı Anadolu Türklüğünü tanıtmak değildir. Karagür, “Milli Cephe Birliğinin Finlandiya’daki sesi: Yeni Turan Gazetesi”, s.325.

halklarının birleşmesi, güç birliğine gitmesi suretiyle gerçekleşebileceği yolunda kamuoyunda bir fikir birliği oluşturmaya yönelik olup, yayının içeriğinde genel anlamda anti Bolşevik bir görünüm vardır, nitekim bunu Yeni Turan gazetesinin ilk sayfalarında ve M. Sadık Bey'in makalelerinde de görmek mümkündür.⁴⁰⁸

4.1.4. SELİM SIRRI TARCAN

Ordu Mebusu olan Selim Sırrı Tarcan,⁴⁰⁹ İskandinavya ülkelerine yaptığı seyahati istatistik bilgileriyle zenginleştirerek “Şimalin Üç İrfan Diyarı” adlı eserini ortaya koymuştur. Eser, üç ülkeyi (Finlandiya-İsveç-Danimarka) kapsamaktadır. Finlandiya ile ilgili kısmı 50 sayfayı kapsamaktadır. Konu başlıkları; Finlerin Millet Babası, Finlandiya nasıl bir yerdir, Bir Kahramanlar Beldesi, Finlandiya’da Edebiyat, Finlerde İlim, Finlerde Tiyatro, Fin Musikisi.

İlk olarak Fin devlet adamı M. Perh Evind Svinhufud’dan bahseder ve Svinhufud’un Finlandiya için ne kadar önemli olduğundan bahseder. Svinhufud’un hayat hikâyesini de ayrıntılı bir şekilde sunan yazar, Svinhufud’u “Finlandiya milletinin tapındığı millet babası” olarak tanımlamaktadır.⁴¹⁰

Tarcan, Finlandiya’yı şöyle tasvir etmektedir; “Finlandiya bir doğruluk memleketidir, ahlak, mizaç ve bedeni kabiliyet itibarıyla Türklere pek benzeyen şimalin bu munis, fakat enerjik, kavi, atlet yapılı, kahraman yürekli insanların memleketi, birçok hususi güzellikleri vermiştir, ormanları, vadileri, nehirleri, kanalları hele gölleri doyulmaz birer şaheserdir. “ Ayrıca Finleri “dünyada yaşayan insanlar içinde en çok tabiata bağlı olan bir millettir” şeklinde övmektedir.⁴¹¹

Tarcan, Finlandiya ve İsveç’teki insanların okumaya önem verdiklerini gözlemlemiş ve bu gözlemlerini de istatistik bilgilerle desteklemiştir. “Bu milletler (İsveç, Fin) çok okuyor. İhtiyarı genci, kadını erkeği, zengini fakiri, okuyor. Stockholm’de olsun, Helsinki’de olsun tramvayda, otobüste, şimendiferde elinde kitap

⁴⁰⁸ Karagür, “Milli Cephe Birliğinin Finlandiya’daki Sesi: Yeni Turan Gazetesi”, s.325.

⁴⁰⁹ Selim Sırrı Tarcan, *Şimalin Üç İrfan Diyarı, Finlandiya-İsveç-Danimarka*, Ülku Basımevi, İstanbul 1940.

⁴¹⁰ Tarcan, *Şimalin Üç İrfan Diyarı, Finlandiya-İsveç-Danimarka*, s. 8-9.

⁴¹¹ Tarcan, *Şimalin Üç İrfan Diyarı, Finlandiya-İsveç-Danimarka*, s. 10-15.

ve gazete bulunmayan bir adam göremezsiniz.” Her devlet dairesinin kendine ait bir kütüphanesi, her semtin ayrı okuma salonunu bulunmaktadır.⁴¹²

Tarcan, son olarak Finlerde beden terbiyesinin ne kadar önemli olduğunu belirtmiş, 1912’den 1940’lara kadar Finli sporcuların aldığı puanlar ve ödülleri belirtmeden geçememiştir.⁴¹³ Tarcan, oldukça olumlu izlenimlerle Finlandiya’dan ayrılmıştır. Ayrıca Finlandiya küçük bir ülke olduğu için hemen hemen tüm kurumları ziyaret etmiş ve ülke hakkında önemli bilgiler edinmiştir. Her üç ülke (Finlandiya-İsveç-Danimarka)’yı de birbirleriyle kıyaslamış ancak İsveç ve Finlandiya’yı genelde aynı düzeyde tutmuştur.

4.1.5. Leman Arbatlı

Leman Arbatlı⁴¹⁴, 24 Mayıs 1965 tarihinde bir buçuk aylık bir süre için trenle Finlandiya’ya seyahat etmiştir. Güzergâh: Bulgaristan, Yugoslavya, Almanya Danimarka, İsveç ve Finlandiya’dır. Arbatlı, Finlandiya dönüşü kaleme aldığı Finlandiya notlarını 30 sayfalık bir kitap olarak çıkarmıştır.⁴¹⁵ Kitap şu başlıklardan oluşmaktadır: Önsöz, Finlandiya’daki Türk azınlığı, okul ve mescit, sosyal hizmetler-Fin sağlık işleri teşkilatında gördüklerim, yaşlı insanların yurtları ve sonuç.

Arbatlı, oldukça sade bir dilde kaleme aldığı seyahat notlarının büyük bir kısmı izlenimlere dayanmaktadır. Finlandiya hakkında oldukça olumlu izlenimlerde bulunmuş ve bunu da Finlandiya’da yaşadığı olaylardan örnekler vererek zenginleştirmeye çalışmıştır. Seyahati boyunca geçtiği ülkeleri de görme imkânına sahip olan yazar, bu ülkeleri de birbirleriyle kıyaslamıştır. Özellikle Almanya ve İskandinavya ülkeleri ve insanları hakkında olumlu intibalar edinmiştir.⁴¹⁶

Arbatlı, 29 Mayıs 1965 günü sabahında Helsinki’ye ayak basar basmaz “deniz, gök ve çamlar içinde pırıl pırıl memleket, insanları ise nazik, samimi ve ciddi, bir kelime ile ‘olgun’ kişilerdi Finlandiyalılar” şeklinde görüşlerini açıklamıştır.⁴¹⁷

⁴¹² Tarcan, *Şimalin Üç İrfan Diyarı, Finlandiya-İsveç-Danimarka*, s.17-21.

⁴¹³ Tarcan, *Şimalin Üç İrfan Diyarı, Finlandiya-İsveç-Danimarka*, s. 23-25.

⁴¹⁴ Arbatlı, Yoksullara Yardım Derneği’nin kurucusu ve aynı zamanda başkanlığını da yapmıştır. *Milliyet Gazetesi*, 06.01.1967, s.3.

⁴¹⁵ Leman Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, Özışık Matbaası, İstanbul 1966.

⁴¹⁶ Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.10-11.

⁴¹⁷ Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.12.

Arbatlı, gezi esnasında Finlandiya’da özellikle insanların davranışlarına ve hareketlerine dikkat etmiştir. Ayrıca bir kadın hassasiyetle de Finlandiya’daki caddelerin, sokakların, insanların kıyafetinin temizliğini görmüş ve bu durumu eserinde de ön plana çıkarmıştır.⁴¹⁸

Finlandiya’daki Türk azınlığı hakkında da bilgi veren yazar, oradaki Türklere misafir olmuş ve onları yakından tanıma imkânını elde etmiştir. Finlandiya’daki Türk topluluğunun başkanı olan Osman Ali Bey hakkında da bilgi veren yazar, Finlandiya’ya gelen her Türk’ün Osman Ali Bey’e uğradığını ve onun da gelenlere yardımcı olduğunu ifade etmiştir.⁴¹⁹ Ayrıca Finlandiya’daki Türk okulundan ve mescitten de bahseden yazar, Finlandiya’daki Türklerin çocukların eğitimine büyük önem verdiğini, Türk düşüncesi, Türk ruhu, Türk kültürüyle yoğrulmuş, çalışkan bir öğretmen aradıklarını ve yüksek maaş dahi verebileceklerini Arbatlı’ya aktarmışlar. Finlandiya’daki Türklerin Türk Mektebi dışında Helsinki dışında bulunan çocuklar için ayrı bir yatılı okul açmak düşüncesinde olduklarını da ifade etmişlerdir.⁴²⁰

Arbatlı, Fin sağlık teşkilatında gördüklerini, yaşlı insanların bakımı, çocuk eğitimi gibi konulara değinmiş ve gözlemlerini aktarmıştır.⁴²¹ Arbatlı, Finlandiya’daki İslam Cemaati Başkanı olan Osman Ali Bey’le yaptığı görüşmede başkanın şu ifadeyi kullanması oldukça dikkate değerdir: “bizim kalbimizde Türkiye yaşar, ikinci kâbemiz Türkiye’dir”.⁴²²

4.2. FİNLANDİYA’DAKİ TÜRK-TATAR TOPLUMU VE TÜRK-TATAR DERNEKLERİ

4.2.1. Suomen Islamilainen Seurakunta (Finlandiya İslam Cemaati)

Finlandiya, 1809 yılında İsveç idaresinden Çarlık Rus idaresine geçmiştir. Finlandiya’daki Rus birliğinin içerisinde Tatar askerleri de hizmet etmişlerdir. Sveaborg

⁴¹⁸ Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.10.

⁴¹⁹ Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.16.

⁴²⁰ Lakin bu yatılı okul açılmamış nitekim çocuk sayısının azlığı nedeniyle 1948 yılında eğitime başlayan Türk Mektebi 1969 yılında kapanacaktır. Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.11.

⁴²¹ Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.20.

⁴²² Arbatlı, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, s.18.

adındaki kalede hizmet eden Tatarlar hakkındaki bilgileri askeri imamın 1836, 1850, 1871 yıllarına ait defterlerinden öğrenmekteyiz.⁴²³

Günümüzde Finlandiya'daki Türk-Tatar toplumunun kökeni 1860'larda Rusya'nın Volga-Ural bölgesinden gelen gezici satıcılara dayanmaktadır. Bunlardan çoğu Nijninovgorod (Grokiy) vilayetinin Sergeç ilçesindeki küçük Mişer Tatar⁴²⁴ köylerinden gelmişlerdir.⁴²⁵

Tatar Türkleri, küçük toprak sahibi olarak tarımla uğraşıyorlardı, o zaman geçerli olan toprak mülkiyeti şartları nedeniyle ekim alanları kazanç getirmeyecek kadar küçülmüştü. Tarımın yanında başlangıçta kendi bölgelerinde olmak üzere kışın küçük çaplı ticaret yapmaya başlamışlardı. Yavaş yavaş bu ticari seferler demiryolları boyunca Petersburg'a kadar oradan da Terijoki (Teri) ırmağı ve Viipuri (Viburg) yoluyla Finlandiya Dükkalığı'na kadar uzanmıştı. Bu yeni ülke, Tatar Türkleri için uygun bir ortam yaratmıştı ve Tatarlar da bu uygun ortamdan yararlanmayı bilmişlerdir.⁴²⁶

İlk göçmenlerin ticari başarıları köylerin tümünden o zaman Rus imparatorluğunun kuzeybatı köşesini oluşturan Finlandiya'ya göç etmelerine neden olmuştur.⁴²⁷ Kazan Türklerinin (Kuzey Türkleri-Tatarlar) konuşmaları Mişer şivesi, Çağatay-Kıpçakçadan çok Oğuz-Türkmen lehçesini andırmaktadır.⁴²⁸

⁴²³ Bu defterler Helsinki arşivinde bulunmaktadır. İlbaris Nadirov, "Finlandiya Tatarları I," (Akt: M. Yasin Kaya), *Türk Dünyası Kültür Dergisi*, Sayı:226, (Ekim 2005), s.22-23. Ayrıca bu defterler dışında da Finlandiya Türklerine ait defterler Finlandiya Milli Arşivine bağışlanmıştır. *Mahalle Haberleri*, "Metrika Daftarlare Milli Archivta Saklanacak" no:11, (Aralık 2007), s.1-2.

⁴²⁴ Mişerler, etnik bakımdan Orta İdil ve Ural bölgesinde oturan Tatar grubuna aittirler. Linguistler konuşmalarına göre Mişerleri batı Tatar diyalekti grubuna dâhil etmişlerdir. Bunların ekseriyeti İdil nehrinin sağ kıyıları boyunca yayılmış olup, bugünkü Mordva, Çuvaş ve Tataristan Cumhuriyetlerinden başka Gorki, Rezan, Penza, Ulyanovskaya bölgelerinde oturmaktadır. Ayrıca bir kısmı Başkurdistan, Orenburg ve Kuybişev bölgelerinde de yaşamaktadırlar. Bir kısmı da Rusya'nın muhtelif şehirlerinde oturmaktadır. Nadir Devlet, "Mişerler", *Kazan Dergisi*, Sayı:10, Yıl: III, (Aralık 1973), s.22.

⁴²⁵ Tatar köyleri (avılları) ve harita için Bkz. Muazzez Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampere İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampere Islamic Congregation: The Toots and Historia*, Jyväskylä 2004, s.19.

⁴²⁶ Okan Daher, "Finlandiya'daki Tatar Türkleri, Cemaatimizin Türkiye ve Tataristan'la İlişkileri", *Başkent Üniversitesi, Konferans*, 16.01.2001.

⁴²⁷ Jussi Aro-Harry Halen, "Finlandiya Türk Halkları", *Dünya'da Türkler*, (Ed. Margaret Bainbridge), (çev. Mehmet Harmancı), İstanbul 1995, s.123.

⁴²⁸ Tatar Türkleri kendi aralarında ve evlerinde de bu şive ile konuşmaktadırlar. Zuhur Tahir, "Finlandiya'daki İdil-Uralı Türkler", *İdil-Ural Kültür Mecmuası*, Yıl:1, Sayı:1, Mayıs 1955, s.20; Zuhur Tahir, Finlandiya Türkleri, Kirjapaino Oy., Helsinki 1955, s.2-5. Kazan Türkleri için Bkz. Abdullah Battal Taymas, *Kazan Türkleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1966, s.132-157.

Tatar Türklerinin büyük bir kısmı Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de diğer kısımları ise Tampere, Jarvenpaa, Turku ve Kotka'da yaşamaktadırlar. Tatar Türkleri ilk başlarda ticari amaçlar için gelseler de XX. yüzyılın başlarından itibaren ailelerini ve yakınlarını da alarak, geçici olarak değil, kesin olarak yerleşmeye başlamışlardır.⁴²⁹

Birinci Dünya Haribi'ni müteakip 1917 yılında Finlandiya'nın Rusya'dan ayrılarak istiklalini kazanması ve 1919 yılında yeni bir Anayasa'nın kabulü üzerine, Finlandiya'da yaşayan Türk-İslam toplumu yeniden teşkilatlanmak durumunda kalmış ve Ufa'daki "Müslümanların Merkez-i Diniye Nezaretı"nden ayrılmışlardır.⁴³⁰

Finlandiya'daki Türk-İslam toplumunun Ufa'daki merkez-i diniyeden ayrılmasının en büyük nedenlerinden biri de Sovyet Rusya'nın ortaya çıkması ve Sovyet Rusya-Finlandiya sınırından ulaşımın gittikçe zorlaşmasıyla açıklanabilir. Bundan dolayı Finlandiya'daki Türk-İslam toplumu yeniden teşkilatlanmak durumunda kalmıştır. 1925 yılında Finlandiya İslam Cemaati (Suomen Muhamettilainen Seurakunta)⁴³¹ olarak Helsinki'de kurulur. O tarihlerde Finlandiya'da bulunan hukukçu, tarihçi ve siyasetçi Ord. Prof. Dr. Sadri Maksudi Arsal⁴³² bu cemaatin tüzüğünü hazırlamıştır. Bu tüzükle beraber Finlandiya Hükümeti, Finlandiya İslam Cemaatini tanımıştır.⁴³³

Finlandiya Tatarları, tarihlerinin ikinci devresine bu yıldan (1925) itibaren başlarlar. Finlandiya bağımsızlığını kazandıktan sonra Finlandiya'daki Tatar Türkleri için ana vatandan göçlerin kesildiği⁴³⁴, sınırların çizildiği bir dönemdir. Hem Sırğaç

⁴²⁹ Naile Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri," *Türkler Ansiklopedisi*, XX, 869.

⁴³⁰ Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri," s.869.

⁴³¹ Günümüzde bu cemaatin resmi adı "Suomen Islamilainen Seurakunta" olarak kullanılmaktadır. Ancak cemaat yöneticileri Türkçe "Finlandiya Tatar Türkleri İslam Cemaati" olarak ifade etmektedirler. Cemaatin binası Helsinki şehir merkezinde olup, üzerinde hilal işareti bulunan tek yapı özelliğini günümüzde de korumaktadır.

⁴³² Sadri Maksudi Arsal, Finlandiya'ya (1918'de) kaçak girmiş, daha doğrusu iltica etmiş biri durumundaydı. S. M. Arsal'ın oturma izni alması gerekmekteydi ancak Rusya'da iç savaş olduğundan, Rusya ve Ruslukla ilgili hiç kimseye sığınma hakkı tanınmaması, oturma izni verilmemesi için devlet görevlileri tarafından kesin emir olarak yetkililere bildirilmişti. Ancak S. M. Arsal, Rus Duma'sında Finlandiya'nın haklarını savunduğu için Finlandiya yetkilileri tarafından tanınan biriydi. Bu nedenle Arsal Finlandiya İçişleri Bakanı ile görüşerek vize alabilmiş, 1919'da Paris Barış Konferansı için İsveç'ten Almanya'ya oradan da Paris'e (Nisan 1919'da) geçmiştir. Adile Ayda, *Sadri Maksudi Arsal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s.115-119.

⁴³³ Naile Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri," *Türkler Ansiklopedisi*, XX, 869.

⁴³⁴ Sınırlarda gidiş geliş imkânları çok zor olsa da ihtiyaç duyulan malların temin edilmesi için kaçak yollar kullanılmıştır. Nitekim insanların da kaçmalarına yardımcı (kaçakçı) olan grupların oluştuğu görülmektedir. Örneğin Abdullah Battal Taymas da (Eylül 1921) böyle kaçak yollarla Petersburg'dan Finlandiya'ya geçmiştir. Abdullah Battal Taymas, *Rus İhtilalinden Hatıralar*, (2. Baskı), Ötüken

taraflarıyla hem de Tataristan Cumhuriyeti ile ilişkilerin kesildiği bir dönemdir. İşte böyle bir zamanda Finlandiya'daki Tatar-Türkleri dini-milli bir topluluk için bir araya gelirler. Bu topluluk için Gomer Abdrahim, Gıymadetdin (İmad) Camaletdin, Nurmöhemmet Ali ve Veli Ahmed Hâkim (1882-1970)⁴³⁵ önemli rol oynamışlardır.⁴³⁶

Finlandiya'da yaşayan Tatar Türkleri, 1928 yılında kendi aralarında topladıkları paralarla Helsinki'de İslam Cemaati adına bir kat satın alarak, bunun büyük bir salonunu mescit haline getirmişler, diğer odaları da cemiyetin değişik faaliyetlerine ve cemaatin istifadesine açmışlardır. Ancak bu daire ihtiyaçları karşılayamadığı için 1941 yılında bir taş bina, 1948'de de ahşap bir bina yıkılarak, yerine bugünkü cemiyetin hizmet binası olarak kullandığı beş katlı bina⁴³⁷ yaptırılmıştır.⁴³⁸ Bu bina yaptırılırken sadece Finlandiya'da bulunan Müslümanlardan yardım istenilmemiştir, aynı zamanda bütün İslam memleketlerinin devlet başkanlarından da yardım istenmiş ve Fin bankalarından da kredi temin edilmiştir.⁴³⁹

Türkiye Cumhuriyeti de Finlandiya'dan gelen yardım isteğine sessiz kalmamış 3 Ekim 1959 tarihinde Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Zuhur Tahir Bey'in mektubuna, 20 Kasım 1959 tarihinde cevap verilerek 1960 yılı bütçesinden beş bin sterlin tahsisat ayrıldığı bildirilmiştir. Bu haber üzerine Finlandiya Türkleri arasında derin bir sevinç uyanmış ve Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Zuhur Tahir Bey dönemin Başbakanı Adnan Menderes'e 24 Kasım 1959 yılında bir teşekkür mektubu yazmıştır.⁴⁴⁰

1948 yılında cemiyetin uzun yıllar reisliğinde bulunan ve dolayısıyla Finlandiya Türklerinin içtimai hayatında unutulmaz hatıralar bırakmış olan Zuhur Tahir Bey ile

Yayınevi, İstanbul, 1968, s.254; Abdullah Battal Taymas, *Ben Bir Işık Arıyordum (Kızıl Dünya)*, İstanbul 1962, s.173-177; Özcan, A.g. m., s.24.

⁴³⁵ Veli Ahmed Hâkimi Finlandiya İslam Cemaati baş imamı olup aynı zamanda Cemiyetin de ilk başkanıdır. Daha fazla bilgi için Bkz. Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.51-52.

⁴³⁶ İlbaris Nadirov, "Finlandiya Tatarları II," (Akt: M. Yasin Kaya), *Türk Dünyası Kültür Dergisi*, Sayı:227, (Kasım 2005), s.48.

⁴³⁷ Günümüzde bu bina Helsinki şehir merkezinde Fredrikinkatu 33A'da bulunmaktadır.

⁴³⁸ Naile Binark, "Finlandiya'da Kurulmuş Olan Cemiyetler", *Kazan Dergisi*, Yıl: V, Sayı:15, 1975, s.2-3.

⁴³⁹ Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri," *Türkler Ansiklopedisi*, XX, 870. Ayrıca paranın temini için yapılan teşebbüsler ve yardımda bulunan müessese ve kişilerin adları için Bkz. Mahalle Haberleri, 1960, Sayı:23/24; Pakistan Hükümeti'nin 5.000 İngiliz sterlini yardımda bulunacağı açıklaması Finlandiya'daki Türkleri, sevinçle karşılanmıştır. M.Z. Hızaloğlu, "Finlandiya'da Yaşayan Müslümanlar", *Türk Yurdu*, Sayı:276, (Ağustos 1959), s. 26.

⁴⁴⁰ BCA, 030/01/124/793/4.

birlikte “Mahalle Haberleri” yayın hayatına başlamıştır.⁴⁴¹ “Mahalle Haberleri” Finlandiya’daki Türklerin kendileri için olduğu kadar, diğer Türkler için de dışarıya açılmış bir penceredir. İdare heyetinin faaliyetleri ve hesap işleri raporlarını ilgililere yazılı olarak bildirmeyi, hedef tutan bu dergide resmi raporlar milli-dini hayat⁴⁴² Finlandiya Cemaati İslamiye’yi ziyaret eden devlet adamları hakkında da bilgi vermektedir.⁴⁴³ Günümüze kadar yayımlanan “Mahalle Haberleri”nin tüm sayıları Suomen Islamilainen Seurakunta (Finlandiya İslam Cemaati) Başkanı tarafından Finlandiya Ulusal Arşivine bağışlanmıştır.⁴⁴⁴ Mahalle Haberleri’nin devamlı bir yayın hayatı bulunmamaktadır. Zaman zaman çıkan Mahalle Haberleri Cemaatin bütçesine göre yılın belirli zamanlarında çıkarılmaktadır.⁴⁴⁵

Finlandiya Hükümeti, Türk Halk Mektebi Cemiyetinin 8 Kasım 1930 yılında nizamnamesini⁴⁴⁶ (Tüzük) kabul etmiştir. Ancak bu mektep hemen açılmamıştır. Bunun en büyük nedenlerinden biri de mektepteki çocuklara verilecek eğitim dilinin Arapça mı Türkçe mi olacağı meselesidir. Bu meseleden dolayı Z.I.Ahsen Böre Finlandiya İslam Cemaati’ne çeşitli mektuplar yazarak Cemaatin desteğini istemiş ve Türk Halk Mektebi Cemiyetine üye olmalarını istemiştir. Hatta Ahsen Böre zaman zaman ağır cümleler kurarak kızgınlığını belirtmiş bazen de yalvaracak derecede cümleler kullanarak bir an önce Türk Halk Mektebinin açılmasını istemiştir.⁴⁴⁷

⁴⁴¹ Reşit Rahmeti Arat, “Finlandiya Türkleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, I (6) s.21; Bülent Kutlu, “Türk Dünyası Dergilerinin Kronolojik Tarihçesi”, *Kalgay Dergisi*, Sayı:49, s.22-24.

⁴⁴² Reşit Rahmeti Arat, “Finlandiya Türkleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, I (6), s.21.

⁴⁴³ *Mahalle Haberleri*, Prezident Martti Ahtisaarini Kotlau, no:14, (Eylül 2009), s.6; Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün ziyareti için: *Mahalle Haberleri*, no:13, (Aralık 2008), s.2-3; İKÖ Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu’nun ziyareti *Mahalle Haberleri*, no:13, (Aralık 2008), s.3.

⁴⁴⁴ Okan Daher, “Yıllar Aşa”, *Mahalle Haberleri*, (Ekim 2004), s.1.

⁴⁴⁵ Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Okan Daher ile yapılan mülakat, Helsinki, 30 Mart 2011.

⁴⁴⁶ A.Battal Taymas, *Finlandiya Cemaati İslamiyesin Kurmaya Muvaffak Olsakta Fin-Türk Mektebin Açmaya Neden Muvaffak Olmadık?*, Hameen Kirjapaino, Tampere 1943, s. 4.

⁴⁴⁷ Z.I.Ahsen Böre, (1886-1945), Aktuk’ta doğmuş, daha sonra Petersburg’a geçmiş ve burada Safiye Kemaletdin hanım ile evlenmiştir. Ahsen Böre 1920 yılında Tampere’ye gelmiş ve 1922 yılında da bir işyeri açarak ticarete atılmıştır. Zamanla önde gelen tüccarlar arasına girmiştir. Gerek Türkiye’ye gerekse de Finlandiya’da çeşitli yardımlar da bulunmuştur. En önemli faaliyeti Kur’an-ı Kerimi Finceye çevirtmek olmuştur. 1945 yılında vefat etmiştir. Mezarı Helsinki’deki İslam mezarlığındadır. Hayatı için daha fazla bilgi Bkz. Baibulat, Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia, s.126; Ahsen Böre’nin vefatından sonra eşi Safiye hanım Ahsen Böre’nin hatıratını yayınlamıştır. Safiye Ahsen Böre, *Zinetullah İmadetdin Böre, Son Hatıra 9 Cuma 1886-1945*, Tampere 1947.

Finlandiya'nın Tampere şehrinde bulunan tüccar Z.İ. Ahsen Böre'nin Türk Halk Mektebinin açılması için büyük gayretleri olmuştur. Ahsen Böre Türk Halk Mektebi başkanı olarak T.C. Maarif Vekâletine bir mektup yazarak, *"Finlandiya imamı ve Musa Carullah⁴⁴⁸ gibileri Finlandiya'daki zengin Türkler üzerinde nüfuzları olduğu, yeni harflerle mektep açmamamıza mani oluyorklar"* şeklinde açılacak mektep için maaşı Vekillikçe temin edilmek üzere sabırlı ve tahammüllü bir öğretmenin gönderilmesini rica etmiştir.⁴⁴⁹

3 Mayıs 1933 tarihinde Tampere'den gelen bu mektuba cevaben 23 Mayıs 1933 tarihinde İcra Vekilleri Heyetinin almış olduğu karar ve Reisicumhur Gazi M. Kemal imzasıyla *"yabancı memleketlerdeki ırkdaşlarımızın talim ve terbiyesi için açılmış olan irfan müesseselerine yardım edilmesi çok ehemmiyetli ve zaruri bir mesele olduğundan bir muallimin mezun addedilerek gönderilmesi kararlaştırılmıştır"* şeklinde cevap yazılmıştır.⁴⁵⁰

Ahsen Böre'nin yıllarca çalışmasına rağmen "Türk Halk Mektebi" ancak 1948 yılında açılabilmiştir. Bu mektep Fin ve İsveç okullarının sahip olduğu tüm haklara aynen sahip olmuş ve bu okulu bitiren çocuklar, Fin ve İsveç okullarında öğrenimlerine devam edilebilmiştir. Bu okulda eğitim ve öğretim Tatar şivesiyle ve Türkiye Türkçesi ile yapılmıştır. Ayrıca mektepte çocuklara din derslerini de cemiyetin imamı tarafından verilmiştir.⁴⁵¹

1969 yılına gelindiğinde veliler arasında bir kutuplaşma meydana gelir. Okulda eğitim dilinin batı uygarlığını temsil eden Türkiye Türkçesiyle mi yoksa yerel Tatar Türkçesiyle mi olması konusunda tartışma çıkar. Çekişmelerden dolayı kimi veliler çocuklarını okula göndermez. Böylece çocuk sayısının azalması nedeniyle 1969 yılında bu okul kapanmıştır. Günümüzde ülkenin değişik yerlerinde dağınık yaşayan ailelerin

⁴⁴⁸ Musa Carullah'ın hayatı, eserleri ve fikirleri için Bkz. Abdullah Battal Taymas, *Musa Carullah Bigi*, M.Sıralar Matbaası, İstanbul 1958.

⁴⁴⁹ Safiye Ahsen Böre, *Zinetullah İmadetdin Böre, Son Hatıra 9 Cuma 1886-1945*, Tampere, 1947.s. 33-34. Ayrıca Z.İ.Ahsen Böre, Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay'a 18 Şubat 1938 tarihli bir mektup ve dört risale göndererek Prof. Maksudi Arsal ile Musa Carullah Bigi gibi kişilerin ayak basması ile yeni Türk harflerine boykotun başladığını ve hatta Cemaatin başkanı olan Zuhur Tahir'in toplanan paralarla Arap harfli bir matbua satın aldığını yazmıştır. Bu durumun Arapçı-Latinci diye ikiliğinin oluşmasına neden olduğunu belirtmiştir. Bu ikilik 1948 yılına kadar sürecek ve nihayet 1948 yılında Türk Halk Mektebi Latin harfleriyle eğitime başlayabilecektir. BCA, 030/10/246/665/8, s.1-2.

⁴⁵⁰ BCA, 030/13/01/36/39/16; Bu kararname dışında, söz konusu mektebe, öğretmen gönderilip gönderilmediği hakkında kayıt yoktur. Saime Selanga Gökgöz, "Finlandiya Türkleri ve Türk Hariciyesinin Siyaseti", *Bilgi*, Sayı:48, (Güz 2008), s.9.

⁴⁵¹ Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri," *Türkler Ansiklopedisi*, XX, 870.

çocuklarına dil ve din bilgileri, milli kültür dersleri, her sene düzenlenen yaz okulunda öğretilmektedir.⁴⁵²

Finlandiya’da yaşayan Kazanlı Türklerin çocuklarına A. Battal Taymas, Zakir Kadri-Saniye İffet Ugan, Semiulla Sadri, Abdulber Muhammed, Halife Husnetdin, Ravza Serdengeçti, Feride Bicuri, Naile Binark ve Hamide-Önder Çaydam Kazan lehçesi ve Türkiye Türkçesi öğretmiş, Türk tarihi ve genel kültür dersleri vermişlerdir.⁴⁵³

Finlandiya Türk-Tatar Cemaati Başkanları aşağıdaki tablodadır;

<i>Başkanlar</i>	<i>Başlama Tarihi</i>	<i>Bitiş Tarihi</i>
Weli Ahmed Hâkimi	1925	1926
Kemal Baibulat	1926	1928
İsmail Arifullah	1928	1929
Zuhur Tahir	1929	1961
Osman Ali	1961	1982
Abdullah Ali	1982	1988
Okan Daher	1988	-

Kaynak: *Suomen Islam- Seurakunta 1925-1975, Vientipaino oy 1975, s.36.*

Finlandiya 1998 yılının başında yürürlüğe giren milli azınlıkların korunmasına ilişkin Avrupa çerçeve anlaşmasıyla bölge ve azınlık dillerine ilişkin Avrupa ana sözleşmesi onaylanmıştır. Böylece Finlandiya’daki Türk-Tatar cemaati güçlenip uluslararası korunma altına alınmıştır. Finlandiya, Avrupa Birliği’nde azınlık, insan hakları ve kültür konularında etkin bir rol oynamıştır. Avrupa’nın kuzeyinde bulunan Finlandiya Türkleri; Türkiye-Finlandiya-Tataristan halkları arasında mevcut kültürel, sosyal ve ticari ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye’nin

⁴⁵² Atilla Jorma, “Fin-Türk Dili Üzerine,” *Türk Dilleri Araştırmaları*, Cilt:6, Ankara 1996, s.6; TRT, Özü Türk Belgeseli, Avrupa’da unutulmuş Türk kavimleri gün ışığına çıkıyor, Kumanlar, Karaylar, Tatarlar, Yapım-Yönetim: Neşe Sarısoy Karatay, İstanbul 2007. Finlandiya İslam Cemaati tarafından göl kıyısında Villa Traskkulla adında bir yapı satın alınarak, her yıl yaz aylarında çocuklara temel dini bilgiler öğretilmekte ve çeşitli etkinlikler ile çocukların hoşça vakit geçirmeleri sağlanmıştır. Bu etkinlikler ve fotoğraflar için Bkz. Suomen Islam-Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati, *2010 Eş Raporu*, Helsinki, 2010, s.35-37.

⁴⁵³ Binark, “Finlandiya’da Yaşayan Kazan Türkleri,” *Türkler Ansiklopedisi*, XX, 870.

Avrupa Birliği sürecinde Finlandiya'nın Türkiye'ye destek vermesinde Finlandiya Türkleri büyük katkı sağlamaktadırlar.⁴⁵⁴

4.2.2. Finlandiya Türkleri Birliği

Kültür faaliyetlerini yürütmek, milli ruh ve beraberlik fikrini genç nesillere aşılama, milli kültürü kaybetmemek gayesi ile 1935 yılında Helsinki'de "Finlandiya Türkleri Birliği" adında bir teşkilat vücuda getirilmiştir. Bu birlik hemen hemen her ay milli bir gece tertip ederek, bu yolda milli kültürü yaşatmak arzusundadır.⁴⁵⁵

Finlandiya Türkleri Birliği Yasasında, bu birliğin amaçları şöyle sıralanmıştır;

- Finlandiya'da yaşamakta olan Türklerin ulusal duygularını uyandırmak ve kuvvetlendirmek, bunların arasında kültürü yaymak ve Türk kültürünü korumak,
- Finlandiya Türklerini birleştirmek ve temsil etmek,
- Üyeler arasında sporu yaymaktır.

Bu amaçlara ulaşmak için de birlik toplantılar yapar, konferans ve musahabeler,⁴⁵⁶ müsamereler, edebiyat geceleri tertip eder; neşriyatta bulunur, kütüphane açar; Finlandiya'nın yüksek, orta, sanat mekteplerinde okuyan Türklere yardımda bulunur; ulusal kültür işlerine kuvvet vermek için fonlar kurar, teberrüatler kabul eder ve de Türklerin yaşadıkları yerlerde ocaklar açar⁴⁵⁷ şeklinde amaçları için yapılması gereken işler belirtilmiştir. Ancak birlik Helsinki dışında herhangi bir ocak açmamış, ayrıca bu birlik bütün Türkleri kapsamamaktadır. Sadece Tatar Türklerini kapsamaktadır.

Birlik, 1942 yılında Bildiriş adlı bir dergi çıkarmış ancak sadece bir sayı yayınlatabilmiştir.⁴⁵⁸ Birlik bunun dışında çeşitli yayınlar da yapmıştır. Örneğin Tatar

⁴⁵⁴ Okan Daher, Russia and The Islamic World, *International Conference*, Moscow 24 Eylül 2009; Daher, "Finlandiya'daki Tatar Türkleri, Cemaatimizin Türkiye ve Tataristan'la İlişkileri", *Başkent Üniversitesi, Konferans*, 16.01.2001.

⁴⁵⁵ Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri", s.870.

⁴⁵⁶ 21 Kasım 1971 tarihinde Ramazan Bayramının ikinci günü çocuklar günü etkinliği yapılmıştır. Naile Binark, "Finlandiya Türkleri Tarafından Şeker Bayramı Münasebetiyle 21.XI.1971 Tarihinde Helsinki'de Tertiplenen Çocuklar Günü", *Kazan Dergisi*, Yıl: II, Sayı: 6, (Aralık 1971-Şubat 1972), s.55.

⁴⁵⁷ Bu Yasa 16 maddeden oluşmaktadır. *Finlandiya Türkleri Birliği r.y. (Suomen Turkki-laisten Seura) Yasası*, Sana Basımevi Şirketi, Helsinki 1935, s.2.

⁴⁵⁸ Naile Binark, "Finlandiya'da Kurulmuş Olan Cemiyetler", *Kazan Dergisi*, Yıl: V, Sayı:15, 1975, s.8.

şiiirlerini notalarıyla birlikte” Biznın Cırları” (Bizim Şarkılar) adında iki ciltlik bir eser şeklinde yayınlanmıştır.

Birlik, bir yıl müddetle İdare Heyetine Başkan altı üye ve bunlara üç ihtiyat üye seçer. Birlik, kapandığı takdirde bütün mülkü, Finlandiya’da yaşayan Türklerin ulusal kültür ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere Finlandiya Cemaati İslamiyesine geçer.⁴⁵⁹

Türkiye Cumhuriyeti Hariciyesi de Finlandiya Türkleri Birliği’ni yakından takip etmiş olup, 1935 yılında T.C. Stockholm Elçiliği vasıtasıyla Birlik hakkında araştırma yapıp bir raporuyla Hariciye Vekâletine bildirilmiştir. Raporda Finlandiya Türklerinin anayurdu, ne zaman geldikleri, Birliğin amacının ne olduğu ve Latin harfleri meselesi gibi konulara değinmektedir.

Raporda; “Finlandiya Türkleri memleketimizden çok uzakta yaşamakta olmalarına rağmen tarihlerinin en mutlu bir çağını yaşadıklarını ve Büyük Önder Atatürk’ün gösterdiği yolda yürüyerek bütün Türk âlemiyle birlikte parlak bir geleceğe kavuşacaklarına inanıyorlar”⁴⁶⁰ ifadeleri dikkate şayandır. Çünkü Finlandiya Türkleri, Finlandiya’nın bağımsızlığıyla Ufa merkeziyle ilişkiler kesilince artık Finlandiya Türklerinin “yeni Kâbe” olarak Ankara’yı kabul ettiklerini görmekteyiz.⁴⁶¹Örneğin 1938 yılında Finlandiya Türkleri Birliği adına Başkan İbrahim Arifulla imzasıyla T.C. Stockholm Elçiliğine bir mektup yazılarak; Cumhuriyet bayramı münasebetiyle düzenlenen gecede, M. Kemal Atatürk’ün tercüme-i hali, Türk devletinin mücadele ve kuruluş tarihi, Türkiye’de başarılan inkılâbın eşsizliğinin Finlanlandiya’da anlatıldığı bildirmiştir. Arifulla Bey, Cumhuriyet bayramı münasebetiyle “Ulu önder Atatürk, Başbakan ve Mareşal Fevzi Çakmak’a sonsuz ve derin saygılarla” sözlerine son vermiştir.⁴⁶²

4.2.3. Tampereen Islamilainen Seurakunta (Tampere Cemaati İslamiyesi)

Finlandiya’da yaşayan Türkler sadece başkent Helsinki değil Finlandiya’nın dört bir yanına dağılmışlardır. Finlandiya’nın önemli şehirlerinden biri olan Tampere,

⁴⁵⁹ *Finlandiya Türkleri Birliği r.y. (Suomen Turkkiilaisten Seura) Yasası*, Sana Basımevi Şirketi, Helsinki 1935, s.2-7.

⁴⁶⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490/01/605/93/3,s.3. Raporun ekinde Finlandiya Türkleri Birliği Yasası da bulunmaktadır.

⁴⁶¹ Gökğöz, “Finlandiya Türkleri ve Türk Hariciyesinin Siyaseti”, s.1.

⁴⁶² BCA, 030/10/197/350/19.

Türklerin yoğun olduğu şehirlerden biridir. Başkent Helsinki'den sonra Türklerin en yoğun olduğu şehir Tampere'dir. Tampere'de yaşayan Müslümanların en büyük hayalleri şehir merkezinde ibadet edebilecekleri bir yer satın almaktır. Amaçları dillerini, dinlerini ve kültürlerini korumaktır. 1 Mayıs 1941 yılında bu mesele yeniden gündeme geldi ve derhal bir yer satın alınmasına karar verildi. Bir komisyon oluşturularak (komisyon üyeleri: Ymar Sali, Zinnetullah Wafin, Semiulla Wafin, Neuman Nasibulla, Ymar Nasibulla, ve Cemaletdin Baibulat) para toplama süreci başlatıldı. Finlandiya'nın diğer şehirlerini de kapsayan faaliyetler neticesinde toplanan para 1.188.000 mark idi⁴⁶³ Bu paranın büyük bir kısmını Ymar Sali bağışlamıştır. 30 Kasım 1942'de kongre toplanmış ve 10 Nisan 1943 yılında resmen Tampere Cemaati İslamiyesinin kurulduğu ilan edilmiştir.⁴⁶⁴

Ymar Sali cemiyetin ilk başkanı seçilmiştir ve bu görevi 1951'e kadar sürdürmüştür. 1951'den 1983'e kadar Semiulla Wafin başkanlık yapmıştır. Daha sonra başkanlık görevini Esad Baibulat üstlenmiştir.⁴⁶⁵

Tampere Cemaati İslamiyesinden önce kurulan "Tampereen Turkkilainen Yhdistys" (Tampere Türkleri Birliği) önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Nitekim kurulduktan sonra Türkiye ile hemen ilişkiye geçmişlerdir. Türkiye'de Ülkü Mecmuası idaresine 29 Eylül 1937 yılında yazılan mektupta Tampere Türkleri Birliği'nin kurulduğunun ve amacı; "Tampere'de yaşayan Türkleri bir araya toplayarak, elbirliğiyle mecburi tahsil yaşında olan çocuklara milli ve dini terbiye vermek, milli edebi gecelerde konferanslar vermek, üyelerini Türk medeniyeti, tarihi ve Türk illerinin şimdiki siyasi, medeni ve iktisadi durumlarıyla tanıştırmak aralarında milli birlik ve sosyal bir ahenk vücuda getirmeye çalışmaktır" şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca Ülkü Mecmuası idaresinden kurumun maddi ve manevi zayıflığından, milli matbuatın olmaması nedeniyle Ülkü Mecmuası'nın kendilerine gönderilmesini istemişlerdir.⁴⁶⁶

Tampere Türkleri Birliği'nin yayın isteği Stockholm Elçiliği tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine iletilmiştir. CHP Genel Sekreterliği de bu

⁴⁶³ Toplanan parayla Tampere'de cemiyet için iki katlı bir bina satın alınmıştır. Günümüzde de bu yapı cemiyetin merkezidir.

⁴⁶⁴ Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.30-33.

⁴⁶⁵ Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.33-34.

⁴⁶⁶ Mektup Reis G. Nurtasin imzası ile gelmiştir. BCA, 490/1/1066/1089/1, s.4.

durumu T.C. Stockholm Elçiliği'ne bildirmiş ve Tampere Türkleri hakkında bilgi istemiştir. Elçilik, Tampere Türkleri Birliği hakkında CHP Genel Sekreterliğine göndermiş olduğu malumatta Birliğin üyelerinin Türkiye vatandaşı olmadığını ancak Müslüman olduklarını ve diğer Finlandiya Türkleri gibi Türkiye'ye karşı yakınlık ve alaka gösterdiklerini bildirmiştir. Ayrıca Ülkü Mecmuasının mevzubahis kuruma gönderilmesinde bir mahzur bulunmadığı yazılmıştır. Stockholm Elçiliği'nden gelen bu yazı üzerine Tampere Türklerine Ülkü Mecmuası gönderilmiştir.⁴⁶⁷

4.2.4. Jarvenpaa Cemiyeti

Türklerin yaşadığı bir başka şehir ise Jarvenpaa'dır. 1942 yılında Jarvenpaa'da yaşayan Müslümanlar kendi aralarında para toplayarak büyük bir arsa satın almışlardır. Ancak bu arsada bir binanın yapılması için Finlandiya'da yaşayan Tatar Türklerine müracaat edilmiş ve alınan yardımlarla Jarvenpaa'daki bina yapılmıştır. Bina iki katlı olup, birinci kata birkaç basamak merdivenle çıkılan kapısı ve kapıdan girince hol, solda büyük bir salon-mescit, sağda iç içe iki odası mevcuttur. Arka tarafında mutfakı vardır. Bu iki oda sınıf olarak kullanılmaktadır. İkinci kat çatı katı olup, içerden çıkılan merdivenle bağlıdır.⁴⁶⁸

İkinci Dünya Savaşında sırasında esir düşen Orta Asya'daki Türklerden bazıları Finlandiya'ya gönderilmişti. Bunlar sivil esir olup Finlandiya'nın çeşitli yerlerine gönderilmişti. Daha sonra Finlandiya Türkleri Cemiyeti bu esirlerin hepsini toplayarak, Jarvenpaa'ya getirmiş ve burada yaşayan ailelere dağıtmışlardı. Bu sivil esirlerin bütün ihtiyaçları, yerleştirilen aileler tarafından iki yıl karşılanmıştır. Jarvenpaa Cemiyeti günümüzde çocuklara din ve dil dersleri verilmesi, çocukların spor yapabilmelerinin⁴⁶⁹ yanı sıra kültürel faaliyetler de sunmaktadır.⁴⁷⁰

Finlandiya'nın çeşitli şehirlerinde yaşayan Tatar Türkleri çeşitli etkinlikleriyle Tatarları Finlere tanıtmak amacıyla ilk kez Mayıs 1974 yılında Jarvenpaa şehrinde Belediye başkanı başta olmak üzere 100'e yakın Finlinin katıldığı bir etkinlik

⁴⁶⁷ BCA, 490/1/1066/1089/1.

⁴⁶⁸ Abdulhak Safiulla, "Jarvenpaa Cemiyeti (Finlandiya)," *Kazan Dergisi*, Yıl: V, Sayı: 14, 1975, s.42.

⁴⁶⁹ Günümüzde Finlandiya'da bulunan belediyeler gençlerin spor, kültürel vb. aktiviteler yapabilmeleri için çeşitli gençlik merkezleri kurmuşlardır.

⁴⁷⁰ Safiulla, "Jarvenpaa Cemiyeti (Finlandiya)", s.42-43.

düzenlenmiştir.⁴⁷¹1974 Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle Finlandiya’da yaşayan Finlandiya Türkleri para ve eşya yardımıyla bulunmuşlardır. Bu hareketleri Türkiye’de büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.⁴⁷²

4.2.5. Yolduz (Yıldız) Spor Kulübü:

Finlandiya’da spora büyük önem verildiğinden dolayı Tatar Türkleri 1945 yılında Yolduz Spor Kulübünü kurmuşlardır. Bu kulüp çeşitli spor dallarına ilgi göstermektedir. Bunlardan bazıları; futbol, tenis, ping-pong, buz hokeyi, binicilik, dans gibi etkinliklerdir.⁴⁷³

Bu kulübün en önemli dallarından birini futbol oluşturmaktadır. İlk önce Altın Ordan olarak kurulmuş takım daha sonra Yolduz olarak değiştirilmiştir. Altın Ordan takımının çekilmiş fotoğraflarına baktığımızda formalarının üzerinde “AO” (Altın Ordan) ve ay yıldız işareti bulunmaktadır. Günümüzde Yolduz Kulübünün Başkanlığını Gölten Bedretin, Kâtipliğini Fide Hairulla ve haznedarlık görevini Sinan Imaditdin yapmaktadır.

Yolduz Kulübü yılın belirli aylarında A4 boyutunda tek sayfalık ve zaman zaman renkli olarak bir broşür de yayınlamaya faaliyetleri hakkında bilgiler vermektedir. Bu kulüpte bulunan tüm üyeler Tatar Türkleridir. Bu kulüp içerisinde önemli sporcular da yetişmiştir.⁴⁷⁴ Örneğin Atik İsmail⁴⁷⁵ önemli sporculardan biriydi.

4.2.6 Finlandiya Türk Derneği (Suomen Turkkilainen Yhdistys Ry):

İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye’den Finlandiya’ya göç olmuştur. Bu göçle birlikte günümüzde Finlandiya’da önemli bir Türk nüfusunun oluşmasına neden olmuştur. Günümüzde Finlandiya’da birinci kuşak ve yeni olarak ikinci kuşak diye tanımlayacağımız insanlar yaşamaktadır. Finlandiya’daki nüfus her geçen artmakta ve

⁴⁷¹ Abdulhak Safiulla, “Finlandiya’da Jarvenpaa Şehrindeki Kültür Bayramı”, *Kazan Dergisi*, Yıl: IV, Sayı:12, 1974, s.57.

⁴⁷² Finlandiya’dan Muhtelif Haberler, *Kazan Dergisi*, Yıl: V, Sayı:14, 1975, s.43.

⁴⁷³ Binark, “Finlandiya’da Yaşayan Kazan Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, s.871.

⁴⁷⁴ Suomen İslam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Okan Daher ile yapılan mülakat, Helsinki, 30 Mart 2011.

⁴⁷⁵ Finlandiyalı futbolcu ve hentbolcu, ailesi 1800’lerin sonunda Moskova’dan Finlandiya’ya göçmüş Tatarlardandır. Beşiktaş’ta da futbol oynamıştır.

Finlandiya'daki Türkler de çeşitli dernekler kurarak varlıklarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Finlandiya Türk Derneği 03.09.1981 tarihinde Helsinki'de kurulmuştur. Derneğin kurucu üyeleri Ahmet Candan Pekiner, Atilla Tözün, Faruk Alpal, Mehmet Özgentürk, Murat Kırçuval, Ertuğrul Ünal, Kaya Yıldırım, Nevzat Dınler, Dogan Barışık, Mashar Akın ve Zeki Kütük'tür. Amacı Finlandiya'da yaşayan Türkler arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak, sürdürmek, geleneksel bağları yaşatmak ve geliştirmektir.⁴⁷⁶

Finlandiya Türk Derneği'nin başkanlığını günümüzde kendisi Finlandiya'nın önde gelen hekimlerinden biri olan Dr. Mine Eray'dır. Eray, başkanlığında her yıl çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Bunlardan bazıları; 2011'da 23 Nisan Çocuk Bayramı, Finlandiya Türk-Azerbaycan derneklerinin ortaklaşa düzenledikleri Nevruz kutlaması, 1 Mayıs Pikniği, Ramazan ve Kurban Bayramları, film haftası, 2010'da 10 Kasım Atatürk'ü Anma günü ve bu münasebetle Okan Daher'in "Finlandiya Türkleri ve Atatürk" adlı konferans vermesi, Euoruvision geceleri gibi etkinlikler düzenlenmektedir.⁴⁷⁷

Finlandiya Türk Derneği, Türk Sözü adlı bir dergi çıkarmaktadır. Yılda bir kez çıkan bu dergi en son 2008 yılında çıkmıştır. Dergide; derneğin faaliyetleri, yapılacak çalışmalar, derneğe yapılan ziyaretler ve oldukça önemli makaleler bulunmaktadır.⁴⁷⁸

4.2.7. Uudenmaan Islam-Kültür Derneği

2010 yılında Helsinki'de kurulan dernek gerek Finlere gerekse de tüm Müslümanlara hitap etmektedir. Dernek 200 metrekairelik bir alana sahip olup 100 metrekaresi ibadet yeri (cami) olarak ayrılmıştır. Dernek cami, dil kursu ve kültür merkezi olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca dernek Fince ve İngilizce dersler vermektedir. Yine çocuklar için çeşitli spor aktiviteleri (ping-pong, futbol, bilardo vs.)

⁴⁷⁶ Erişim Tarihi: 1 Ocak 2011, <http://www.finlandiyaturkdernegi.fi/faaliyet-2011.html>.

⁴⁷⁷ Erişim Tarihi: 1 Ocak 2011, <http://www.finlandiyaturkdernegi.fi/faaliyet-2011.html>.

⁴⁷⁸ Türk Sözü Dergisi yılda bir kez çıkartılmıştır. Daha fazla bilgi için Bkz. Türk Sözü, 2003, 2004, 2005, 2008 yıllarına ait sayılar.

ve geziler de düzenlemektedir. Bunun yanında çocuklar için haftalık ders programları yapılmıştır. Günümüzde derneğin başkanlığını Nejdet Karadağ yürütmektedir.⁴⁷⁹

4.3. FİNLANDIYA'DA İSLAMİYET

Finlerin İslâmiyet'le tanışmaları Çarlık Rusya'nın hâkimiyeti altında bulundukları yıllara (1809-1917) rastlar.⁴⁸⁰ Kazanlı Tatar Türkleri, İsveç ve Rusya'nın egemenliği altında uzun bir süre muhtariyetle idare edilmiş olan Finlandiya'ya Çarlık Rusyası döneminde, 1800'lerin yarısında ve 1900'lerin başında, bugünkü Tataristan'ın Kazan şehrinin batı kısmına düşen Nijninovgorod (Grokiy) vilayetinin Sergeç ilçesinin Yanapar (Aktok) köyünden, ticaret amacıyla gelmişler ve zaman içinde Finlandiya'ya yerleşmişlerdir.⁴⁸¹ Finlandiya'ya yerleşen Mişer Tatarları Sünni Müslüman olup Nijninovgorod vilayetinin çeşitli köylerinden göç etmişlerdir.⁴⁸²

Çarlık Rusyası idaresinde bulunan Finlandiya'da ticaret ve seyyar satıcılıkla uğraşan Tatar asıllı Müslümanlardan ayrı olarak, Rus ordusunda görev yapan Müslüman askerlerle merkezden gönderilen birtakım Müslüman memurlar da Finlandiya'nın çeşitli yerlerine dağılmışlardı. Bunlardan bazılarının vefatı üzerine 1870 yılında Helsinki'de bir İslam Mezarlığı ihdas edilmiştir.⁴⁸³

1830 yılından beri Finlandiya'da bir İslam Cemaati'nin mevcut olduğu bilinmektedir. O tarihte Finlandiya, Çarlık Rusyasına bağlı olup Dükkalık olarak idare edilmekteydi. Bu sebeple de İslam Cemaati, Şimal Türklerinin dini işlerini idare eden Ufa şehrindeki "Müslümanların Merkez-i Diniye Nezaretine" bağlı olup, o zamanki Muhtar (otonom) Finlandiya Hükümeti tarafından tasdik edilmemiş,⁴⁸⁴ gayri resmi olarak 1925 yılına kadar varlığını sürdürecektir ve 1925 yılında resmi bir hüviyet kazanacaktır. Finlandiya'da yaşayan Tatar Türkleri, Hristiyan toplum içinde kaybolmamak için Fin yasalarının azınlıklara tanıdığı haklardan faydalanarak kendi inançlarını ve dinlerini sürdürebilmek amacıyla dini bir dernek kurdular. Soumen

⁴⁷⁹ Erişim Tarihi: Mart 2011, <http://www.uik.fi>

⁴⁸⁰ Kaya, "Ülkede İslamiyet", *İslam Ansiklopedisi*, s.113

⁴⁸¹ Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri", s.869.

⁴⁸² Bu köylerin listesi için Bkz. Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.19

⁴⁸³ Kaya, "Ülkede İslamiyet," s.113

⁴⁸⁴ Naile Binark, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri", *Milli Kültür Dergisi*, 1 (7) , Temmuz 1977, Ankara, s.13

Muhammettilainen Seurakunta adını taşıyan bu dernek 1925 yılında resmi olarak faaliyete geçti: daha sonra da adı Soumen İslam Seurakunta olarak değiştirildi. Hükümetle yapılan temaslar sonucunda Rus yönetimi sırasında Müslümanlara tahsis edilen mezarlığın resmen derneğe devri sağlandı. Açılan kurslarla çocuklara ve yetişkinlere dinî bilgiler verilmesine, Kur'an öğretilmesine başlandı; ayrıca ihtiyaç duyulan temel dinî ve millî eserler bastırıldı.⁴⁸⁵

Finlandiya'nın⁴⁸⁶ bağımsızlığından sonra iki derneğin faal olduğunu görüyoruz, bunlar: Helsinki'de(1925) ve Tampere'deki (1943) İslam cemaatleridir. Bu dernekler günümüzde de varlıklarını devam ettirmektedirler. Finlandiya'da yaşayan Tatar-Türk derneklerinin en önemli amacı: kültürlerini, dillerini ve dinlerini⁴⁸⁷ korumaktır. Finlandiya'da bulunan Tatar Türkleri zaman zaman Türkiye'den imam ve öğretmen talebinde bulunmuşlardır. Örneğin Ankara-Cebeci Ortaokulu Din Dersleri Öğretmeni Ravza Serdengeçti'nin Finlandiya'da bulunan Finlandiya İslam Cemaati nezdinde iki yıl süreyle görev almasına izin verilmesi ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın isteği ile Bakanlar Kurulu kararıyla Temmuz 1965 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁴⁸⁸ Daha sonra bu karar Ağustos 1967 tarihinde Ravza Serdengeçti'nin görevi bir yıl daha uzatılmıştır.⁴⁸⁹ Buna benzer çeşitli görevlendirmeler daha sonra da devam etmiştir.⁴⁹⁰

Helsinki'de yaşayan Müslümanlar milli ve dini kimliklerini kaybetmemek için ellerinden geleni yapmışlar ve günümüzde de kültürlerini, dillerini ve dinlerini unutmamak için büyük mücadele vermektedirler. Sadri Maksudi Arsal, Reşit Rahmeti Arat, Abdullah Battal Taymas ve Musa Carullah Bigi gibi ilim adamlarını davet ederek cemaate büyük katkılar sağlamışlardır.⁴⁹¹ Sadece Türkiye'den veya Türk Cumhuriyetlerinden değil Hindistan'dan dahi ilim adamları çağırılmıştır. Musa

⁴⁸⁵ Kaya, "Ülkede İslamiyet", s.113.

⁴⁸⁶ Finlandiya'da nüfusun %85 Lütherien mezhebine, %1-2 Yahudiler, Müslümanlar, % 1 Ortodoks ve %10-12 dinsizler oluşturmaktadır. Her Finlandyalı 18 yaşına geldiğinde dinsel terciğini açıkça ortaya koyma hakkına sahiptir. Ya ailesinin mezhebinde kalır ya da başka bir mezhep topluluğuna katılabilir. Niyazi Öktem, "Finlandiya'da din-devlet ilişkileri", Cem Dergisi, Sayı:76, (Mart 1998), s.49.

⁴⁸⁷ Suomen İslam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Okan Daher ile yapılan mülakat, Helsinki, 30 Mart 2011.

⁴⁸⁸ BCA,030/18/01/187/45/11 s. 1

⁴⁸⁹ BCA, 030/18/01/210/61/10 s. 1

⁴⁹⁰ Konya-Cihanbeyli-Böğürdelik köyü imam-Hatibi Enver Yıldırım'ın Finlandiya İslam Cemaati nezdinde 3 yıl müddetle görev almasına izin verilmesi; Devlet Bakanlığının 24/5/1976 tarihli ve 321 sayılı yazısı üzerine, 657 sayılı kanun değişik 77.nci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 13/6/1976 tarihinde kararlaştırılmıştır. BCA, 030/18/01/02/355/146/19, s.1

⁴⁹¹ Kaya, "Ülkede İslamiyet", s.113

Carullah'ın daveti üzerine Habibur-Rahman Shakir (Habibur-Rahman Bolgari)⁴⁹² Bombay'dan Tampere'ye gelmiştir. 1949'da Finlandiya İslâm Mecellesi adındaki aylık mecmuanın yayınına başladı. 1950'de bu mecmua İslâm Mecellesi ismini aldı. Bu mecmua Türkçe de yayımlandı. Tokyo'daki Tatarların ve Türkiye'deki Müslümanların düzenli okuyabilmeleri için bu dergi buralara da gönderildi.⁴⁹³

Finlandiya'da İslamiyet adına yapılan en büyük hizmetlerden biri de Kur'an-ı Kerimin Finceye çevrilmesi olmuştur.⁴⁹⁴ Kur'an-ı Kerimin Finceye çevrilmesini sağlayan kişi Finlandiya'nın önde gelen Tatar tüccarlarından Ahsen Böre⁴⁹⁵'dir. Ahsen Böre Kur'an-ı Kerimi Finceye tercüme ettirmek⁴⁹⁶ ve İslamiyeti iyi tanıtan bazı batı neşriyatını da Finceye çevirterek neşretmek, umumiyetle Finler arasında İslam kültürünü tanıtmak için büyük gayretler göstermiştir.⁴⁹⁷ Georg Pimenoff Kur'anı tercüme etmeden önce Ahsen Böre'nin isteği ile Berlin'e giderek islamiyeti iyi tanıyan şahsiyetler olarak Alimcan İdrisi, Zeki Velidi Togan, Lehistan(Polonya) Müslümanlarından Dr. Yakup Şinkeviç, İranlı âlim Takizade ve Hindistanlı Ahmedi âlimi ile görüşmek istemiş ve bu arada Zeki Velidi Togan'a İslamiyet hakkında toplam 57 soru sormuş Togan bu sorulardan sadece bir kısmına cevap vermiştir. 1937 yılında Z. V.Togan Tampere şehrine gidince Pimenoff'la birkaç kez daha görüşmüştür. Kur'an Finceye çevrildikten sonra Togan şöyle bir yorumda bulunmuştur: "Pimenoff'un Kur'an

⁴⁹² 1903 yılında Tataristan'ın Bolgar şehrinde dünyaya gelen Habibur-rahman Şâkir, önce Kazan'da daha sonra Taşkent'te okudu. Sovyet döneminde hapse atıldı. Bir Rus'un yardımıyla hapisten kaçıp Afganistan'a gitti. Orada kendine pasaport verildi. Shakir ismini de Afganistan'da aldı. Daha sonra Peşaver'e gitti. 1947 yılında Bombay'dan Finlandiya'nın Tampere şehrine göç etti. Bu sıralarda İslâm dünyasında hürmet gören bir din âlimi olarak tanındı. Tatarca, Türkçe, Arapça, Farsça ve Urduca bilmekteydi. Habibur-rahman 1974 yılında Tampere'de vefat etmiş, Helsinki Müslüman mezarlığında yatmaktadır. Hamide Çaydam (Habiburrahman Şâkir'in kızı) ile yapılan mülakat, Helsinki, 31 Mart 2011.

⁴⁹³ Hamide Çaydam (Habiburrahman Şâkir'in kızı) ile yapılan mülakat, Helsinki, 31 Mart 2011.

⁴⁹⁴ XVIII. yüzyıl sonlarına doğru İbranice'nin insanlığın ana dili olduğu yolundaki geleneksel görüşe karşı çıkan Pehr Malmström, 1791'de Latince tercümesiyle birlikte bir Kur'an metni basmaya başladı; fakat iki ciltten sonrasını çıkarmaya ömrü yetmedi. Ali Köse, "Finlandiya'da İslam Araştırmaları", İslam Ansiklopedisi, XVII, 114.

⁴⁹⁵ Ahsen Böre, 1886-1945. Z.Ahsen Böre, Aktukta doğdu, 1916 yılında Safiye Kemaletdin Petersburg'da tanışıp evlendiler. 1920 yılında Tampere şehrine göç etti ve 1922 yılında bir tekstil firması açarak ticarî hayata başladı. Z. A. Böre'nin en büyük amacı Fin-Türk Mektebini açmak ve Kur'anı Finceye tercüme ettirmekti. Mekteb için büyük bir maddi destek yapmasına rağmen okul açamadı. Bu okul ancak 1948'de açılabilir. Kur'anın Finceye tercüme ettirilmesi gerek Türkiye'de gerekse de Finlandiya'da yankı uyandırmış bu tercümeden dolayı hem Türkiye'den hem de Finlandiya'dan teşekkür yazıları almıştır. Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.127-130

⁴⁹⁶ Kilisli Mehmet Kıdeyş, "Finlandiya'da İslamiyet", *Sebilürreşad*, 3 (61) , (Ekim 1949), s.176.

⁴⁹⁷ Zeki Velidi Togan, *Hatıralar*, Tan Matbaası, İstanbul 1969, s.561-562

tercümesi Z. A. Böre tarafından güzel bir şekilde neşredildi. Fince bilen bilginlerin anlattıklarına göre bu tercüme Kur'anın Avrupa dillerine yapılan tercümelerinin en iyilerindendir.”⁴⁹⁸

1942 yılında Kur'anın tercümesi⁴⁹⁹ bitince bu tercümelerden birer adet Finlandiya Cumhurbaşkanı Risto Ryti ve Mareşal Mannerheim'e de takdim edilmiştir. Mareşal Mannerheim de bu tercümeden dolayı teşekkürünü bir mektupla bildirmiştir.⁵⁰⁰ Kur'anın Fince tercüme edilmesi Fin basınında da geniş yankı bulmuştur.⁵⁰¹

Z.İ. Ahsen Böre, 1939'da Türkiye'de meydana gelen depremten dolayı “Finlandiya'da olan Müslümanların yüreklerini sızlatmış ve sızlatmaktadır” ifadesini kullanmıştır. Bu depremten dolayı Fin Kızılhaç Cemiyeti vasıtasıyla 5 bin Fin markka yardımında bulunmaya çalışmıştır.⁵⁰² Yine Ahsen Böre, Türk Maarif Cemiyetine de yardımda bulunmuştur.⁵⁰³

Finlandiya'da İslam adına yapılan önemli çalışmalardan biri de Musa Carullah Bigi (Bigiyef)'in “Ozin Könnerde Ruza” (Uzun Günlerde Ramazan) adlı eseridir ve bu eserden ayrı olarak başka eserler de kaleme almıştır.⁵⁰⁴

Günümüzde Finlandiya'da yaşayan Müslümanlar, Finlandiya'nın çeşitli şehirlerinde Helsinki, Tampere, Turku gibi şehirlerde açtıkları mescitlerde dini görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

⁴⁹⁸ Togan, *Hatıralar*, s.589-592. Z. V. Togan hatıralarında Georg Pimenoff için sayfa: 562'de lise hocası ifadesini kullanırken hatıratın bir başka sayfasında (s.589) Prof. Pimenoff ifadesini kullanmıştır.

⁴⁹⁹ Kur'anın tercümesi İngilizceden Finceye tercüme edilmiştir. Bu tercümenin ikinci sayfasında Kustantaja: Z.İ Ahsen Böre yazmaktadır. Ayrıca Ahsen Böre bu tercümenin ilk sayfalarında bir takdim yazısı da kaleme almıştır. Bu tercüme 799 sayfadan oluşmaktadır ve içindekiler kısmı da hazırlanmıştır.

⁵⁰⁰ Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.130-135. Mektubun orijinali için Bkz. Ekler kısmı.

⁵⁰¹ *Aamulehti Gazetesi*, Koraan Kaannetaan suomeksi (Kur'an-ı Kerim Finceye çevriliyor), 16.10.1936; *Vaasa Gazetesi*, 12.01.1942. Yine dünyanın çeşitli yerlerinden tebrik yazıları gelmiştir. Safiye Ahsen Böre, *Zinetullah İmadetdin Böre, Son Hatıra 9 Cuma 1886-1945*, Tampere 1947, s.8-17

⁵⁰² Kızılay Arşivi, Kutu:1415, Belge No:6, 04.01.1940

⁵⁰³ Safiye Ahsen Böre, *Zinetullah İmadetdin Böre, Son Hatıra 9 Cuma 1886-1945*, Tampere 1947, s.142

⁵⁰⁴ Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, s.94

4.3.1 İslam Mezarlığı (Islamilainen Hautausmaa)

Çarlık Rusyası döneminde bir otonom olan Finlandiya, burada yaşayan Müslüman memurlar ve bir takım Müslüman askerler ülkenin çeşitli yerlerine dağıldılar, bu Müslümanlardan bazılarının vefatı üzerine Helsinki’de 1870 yılında bir İslam mezarlığı tahsis edildi. Finlandiya bağımsızlığını kazandıktan sonra Finlandiya’da bulunan Müslümanlar da hemen devreye girerek Rus yönetimi sırasında kendilerine tahsis edilen mezarlığın resmen derneğe devri sağlandı.⁵⁰⁵ Bu mezarlık Helsinki şehir merkezinde ve Finlandiya İslam Cemaati(Suomen Islam Seura-Kunta) Dernek binasına da oldukça yakındır.

Helsinki’de bulunan mezarlık ilk başta 1.724 m2 idi ancak daha sonra bu mezarlığa bitişik olarak 1951 yılında Finlandiya Hükümeti tarafından İslam azınlığına 2.171 m2 toprak ucuz bir fiyatla satılmıştır. Bu suretle Helsinki’de İslam mezarlığının büyüklüğü 3.895 metrekare olmuştur.⁵⁰⁶

İkinci Dünya savaşında Finlandiya’da bulunan Müslümanlar da Fin ordusuna katılmışlardır⁵⁰⁷. Hem erkekler hem bayanlar katılmışlardır. Şehit olan toplam 10 kişidir.⁵⁰⁸

Feyez Kajenuk	08.10.1914	20.12.1939
Hasan Abdurahim	13.02.1914	05.03.1940
Samiulla Asis	20.10.1912	27.08.1941
Taufik Fathullah	09.08.1918	10.08.1940
Enver Salah	05.02.1918	31.08.1941
Gaijar Nasrettdin	28.04.1925	12.09.1942
Siaetdin Samlihan	16.01.1912	15.09.1942
Feizi Ali	11.07.1919	26.09.1942
Haidar Nisametdin	28.04.1925	12.09.1942
Zia Samlihan	?	?

⁵⁰⁵ Abdurrahman Kaya, “Ülkede İslamiyet”, *İslam Ansiklopedisi*, XVII, 113.

⁵⁰⁶ Tahir, *Finlandiya Türkleri*, Helsinki 1955, s.5

⁵⁰⁷ Hayrettin Güleçyüz, Finlandiya’da şehit olanların 18 olduğunu iddia etmektedir ancak bu doğru değildir. Toplam 10 kişi şehit olmuştur. Hayrettin Güleçyüz, “Finlandiya’da 1200 Türk”, *Hayat Dergisi*, Sayı:2, 11 Ocak 1982.

⁵⁰⁸ Suomen Islam- Seurakunta 1925-1975, *Vientipaino oy 1975*, s.36.

İkinci Dünya savaşına kadın ve erkeklerin yanı sıra çocuklar⁵⁰⁹ da katılmışlardır. Savaşın sona şehit olanlar için Helsinki şehir merkezinde bulunan İslam mezarlığında bir anıt yaptırılmıştır. Bu anıtın üzerinde ay yıldız işareti ve “Pro-Finlandia 1939-1944” yazısı bulunmaktadır. Helsinki’de bulunan İslam mezarlığındaki tüm Mezarların üstlerinde ay yıldız bulunmaktadır. Bazı mezarların üst kısımlarında ise kavuk şeklinde mermer taşlarını görmekteyiz. İslam mezarlığının yanında Hristiyan ve Yahudi Mezarlığı da bulunmaktadır. Yahudi Mezarlığı oldukça küçük bir alana kaplamaktadır. Yahudi mezarlığındaki mezar taşlarının üstlerinde Museviliğe özgü işaretler bulunmaktadır. Hristiyan Mezarlığı ise en büyük alanı kaplamaktadır. Aynı zamanda Hristiyan Mezarlığı içerisinde bir kilise ve İkinci dünya savaşında ölen Fin askerlerin mezarları da bulunmaktadır.

Helsinki İslam mezarlığında Türkiye’den göç edip İkinci Dünya Savaşına Finlandiya ordusuna katılan ve gazi olan Osman Ali Soukkan’ın da (D.01.05.1903-Ö.29.04.1975) mezarı bulunmaktadır. Bunun yanında T.C. Fahri Başkonsolosluğu yapmış olan Enver Samaletdin de burada yatmaktadır.

Finlandiya İslam Cemaati’nde şu heyet kabristan işleri ile ilgilenmektedir:

Okan Daher

Atik Ali

Haris Bedretdin

Raif Hairulla

Behiye Sameletdin⁵¹⁰

Şehitler Gününde de Finlandiya İslam Cemaati şehitliği ziyaret etmekte ve çiçekler bırakmaktadırlar⁵¹¹. Helsinki’de bulunan İslam Mezarlığı sadece Finlandiya İslam Cemaati üyelerine aittir. Bu cemaate üye olmayan kişilere mezarlık verilmemektedir. Özel bir durum olduğu takdirde Cemaat mütevelli heyeti kararlaştırmaktadır⁵¹².

⁵⁰⁹ Bu çocuklardan biri de Fazlulla Fethulla’dır. Suomen Islam-Seurakunta, *VETERAANITEOS*, Jyväskylä 2006, s.109.

⁵¹⁰ Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati, *2010 Eş Raporu*, Helsinki 2010, s.3.

⁵¹¹ Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati, *1992 Eş Raporu*, Helsinki 1992, s.5

⁵¹² Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Okan Daher ile yapılan mülakat, Helsinki, 30 Mart 2011.

Helsinki İslam Mezarlığı dışında Tampere ve Turku (Åbo)'da da Müslümanlara ait mezarlıklar bulunmaktadır.

4.4. FİNLANDİYA'DA TÜRK İNCELEMELERİ YAPAN KURULUŞLAR

Finlerin şarkiyata ve Türk kültürü araştırmalarına karşı ilgisi, İsveç ve Rus ilim kuruluşlarının çalışmaları içersinde ağırlık kazanmıştır. Fin dilinin, Ural-Altay dillerinin bir dalı sayılan Fin-Ugur grubundan olması nedeniyle Türkoloji, Türk dünyasının etnolojisi, tarih ve kültürüyle yakından ilgilenmelerine ve bu konularda önemli ilmi çalışmalar ortaya koymalarını sağlamıştır.⁵¹³

Finlerin dil, halk bilgisi ve arkeoloji alanlarında doğu ve özellikle Orta Asya ile ilgilenmeleri en başta kendi menşelerini araştırmak ve öğrenmek gibi milli amaçlara dayanmakta idi. Fin-Ugor boylarının birçok yerde Türk toplulukları ile komşu ve karışık bir şekilde yaşamaları, Türkoloji araştırmalarının da birlikte yürütülmesi zaruretini doğurmuş ve bunun bir neticesi olarak “Ural-Altay Filolojisi” adı altında yeni bir ilim dalının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fin dilci ve seyyahlardan M. A. Castren, Ural-Altay filolojisinin kurucularından sayılır.⁵¹⁴

Türkoloji alanında önemli çalışmalar yapan bazı Finli Türkologlar:

Pentti Aalto	Pori, 22.07.1917	Fin Dil Bilgini
Matias Aleksanteri Castren	Uleaborg, 02.12.1813- Helsingfors, 07.05.1852	Fin Dil Bilgini
Ymar Daher ⁵¹⁵	15.11.1910	Tatar Kökenli Türkolog
Kai Donner	1888-1935	Fin Dil Bilgini
Otto Donner	1835-1909	Fin Dil Bilgini
Aulis Johannes Joki	Viipuri, 02.06.1913-Helsinki 08.02.1989	Fin Dil Bilgini
Artturi Kannisto	1874-1943	Fin Dil Bilgini
Carl Gustav Emil Mannerheim	Vilnas, Turku 1867- Lausanne 1951	Fin Mareşali ve Devlet Adamı

⁵¹³ İsmet Binark, Kitap Tanıtması: “Harry Halen, *Handbook of Oriental Collections in Finland, Manuscripts, xylographs, inscriptions and Russian minority Literature*, Bangkok 1978”, *Türk Kütüphaneciliği*, 29 (1), 1980.

⁵¹⁴ Ahmet Temir, *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radlof Devri, Hayatı-İlmi Kişiliği-Eserleri*, TDK Yayınları, Ankara 1991, s.4.

⁵¹⁵ Ymar Daher'in oğlu Okan Daher Helsinki Üniversitesinde Türkoloji dersleri vermektedir.; Nadir Devlet, “Doç. Dr. Ömer Daher”, *Doç. Dr. Ömer Daher 100. Yılında Anıldı*, İstanbul 12 Kasım 2010.

Jooseppi Julius Mikkola	1866-1946	Fin Slavist
Heikki Paasonen	Mikkeli, 02.01.1865- Helsinki 24.08.1919	Fin Dil Bilgini
Gustaf John Ramstedt	Tammisaari, Ekenas 22.10.1873-25.11.1950	Fin Mongolisti, Türkologu ve Altaist
Arvo Martti Oktavianus Rasanen	25.06.1893-Helsinki 07.09.1976	Fin Türkologu
Johann Andreas Sjögren	Stikkala, 15.04.1794- Petersburg 06.01.1855	Fin Kökenli dilci ve etnograf
Johannes Gabriel Granö ⁵¹⁶	1882-1956	Fin Coğrafyacı

Kaynak: P.Aalto- H. Eren-A. Temir'in eserlerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Şarkiyat ve Türkoloji alanında önemli hizmetler veren Turku Üniversitesi 1827'de büyük bir yangın geçirince Turku'da yapılan çalışmalar Helsinki Üniversitesine aktarılmıştır. Böylece Türkoloji ve şarkiyat çalışmaları Helsinki'de yoğunluk kazanmıştır.⁵¹⁷

Castern'le başlayan dil çalışmalarına paralel olarak Fin bilginleri Asya'da bulunan eski Türk yazıtları⁵¹⁸ üzerinde de çalışmalar yapmışlardır. Fin Arkeoloji Derneği, 1889 yılında bu eski yazıtları bir atlas içinde toplamıştır. Bilim çevrelerinde büyük bir ilgi uyandıran bu atlastan yararlan Otto Donner, 1892'de Yenisey Yazıtlarının sözlüğünü yayımlamıştır. Otto Donner, eski Türk alfabesinin kökeni üzerinde de çalışmalarda bulunmuştur. Fin ve Rus heyetleri tarafından meydana getirilen eserleri kullanan Danimarkalı Vilhelm Thomsen, Moğolistan'da bulunan yazıtları 1893'te okumayı başardı. Orhon vadisinde bulunan yazıtların eski Türklerden kaldığını tespit eden Thomsen, bu konuda yazmış olduğu eserini 1896'da Helsinki'de yayımlamıştır.⁵¹⁹

⁵¹⁶ Johannes Gabriel Granö için ayrıntılı bilgi bk. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı:120, (Aralık 1996), s. 27-30.

⁵¹⁷ Pentti Aalto, *Oriental Studies in Finland*, Tülgmann Yay. Helsinki 1971, s.30-31.

⁵¹⁸ Sibirya'ya araştırma amacı ile ilk bilimsel heyetler ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru gönderilebilmiştir. Bu ilk heyetlet 1887 ve 1888'de Finlandiya'dan Sibirya'ya gönderilen Fin araştırma heyetleri olmuştur. Fin heyetlerinin bu bilimsel gezileri sonucu Yenisey mezar yazıtlarının kopyaları ilk kez olarak yayımlanmıştır. Talat Tekin, *Orhon Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988, s.v.

⁵¹⁹ Hasan Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü, I. Yabancı Türkologlar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s.61-62.

Fin-Ugor Derneği 15 Kasım 1893 tarihinde kurulmuştur. Deneğin kurucusu Otto Donner Fin-Ugor dillerinin karşılaştırmalı sözlüğünü hazırlamıştır.⁵²⁰ Fin-Ugor Derneğinin dergilerinde Türkoloji yazıları önemli bir yer tutmuştur. Fin-Ugor Derneği'nin kurduğu ilk dergi (Jurnal de la Societe Finno-Ougrienne) 1886'da çıkmaya başlamıştır. Bu dergiyi 1890'da yeni bir dergi (Memoires de la Societe Finno-Ougrienne) izlemiştir.⁵²¹

Thomsen'in eski Türk yazıtlarıyla ilgili çalışmaları bu dergilerde çıkmıştı. Bundan başka, bu dergilerde eski ve yeni Türk dil ve diyalektleriyle ilgili birçok yazı da yer almıştır. Finlandiya'da Jurnal de la Societe Finno-Ougrienne ve Memoires de la Societe Finno-Ougrienne dergilerinde başka, Finnish-Ugrische Forschungen dergisinde de Türkoloji yazıları yer almaktadır. Bu dergi 1901 yılında yayımlanmaya başlanmıştır.⁵²²

Finlandiya'nın kuzeyde, Türkiye'nin güneyde Rusya'nın komşusu olmasının da Finlerde Türkiye'yi bilimsel açıdan izleme gereksinmesini doğurduğu kuşkusuzdur. Finlandiya'da birkaç bin Kazan Türkü⁵²³ ve İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye'den göç eden Türklerin Finlandiya'da olması, Türkiye'nin AB'ye üye olmak istemesi gibi nedenlerden dolayı ister istemez Finlerin ilgisini çekmektedir.

Türkoloji dalında, Helsinki Üniversitesinde ilk doktorayı Prof. Gustav Ramstedt yapmış, daha sonra 1926 yılında Martti Rasanen ve 1962'de de Kazan Türklerinden biri olan Ymar Daher yapmıştır.⁵²⁴

1973 yılında, Asya ve Afrika dilleri ve kültürleri konusunda araştırma ve öğretim yapmak amacıyla Helsinki Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Asya ve Afrika Dilleri ve Kültürleri Bölümü (Helsingin Yliopisto, Filosofinen Tiedekunta Aasian ja Afrikan Kielten) kurulmuştur. Bu bölümün gayesi Asya ve Afrika dillerini ve

⁵²⁰ Otto Donner, 1898 yılının Mart-Kasım aylarında D. Türkistan'da Kulca, Urumçi ve Tufan'a kadar olan bölgede Türkçe, Sanskritçe birçok belge bulmuştur. Ahmet Temir, *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radlof Devri, Hayatı-İlmi Kişiliği-Eserleri*, Ankara 1991, s.54.

⁵²¹ Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü, I. Yabancı Türkologlar*, s.62.

⁵²² Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü, I. Yabancı Türkologlar*, s.62-66.

⁵²³ İsmail Soysal-Mihin Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1977, s.112.

⁵²⁴ Soysal-Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, s.112.

kültürlerini öğretmek ve araştırma yapmak ve bu konularda araştırmalara özendirme-
525

Finlandiya’da araştırmalarda bulunan bir diğer dernek 1918’de kurulan Fin Şarkiyat Derneği (Societas Orientalis Fennica)’dır. 1925 yılından beri Studia Orientalia adlı İngilizce-Fransızca-Almanca dillerinde bir dergi çıkarılmaktadır. Bu derginin 1971 yılında yayınlanan 40. cildin 4. bölümünde Türk dil ve kültürü ile ilgili makaleler mevcuttur.⁵²⁶

Günümüzde Finlandiya National Museum Şark koleksiyonları bölümünde Füyuzat (1906), Ayna (Semerkant), Yıldız (Bahçesaray), Tercüman (Bahçesaray), Bizim Yol (Ufa), Akıncı (Bakü), Vakit, İktisad (Orenburg), Mir’at, Maarif vs. gibi süreli yayınlar mikro film olarak okuyuculara sunulmaktadır. Ayrıca Ahmed Dürri Efendi’nin “Sefaretnâme-i İran” adlı eseri ve Karabaş Mekteb-i İbtidai Muallim-i Sanisi Hafız İsmail Hakkı Efendi’nin hazırladığı 24 sayfalık bir okul kitabı da Helsinki Üniversitesi kütüphanesinde yer almaktadır.⁵²⁷

Finlandiya’da sadece Türkoloji çalışmaları değil aynı zamanda Fin-Ugor (Fin-Macar) çalışmaları da yapılmıştır. Fin ve Macar dilleri arasındaki ilk birliktelik çalışmaları 20. yüzyılın başında ve 19.yüzyılda başladı.⁵²⁸ Fin-Ugric dilleri arasındaki çalışmaları genellikle İkinci Dünya Savaşından sonra yeni üniversiteler ve bağımsız kuruluşlar yapmışlardır ve böylece araştırmalar genişlemiştir. Örneğin 5.inci Finno-Ugric Kongresi Finlandiya’nın Turku (Åbo) şehrinde yapılmıştır.⁵²⁹

⁵²⁵ Bu bölümün çalışma alanları: Sami dilleri, Asirioloji, Sümeroloji, Indoloji, Fars incelemeleri, Hint-Avrupa dil bilgisi, Altay dilleri (Türkçe ve Moğolca dâhil) üzerinde öğretim ve incelemeler yapılmaktadır. Türkçe derslerini haftada 4 saat Kazan Türklerinden Ymar Daher’in oğlu olan Okan Daher vermekte ve bu dersleri 5-8 kişi izlemektedir. Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Okan Daher ile yapılan mülakat, Helsinki, 30 Mart 2011; İsmail Soysal-Mihin Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, s.113.

⁵²⁶ İsmet Binark, Kitap Tanıtması: “Harry Halen, Handbook of Oriental Collections in Finland, Manuscripts, xylographs, inscriptions and Russian minority Literature, Bangkok 1978”, *Türk Kütüphaneciliği*, XXIX, 23; Soysal-Eren, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, s.113.

⁵²⁷ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Harry Halen, *Handbook of Oriental Collections in Finland, Manuscripts, xylographs, inscriptions and Russian minority Literature*, Bangkok 1978.

⁵²⁸ Peter Hajdú, “Hungarian-Finnish Relations in Linguistic Studies”, *Friends and Realatives, Finnish-Hungarian Cultural Relations*, Corvina-Budapest 1985, s.117

⁵²⁹ Antti Kulmala-Istvan Lang, “Scientific Co-operation”, *Friends and Realatives, Finnish-Hungarian Cultural Relations*, Corvina-Budapest 1985, s.133.

4.5. TÜRKİYE’DE GÖREV YAPAN FİNLANDİYALI BİLİM ADAMLARI VE UZMANLAR

Anadolu halkı ardı ardına gelen Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı nedeniyle insanını, hayvanını ve malını kaybetmiş, yoksul ve çaresiz bir durumdaydı. Halkının % 80’den fazlası geçimini tarıma dayalı faaliyetlerden sağlamaktaydı. Ülkede yetişmiş işgücü, deneyimli girişimci, sermaye ve alt yapı olmadığı gibi yol gösterecek düzenli çalışan kamu kurum ve kuruluşları da yoktu. Falih Rıfkı Atay, Çankaya adlı eserinde bu durumu şöyle ifade etmektedir; “Bilmiyorduk. Bir bilen öğretene de yoktu. Herkes şaşkıncı ve ümit kırıcıydı. Mekteplerde okudukları ya da okuttukları XIX. yüzyıl iktisat teorisiyle yeni devlete nasihat verenleri dinlesek, kollarımızı kovuşturup bir yüzyıl beklemeliydik.” Yeni kurulmuş olan Cumhuriyet kendi alt yapısını kurmak ve eksikliklerini gidermek için yurtdışından gerek bilim adamı gerekse de uzman almıştır. Uzman aldığı ülkelerden biri de Finlandiya’dır.⁵³⁰

Sümer Bank⁵³¹ Genel Müdürlüğünce İsveç, Finlandiya ve Almanya’dan getirtilen 46 uzmanın ücretlerinden ellerine geçecek miktarın % 50’sinin, Almanya ve Finlandiya’dan gelecekler için kliring yoluyla ve İsveç’ten gelecekler için de döviz cetvellerindeki genel tasarruflardan karşılanmasına karar verilmiştir. Bu uzmanlardan isteyen döviz olarak paralarını dışarı çıkartabileceklerine izin verilmiştir. Bu karar Bakanlar Kurulu kararı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün imzasıyla 16 Temmuz 1943 tarihinde kabul edilmiştir.⁵³²

Türkiye, ihtiyaç duyduğu uzman ihtiyacını yurtdışından elaman sağlayarak eksikliklerini tamamlamaya çalışmıştır. Bakanlar Kurulu kararıyla, 27 Şubat 1947 Finlandiyalı Profesör Ilmar Bonsdroff’un Harita Genel Müdürlüğü emrinde iki ay çalıştırılmasına ve her ay Stockholm’e 500 dolar gönderilmesine izin verilmiştir.⁵³³

Cumhuriyet döneminde ağırlık verilen konulardan biri de eğitim olmuştur. Bu nedenle yeni üniversiteler kurulmuş ve bu kurumlara elaman ihtiyacı sağlanmaya

⁵³⁰ Atatürk Araştırma Merkezi, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, II*, AKDİTYK Yay., Ankara 2004, s.322.

⁵³¹ 1933’te kurulan Sümer Bank, Atatürk’ün köşe taşlarını koyduğu Devletçilik’in temel ögesi ve sürükleyici kurumu olmuştur. Bugünkü anlamda bir ‘kalkınma bankası’ gibi kurulan ve çalışan Sümerbank, çağını aşan Türkiye’ye özgü bir banka modeliydi. Tamamı kamuya ait 20 milyon sermayeyle faaliyete geçen banka 4 sınaî işletme, bir satış mağazası ve iki banka şubesi devr almıştı. Atatürk Araştırma Merkezi, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, II*, s.324.

⁵³² BCA, 030/18/01/02/102/54/5.

⁵³³ BCA, 030/18/01/02/113/18/2.

çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının isteği ve Dışişleri, İçişleri ve Maliye Bakanlıkların da uygun görüşleriyle Finlandiya uyruğundan olan Profesör Yrjö Kauko'nun Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik-Kimya profesörlüğüne atanmasına 788 sayılı kanunun 5.inci maddesince 10 Aralık 1951 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır.⁵³⁴

Ankara Üniversitesi Fen Fakültesinde çalışmasına izin verilen bir diğer kişi ise Finlandiyalı Dr. Heribert Grubitsch'tir. Grubitsch'in tayini 7 Haziran 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla kararlaştırılmıştır.⁵³⁵

Atatürk tarafından hayata geçirilen Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi'nin fakülte olarak kurulan ilk birimidir.⁵³⁶ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne Finlandiya vatandaşı olan Dr. Santeri Ankeria 16 Haziran 1955 tarihinde Sırpça uzmanı olarak atanmıştır.⁵³⁷

1933 Üniversite Reformu ile birlikte kurulan İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi'ne Finlandiya vatandaşı olan Prof. Dr. Nevanlinna Matematik Enstitüsünde çalışmasına 7 Haziran 1956 tarihinde izin verilmiştir.⁵³⁸

Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğünde iki bin iki yüz elli lira kırk kuruş (2250,40) aylık ücretle İçişleri, Maliye ve Sanayi Bakanlığının isteğiyle Bakanlar Kurulu kararınca Finlandiya vatandaşı olan Niili Gunnar Kesseli 22 Şubat 1958 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın imzasıyla çalışması kararlaştırılmıştır.⁵³⁹

1957 yılında kurulan Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesine daha önce Ankara Üniversitesinde görev yapan Fizik Profesörü Finlandiya vatandaşı Prof. Dr. Yrjö Kuoko 2 Ekim 1959 tarihinde 788 sayılı kanunun 5.inci maddesince atanmasına Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır.⁵⁴⁰

⁵³⁴ BCA, 030/18/01/127/92/3

⁵³⁵ BCA, 030/18/01/129/47/19.

⁵³⁶ Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, http://www.dtcf.ankara.edu.tr/fakulte_yonetimi.php Erişim Tarihi:3 Mayıs 2011.

⁵³⁷ BCA, 030/18/01/02/140/61/6.

⁵³⁸ BCA, 030/18/01/02/143/41/5.

⁵³⁹ BCA, 030/18/01/148/13/12.

⁵⁴⁰ Atatürk Üniversitesi, *Ayrılan Akademik Personel Albümü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 2007, s.138; BCA, 030/18/01/153/54/1.

Bakanlar Kurulu'nun kararıyla Finlandiya vatandaşlarından olan Olavi Hanninen, Elisa Salmi, Airi Snellman ve Alman vatandaşı Kremer üç aylık süreyle İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Okulunda çalıştırılmasına 14 Nisan 1966 tarihinde izin verilmiştir.⁵⁴¹ İstanbul Üniversitesi'nde çalışan uzmanlardan biri de Finlandiya vatandaşı İrina Hudova'dır. Hudova, bir süreyle 10,000 (on bin) TL brüt ücretle ve sözleşmeli olarak çalışması Bakanlar Kurulu kararnamesiyle kararlaştırılmıştır.⁵⁴²

⁵⁴¹ BCA, 030/18/01/02/195/32/8.

⁵⁴² BCA, 030/18/01/02/287/66/13.

SONUÇ

Türkiye'yle Finlandiya arasındaki ilişkiler, resmi olarak Osmanlı'nın son döneminde başlamış olup, Gazi Mustafa Kemal ve Svinhufvud zamanında da temeller atılmıştır. Osmanlıdan günümüze Türk-Fin ilişkileri siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Türk-Fin ilişkileri, iki milletin aynı dil grubundan ve aynı kültür kökenine sahip olması ilişkiler açısından sağlam bir temel hazırlamıştır.

Finlandiya'nın kısa tarihçesi dâhil olmak üzere Osmanlı-Fin ilişkileri de ele alınarak 1980 yılına kadar geçen sürede iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri kapsayan dönem ele alındı. Bir Avrupa Birliği ülkesi olan Finlandiya, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinde en fazla destek veren ülkelerden biridir.

Türkiye, 1997 yılı Aralık ayında AB'nin genişleme sürecinin görüşüleceği Lüksemburg Zirvesinden önce bu sürece dâhil olmak için temaslarını hızlandırmış ancak 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesiyle Kıbrıs'ın aday olarak kabul edilmesine karşın Türkiye bu gruba dâhil edilmemiştir. Bu kararın ardından AB ile olan siyasi diyalog kesilmiş, daha sonra yapılan Cardiff, Viyana ve Köln Zirvelerinde de fazla bir ilerleme sağlanamamıştır.

Türkiye için 1999 yılı her bakımdan belirleyici bir yıl olacaktı, basın çok sevdiği tanımla, bir 'kader yılı' yaşanacaktı. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de Helsinki Zirvesi gerçekleşmiştir. Zirve'de genişleme, AB kurumlarının etkinliğinin artırılması, ortak güvenlik ve savunma politikasının güçlendirilmesi rekabetçi ve istihdam yaratan Avrupa ekonomisinin oluşturulması konuları ele alınacaktı. Zirve'deki en önemli konular; AB'nin yeni genişleme süreci ve Türkiye'nin aday ülkeler arasına dâhil edilmesiydi. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin lehine karar çıkması için Finlandiya yöneticileri ellerinden geleni yapmışlardır. Özellikle dönemin Dışişleri Bakanı Tarja Hallonen'nin büyük gayretleri olmuştur. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye önkoşul olarak Kıbrıs ileri sürülmüştü. Ancak Dönem Başkanı Finlandiya başkanlığında yapılan toplantı neticesinde Kıbrıs, bir önkoşul olmaktan çıkarılmıştı ve böylece Türkiye'nin AB'ye Aday ülke olması kabul edilmişti. Bu tarihi karar gerek

Türkiye için gerekse de AB için büyük bir önem taşımaktaydı. Türkiye Lüksemburg Zirvesinde ‘bekleme odasına’ dahi alınmazken şimdi Helsinki Zirvesi’nde Türkiye bekleme odasına alınıyordu yani aday ülke olarak kabul ediyordu. Gerek iç basında ve gerekse dış basında Türkiye’nin AB’ye Aday ülke olması geniş yankı uyandırmıştır.

Finli siyasetçiler, Türkiye’yi Avrupa’nın geleceğinde önemli bir aktör olarak görmektedirler. Örneğin Eylül 2010 tarihinde Brüksel’de toplanan AB Dışışleri Bakanları Gayrıresmi Toplantısı’nda Finlandiya Dışışleri Bakanı Alexander Stubb, Türkiye’nin dış politika açısından bugün dünyanın en tepedeki beş ülkesinden biri olduğunu, Türkiye’nin tartışmasız olarak AB üyesi ülkelerin hepsinden daha etkili olduğunu ve AB’nin güvenlik ve dış politika konularında hemen Türkiye’yle çalışması gerektiğini ifade etmiştir.

İki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini analiz etmek ve bilimsel bir çerçeveye oturtmaya özen gösterildi. Bunu yaparken, iki ülke arasındaki ilişkilerin niteliğini ve ilişkilerdeki dönem ve konu olan gelişmeleri saptamaya çalışıldı. Ayrıca Türk ve Fin tarihinden örnekler vermek suretiyle, Türk-Fin etkileşimine dair tarihsel olayların açıklanması amaçlanmıştır. 1917-1980 yılları arasında Türkiye’de ve Finlandiya’da yaşanan gelişmeler tarihsel ve uluslar arası ilişkiler açısından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

I-KAYNAKLAR

A. Arşivler

A.Ü. Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü Arşivi (TİTE)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Finlandiya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Ulkoasiainministeriö)

Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi

Kızılay Arşivi

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

B. Resmi Yayınlar ve Tutanaklar

Düstur

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi

Resmi Gazete

C. Süreli Yayınlar

1) Gazeteler

Akşam

Aamulehti (Helsinki) (Fince)

Cumhuriyet

Dünya

Habertürk

Hâkimiyeti Milliye

Hürriyet

İkdam

Mahalle Haberleri(Helsinki) (Tatar Türkçesi)

Milliyet

Sabah

Tercüman

Ulus

Vaasa (Helsinki) (Fince)

Vakit

Yeni Turan(Helsinki) (Fince-Türkçe)

Zaman İskandinav

2) Dergiler

A.Ü. Atatürk Yolu

American Slavic and East European Review

Askeri Tarih Araştırmalar

Ata. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Atatürk

Atlas Tarih

Avrasya Dosyası

Aydınlık

Belgelerle Türk Tarih

Bilig

Cem

Çığır

Dil

Economic Geography

Ekonometri Dergisi

Girişimcilik ve Kalkınma

H.Ü. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları

Hayat

Hayat Tarih

İdil-Ural Kültür

İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni

İstanbul Ticaret Odası Mecmuası

Jeopolitik

Juornal of Economic Issues

Kalgay

Karadeniz Araştırmaları

Kazan

Meclis Bülteni
 Military Affairs
 Milli Folklor
 Modern Türklük Araştırmaları
 Piyade
 Sebilürreşad
 Silahlı Kuvvetler
 Şimal Oçkunları
 Tempo
 Toplumsal Tarih
 Türk Dilleri Araştırmaları
 Türk Dünyası Kültür
 Türk Dünyası Tarih
 Türk Kültürü
 Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
 Türk Yurdu
 Ülkü
 Ülkü Halkevleri Mecmuası

II- TELİF ESERLER

A.Kitaplar

- Aalto, Pentti, *Oriental Studies in Finland*, Tılgmann Yay., Helsinki 1971.
- Akay, Erdil, *Korutürk'ü Yıllarım, Korutürk'ün Üç Buçuk Yıl Özel Kalem Müdürlüğünü Yapmış Bir Diplomatın Anıları*, Erko Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Anıtkabir Özel Defteri
- Arbatlı, Leman, *Finlandiya Türkleri ve Finlandiya*, Özışık Matbaası, İstanbul 1966.
- Argunşah, Hülya, *Bir Cumhuriyet Kadını, Şükûfe Nihal*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- Armaoğlu, Fahir, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1995)*, (15.Baskı), Alkım Yayınları, İstanbul 2005.
- Aslan, Betül, *Refet Paşa ve İşgalden Kurtulacak İstanbul'un İdaresi Meselesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1991.

- Aslan, Yavuz, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, TTK Yayınları, Ankara 1997.
- Atatürk Araştırma Merkezi, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, II*, AKDITYK Yay., Ankara 2004.
- Atatürk Üniversitesi, *Ayrılan Akademik Personel Albümü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 2007.
- Ayda, Adile, *Sadri Maksudi Arsal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Aydoğan, Erdal, *Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali, Mustafa Kemal'le Trablusgarp'tan Cumhuriyet'e*, Yeditepe Yay., İstanbul 2008.
- Baibulat, Muazzez, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, Jyvaskyla 2004.
- Böre, Safiye Ahsen, *Zinetullah İmadetdin Böre, Son Hatıra 9 Cuma 1886-1945*, Tampere 1947.
- Castren, Klaus, *The First Official Contact Between The Independent Finland and Turkey*, Oulun Yliopisto Historian Laitos, Oulu 1987.
- Cem, İsmail, *Avrupa'nın "Birliği" ve Türkiye*, İ.B.Ü. Yayınları, İstanbul 2005.
- Davies, Norman, *Avrupa Tarihi*, (Çev-Ed. M. Ali Kılıçbay), İmge Kitapevi, Ankara 2006.
- Demir, Şerif, *Türk Siyasi Hayatında Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010.
- Deringil, Selim, *Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, (4. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2008.
- Dış Basında Helsinki Zirvesi, (5-23 Aralık 1999) II*, T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1999.
- Dilaçar, Agop, *Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar*, TTK Yay., Ankara 1978.
- Dura, Cihan- Atik, Hayriye, *Ekonomik Açından Avrupa Birliği Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 2004.
- Durmaz, Hülya, *Finlandiya*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1987.
- Eren, Hasan, *Türklük Bilimi Sözlüğü, I. Yabancı Türkologlar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

- Ergin, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi, Cumhuriyet Dönemi Mektepleri*, Cilt:5, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1943.
- Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti İstihbarat Dairesi, *Lehistan, Finlandiya, Estonya, Litvanya Orduları*, İstanbul 1341.
- Erkin, Feridun Cemal, *Dışışlerinde 34 Yıl, Madrid, Paris, Londra Büyükelçiliği*, Cilt:3, Ankara 2008.
- Finlandiya Türkleri Birliği R.Y. (Suomen Turkkilaisten Seura) Yasası*, Sana Basımevi Şirketi, Helsinki 1935.
- Gönlübol, Mehmet-Sayar, Cem, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, AKDITYK Yay., Ankara 1997.
- Hadgson, John H., *Communism in Finland, A History and Interpretation*, Princeton University Press, New Jersey 1967.
- Halen, Harry, *Handbook of Oriental Collections in Finland, Manuscripts, xylographs, inscriptions and Russian minority Literature*, Bangkok 1978.
- Hall, Wendy, *The Finns and Their Country*, Hazell Watson and Viney Ltd., London 1967.
- Hart, Lidell, II. *Dünya Savaşı Tarihi*, I, (4. Baskı), (Çev. Kerim Bağrıaçık), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.
- Herbert, William Von, *Plevne Müdafaası*, (Çev. Ali Kurdoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, İzmir 1990.
- İç Basında Helsinki Zirvesi, (9-25 Aralık 1999)*, T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1999.
- İngiliz Gizli Servisi MI5'e Göre Turanlılar ve Pan-Turanizm*, (3.Baskı), (Çev. G. Bayraktar Durgun-Şenol Durgun), Alter Yayınları, Ankara 2005.
- İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği ve Uluslararası İşbirliği Şubesi, *Finlandiya Ülke Raporu*, İstanbul 2008.
- Kılıçkap, Tolga Barış, *Vikingerden Teröre ve Teröristlere İsveç*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Kirby, David, *A Concise History of Finland*, (2.Baskı) Cambridge University Press, Cambridge 2007.
- Koç, Rasim, *Fatin Rüştü Zorlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

- Koçak, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi,(1938-1945),I*, (2. Baskı), İletişim Yay., İstanbul 2003.
- Kurat, Akdes Nimet, *İsveç Kralı XII. Karl’ın Hayatı ve Faaliyeti (1682-1718)*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1940.
- Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, (4.Baskı), TTK Yay., Ankara 1999.
- Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Kurat, Akdes Nimet, *XII. Karl’ın Türkiye’de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar Ekler I*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1943.
- Kutlu, Cemil, *I.Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Savaş Esirleri ve Bunların Yurda Döndürülmeleri Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1997.
- Laurila, Juha, Finland, *The Young Republic of the North*, Suomen Ylioppilaskuntien Liitto, Helsinki 1938.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), TTK Yayınları, Ankara 2004.
- Mannerheim, Carl Gustaf Emil, *Anılar*, (Çev. Muammer Obuz), Tipo Matbaacılık, Ankara 1988.
- Nuri Celal, (İleri), *Şimal Hatıraları*, (Çev. İbrahim Demirci), İstanbul 1997.
- Özdemir, Hikmet, *Fahri S. Korutürk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.
- Özgen, İhsan Fuat, *Cumhuriyet Dönemi’nde Celal Bayar’ın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri (1923-27 Mayıs 1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007.
- Öztuna, Yılmaz, *Devlet ve Hanedanlar, Avrupa Devletleri*, (3.Baskı), Cilt:4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Özsoy, Murat, *İsveç ve Filmin İkinci Yarısı*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Paasivirta, Juhani, *Finland and Europe, International Crises in the Period of Autonomy 1808-1914*, (Ed.D. G.Kirby),University of Minnesota Press, Minneapolis 1981.
- Paastela, Jukka, *Finnish Communism under Soviet Totalitarianism, Oppositions within the Finnish Communist Party in Soviet Russia 1918-1935*, Kikimora Publications, Helsinki 2003.

- Petrov, Grigoriy, *Akzambaklar Ülkesi Finlandiya'da*, (Çev. Hasip Ahmet Aytuna), İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1976.
- Potsikoviç, F.F., *Finler*, (Çev. Mehmed Fatih el-Kerimi), Dersaadet, Orenburg 1908.
- Raevuori, Yrjö, *Sadri Maksudi ve Türk-Fin İlişkileri*, (Çev. Aydın Yeğen), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966.
- Rasanen, Martti, *Puolikuun Nousu, Havaintoja Uudesta Turkista ja Sen Kansasta*, K.J. Gummerus Osakeyhtiö, Helsinki 1937.
- Rusya Üsera Murahhası Yusuf Akçura Bey'in Raporu, Dersaadet Matbaa-i Orhaniye, 1335.
- Sandıklı, Atilla, *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası Işığında Avrupa Birliği'ne Giriş Süreci*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007.
- Schweitzer, Robert, *The Rise and Fall of the Russo-Finnish Consensus*, Edita Ltd. Helsinki 1996.
- Soysal, İsmail- Eren, Mihin, *Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1977.
- Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati, *1992 Eş Raporu*, Helsinki 1992.
- Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati, *2010 Eş Raporu*, Helsinki 2010.
- Suomen Islam-Seurakunta 1925-1975*, Vientipaino oy, Helsinki 1975.
- Suomen Islam-Seurakunta, *VETERAANITEOS*, Jyväskylä 2006.
- Şimşir, Bilal N., *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, II*, TTK Yay., Ankara 2001.
- T.C Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye Dış Politikasında 50. Yıl, İkinci Dünya Savaşı Yılları (1939-1946)*, Ankara 1973.
- T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1986 Yılı Raporu*, Helsinki 1987.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, *Cumhurbaşkanlığı Tarihi 1923-2005*, Cumhurbaşkanlığı Yay., Ankara 2005.
- T.C. Maliye Bakanlığı, *Atatürk Dönemi Maliye Politikaları*, Maliye Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1983 Yılı Raporu*, Helsinki 1984.

- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ticari İlişkileri 1984 Yılı Raporu*, Helsinki 1985.
- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2007.
- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Ataşeliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri 1969 Yıllık Raporu*, Helsinki 1970.
- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri*, Helsinki 2010.
- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri*, Helsinki 2009.
- T.C.Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Ülke Profili Finlandiya*, Helsinki Temmuz 2003.
- Tacitus, *Germania*, (Çev. Hamit Dereli), Maarif Vekâleti Yay., Ankara 1944.
- Tahir, Zuhur, *Finlandiya Türkleri*, Kirjapaino Oy., Helsinki 1955.
- Tarcan, Selim Sırrı, *Şimalin Üç İrfan Diyarı, Finlandiya-İsveç-Danimarka*, Ülkü Basımevi, İstanbul 1940.
- Taymas, Abdullah Battal, *Finlandiya Cemaati İslamiyesini Kurmaya Muvaffak Olsakta Fin-Türk Mektebin Açmaya Neden Muvaffak Olmadık?*, Hameen Kirjapaino, Tampere 1943.
- Taymas, Abdullah Battal, *Kazan Türkleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1966.
- Taymas, Abdullah Battal, *Musa Carullah Bigi*, M.Sıralar Matbaası, İstanbul 1958.
- Tekin, Talat, *Orhon Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988.
- Temir, Ahmet, *Türkoloji Tarihinde Wilhelm Radlof Devri, Hayatı-İlmi Kişiliği-Eserleri*, Ankara, 1991.
- Togan, Zeki Velidi, *Hatıralar*, Tan Matbaası, İstanbul 1969.
- Tural, Mehmet Akif, *Hilafet Sevdası Karşısında Milli Hâkimiyet Mücadelesi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.
- Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih, (1789-2001)*, (6. Basım), Der Yayınları, İstanbul 2006.
- Ülger, İrfan Kaya, *Avrupa Birliği El Kitabı, (Kavramlar, Kurumlar, Kişiler)*, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.

Vernadsky, George, *Rusya Tarihi*, (Çev. D. Mızrak-E.Ç. Mızrak), Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

Warner, Oliver, *Marshal Mannerheim and the Finns*, Otava Publishing, Helsinki 1967.

Weisband, Edward, *İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası*, (Çev. M. Ali Kayabal), Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.

B.Makaleler

Alnar, Zerrin, “Kekkonen Kapalı Çarşı’dan İki Bilezik, Bir Kolye Aldı”, *Milliyet*, 13 Haziran 1971, 1-7.

Arat, Reşit Rahmeti, “Finlandiya Türkleri”, *Türk Kültürü Dergisi*, I (6), 20-23.

Aro, Jussi- Halen, Harry, “Finlandiya Türk Halkları”, *Dünya’da Türkler*, (Ed. Margaret Bainbridge), (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul 1995, 123-127.

Aslan, Betül, “İstanbul’da Türkiye Büyük Millet Meclisi İdaresinin Kurulması”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Aslantepe, Sevsen, “Türkiye’nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler” *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara, (15-17 Ekim 1997), Türk Tarihi Yay., Ankara 1999, 763-802.

Atun, Ata “Finlandiya Önerileri ve Türk Limanları”, *Jeopolitik*, Yıl:5, Sayı:35, (Aralık 2006), 49-55.

Bal, İdris, “Türk Dış Politikası (1960-1980)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:17, Ankara 2002.

Binark, İsmet, Kitap Tanıtması: “Harry Halen, *Handbook of Oriental Collections in Finland, Manuscripts, xylographs, inscriptions and Russian minority Literature*, Bangkok, 1978”, *Türk Kütüphaneciliği Derneği Bülteni*, 29 (1), 1980.

Binark, Naile, “Finlandiya Türkleri Tarafından Şeker Bayramı Münasebetiyle 21.XI.1971 Tarihinde Helsinki’de Tertiplenen Çocuklar Günü”, *Kazan Dergisi*, Yıl: II, Sayı:6, (Aralık 1971-Şubat 1972).

Binark, Naile, “Finlandiya’da Yaşayan Kazan Türkleri,” *Türkler Ansiklopedisi*, XX, 869.

Binark, Naile, “Finlandiya’da Yaşayan Kazan Türkleri”, *Milli Kültür Dergisi*, 1 (7), (Temmuz 1977), 12-17.

- Bozkurt, İsmail, “Kıbrıs’ın Tarihine Kısa Bir Bakış”, *AB ve Kıbrıs Bugünü ve Geleceği*, Gündoğan Yayınları, Ankara 2002.
- Brems, Hans, “Great-Power Tension and Economic Evolution in Finland since 1809”, *Juornal of Economic Issues*, 5 (4), (Aralık 1971).
- Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, VII, 4124-4125.
- Carmone, Robert, “Sovyetler Birliği Finlandiya İlişkileri”, (Çev. Hüseyin Işık), *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Yıl:105, Sayı:302, (Mart 198).
- Cedim, İbrahim, “Sovyet Rusya-Finlanda Seferi (1940 Harekâtı)”, *Piyade Mecmuası*, Yıl: XVI, Sayı:116, (1 Nisan 1941).
- Çınar, Burak, “Rus-Fin Savaşı 1939-1940 Dev’in Gözyaşları”, *Askeri Tarih Araştırmalar Dergisi*, Yıl:8, Sayı:15, (Şubat 2010).
- Daher, Okan, “Yıllar Aşa”, *Mahalle Haberleri*, (Ekim 2004).
- Devlet, Nadir, “Mişerler”, *Kazan Dergisi*, Sayı:10, Yıl: III, (Aralık 1973), 22-24.
- Dilek, Mehmet Sait, “Atatürk Dönemi Türk-Eston İlişkileri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:6, Sayı:12, (Güz 2010), 5-30.
- Dilek, Mehmet Sait, “Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen’e Göre Türkiye”, *Atatürk Dergisi*, 4 (3), 2005, 183-197.
- Finlandiya’dan Muhtelif Haberler, *Kazan Dergisi*, Yıl: V, Sayı:14, 1975.
- Ganz, Harding, “The German Expedition to Finland, 1918”, *Military Affairs*, 44 (2), (Nisan 1980), 84-91.
- Girgin, Kemal, “Cumhuriyet Döneminde Dışişleri Örgütünün Gelişmesi”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara, (15-17 Ekim 1997), Türk Tarihi Yay., Ankara 1999, 717-718.
- Gökgöz, Saime Selanga, “Finlandiya Türkleri ve Türk Hariciyesinin Siyaseti”, *Bilig*, Sayı:48, (Güz 2008), 1-20.
- Göktepe, Cihat, “İngiliz Kaynaklarına Göre Türkiye’deki 27 Mayıs Darbesi”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:17, Ankara 2002, 54-64.
- Gripenberg, G.A., “Finnish Neutrality”, *Introduction to Finland 1960*, Werner Söderström, Parvoo 1960.

- Güleçyüz, Hayrettin, “Finlandiya’da 1200 Türk”, *Hayat Dergisi*, Sayı:2, (11 Ocak 1982).
- Hajdú, Peter, “Hungarian-Finnish Relations in Linguistic Studies”, Friends and Realatives, *Finnish-Hungarian Cultural Relations*, Corvina-Budapest 1985.
- Hızaloğlu, M.Z., “Finlandiya’da Yaşayan Müslümanlar”, *Türk Yurdu*, Sayı:276, (Ağustos 1959), 25-26.
- İKÖ Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu’nun Ziyareti *Mahalle Haberleri*, No:13, (Aralık 2008).
- Jorma, Atilla, “Fin-Türk Dili Üzerine,” *Türk Dilleri Araştırmaları*, Ankara 1996, VI, 5-40.
- Karagür, Nesrin Sariahmetoğlu, “Milli Cephe Birliğinin Finlandiya’daki sesi: Yeni Turan Gazetesi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:25, Erzurum 2004, 323-332.
- Kaya, Abdurrahman, “Ülkede İslamiyet”, *İslam Ansiklopedisi*, XVII, 113-120.
- Kekoni, Karl, “The Ports Of Finland”, *Economic Geography*, 8 (3), (Temmuz 1932, 224-228.
- Kıdeyş, Kilisli Mehmet, “Finlandiya’da İslamiyet”, *Sebilürreşad*, 3 (61), (Ekim 1949), s.175-176.
- Koşay, H. Zübeyr, “Finlerin Ulusal Erteğisi Kalevala”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 5 (26), (Nisan 1935).
- Köse, Ali, Finlandiya’da İslam Araştırmaları, *İslam Ansiklopedisi*, XVII.
- Kulmala, Antti- Lang, Istvan, “Scientific Co-operation,” Friends and Realatives, *Finnish-Hungarian Cultural Relations*, Corvina-Budapest 1985.
- Kulmala-Antti, Lang, Istvan, “Scientific Co-operation”, Friends and Realatives, *Finnish-Hungarian Cultural Relations*, Corvina-Budapest 1985.
- Kurat, Akdes Nimet, “Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri”, *Belgelerle Türk Tarih Dergisi* (Ayrı Basım), İstanbul 1971, 21-37.
- Kutlu, Bülent, “Türk Dünyası Dergilerinin Kronolojik Tarihçesi”, *Kalgay Dergisi*, Sayı:49, 22-24.
- Kutlu, Cemil, “I. Dünya Savaşında Rusya’daki Türk Esirleri”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:43, Erzurum 2010, 319-328.

- Mahalle Haberleri*, “Metrika Daftarlare Milli Archivta Saklanacak” No:11, (Aralık 2007), 1-2.
- Mahalle Haberleri*, Prezident Martti Ahtisaarini Kotlau, No:14, (Eylül 2009).
- Metin, Celal, “Yusuf Akçura ve I. Dünya Savaşı’nda Rusya’daki Türk Esirleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), (Eylül 2005), 31-53.
- Nadirov, İlbaris, “Finlandiya Tatarları II,” (Akt: M. Yasin Kaya), *Türk Dünyası Kültür Dergisi*, Sayı:227, (Kasım 2005), 48.
- Nihal, Şükûfe, “Finler Üzerine”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Mayıs 1935.
- Orkun, Hüseyin Namık “Finler”, *Çığır Milliyetçi Dergi*, Yıl:11, Sayı:129, Ankara 1943.
- Orkun, Hüseyin Namık, “Finler”, *Yücel*, 11 (61), (Mart 1940).
- Öktem, Niyazi, “Finlandiya’da Din-devlet İlişkileri”, *Cem Dergisi*, Sayı:76, (Mart 1998).
- Safiulla, Abdulhak, “Finlandiya’da Jarvenpaa Şehrindeki Kültür Bayramı”, *Kazan Dergisi*, Yıl: IV, Sayı:12, 1974.
- Safiulla, Abdulhak, “Jarvenpaa Cemiyeti (Finlandiya)”, *Kazan Dergisi*, Yıl: V, Sayı:14, 1975.
- Sağlam, Kayhan, “Fin Dış Politikası”, Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri, *BTDD*, (Ayrı Basım), İstanbul 1971, s.38-41.
- Sirmen, Ali, “Dostluk İyi de”, *Cumhuriyet*, (Nisan 1977), 1-7.
- Smith, C. Jay, “Russia and Origins of the Finnish Civil War of 1918”, *American Slavic and East European Review*, 14 (4), (Aralık 1955).
- Suistola, Jouni, “The Picture of Russo-Turkish War 1877-1878 in Finnish Broadsheet Ballads”, *İ.Ü. Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, (23-28 Eylül 1985), İstanbul 1989, II, 600-605.
- Şafak, Erdal, “AB’nin Komiseri”, *Sabah*, 2 Ekim 2005.
- Tahir, Zuhur, “Finlandiya’daki İdil-Uralı Türkler”, *İdil-Ural Kültür Mecmuası*, Yıl:1, Sayı:1, (Mayıs 1955).
- Toksoy, Nurcan, “Avrupa Gazetelerinde Atatürk’ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansıması”, *A.Ü. Türk İnkılâp Tarih Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:37-38, (Mayıs-Kasım 2006), 141-142.
- Toktar, Ebru, “Önerimiz, İlişkileri Bloke Olmaktan Kurtaracak”, *Tempo*, Sayı:986, (Ekim 2006).

University, Clark, “Finland”, *Economic Geography*, 8 (3), (Temmuz 1932).

Uysal, Oya, “Finlandiya Nasıl Kalkındı?”, *Ekonometri Dergisi*, Yıl:6, Sayı:32, (Kasım-Aralık 2008).

Yusuf, Hüseyin Macit, “Finlandiya’nın Kıbrıs Planı Hemen Reddedilmelidir”, *Aydınlık*, Sayı:1003, (8 Ekim 2006).

Zafer, Zeynep, “Rus Yazarı Grigoriy Petrov’un Sürgün Dönemi Eserleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, 6 (23), (Güz 2009), 141-155.

Zeydanlı, Vedat, Korutürk Finlandiya’da Uçak Fabrikası ve Demir Çelik tesislerini Gezdi,” *Tercüman*, 15 Nisan 1977.

C. Görüntülü Kaynaklar

Sınırlar Arasında Finlandiya; Helsinki’den Kıbrıs’a, Yönetmen: Özlem Bülbül, Yapım: Banu Avar, 2006.

TRT, Özütürk Belgeseli, *Avrupa’da unutilan Türk kavimleri gün ışığına çıkıyor, Kumanlar, Karaylar, Tatarlar*, Yapım-Yönetim: Neşe Sarısoy Karatay, İstanbul 2007.

D. Mülakatlar ve Konferanslar

Çaydam, Hamide, (Habiburrahman Şâkir’in kızı) ile yapılan *mülakat*, Helsinki, 31 Mart 2011.

Daher, Okan, “Finlandiya’daki Tatar Türkleri, Cemaatimizin Türkiye ve Tataristan’la İlişkileri”, Başkent Üniversitesi, *Konferans*, 16.01.2001.

Daher, Okan, Russia And The Islamic World, *International Conference*, Moscow, 24 September 2009.

Devlet, Nadir, “Doç. Dr. Ömer Daher”, *Doç. Dr. Ömer Daher 100. Yılında Anıldı*, İstanbul 12 Kasım 2010.

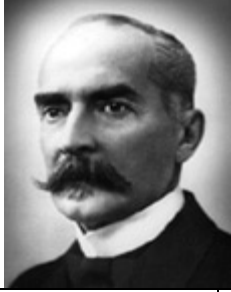
Suomen Islam- Seurakunta-Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Okan Daher ile yapılan *mülakat*, Helsinki, 30 Mart 2011.

E. İnternet Siteleri

- A.Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Erişim Tarihi, 3 Mayıs 2011, http://www.dtcf.ankara.edu.tr/fakulte_yonetimi.php.
- Ankara Polonya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2011, <http://www.ankara.polemb.net/index.php?document=26>.
- Başbakanlık Enformasyon Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1954&a>.
- Finlandiya Ankara Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/Public/Default.aspx>
- Finlandiya Cumhurbaşkanlığı, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.kansallisbiografia.fi>.
- Finlandiya Sofya Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2011, <http://www.finland.bg/public/default.aspx?culture=en-US&contentlan=2>.
- Finlandiya Türk Derneği, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2011, <http://www.finlandiya.turkdernegi.fi/>.
- Roberts Coffe, Erişim Tarihi: 13 Mayıs 2011, <http://www.robertscoffee.com.tr/hakkimizda>.
- T.C. Berlin Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 26 Nisan 2011, <http://berlin.be.mfa.gov.tr/>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2011, <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2011, <http://www.hazine.gov.tr/yabancisermaye.htm>
- T.C. Helsinki Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2011 <http://helsinki.be.mfa.gov.tr/>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2011, <http://www.kultur.gov.tr/TR/ana-sayfa/1-0/20110620.html>
- T.C. Merkez Bankası, Erişim Tarihi: 13 Nisan 2011, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/helsinkizirvesi.html>.
- T.C. Varşova Büyükelçiliği, Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2011, <http://varsova.be.mfa.gov.tr/>
- Uudenmaan İslam-Kültür Derneği, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2011, <http://www.uik.fi>.

EKLER

Ek 1. Finlandiya Cumhurbaşkanları.

				
Ståhlberg, Kaarlo Juho 1919-1925	Relander, Lauri Kristian 1925- 1931	Svinhufvud, Pehr Evind 1931-1937	Kallio, Kyösti 1937-1940	Ryti, Risto Heikki 1940-1944
				
Mannerheim, Carl Gustaf Emil 1944- 1946	Paasikivi, Juho Kusti 1946-1956	Kekkonen, Urho Kaleva 1956-1982	Koivisto, Mauno Henrik 1982-1994	Ahtisaari, Martti Oiva Kalevi 1994- 2000

Kaynak: Finlandiya Cumhurbaşkanlığı.

Ek 2. Helsinki’de Görev Yapan Türk Temsilciler ve Elçiler

İbrahim Grandi Bey	Sürekli Maslahatgüzar	1925-1926	Helsinki ⁵⁴³
Ali Haydar Bey(Aktay)	Sürekli Maslahatgüzar	1926-1928	Stockholm
Muammer Hamdi Bey (Dambel)	Geçici Maslahatgüzar	1928-1929	Stockholm
Ragıp Raif Bey (Kösearif)	Sürekli Maslahatgüzar	1929-1933	Stockholm
Ragıp Raif Bey (Kösearif)	Elçi	1933-1938	Stockholm
Nureddin Pınar	Geçici Maslahatgüzar	1938-1939	Stockholm
Agâh Aksel	Elçi	1939-1943	Stockholm
Nizameddin Ayaşlı	Elçi	1943-1946	Stockholm
Kemal Nijad Kavur	Sürekli Maslahatgüzar	1946-1949	Helsinki
Kemal Nijad Kavur	Elçi	1949-1952	Helsinki
Tarık Emin Yenisey	Elçi	1952-1957	Helsinki
Abdullah Zeki Polar	Elçi	1957-1958	Helsinki
Abdullah Zeki Polar	Büyükelçi	1958-1961	Helsinki
Ziya Tepedelen	Büyükelçi	1961-1964	Helsinki
Osman Olcay	Büyükelçi	1964-1967	Helsinki
Mehmet İrfan Karasu	Büyükelçi	1967-1971	Helsinki
Hamit Batu	Büyükelçi	1971-1973	Helsinki
Kâmran Acet	Büyükelçi	1973-196	Helsinki
Yalçın Kurtbay	Büyükelçi	1976-1979	Helsinki
Candemir Önhon	Büyükelçi	1979-1982	Helsinki
Metin Ö. Karaca	Büyükelçi	1982-1984	Helsinki
Doğan Türkmen	Büyükelçi	1984-1986	Helsinki
Oktay Aksoy	Büyükelçi	1986-1989	Helsinki
Tuncer Topur	Büyükelçi	1989-1995	Helsinki
Akın Alptuna	Büyükelçi	1995-1997	Helsinki
Onur Gökçe	Büyükelçi	1997-2001	Helsinki
İlhan Yiğitbaşıoğlu	Büyükelçi	2001-2004	Helsinki
Osman Paksüt	Büyükelçi	2004-2005	Helsinki
Reha Keskintepe	Büyükelçi	2005-2009	Helsinki
Hüseyin Selah Korutürk	Büyükelçi	2009-	Helsinki

⁵⁴³ 1926’dan 1938 yılına kadar Stockholm’deki Maslahatgüzar bu işle de görevlendirilmiştir. 1938 sonrasında bu görev 1946’ya kadar Stockholm Elçiliğine verilmiştir. Sevsen Aslantepe, “Türkiye’nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler”, s.776-792; BCA, 030/18/01/02/305 /80/18; Resmi Gazete, Sayı:15494, 9 Şubat 1976, s.1-2; T.C. Helsinki Büyükelçiliği, <http://helsinki.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx> Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2011.

Ek 3. Ankara’da Görev Yapan Finli Temsilciler ve Elçiler

Väinö Tanner	Temsilci	Bükreş	1920-1923
Pontus Artti	Elçi	Roma	1931-1934
Onni Talas	Elçi	Budapeşte	1934-1940
Aarno Armas Sakari Yrjö-Koskinen	Büyükelçi	Ankara	1940-1951
Asko Ivalo	Büyükelçi	Ankara	1951-1954
Bruno Kivikoski	Büyükelçi	Ankara	1954-1959
Aaro Pakaslahti	Büyükelçi	Ankara	1959-1966
Hans Ruben Martola	Büyükelçi	Ankara	1966-1967
Åke Frey	Büyükelçi	Ankara	1968-1974
Wilhelm Schreck	Büyükelçi	Ankara	1974-1976
Ulf-Erik Slotte	Büyükelçi	Ankara	1977-1983
Klaus Castrén	Büyükelçi	Ankara	1983-1986
Mauno Castrén	Büyükelçi	Ankara	1986-1991
Risto Kauppi	Büyükelçi	Ankara	1991-1995
Jan Groop	Büyükelçi	Ankara	1995-1997
Björn Ekblom	Büyükelçi	Ankara	1998-2000
Garth Castrén	Büyükelçi	Ankara	2000-2004
Maria Serenius	Büyükelçi	Ankara	2004-2008
Kiristi Eskelinen	Büyükelçi	Ankara	2008-

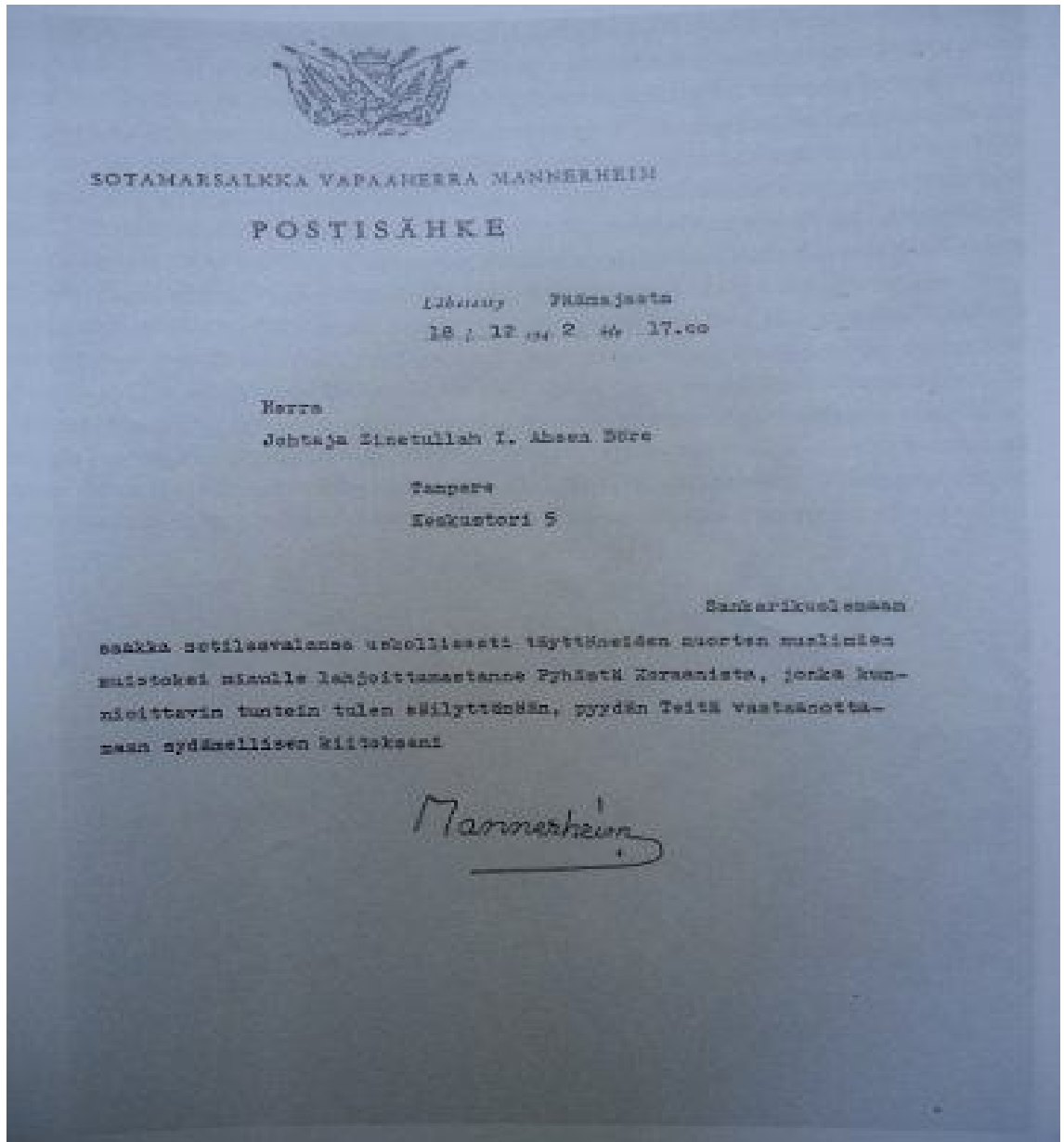
Kaynak: Finlandiya AnkaraBüyükelçiliği, Erişim Tarihi:10 Haziran 2011, <http://www.finland.org.tr/Public/Default.aspx>.

Ek. 4. Türkiye Cumhuriyetinin 10. uncu yıl etkinliklerinin Finlandiya’da kutlanması. Yıl 1933. Resimde Türk-Fin bayrağı ve Atatürk ile Svinhufvud’un resimleri yan yana.

Kaynak: Muazzez Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, Jyvaskyla 2004, s.206.

Ek.5. Mannerheim'in Kuran-ı Kerimin Finceye çevrilmesinden dolayı teşekkür mektubu yıl 1942.

Kaynak: Muazzez Baibulat, *Tampereen Islamilainen Seurakunta: Juuret ja Historia, Tampera İslam Mahallesi: Nigızı ve Tarihi, The Tampera Islamic Congregation: The Toots and Historia*, Jyväskylä 2004, s.135.

Ek.6. Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kaleva Kekkonen ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay. Halkı selamlayan Kekkonen. Yıl 1971.

Ek.7. Finlandiya'daki Türk-Tatar ileri gelenlerinden sol baştan: Safa İsmail, Weli Ahmed Hâkim, Lütü İshak, Abdullah Battal Taymas, Samaletdin Yusuf, Arifulla, Ymar Abdrahim, Aisa Beshar ve İmad Samaletdin. Yıl 1923.

Kaynak: *Suomen Islam-Seurakunta 1925-1975*, Vientipaino oy, Helsinki 1975, s.7.

Ek.8. Finlandiya Türklerinin dernek binası.

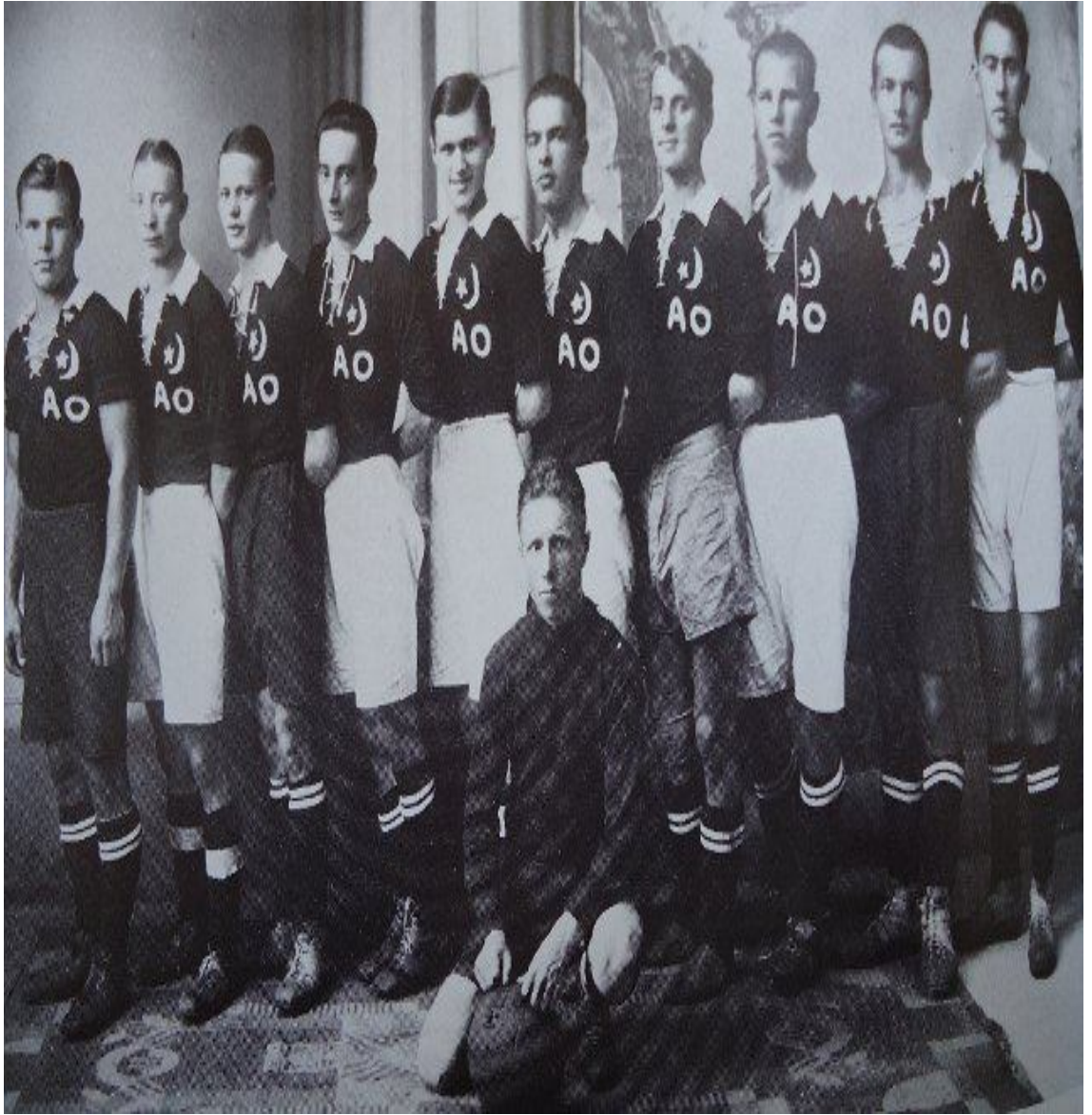
Kaynak: Evren Küçük (E.K.) Arşivi

Ek.9. Helsinki'deki Türk-Tatar mezarlığının Kapısı.

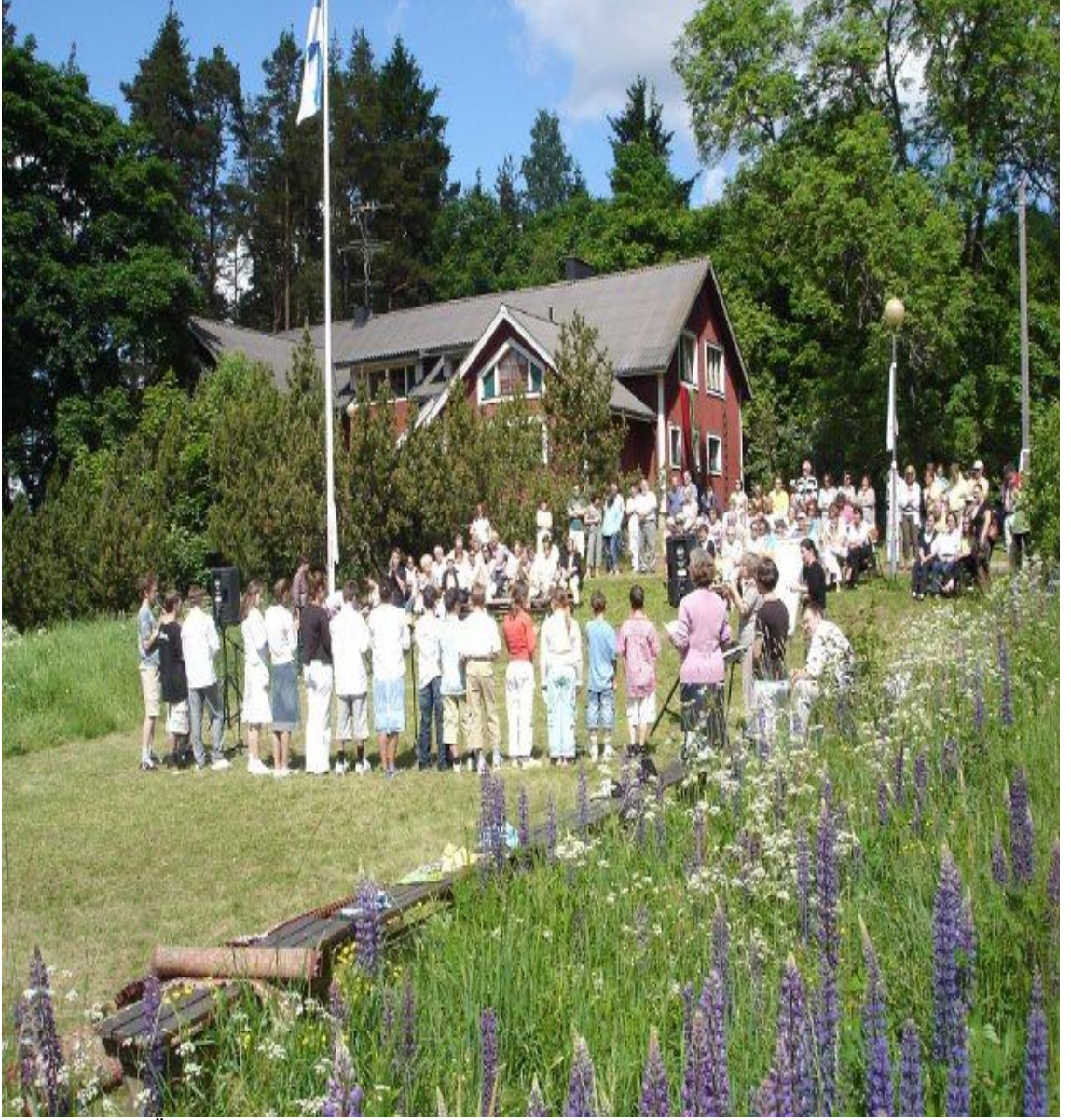
Kaynak: E.K. Arşivi

Ek.10. Altın Ordan Oyuncuları, formalarında ay yıldız amblemi. Yıl 1934.

Kaynak: *Suomen Islam-Seurakunta 1925-1975*, Vientipaino oy, Helsinki 1975, s.20.

Ek.11. Finlandiya Türklerinin yaz okulu etkinlikleri, Villa Traskkulla'da.

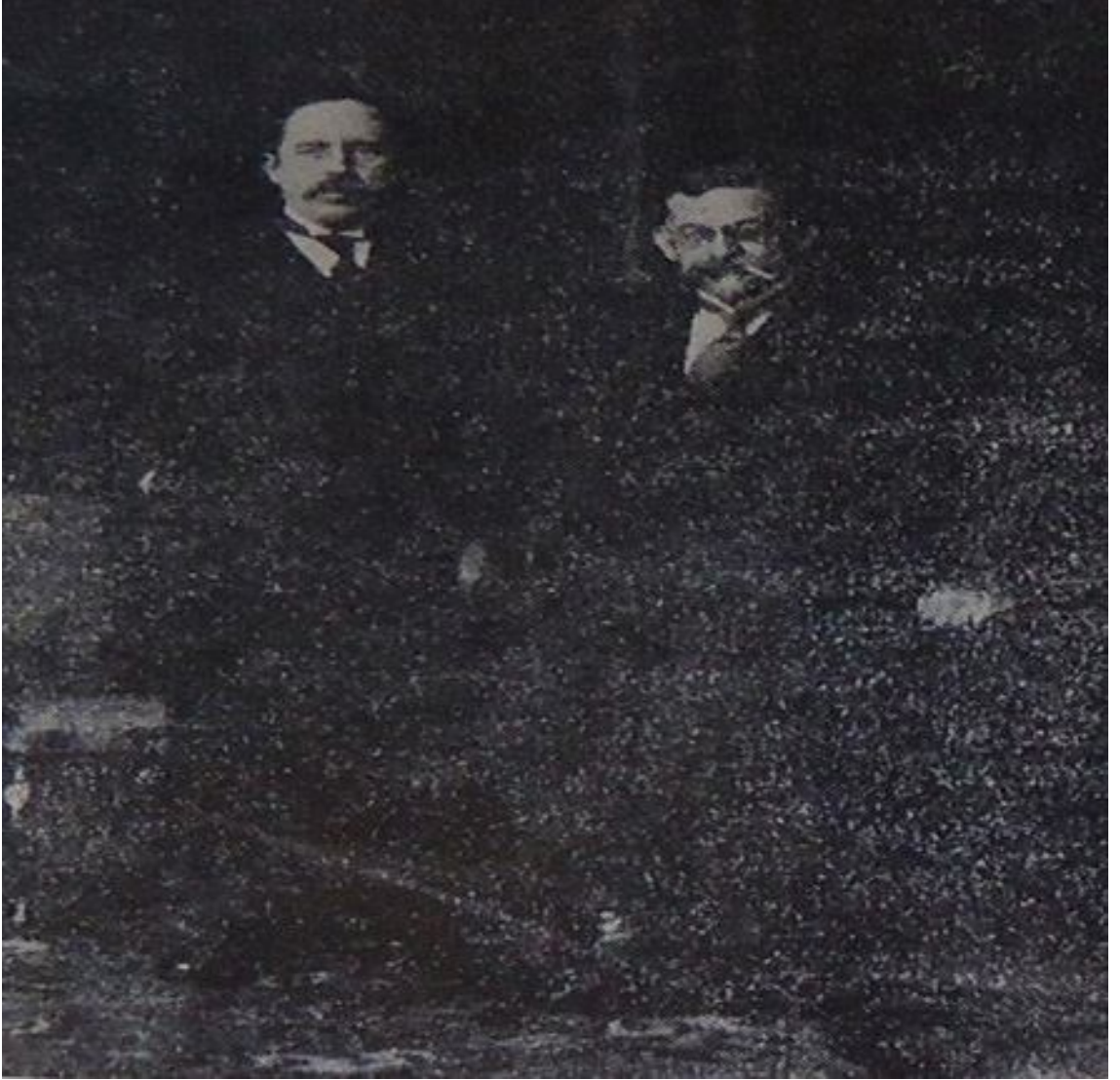
Kaynak: TRT Özütürk Belgeseli

Ek.12. Türk-Tatar Mezarlığı (Helsinki). II. Dünya Harbinde şehit olan Finlandiya Türkleri için yaptırılan anıt.

Kaynak: E.K. Arşivi

Ek.13. Sadri Maksudi ve Yusuf Akçura Finlandiya’da.

Ek.14. Helsinki'deki meydanda Çar II. Aleksandr'ın Heykeli.

Kaynak: E.K. Arşivi

Ek.15. Finlandiya Parlementosunun karşısında Mannerheim'in heykeli.

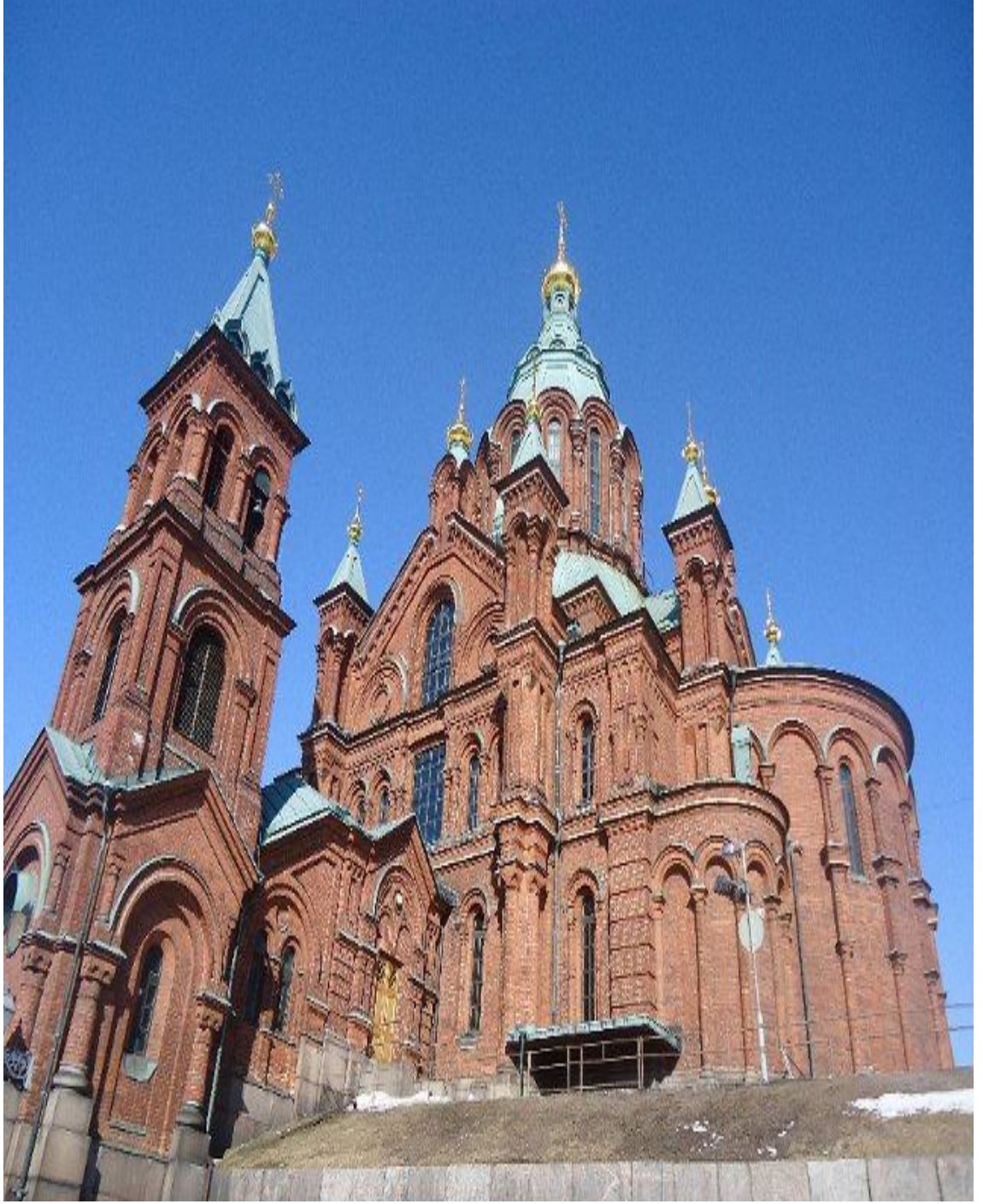
Kaynak: E.K. Arşivi

Ek.16. Finlandiya'nın simgelerinden biri olan Protestan Kilisesi, Helsinki.

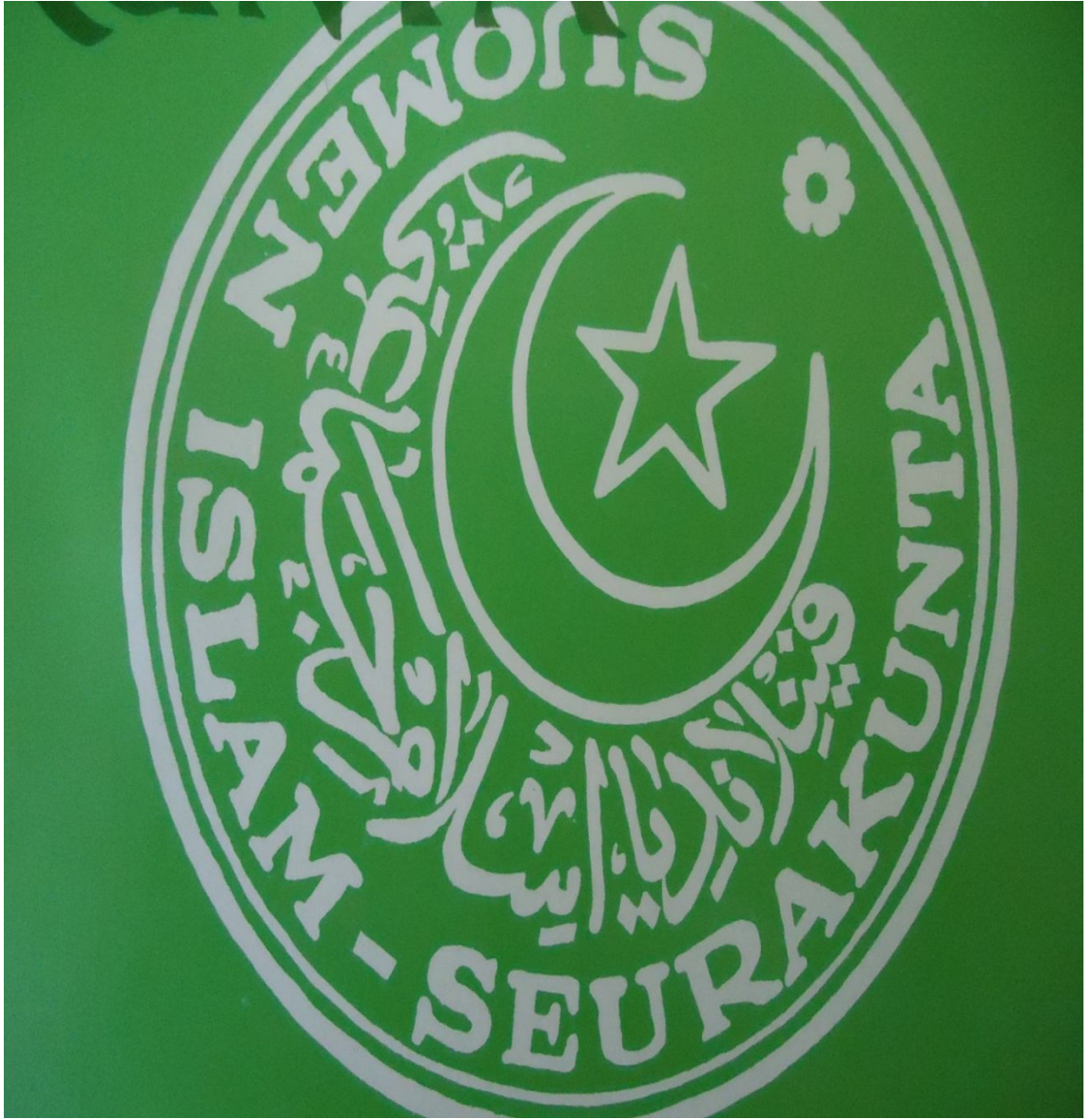
Kaynak: E.K. Arşivi

Ek.17. Finlandiya'daki Ortodoks Kilisesi, Helsinki.

Kaynak: E.K. Arşivi

Ek.18. Suomen Islam-Seurakunta, Finlandiya İslam Cemaati'nin Arması.

Kaynak: *Suomen Islam-Seurakunta 1925-1975*, Vientipaino oy, 1975.

Ek.19. Turku (Åbo) Mezarlığının Kapısı

Kaynak: Suomen Islam-Seurakunta, *2004 Eş Raporu*, Helsinki, s.27.

Ek 20. Finlandiya Körfezini ve Petersburg civarlarını gösteren Harita.

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Ek 21. Zuhur Tahir Bey'in Başbakan Adnan Menderes'e Mektubu

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
Suomen

Muhamettılainen Seurakunta

Helsinki, Albertinkatu 27 A 8
Puh. 36785

Finlandiya
Cemaatı İslâmiyesi

No M/37

Sayın Bay
Başvekil Adnan Menderes Hz.lerine
A n k a r a

Pek muhterem Adnan Menderes Beyefendi,

3.10.59 tarihli mektubumuza kıymitli cevabınız, 20.11.59 tarihli mektubunuzu aldık. Müracaatımızı kabul buyurduğunuz ve inşa ettireceğimiz bina için yardım olmak üzere Yüksek Hükûmetiniz tarafından 1960 yılı bütçesine beş bin Sterlin tahsisat alınacağını büyük memnuniyetle öğrendik. Bu haber Finlandiya Türkleri arasında derin bir sevinç uyandırmış bulunuyor. Onların kendi milli ve dini varlıklarını korumak yolundaki çalışmalarına göstermiş bulunduğunuz alâkanın maddi kıymeti yanında mânevi kıymetibizim için sonsuz büyüktür.

Finlandiya Türkleri namına candan teşekkürlerim ile en derin saygılarımın kabûlünü istirham ederim, Sayın Bay Başvekil Hazretleri.

Helsinki, 24,11.1959

Zuhur Tahir, Finlandiya Cemaatı
İslâmiyesi reisi/.

D.K.

030	01			126	793	4
-----	----	--	--	-----	-----	---

Ek 22. Finlandiya'nın Cenevre Mukavelatına Girme isteği ve Osmanlı Devletinin Cevabı

		٦ نوبت در روز یکشنبه ١٢٨٧	
مژده در روز ١٤٠	نام و نام خانوادگی ١٢٨٧ ١٢٨٧	مجلس وکلاء مذاکره مختصه ضبط نامه	تبلیغ اولیای دولتی در روز ١٢٨٧
خدمت مأمور			
فنلاندیا حکومت ۳ جنوره مقادیر و اهل آنجا از روزی بولین سوچه حکومتی با احترام بیدار و و با علی حق و مادیات بیج که معتمدین و مکر مقادیر نامه ههانه حکومت است که ایچین و اولاد و دوزخ بر سره فرقه اعراض وقوع بولین سوچه و دوزخ بولین سوچه و دوزخ بولین سوچه اسیر و حکومت بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه اسرار و تقاضای تقیه ده مریک و دوزخ بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه استغایه در خارج و بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه			
فراموش			
مضافاً بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه مریک و تقاضای تقیه ده مریک و دوزخ بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه استغایه در خارج و بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه بولین سوچه			

Ek 23. Cumhuriyet'in 25. yıl döneminde Finlandiya Ankara Büyükelçisi Yrjö Koskinen'in Raporu

A N K A R A		SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.	Salainen.
RAPORTTI n:o 90.		ANKARA, TURKISTEN	
Ankara	ssa 8	p:nä marraskuuta 1948.	17/11/48 1326 14.11.1948
Asia: Tasavallan 25-vuotisjuhla.		17/11-48	
		5 024	

Turkin Tasavallan 25-vuotispäivää vietettiin Ankarassa kuluneen lokakuun 29:nä tavallista juhlavammassa muodoissa ja juhla-ielialan vallitessa, jota ei sanottavasti ollut omansa vaimentamaan saman päivän aamuna Ankaran lähistöllä sattunut suuri rautatieonnettomuus, jossa n. 40 juhliin matkalla ollutta henkilöä sai surmansa ja useita kymmeniä haavoittui. Tasavallan Presidentti jäi kuitenkin vastoin tavanmukaisuutta saapumatta hallituksen kansallispäivänä järjestämiin iltakutsuihin. Pariin reunahuomautukseen antaa päivän vietto aiheen.

Juhlapäiväksi oli järjestetty radiotervehdyksen vaihto Presidentti Trumanin ja Presidentti Ismet İnönün välillä. Tämä tavallisuudesta poikkeava huomaavaisuus Presidentti Trumanin taholta, että hän tänä merkkipäivänä on halunnut osoittaa Turkin kansalle henkilökohtaisen tervehdyksen on Turkissa herättänyt suurta tyytyväisyyttä. Lehdistössä on sanomaa kiitollisena kommentoitu. Varsinkin on kiinnitetty huomiota Presidentin lausumiin tunnustuksen sanoihin Turkin pyrkimyksistä demokraattisten oikeuksien ja vapauksien kehittämiseen vastakohtana "eräille muille alueille", joilla ne on poljettu jalkoihin. Myös Presi-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.
Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

UE 2: A 4.

Kaynak: Finlandiya Dışişleri Bakanlığı (Ulkoasiainministeriö)

Ek 24. Väinö Tanner'in Refet Paşa ile Görüşmesine Dair Raporu

FINLANDS CHARGE D'AFFAIRES' a.1. I KONSTANTINOPOL RAPPORT No K 23.
 Ss. I - II och I bilaga.

Samtal
med
Refet pascha.

Den 29 november hade jag på gamla Stor Visi-
 riatet i Stambul ett av minister Wallenberg arrange-
 rat sammanträffande med Angoras ambassadör och "vice-
 konung" i Konstantinopel, general Refet pascha. Refet
 pascha är en ung, livlig och mycket språkssam man; trots
 Li jag betraktande av att Refet är Konstantinopels mest
 upptagne man, tre gånger gjorde försök att draga mig
 tillbaka, hälls jag kvar på denna första visit något me-
 ra än 1 1/2 timme.

Refet pascha mötte mig vid dörren till sitt ka-
 binett och uttryckte mycket hjärtligt "sin stora glädje
 och den ära" det vore för honom att få hälsa represen-
 tanten för stamförfärderna i Norden välkommen hos sig.
 "Hur många gånger ha vi ej bland kamraternas i Anato-
 lien mellan kampanjerna talat om våra finska fränders
 kamp för frihet och i den funnit uppmuntran för vå-
 ra egna bedrifter. Huruvida geografiskt avlägsnat
 våra folk från varandra, kan jag försäkra eder, att
 det är det gemensamma blodets kallelse, som talar högt
 till vår kärlek för Finland. Vi vilja hoppas att de
 intimaste vänskapsband måtte bestå för alltid mellan
 våra båda folk." - Jag tackade generalen för den till-
 givenhet han på ett så rörande sätt tolkade för det
 finska folket, och försäkrade honom, att tillgivenheten
 för de turkiska fränderna inom det finska folket ej
 var mindre än dees beundran det hyste för Turkiets
 stora frihetkamp. Det är väl mest genom denna tillgi-
 venhet för Turkiet och den insikt en sådan kärlek be-
 förarar jag personligen redan för tretton månader se-
 dan sett mig i stånd att till min regering avläta en

Kaynak: Finlandiya Dışişleri Bakanlığı (Ulkoasiainministeriö)

2 İLK KÂUNUN 1939

CUMARTESİ

İkinci Yıl - No. 569

İdare : Nuruosmaniye No. 84 GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ Her Yerde 5 kuruş - Telefon : 20795

Şişman Yanko
J. ANANYADI MAHDUMLARI
İst. Yalpostası Cad. No. 39
Mesuliyetli müdür, yazar, panofon ve bîlâman kütüphaneleri
kütüphane ve diğer tahminlerini
bunlarca indirdi, edebiyatını.

Finlandiyada Kanlı Muharebeler Oluyor

Pek Çok Şehirler Bombalandı, Ruslar 4 Şehir Aldı, Fin Ordusu Cesaretle Çarpışıyor

Londra Ve Pariste Türk Dostluğu Tebcil Ediliyor

DALADIER'NİN NUTKU

"Türkiye Ankara Paktilerine Sulhe Yardım Ve Milletleri İstiklâl Siyasetine Teşvik Etmek İstemiştir."

Çok Dikkate Şayan Sözler

Kazan : Hükümetin Hükümeti
İngiltere Başbakanı Mr. Chamberlain
Lam Avam kanarında vusumun
yan tuz sepler söylemiştir. Dün
dünya, harb hedeferini anımsak
ve ne garibin sulu yapılabileceğini
öğrenecek şu büyük bir merkeze
müvakkil olduğu malumdur.

Hatâ bînat İngilterede muhalifler
bile hükümetin harb hedeferini tes-
bit ve şu cümleden söylemişlerdir
lar. Mr. Chamberlain böyle bir söyle-
mişin okuyuşunu pek kanaat tokim
ederek bir mütalaka ile veriyor.
Harb yeni başlamıştır. Nefesdar
devam edeceğini, hangi istikametler-
de doğacağını, şimdiden kestirmek
kolay mıdır? İngiltere harbinin sonu-
cuna kadar kirlerini kendisine müteakib
kimlerin düşman olacağını şimdiden
kafî surette tayin edebilir mi? Bina-
ençün, harbinin sonu ya da dün-
yanın nasıl kurulacağını dair şim-
di söylemek asla tahvilî olma-
su kile beyhudedir.

İşte mütalaka ve mütalaka bir mütalaka
za ki insan bu mütalaka ile ed-
yo. Burada ne sanmak, ne hira ve ta-
ma, hiçbir şey yok. "İstiklâl, realite"
yi gördükten sonra meseleyi objektif
bir surette inah eden bir devlet a-
dama yakışır, ciddi bir mütalaka.
Fihaleki harbin beşiz baslangıcın-
da buluyoruz. Harbe girerek etim-
yen her devlet az çok bir faras gö-
zetir bir vaziyettir. Ne olacağı ta-
mamlı mehudur. Böyle bir dahika-
da, intikale aidi bir plandan bütün
tafsilat ve teferuatla bade hal-
mak cidiyetle tehlî kabul etmez.
Mr. Chamberlain'ın yalnız bir nok-
tada kat'î bir karar ile ele vaziyet-
te görüyor. Almanya karşı bir
istek harbi yapıyor. Pihaleki
müttefiklerin Almanya'dan atacakları
hücum intikam yoktur. İngiliz ve
Fransızlar Almanya karşı harb i-
lin simlirine bünde müstakim kide-
lerinden dolayı kendilerini zorla
inçama içine sürüyorlar. Bu nokta-
da bütün modern dünyanın menfaati
ile müttefiklerin menfaati birleşmiş
olunuyor. Çünkü harb kuvveti hak
zehil etmesi istiklâlden olmaktadır.
Boysunulmuş münasebetlerde bu pen-
siv hükûm şirine bütün Avrupa'da
aradık üç dört devlet kulu kalmıştır.
Böyle olmakla beraber, kide ve ta-
fati devletler okular korku içine-
dikler ki egizlarını asıp Alman kor-
pionu ifade etmek, coşarlarını bile
münasebetleri buluyorlar.

Çokun okuyuşu harbin sonu-
cuna müvakkil Hükümeti
(Sona 2 üncü sayfada)

Londra Müzakereleri

Lord Halifax Hayatımıza Ziyafet Verdi. İn-
giliz Nazırlarla Muhim Müzakereler Oluyor

Paris, 1 (A. A.) — Havas ajansı
tebliğ ediyor:
Baron Daladier, dün peşinen
münasebeti söylediği bir mütalaka, 19
terminlerde Ankara'da, Fransa, İn-
giltere ve Türkiye arasında masala-
ran müstakim kuvvetini ehemmi-
yetle kaydetmiş, bu suretle Türk
milletinin garb demokrasisiyle bir-
leşmiş olduğunu söylemiş ve demis-
tir ki:

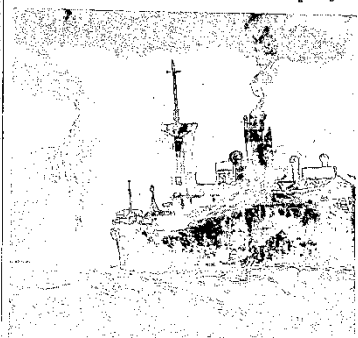
"... İstiklâl ve hıv gütüleri en
sanimi tebliğlerimiz: hak kazanan
Türk devleti adanlar, bu mütalaka-
yı bizzatle aktirmek suretiyle her Batı
kan Avrupa'da sulhün muhafazat
için kime müvakkil surette yardım et-
mek hem de Ankara mütalaka-
nın zilyan ile devlet anımsar bir dost-
luğun bağlanışı memleketleri bîta-
... (Sona 2 üncü sayfada)

Francis Bagehill M. Daladier

İngiltere 300 Millik Bir Sahaya Mayn Döktü

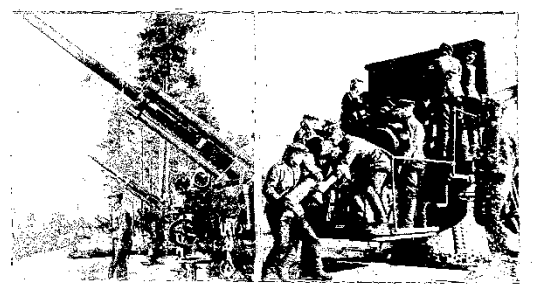
Yeniden 4 Vapur, 1 Alman Deniz-
altısı Batı. İngiltere Asker Toplıyor

Bir vapur, Alman tehdidini taradından toplanıyor
(Sona 2 üncü sayfada)

FIN HÜKÜMETİ DEĞİŞTİ

Bombardımanlarda sivil halktan pek çok ölenler oldu, vilâyet merkezleri ateşler içinde...

Finlandiya Sahil hataryan ve hava defii toplan (Yanrı 1 inde)

Finlandiyada Milli Bir Kabine Kuruldu

Dünyada Derin Aksülâmeler

Amerika Rus taarruzunu resmen takbih etti, siyaset münasebatın kesilmesi isteniyor, her tarafta milletler Finlandiyaya muzahir...

Londra, 1 (Husus) — Sovyetleride içişleri kabinesin istifasını ver
Finlandiyaya müddetli bir sahil liseniği.
Finlandiya müddetli bir sahil liseniği.
Dün, Haricîye Nazırı Erkko ve baş-
bir Milli Birlik kabinesi teskil edilmiş
kumandan Mareskal Mannerheim'in
Başbakanlıkta Finlandiya Bankası
Müdürü Risto Ryki getirilmiştir.
Diğer Nazırlar şunlardır:
Haricîye, Sosyâlist ve eski Mâliyâ
Nazırı Tanner,
Adliye, İnceleme, Portuflar ve Suda-
hatı Tevzi ve İttihad bîyân edilmeye
bîdîr. (Sona 2 üncü sayfada)

Stalinin Ağır Bir Cevabı

"Bugünkü Harbin Mesulü İngiltere Ve Fransadır,"

Sovyet Lideri Almanyanın sulhe talib ve Rusyanın da buna zahir olduğunu söyleyerek "Havasın kalve politikalarına," çalıyor

Moskova, 1 (A.A.) — Tas ajansı bildiriyor:
Pravda gazetesi muhabiri, Stalin su snal sor-
uyor:
— 19 ajansında "müttefik" tarafların taarru-
zun mahallî mahallî için, harb kâbil olduğu kadar
ürünmüştür, demüldür harb olarak Havas ajansı ta-
arruzun evrin haberi Stalin ması karşılıyor.
Stalin, muşgulîye cevabı göndermiştir:
"— Havas ajansının bu haberi, haberlerini pek
çokta gili yalındır. Bu yalınan hangi calık kalvede
aydınlatılmış olucuk bilerseniz, Havas ajansı etim-
ni istedikleri kadar yalın söyleyebilir, ne de söz in-
hâz edemeler ki:
(Sona 2 üncü sayfada)

Ek 28. Türkiye-Finlandiya İthalat ve İhracat Oranları

<i>Yıllar</i>	<i>İhracat (Euro)</i>	<i>İthalat (Euro)</i>	<i>Ticaret Dengesi (Euro)</i>
1991	57,9	17,6	-40,3
1992	76,9	23,1	-53,8
1993	145,3	25,4	-119,9
1994	110,8	34,8	-76,0
1995	130,5	35,3	-95,2
1996	180,2	44,6	-135,6
1997	281,3	65,4	-215,9
1998	361,1	74,0	-287,1
1999	507,6	97,8	-409,8
2000	658,0	103,8	-554,2
2001	257,5	105,2	-152,3
2002	348,6	145,1	-203,5
2003	154,6	105,0	-49,6
2004	328,945	553,413	-224,468
2005	366,668	758,489	-391,821
2006	331,855	715,912	-384,057
2007	376,859	667,146	-284,287
2008	333,363	642,171	-308,808
2009	252,101	486,568	-234,467

Kaynak: T.C. Helsinki Büyükelçiliği, 2008-2009 Raporu.

Ek 29. Türkiye'de Temsilciliği Bulunan bazı Finli Firmalar.

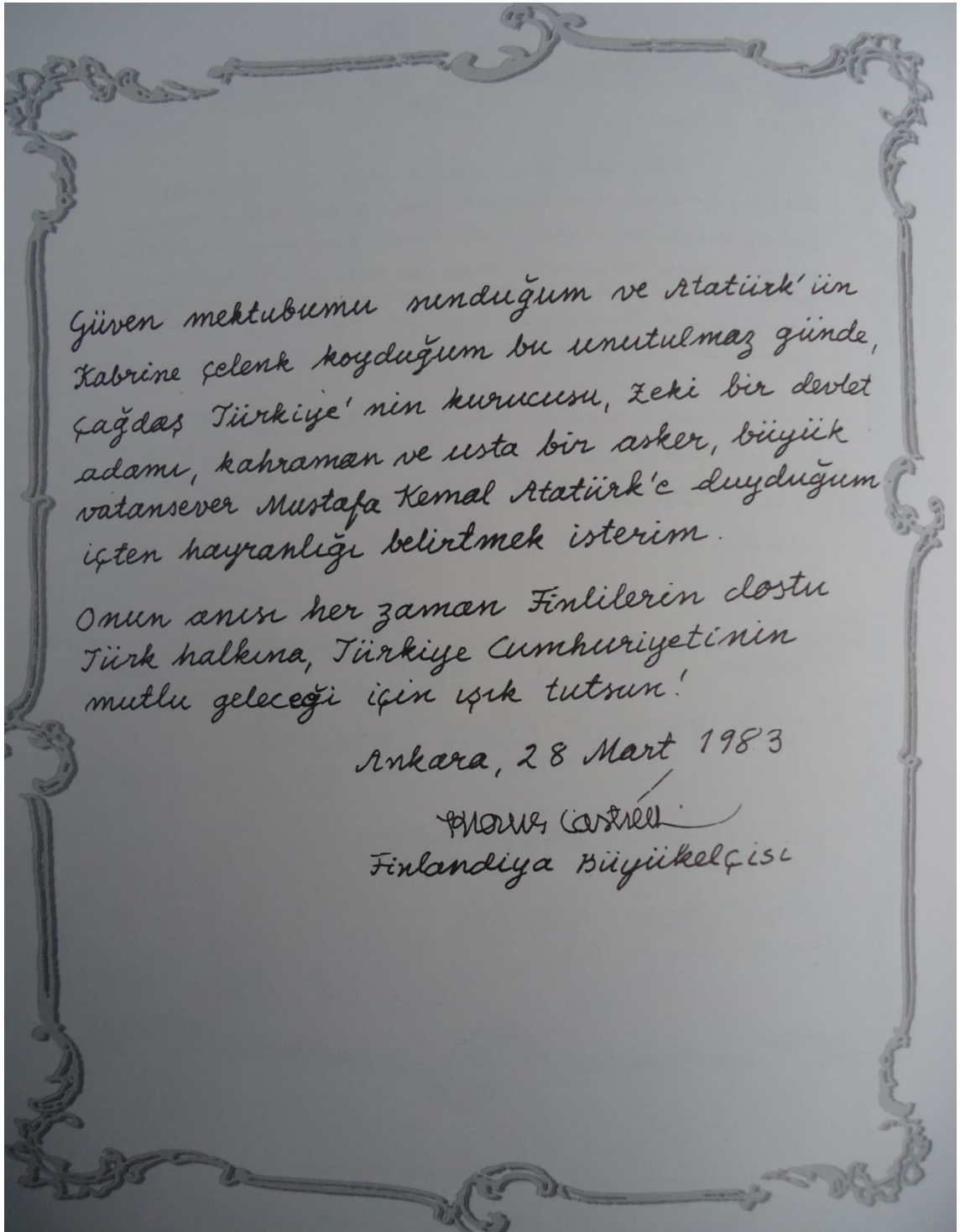
1	Ab Mobiltex Oy	54	Karelia Parketti Ltd.	107	<i>Rannilla Projects *</i>
2	Ahlstrom Paper - Machinery	55	Katepal	108	Rauma
3	Aquamaster	56	Kemira Agro Oy*	109	Rautarukki
4	Arabia Finland	57	KemiraWater Chemicals*	110	Reinaerdt
5	Aranna	58	Kemira T12 And Flonac	111	Rf Tuote Oy
6	Are Contracting	59	Kemppi Oy	112	Rolls-Royce
7	Artichouse	60	Knüllwald Helo Sauna	113	Roltex Oy
8	Beamex	61	<i>Kone Elevator*</i>	114	Roxon Oy
9	Benefon	62	Kone Cranes*	115	Sabik Oy
10	Biohit Corporation	63	Kymppi Matkat	116	Salmi Oy *
11	Borealis (Neste Oy)	64	Larox Flowsys	117	Satel Oy
12	Crudex Oy *	65	Larox Oy	118	Savon Sellu Oy
13	Datafelows (F-Secure)	66	Latukone	119	Scanpuu
14	Datex-Ohmeda	67	Liedenpo	120	Scott&Safety
15	Dental Prime Oy	68	Lillbacka Corporation	121	Sepa Group
16	Doka	69	Lillbacka Power Oy	122	Skaala
17	Ekonor Oy	70	Macgregor (Fin) Oy	123	Soil And Water Ltd.
18	Ekosep	71	Mecanor	124	Sonera *
19	Elica	72	Medko From	125	Sticktech Oy
20	Enso Gutzeit Oy	73	Mega Electroniikka	126	Stromsdal Oy
21	Ensto	74	Oymerivaara	127	Suunto
22	Epitest	75	Metorex Oy	128	Tamfelf
23	Eurohonka Blochouser	76	Metsa Botnia	129	Tamglass Oy Ltd.
24	Evac	77	Metsa Serla	130	Tamrock Loaders Oy
25	Exel Oy	78	Metsa Serla Ctmp Mill	131	Tamrock Oy
26	Fenestra	79	Metso Automation*	132	Tanacorp Ltd.
27	Ffjet	80	Metso Paper Mach.*	133	Tecnomen

28	Finero	81	Metso Minerals*	134	Teknikum Oy
29	Finland Oy	82	Milfoam Oy	135	Teknoware Oy *
30	Finnair	83	Myllykoski Paper Oy	136	Teriaka
31	Finndomo	84	Nokia Telecommunications*	137	Tervo Oy
32	Finnfoam	85	Nokia -Tv-Satellite	138	Thermo Konelab
33	Finnforest	86	Nokian Capacitors	139	Thermo Labsystems
34	Finnish Red Cross	87	Noksel *	140	Tooler
35	Finnleo (Saunatec) Product	88	Normet Underground	141	Treston
36	Finntrepo	89	Novart Oy	142	Tuntiripyora Oy
37	Fortum Engineering*	90	Orion Yhtymä Oy	143	Tuplex
38	Hadengern	91	Outokumpu*	144	Turenko
39	Halton	92	Outokumpu Mintec	145	Unipole Forest Products Trade *
40	Harican Oy	93	Ovitor	146	United Paper Mills
41	Helkama Bica	94	Pansalt Oriola	147	Upm Kymmene *
42	Helo Sauna&Steam	95	Parmarine Ltd.	148	Upofloor
43	Helvar	96	Patria Wammas	149	Vaasa Electronics
44	Hiikinoro Oy	97	Pce Engineering	150	Vaasan&Vaasan Oy (Finn-Crisp)
45	Honkarakenne	98	Pensi Rescue Oy	151	Vacon
46	Huuhtamäki Polarcup Oy *	99	Pivatic Oy	152	Vaisala Vaisala
47	Icopal / Finlandiya	100	Planmeca	153	Vanionpahaan Saha
48	Iittala Finland	101	Polar Electro Oy	154	Vexve Oy
49	Ima Engineering	102	Polarcup Oy	155	Wärtsilä Nsd *
50	Ntech Oy	103	Powerbush Ltd.	156	Wärtsilä Diesel
51	Isku	104	Price And Pierce	157	Wihuri Oy Wipak
52	Isover	105	Puzer		
53	Kalmar	106	Raflatac*		

* Kendi Ofisleri Aracılığıyla Temsil Edilen Firmalar

Kaynak: T.C. Helsinki Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Finlandiya Ülke Raporu*, Nisan 2005, s.56-57.

Ek 30. Finlandiya Ankara Büyükelçisi Klaus Castren'in Anıtkabir Özel Defterine Yazdıkları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Evren KÜÇÜK
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum 06.12.1987
Eğitim Durumu	Yükseklisans
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	090 5066465852
E-Posta Adresi	kucukevren@gmail.com
Tarih	2011